

Vysoká škola Danubius
Fakulta práva Janka Jesenského

ACTA IURIDICA SLADKOVICIENSIA XV.

PRÁVNICKÉ ŠTÚDIE

MMXIX

Európska únia
Európsky fond regionálneho rozvoja

ITMS kód projektu: 26210120047

„Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“

ACTA IURIDICA SLADKOVIENSIA XV.

Právnické štúdie

Vedecký redaktor: PhDr. Tomáš Klokner, PhD.

Editor zborníka: PhDr. Tomáš Klokner, PhD.

Redakčná rada:

prof. JUDr. Jozef Králik, CSc. MBA – predseda redakčnej rady;
prof. JUDr. Stanislav Mráz, CSc.; prof. JUDr. A. T. Bonner, DrSc.;
prof. Julius Piwowarski, PhD.; doc. JUDr. Ján Reken, CSc.;
doc. JUDr. PaedDr. Ivan Podhorec, PhD.; doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA;
doc. JUDr. PhDr. Tomáš Peráček, PhD.; PhDr. Tomáš Klokner, PhD.;
prof. JUDr. Marian Posluch, CSc.; prof. JUDr. Vojtech Tkáč, CSc.;
prof. ThDr. Jozef Krajčí, PhD.; doc. JUDr. Daniela Gregušová, CSc.;
doc. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD.; doc. PhDr. et Mgr. Peter Ondria, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. PhDr. Tomáš Peráček, PhD.

doc. JUDr. Ján Reken, CSc.

Za odbornú a jazykovú stránku jednotlivých príspevkov zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

© **Vysoká škola Danubius a autori, 2019**

Vydalo **MSD** v roku 2019, Brno, Česká republika

ISBN 978-80-7392-329-7

OBSAH

doc. JUDr. Daniela Gregušová, CSc. – Mgr. Zuzana Halášová, PhD. VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY ELEKTRONICKÉHO PODPISU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY A EURÓPSKEJ ÚNIE	5
doc. JUDr. Ivan Podhorec, PhD. TEHOTNÉ ZAMESTNANKYNE A ICH PRÁVA NA SLOVENSKU	19
JUDr. Juraj Varga, PhD. PRÁVNE ASPEKTY DOMÉNOVÝCH MIEN	28
Mgr. Patrik Kukuľa DAŇOVÉ TAJOMSTVO A ZODPOVEDNOSŤ PLYNÚCA Z JEHO PORUŠENIA	45
JUDr. Tatiana Kubincová, PhD. PRÁVNA ÚPRAVA HYPOTEKÁRNÝCH ZÁLOŽNÝCH LISTOV A KRYTÝCH DLHOPISOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	62
JUDr. Martin Píry, PhD. NEOPRÁVNENÁ vs. NEPOVOLENÁ STAVBA	75

JUDr. Júlia Ondrová, PhD. PRÁVO NA OBHAJOBU, JEHO PORUŠENIE AKO SPÔSOBILÝ DOVOLACÍ DÔVOD A JEHO PORUŠENIE Z HĽADISKA ÚSTAVNOPRÁVNEHO ROZMERU _____	83
prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA PREZENTÁCIA BRATISLAVSKÝCH ŠTUDENTOV PRÁVA V 70. A 80. ROKOCH 20. STOROČIA _____	95
JUDr. Lucia Petříková, PhD. VÝNIMKY ZO ZÁSADY ROVNAKÉHO ZAOBCHÁDZANIA PODĽA VEKU _____	115
prof. JUDr. Karel Marek, CSc. VYBRANÉ OTÁZKY PACHTU _____	125
prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc. SIGNIFICANCE OF DESTINATION MANAGEMENT FOR CONTEMPORARY TOURISM INDUSTRY _____	135
Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD. PRÁVNA ÚPRAVA SADZBY DANE Z PRÍDANEJ HODNOTY V KONTEXTE ZMIEN PO ROKU 1992 _____	148
prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA – mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA ĽUDOVÍT GERHÁT: VŠESTRANNÝ UMELEC _____	166
RECENZIE: OSTERTAGOVÁ, ALEXANDRA – KLOKNER, TOMÁŠ: Lingua Latina I. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius 2018, 106 s. Stefan Wardzal _____	185

VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY ELEKTRONICKÉHO PODPISU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY A EURÓPSKEJ ÚNIE

DEVELOPMENT OF THE ELECTRONIC SIGNATURE LEGISLATION IN THE CONDITIONS OF THE SLOVAK REPUBLIC AND THE EUROPEAN UNION

Daniela Gregušová

Zuzana Halásová

Abstrakt

Dňa 1. júla 2016 nadobudlo účinnosť Nariadenie eIDAS¹. Týmto dňom sa jeho ustanovenia, týkajúce sa dôveryhodných služieb, stali priamo aplikovateľné a priamo záväzné vo všetkých 28 členských krajinách EÚ. To znamená, že dôveryhodné služby už viac nie sú upravené národným právom. Podľa čl. 3, ods. 16 Nariadenia EP a Rady č. 910/2014 zo dňa 23. júla 2014 „dôveryhodnou službou“ je elektronická služba, ktorá sa spravidla poskytuje za odplatu a spočíva vo vyhotovovaní, overovaní a validácii elektronických podpisov, elektronických pečatí alebo elektronických časových pečiatok, elektronických doručovacích služieb pre registrované zásielky a certifikátov, ktoré s týmito službami súvisia, tiež vo vyhotovovaní, overovaní a validácii certifikátov pre autentifikáciu webových sídiel, ako aj v uchovávaní elektronických podpisov, pečatí alebo certifikátov, ktoré s týmito službami súvisia. Nariadenie eIDAS pre

¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0910>

tento účel vytvára podmienky pre vzájomné uznávanie kľúčových cezhraničných prostriedkov komunikácie akými sú elektronická identifikácia, elektronické dokumenty, elektronické podpisy a elektronické doručovacie služby.

Kľúčové slová

elektronický podpis, elektronická pečať, elektronické doručovacie služby, dôveryhodné služby, elektronická identifikácia

Abstract

On 1 July 2016, the eIDAS Regulation entered into force. By this day, its provisions on trust services became directly applicable and directly binding in all 28 EU Member States. This means that trust services are no longer regulated by national law. According to Art. 3, par. 16 EP and Council Regulations no. 910/2014 of 23 July 2014 "Trusted Service" means an electronic service, which is generally provided for remuneration and consists in the production, verification and validation of electronic signatures, electronic seals or electronic time stamps, electronic delivery services for registered items and certificates; related to these services, including in the preparation, verification and validation of certificates for website authentication, as well as in the storage of electronic signatures, seals or certificates related to these services. To this end, the eIDAS Regulation creates the conditions for mutual recognition of key cross-border means of communication such as electronic identification, electronic documents, electronic signatures and electronic delivery services.

Key words

electronic signature, electronic seal, electronic delivery services, trusted services, electronic identification

ÚVOD

Pojem podpis ešte pred niekoľkými rokmi nebol v našom právnom poriadku definovaný. Definícia podpisu sa do právneho poriadku SR prvýkrát zaviedla až prijatím zákona o elektronickom podpise a bola to definícia elektronického podpisu. Pritom podpis môžeme označiť za právny a rituálny symbol právoplatnosti, súhlasu a preukázania totožnosti. Elektronický podpis v porovnaní s (vlastnoručným) podpisom je však natoľko špecifický, že nebolo možné zovšeobecniť ho a uplatniť pre vymedzenie pojmu podpis. V právnej praxi sa však stretávame s niekoľkými druhmi podpisov. V prvom rade je to klasický, bežne používaný pojem podpis, ktorý by sme mohli označiť ako základný (všeobecný) pojem,

nakoľko podpis môže byť napísaný, vytlačený, alebo urobený akýmkoľvek iným spôsobom, pokiaľ bol vôbec urobený.

Ďalším výrazne dominantným pojmom, s ktorým sa v právnej praxi stretávame, je pojem vlastnoručný podpis, u ktorého sa predpokladá, že ho podpisuje, resp. podpísala fyzická osoba vlastnou rukou. Z hľadiska práva má významné postavenie overený podpis. V zmysle Zák. č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti v znení neskorších právnych predpisov je osobitným ustanovením pre vymedzenie pojmu vlastnoručný podpis ustanovenie § 58 Legalizácia, podľa ktorého legalizáciou notár alebo ním poverený zamestnanec osvedčuje, že osoba, ktorej podpis má byť osvedčený v jeho prítomnosti, listinu vlastnoručne podpísala alebo podpis na listine uznala pred ním za vlastný. Osvedčenie pravosti podpisu notár vyznačí na listine vo forme osvedčovacej doložky, ktorá obsahuje zákonom stanovené náležitosti. Z tohto pohľadu má overený podpis v rámci podpisov najvýznamnejšie postavenie.

I. POJEM PODPIS A ELEKTRONICKÝ PODPIS V PRÁVNOM PORIADKU SR

V súčasnom období je osobitnou kategóriou podpisov elektronický podpis. Jeho postavenie a úloha v informačnej spoločnosti sú natoľko významné, že bol v roku 2002 prijatý osobitný zákon o elektronickom podpise.² Podľa § 40 ods. 3 a 4 Občianskeho zákonníka³ písomný právny úkon je platný, ak je podpísaný konajúcou osobou; ak právny úkon robia viaceré osoby, nemusia byť ich podpisy na tej istej listine, ibaže právny predpis ustanovuje inak. Podpis sa môže nahradiť mechanickými prostriedkami v prípadoch, keď je to obvyklé. Právny význam podpisu vyplýva zo samotného ustanovenia § 40 ods. 3 Občianskeho zákonníka, keďže predpokladom platnosti písomného právneho úkonu je podpis konajúcej osoby. V zmysle uvedeného tak podpisom osvedčujeme

² Zák. č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise (zrušený zák. č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov /zákon o dôveryhodných službách/).

³ Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

určitý právny akt, resp. právny úkon. Hoci občianskoprávna úprava je založená na princípe bezformálnosti právnych úkonov urobených buď výslovne, t. j. ústne alebo písomne, resp. nevýslovným pritom ale nepochybným spôsobom (konkludentne), v niektorých prípadoch, najmä ak sa s právnym úkonom spájajú závažné právne následky, zákon vyžaduje k platnosti právneho úkonu aj určitú formu takéhoto právneho úkonu a to buď písomnú formu alebo notársku zápisnicu. Pre platnosť písomne urobeného právneho úkonu sa vyžaduje aj podpis konajúcej osoby. Písomná forma sa zo zákona vyžaduje napr. pri prevodoch nehnuteľností ale aj v ďalších prípadoch, v zákone výslovne uvedených. Nedodržanie zákonom ustanovenej formy právneho úkonu spôsobuje jeho absolútnu neplatnosť. Absolútna neplatnosť právneho úkonu nastáva priamo zo zákona (*ex lege*) a pôsobí od začiatku (*ex tunc*) voči každému. Toto právo sa nepremlčuje ani nezaniká, pretože z takéhoto úkonu právne následky nenastanú, a to ani dodatočným schválením (ratihabíciou), ani odpadnutím vady prejavu vôle (konvalidáciou).

Platnosť písomnej formy právneho úkonu neznamena iba zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila, ale vyžaduje aj podpis konajúcej osoby, pretože takáto forma právneho úkonu je platná až podpisom konajúcej osoby. Takouto konajúcou osobou z hľadiska práva môže byť iba fyzická osoba. Hoci účastníkmi občianskoprávných vzťahov môžu byť fyzické osoby, právnické osoby, prípadne štát, pokiaľ vstupuje do občianskoprávných vzťahov, účastníkmi občianskoprávných vzťahov sú predovšetkým fyzické osoby.

I.1 MEDZINÁRODNÉ ASPEKTY ELEKTRONICKÉHO PODPISU

Zákon o elektronickom podpise sa pripravoval tak, aby bol kompatibilný aj v medzinárodnom meradle. Základom pre spracovanie zákona boli existujúce medzinárodné dokumenty, predovšetkým Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 1999/93/EC zo dňa 13. decembra 1999 o rámci Spoločenstva pre elektronické podpisy, Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2000/31/ES zo dňa 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti, najmä elektronického obchodu na vnútornom trhu a Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise, ktorý pripravila Komisia OSN pre medzinárodné

obchodné právo (UNCITRAL) na svojom zasadnutí v septembri r. 2000 vo Viedni. Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise mal pre členské štáty iba odporúčajúci charakter. Jeho hlavným cieľom bolo najmä zjednodušiť podmienky pre elektronický obchod a zabezpečiť tak zrovnoprávnenie klasického papierového dokumentu s elektronickým dokumentom. Vzorový návrh zákona o elektronickom podpise zaviedol aj pojem elektronický podpis namiesto pôvodného digitálneho podpisu. Vzhľadom na charakter zákona,⁴ ktorý bolo možné označiť skôr za technický ako právny, obsahoval v ustanovení § 2 vymedzenie niektorých pojmov (z oblasti kryptológie, informatiky a informačnej bezpečnosti), ktoré sa týmto zákonom zaviedli do nášho právneho poriadku. Keďže pre viaceré z nich neexistoval v tom období zaužívaný slovenský ekvivalent, zákon používal medzinárodnú odbornú terminológiu. Medzi tieto pojmy možno zaradiť najmä digitálny dokument, elektronický dokument, podpísaný elektronický dokument, súkromný kľúč, verejný kľúč, prostriedok na vyhotovenie elektronického podpisu, akreditovaná certifikačná autorita a ďalšie, ktoré sa stali súčasťou procesu vytvárania a používania elektronického podpisu. Pri vytváraní pojmového aparátu vychádzal prijatý zákon o elektronickom podpise zo Smernice 1999/93/EC a návrhu Vzorového zákona o elektronickom podpise UNCITRAL-u. Keďže uvedené dokumenty sa snažili pokryť existujúce aj pripravované národné zákony používajúce rozličnú terminológiu, bola terminológia týchto dokumentov veľmi všeobecná.

II. NARIADENIE EIDAS

Dňa 23. júla 2014 bolo prijaté Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice o EP 1999/93/ES (ďalej len „nariadenie eIDAS“). Nariadenie bolo prijaté v čase, keď už krajiny EÚ mali túto problematiku v širšej či užšej

⁴ Zák. č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (zrušený zák. č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov /zákon o dôveryhodných službách/).

miere upravenú národnými zákonmi. Cieľom nariadenia eIDAS je posilniť dôveru pri elektronických transakciách na vnútornom trhu vytvorením spoločného základu pre bezpečné elektronické interakcie medzi občanmi, podnikmi a orgánmi verejnej správy, čím by sa mala zvýši účinnosť verejných a súkromných on-line služieb, elektronického podnikania a elektronického obchodu v EÚ. Týmto nariadením by sa malo zaručiť dlhodobé uchovávanie informácií, aby sa zabezpečila právna platnosť elektronických podpisov a elektronických pečatí počas dlhších období, a aby sa zaručilo, že sa môžu validovať bez ohľadu na budúce technologické zmeny. Nariadenie je všeobecne záväzný a priamo aplikovateľný predpis s bezprostredným účinkom, pričom všeobecná záväznosť znamená, že je to všeobecný normatívny akt platný vo všetkých členských štátoch. Priama aplikovateľnosť znamená, že nariadenie sa netransponuje do právneho poriadku (do zákona); *platí priamo a tým sa automaticky stáva súčasťou vnútroštátneho právneho poriadku tak, ako keby ho prijal zákonodarný orgán členského štátu*. Tu je potrebné zdôrazniť, že podľa Ústavy SR⁵ nariadenie ako právne záväzný akt Európskych spoločenstiev a Európskej únie má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Nariadenie eIDAS síce ruší smernicu o EP,⁶ zároveň však zachováva jej prínos, či dokonca ide nad jej rámec tým, že rozširuje a vytvára pravidlá pre bezpečné a dôveryhodné elektronické transakcie na vnútornom trhu EÚ.

II.1 PREDMET ÚPRAVY NARIADENIA EIDAS

Predmetom úpravy nariadenia eIDAS je najmä oblasť pravidiel pre dôveryhodné služby,⁷ pričom za kľúčové možno považovať najmä služby

⁵ Čl. 7 Ústavy Slovenskej republiky.

⁶ Smernica EP a Rady 1999/93/ES, zrušená s účinnosťou od 1. júla 2016.

⁷ Podľa Čl.3, ods. 16, Nariadenia EP a Rady č. 910/2014 zo dňa 23. júla 2014 „dôveryhodnou službou“ je elektronická služba, ktorá sa spravidla poskytuje za odplatu a spočíva:

- vo vyhotovovaní, overovaní a validácii elektronických podpisov, elektronických pečatí alebo elektronických časových pečiatok, elektronických doručovacích služieb pre registrované zásielky a certifikátov, ktoré s týmito službami súvisia, alebo
- vo vyhotovovaní, overovaní a validácii certifikátov pre autentifikáciu webových sídiel, alebo
- v uchovávaní elektronických podpisov, pečatí alebo certifikátov, ktoré s týmito službami súvisia;

pre vyhotovovanie, overovanie a validáciu elektronických podpisov. Problematika elektronických podpisov v rámci EÚ, ako aj v rámci jednotlivých členských krajín nie je novou témou. Smernica o elektronickom podpise bola prijatá v roku 1999 a určila právny rámec pre používanie elektronických podpisov. Jej základným princípom bola technologická neutralita, keďže sa v nej neuprednostňovala žiadna konkrétna technológia pre vyhotovovanie elektronických podpisov. Smernica zaviedla systém dohľadu a kontroly nad poskytovateľmi certifikačných služieb, ako aj inštitúciu, ktorej hlavnou úlohou vo vzťahu k elektronickému podpisovaniu bolo overovanie správnosti zariadení na vytváranie elektronického podpisu. Kľúčovým ustanovením bolo zrovnoprávnenie zaručeného elektronického podpisu s vlastnoručným podpisom. Smernica o EP bola do nášho právneho poriadku transponovaná zákonom o elektronickom podpise,⁸ ktorý najmä v súvislosti s právnymi účinkami elektronického podpisu novelizoval aj súvisiace právne predpisy.

Hoci takmer všetky členské krajiny deklarovali úplnú transpozíciu smernice o elektronickom podpise, jej implementácia do právnych poriadkov jednotlivých členských krajín bola natoľko odlišná, že vo veľkej miere predstavovala nekompatibilitu právnej úpravy.

Odlišnosť sa týkala najmä:

1. podmienok medzinárodného uznávania zaručených/kvalifikovaných elektronických podpisov,
2. stanoveného stupňa bezpečnosti,
3. stanovenej povinnosti použitia bezpečných produktov či aplikácií na vyhotovovanie elektronických podpisov atď.

Predovšetkým problematika vzájomného cezhraničného ne/uznávania elektronických podpisov bola natoľko komplikovaná, že sa národné trhy a národné prostredia stále viac uzatvárali.

⁸ Zákon č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

II.2 ELEKTRONICKÝ PODPIS

Nariadenie eIDAS definuje podľa úrovne bezpečnosti niekoľko typov elektronických podpisov:

- elektronický podpis,
- zdokonalený elektronický podpis,
- zdokonalený elektronický podpis založený na kvalifikovanom certifikáte,
- kvalifikovaný elektronický podpis.

Kvalifikovaný elektronický podpis zaručuje najvyššiu úroveň bezpečnosti. Ide o elektronický podpis vyhotovený fyzickou osobou pomocou údajov na vyhotovenie elektronického podpisu (súkromný kľúč), ktoré sú bezpečne uložené v zariadení na vyhotovenie kvalifikovaného elektronického podpisu. K súkromnému kľúču slúžiacemu na podpisovanie je vydaný jemu prislúchajúci verejný kľúč, pre ktorý bol vydaný kvalifikovaný certifikát a tento slúži na validáciu kvalifikovaného elektronického podpisu, ako aj na preukázanie identity osoby podpisovateľa. Kvalifikovaný certifikát môže vydať iba poskytovateľ kvalifikovanej dôveryhodnej služby vyhotovovania a overovania certifikátov.

Iba kvalifikovanému elektronickému podpisu priznáva nariadenie eIDAS rovnocenný právny účinok s vlastnoručným podpisom bez potreby ďalšieho skúmania a tento elektronický podpis musí byť uznávaný vo všetkých členských štátoch.

II.3 PODPISOVATEĽ

Podpisovateľom podľa čl. 3 ods. 9 nariadenia eIDAS môže byť výlučne fyzická osoba, ktorá vyhotovuje elektronický podpis. Elektronický podpis môže byť teda vyhotovený iba fyzickou osobou, ktorá je jediná schopná prejaviť svoju vôľu. Toto je zásadný rozdiel v porovnaní so smernicou o EP, kde elektronický podpis slúžil skôr ako prostriedok autentizácie a umožňoval použitie elektronického podpisu aj právnickou osobou. Od účinnosti nariadenia eIDAS je vydanie certifikátu pre právnickú osobu neprípustné. Pre právnické osoby preto nariadenie eIDAS zavádza inštitút tzv. elektronickej pečate.

II.4 ELEKTRONICKÁ PEČAŤ

Elektronické pečate majú vo všeobecnosti slúžiť ako dôkaz, že elektronický dokument vydala právnická osoba a zabezpečovať istotu pokiaľ ide o pôvod a integritu dokumentu.⁹ Pri použití kvalifikovanej pečate a právnych účinkov takéhoto použitia platí iba **domnienka integrity dát** (t. j. že elektronický dokument, ku ktorému je elektronická pečať pripojená, nebol zmenený) a **správnosti pôvodu týchto dát** (t. j. že pochádza od danej právnickej osoby), s ktorými je kvalifikovaná elektronická pečať spojená.¹⁰ Certifikát pre elektronickú pečať možno vydať iba právnickej osobe. Z toho vyplýva, že **elektronická pečať sa nesmie chápať ako elektronický podpis právnickej osoby**.

V tejto súvislosti treba poukázať na veľmi nešťastné a zároveň ne-logické novelizovanie ustanovenia § 40 ods. 4) Občianskeho zákonníka v súvislosti s elektronickou pečaťou,¹¹ ktoré kvalifikovanej elektronickej pečati priznáva účinky vlastnoručného podpisu. Podľa tohto znenia sa aj pripojenie kvalifikovanej elektronickej pečate k elektronickému dokumentu považuje za „podpísanie“ tohto dokumentu, pričom tento akt podpisania znamená zachovanie písomnej formy predmetného úkonu – elektronického dokumentu. Toto je v priamom rozpore so základnými právnymi princípmi, ktoré sa týkajú konania v mene právnických osôb. Vo všeobecnosti totiž platí ustanovenie, podľa ktorého písomný právny úkon je platný, ak je podpísaný konajúcou osobou.¹² Právne úkony právnickej osoby robia v jej mene vždy fyzické osoby, a to primárne jej štatutárne orgány, resp. jej pracovníci alebo členovia.¹³ Ustanovenie Občianskeho zákonníka, ktoré elektronickej pečati priznáva účinky vlastnoručného podpisu je priamo v rozpore s týmto právnym princípom. Uvedené ustanovenia považujeme za *priamo si odporujúce a priznané právne účinky za*

⁹ Bod 59 preambuly nariadenia eIDAS.

¹⁰ Čl. 35 ods. 2 nariadenia eIDAS.

¹¹ § 40 ods. 4 druhá veta Občianskeho zákonníka: „Písomná forma je zachovaná vždy, ak právny úkon urobený elektronickými prostriedkami je podpísaný zaručeným elektronickým podpisom alebo zaručenou elektronickou pečaťou.“

¹² § 40 ods. 3 Občianskeho zákonníka.

¹³ § 20 Občianskeho zákonníka.

rozporuplné (od účinnosti nariadenia eIDAS napokon aj v rozpore s nariadením eIDAS). Tvrdenie, že určitý elektronický dokument „podpísala“ priamo právnická osoba a že tento úkon je platným (písomným) právnym úkonom, keď v mene právnických osôb môžu právne úkony uskutočňovať výlučne oprávnené fyzické osoby konajúce v mene právnických osôb, považujeme za nevykonateľné a keďže je v rozpore s nariadením eIDAS, ktoré má prednosť pred zákonmi SR aj obsolétne.

Podobne ako pri elektronickom podpise nariadenie eIDAS definuje niekoľko typov elektronických pečatí podľa úrovne bezpečnosti:

- elektronickú pečať,
- zdokonalenú elektronickú pečať,
- zdokonalenú elektronickú pečať založenú na kvalifikovanom certifikáte,
- kvalifikovanú elektronickú pečať.

Z pohľadu nariadenia eIDAS kvalifikovaná elektronická pečať ponúka najvyššiu úroveň bezpečnosti. Kvalifikovaná elektronická pečať bola vytvorená právnickou osobou s údajmi na vyhotovenie elektronickej pečate (súkromný kľúč), ktoré sa nachádzajú v zariadení na vyhotovenie kvalifikovanej elektronickej pečate, pre ktorú bol vydaný kvalifikovaný certifikát obsahujúci súvisiace údaje na validáciu elektronickej pečate (verejný kľúč), identitu tejto osoby (pôvodcu pečate) a osoby zodpovednej za vydanie tohto certifikátu (poskytovateľ kvalifikovanej dôveryhodnej služby vyhotovovania a overovania certifikátov).

II.4.1 POUŽITIE ELEKTRONICKEJ PEČATE

Elektronické pečate sa môžu na základe ich podstaty použiť pre automatické zapečatenie dokumentov elektronickou pečaťou. V súvislosti s automatickým zapečatením sa ich najväčšie použitie predpokladá tam, kde je nevyhnutné preukázať pôvod a integritu dokumentu, ako napr. :

- použitím odtlačku pečiatky na faktúry,
- alebo v prípade orgánov verejnej moci použitím odtlačku pečiatky na rôzne rozhodnutia,

- resp. v prípadoch výpisu z informačných systémov doručenia pre odosielanie a doručovanie údajov kvalifikovanej elektronickej doručovacej služby pre registrované zásielky, atď.

Pre tieto prípady by sa mala použiť najmä kvalifikovaná elektronická pečať.

III. ZÁKON O DÔVERYHODNÝCH SLUŽBÁCH

Zákon č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (v článku označovaný ako „zákon o dôveryhodných službách“) nadobudol účinnosť dňom jeho vydania/publikovania v Zbierke zákonov, t. j. 18. októbra 2016. Zákon o dôveryhodných službách predstavuje tzv. implementačný/vykonávací právny predpis a jeho účelom je „doplnenie“ nariadenia eIDAS, pričom rieši a upravuje iba tie časti nariadenia eIDAS, ktoré budú aplikovateľné od 1. júla 2017, tzn. problematiku dôveryhodných služieb (alebo ak máme byť terminologicky presní, tak služieb vytvárajúcich dôveru). Zákon dopĺňa nariadenie eIDAS len v častiach, ktoré sú zverené do výlučnej kompetencie členskému štátu a aj preto má zákon o dôveryhodných službách v porovnaní so zákonom o elektronickej podpise menší rozsah.

III.1 ČO ZVERUJE NARIADENIE EIDAS DO VÝLUČNEJ PÔSOBNOSTI ČLENSKÉHO ŠTÁTU

Nariadenie eIDAS zveruje do výlučnej pôsobnosti členského štátu **najmä tieto vecné okruhy implementácie**, ktoré vo svojich ustanoveniach upravuje zákon o dôveryhodných službách:

- zabezpečenie primeraných opatrení na plnenie úloh v oblasti dohľadu,
- určenie vnútroštátneho orgánu (orgánov) dohľadu, ktorý budú vykonávať dohľad nad činnosťami podľa nariadenia eIDAS,
- určenie orgánu posudzovania zhody vykonávajúceho posúdenie zhody kvalifikovaných poskytovateľov dôveryhodných služieb,

- určenie, ktorý vnútroštátny orgán je povinný zriadiť dôveryhodné zoznamy vo forme vhodnej pre automatické spracovanie, udržiavať a zverejňovať ich zabezpečeným spôsobom,
- stanovenie vhodného sankčného mechanizmu na poskytovateľov dôveryhodných služieb za porušenie nariadenia eIDAS a implementujúceho/vykonávacieho zákona.
- členské štáty môžu v súlade s právom Európskej únie zachovať alebo zaviesť vnútroštátne predpisy týkajúce sa dôveryhodných služieb, ak dané služby nie sú týmto nariadením plne harmonizované.

III.2 TERMINOLÓGIA

Niektoré právne inštitúty, ktoré zavádza do komunitárneho práva nariadenie eIDAS a sú v prostredí EÚ úplne nové, v právnom prostredí SR nepredstavujú novum, nakoľko už boli upravené v existujúcich právnych predpisoch SR (časové pečiatky, zaručené elektronické pečate, elektronický dokument atď.). Môžeme teda konštatovať, že v úprave niektorých inštitútov Slovenská republika časovo predbehla aj nariadenie eIDAS. Úpravou terminológie sa mení v slovenskom právnom poriadku zaužívaný a zavedený pojem „zaručený elektronický podpis“ na pojem „kvalifikovaný elektronický podpis“, pričom postup technickej realizácie ostáva zachovaný a dopĺňa sa o ďalšiu možnosť, keď kvalifikovaní poskytovatelia dôveryhodných služieb spravujúci údaje na vyhotovenie kvalifikovaného elektronického podpisu v mene podpisovateľa môžu údaje na vyhotovenie kvalifikovaného elektronického podpisu rozmnožiť len pre účely zálohovania. Právne účinky takéhoto podpisu v Občianskom zákonníku ostávajú zachované. Obdobne úpravou terminológie sa mení aj pojem „zaručená elektronická pečať“ na pojem „kvalifikovaná elektronická pečať“ a pojem „časová pečať“ na „kvalifikovaná elektronická časová pečať“. V týchto prípadoch išlo *de facto* len o terminologické zmeny bez zmeny ich obsahu, ktorý zostal zachovaný.

III.3. MANDÁTNY CERTIFIKÁT

Mandátne certifikáty sú osobitným druhom kvalifikovaných certifikátov pre elektronický podpis, ktorých držiteľom je fyzická osoba konajúca v mene inej osoby alebo organizácie. Tento druh kvalifikovaného certifikátu pre elektronický podpis umožňuje definovať pozíciu podpisovateľa, ak ide o osobu oprávnenú konať v zastúpení (napr. konateľ organizácie, štatutár, splnomocnenec a pod.). Ich vydávanie sa predpokladá najmä pre pracovníkov orgánov verejnej moci, kde pre overenie platnosti tohto úkonu je potrebné jednoduchým spôsobom (umožňujúcim aj automatizované spracovanie) preukázať takéto oprávnenie (napr. notár, exekútor, pracovník integrovaného obslužného miesta, colník a pod.). Ide o prípady, pri ktorých je potrebné, aby tretia strana (príjemca podpísaného dokumentu) bola informovaná o právnom statuse, pracovnom alebo funkčnom zaradení podpisovateľa. Ustanovenia o mandátnych certifikátoch nie sú v právnom poriadku SR novým inštitútom. Upravoval ich zrušený zákon o elektronickom podpise, avšak z nášho pohľadu ich prenesenie do zákona o dôveryhodných službách a zachovanie ich existencie je predovšetkým s ohľadom na nariadenie eIDAS minimálne otázne.

ZÁVER

Nariadenie eIDAS predstavuje dôležitú strategickú úlohu Európskej komisie v zabezpečení jednotného digitálneho trhu (Digital Single Market), ktorý sa má v EÚ stať realitou do roku 2020. Hlavným cieľom tejto strategickej úlohy je v maximálnej miere dosiahnuť zjednodušenie nielen elektronického obchodovania, ale aj všetkých cezhraničných transakcií. Nariadením eIDAS sa zrušila európska smernica EP a Rady o elektronickom podpise. Zároveň prijatím zákona o dôveryhodných službách sa zrušil dovtedy platný a účinný národný zákon o elektronickom podpise. Hlavným prínosom nariadenia eIDAS je odstránenie cezhraničných bariér, možnosť úplného elektronického podania v iných členských krajinách, ako aj možnosť riešenia mnohých životných situácií na diaľku. Takýto prínos od nariadenia eIDAS sa očakáva aj pre mnohé

obchodné spoločnosti, ktoré tak budú schopné oveľa ľahšie a jednoduchšie zúčastňovať sa na verejných tendroch v iných štátoch EÚ a to bez potreby zaoberať sa akýmkoľvek papierovými dokumentmi.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. Zák. č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise (zrušený zák. č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o dôveryhodných službách)).
2. Zák. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov
3. Zákon č. 272/2016 Z. z. o dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o dôveryhodných službách).
4. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/93/ES z 13. decembra 1999 o rámci spoločenstva pre elektronické podpisy, zrušená s účinnosťou od 1. júla 2016.
5. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronické transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES.

KONTAKT

doc. JUDr. Daniela Gregušová, CSc.

Katedra súkromno-právnych disciplín

Fakulta práva Janka Jesenského, Vysoká škola Danubius

email: daniela.gregusova@vsdanubius.sk

Mgr. Zuzana Halásová, PhD.

právnička, Národný bezpečnostný úrad Slovenskej republiky (NBÚ SR)

email: zuzana.halasova@nbu.gov.sk

TEHOTNÉ ZAMESTNANKYNE A ICH PRÁVA NA SLOVENSKU

PREGNANT EMPLOYEES AND THEIR LEGAL RIGHTS IN SLOVAK REPUBLIC

Ivan Podhorec

Abstrakt

Problematika tehotných, dojčiacich žien, zamestnankýň je stále aktuálnou témou. Okrem toho, že v našom právnom poriadku máme právnu úpravu menovaných subjektov práva upravenú nielen v čl. 38 Ústavy SR ale aj v samotnom Zákonníku práce ako aj v ostatných sociálnoprávnych predpisov. Predkladaný článok má za cieľ ozrejmiť nielen súčasnú právnu úpravu ale si kladie za cieľ zistiť či súčasná právna úprava t. j. de lege lata je postačujúca resp. je potrebné jej doplnenia, zmeny.

Kľúčové slová

Tehotné zamestnankyne, Zákonník práce, pracovné právo,
Smernica 1992/85/EHS o ochrane matiek

Abstract

The issue of pregnant, breastfeeding women, mothers, employees is still a topical issue. In addition, in our legal order, we have the legal regulation of the designated entities of the law regulated not only in Art. 38 of the Constitution of the Slovak Republic, but also in the Labor Code as well as in other social legislation. The purpose of this article is to clarify not just the current legal regulation but seeks to ascertain whether current legislation, de lege lata is sufficient, respectively. it is necessary to supplement it, the changes.

Key words

Pregnant Worker, Labor Code, Labor Law, Directive
1992/85 / EEC on the Protection of Mothers

ÚVOD

Ochrana tehotných zamestnankýň je imanentnou súčasťou Zákonníka práce, čo vyplýva najmä zo znenia úvodných článkov Zákonníka práce (čl. 6), ktoré vyjadrujú základné piliere, na ktorých je budovaný nielen Zákonník práce, ale aj samotné pracovné právo ako právne odvetvie. Ak by sme na úvod vykonali historickú exkurziu do samotného vývoja právnej úpravy tehotných žien, zamestnankýň, tak by sme určite začali zavedením 8-hodinového pracovného času. V zákone č. 91/1918 Sb., o osemhodinovej pracovnej dobe, bola síce stanovená zvláštna ochrana všetkých žien, napriek tomu však ani prvá československá ústava z roku 1920 neobsahovala žiadne ustanovenia týkajúce sa zvláštnej ochrany žien, pretože sa okrem iného neuznávali výsady pohlavia. Zákon č. 221/1924 Sb. o poistení zamestnancov pre prípad staroby, invalidity a choroby, obsahoval povinnosti zdravotnej poisťovne poskytnúť ženám pomoc nielen pri pôrode, ale aj v materstve výplatom peňažitej dávky vo výške nemocenského v trvaní šiestich týždňov pred pôrodom a šiestich týždňov po pôrode, ako aj príspevok na dojčenie vo výške polovice nemocenskej dávky. Podľa zákona č. 154/1934 Sb., o súkromných zamestnancoch, bol daný zákaz prepúšťania kvôli prekážke spôsobenej pôrodom. Vyššie spomínaná ochrana poskytovaná štátom sa však netýkala zamestnankýň všetkých profesií, nepochybne však bola posunom vo vývoji pracovných podmienok žien.

V roku 1948 bol prijatá ústava, ktorá obsahovala zaručené práva na úseku zvýšenej ochrany žien, ako materská dovolenka, platené prestávky na dojčenie, doprovod dieťaťa do jasí, respektíve materskej školy, zákaz práce nadčas, zákaz nočnej práce, prevedenie na inú prácu, ktoré sa však stále uplatňovali len na niektorých pracoviskách.¹ V Ústave ČSSR, zákone č. 100/1960 Sb., bola obsiahnutá zvláštna úprava pracovných podmienok žien, zvláštna pracovná starostlivosť počas tehotenstva a materstva, ktorej cieľom bolo zaistiť rovnoprávne uplatnenie žien v rodine a v práci. Práve z tejto zásady neskôr vychádzali predpisy, ktoré sa týkali zvláštnej ochrany pracovných podmienok tehotných žien a matiek. Dôležitou

¹ VITÁSEK, V.: *Pracovní podmínky těhotných žen a matek*. Praha: Orbis, 1972, s. 71–74.

etapou vo vývoji pracovných podmienok bolo prijatie zákona č. 58/1964 Sb., o zvýšení starostlivosti o tehotné ženy a matky, ktorý priniesol výrazné zmeny. Materská dovolenka sa predĺžila na 22 týždňov a po jej uplynutí sa zaručovala ďalšia možná dovolenka do dovŕšenia jedného roka veku dieťaťa. Pri súčasnom pôrode dvoch a viacerých detí sa peňažitá pomoc poskytovala do 35 týždňov, v prípade osamelých matiek do 26 týždňov od pôvodného nástupu na materskú dovolenku. Bola zavedená povinnosť poskytovať platené prestávky na dojčenie, prihliadať k potrebám tehotných žien a matiek pri zaradovaní do pracovných zmien, ako aj upraviť pracovnú dobu na požiadanie, či zákaz okamžitého zrušenia pracovného pomeru s tehotnou zamestnankyňou alebo matkou dieťaťa do jedného roka veku, ako aj osamelou matkou starajúcou sa o dieťa mladšie ako tri roky. Výnimočne sa mohol pracovný pomer rozviazať výpoveďou, a to v prípade organizačných zmien, hrubého porušenia pracovnej disciplíny zamestnankyne a právoplatného nepodmienečného odsúdenia k trestu odňatia slobody v trvaní viac ako rok.

V roku 1966 vstúpil do platnosti a účinnosti zákonník práce č. 65/1965 Sb. v znení neskorších predpisov, ktorý predstavoval komplexnú koncepciu jednotlivých druhov zvláštnej ochrany tehotných žien a matiek. Ustanovenia pojednávajúce o zvláštnych pracovných podmienkach tehotných žien a matiek sa konečne vzťahovali na všetky ženy. Zvláštna ochrana sa poskytovala ženám od okamžiku vzniku pracovného pomeru až do jeho zániku. Zákonník práce obsahoval zákazy niektorých druhov prác, úpravu pracovnej doby, podmienky materskej dovolenky, prestávky na dojčenie, zvýhodnenia pri poskytovaní dovolenky na zotavenie, podmienky prevedenia na inú prácu, zákaz pracovných ciest a preloženia, zákaz okamžitého zrušenia pracovného pomeru a obmedzenie možností organizácie dať týmto ženám výpoveď.² Pri súčasnej právnej úprave – máme na mysli zákonník práce č. 311/2001 Z. z. – považujeme za potrebné ustáliť pojem tehotnej zamestnankyne, ktorú Zákonník práce definuje ako zamestnankyňu, ktorá zamestnávateľa písomne informovala o tehotenstve a predložila o tom lekárske potvrdenie. Na to, aby mohla byť zamestnankyňa podľa Zákonníka práce považovaná za te-

² VITÁSEK, V.: *Pracovní podmínky těhotných žen a matek*. Praha: Orbis, 1972, s. 74–82.

hotnú, je potrebné, aby boli obe uvedené podmienky splnené kumulatívne a teda, ak zamestnankyňa písomne neinformovala zamestnávateľa alebo mu nepredložila lekárske potvrdenie (spravidla tzv. tehotenskú knižku), nie je možné takúto zamestnankyňu považovať na účely Zákonníka práce za tehotnú, a to aj napriek skutočnosti, že zamestnankyňa túto skutočnosť zamestnávateľovi oznámila ústne alebo že zamestnankyňa vykazuje znaky, na základe ktorých by bolo možné vyvodiť záver o tom, že je tehotná. V súvislosti aj s európskou právnou úpravou je potrebné pojmy tehotná žena, tehotná zamestnankyňa zjednotiť. V rámci všeobecnej "prevenčnej" povinnosti zamestnávateľa voči tehotnej zamestnankyni je zamestnávateľ povinný zabezpečovať tehotným ženám také pracovné podmienky, ktoré chránia ich biologický stav v súvislosti s tehotenstvom. Táto prevenčná povinnosť je uvedená priamo v čl. 6 Zákonníka práce, a teda možno badať nesporný záujem zákonodarcu na ochrane tehotných zamestnankýň, ako do určitej miery privilegovanej skupiny zamestnancov.

V rámci európskej a medzinárodnej problematiky je Slovenská republika viazaná viacerými dohovormi a smernicami EÚ. Napríklad dohovy Medzinárodnej organizácie práce, a to najmä dohovor č. 3 z roku 1919 o zamestnávaní žien pred pôrodom a po pôrode, č. 103 z roku 1952 o ochrane materstva a č. 183 z roku 2000 o ochrane materstva), ako aj z právneho poriadku Európskej únie, ktorý bola Slovenská republika povinná implementovať do vnútroštátneho práva (napríklad smernica Rady 92/85/EHS z 19. októbra 1992 o zavedení opatrení na podporu zlepšenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci tehotných pracovníčok a pracovníčok krátko po pôrode alebo dojčiacich pracovníčok – desiatu samostatnú smernicu v zmysle článku 16 (1) smernice č. 89/391/EHS; mimoriadne vydanie Ú.v. EÚ, kap. 5/zv. 2; Ú.v. ES L 348, 28. 11. 1992). Taktiež je potrebné uviesť, že Zákonník práce poskytuje ochranu tehotným ženám ešte pred samotným vznikom pracovného pomeru, a to v tzv. predzmluvných vzťahoch, kedy má zamestnávateľ výslovný zákaz požadovať informácie od uchádzača o zamestnanie, ktoré sú taxatívne vymenované v § 41 ods. 6 písm. a) Zákonníka práce, pričom jednou z týchto informácií je aj údaj o tehotenstve uchádzačky o zamestnanie. Pokiaľ by zamestnávateľ tento zákaz porušil, s určitosťou by sa

tým vystavil riziku možného sankcionovania zo strany inšpektorátu práce pre porušenie zásady rovnakého zaobchádzania, a teda zákazu diskriminácie. Tu je potrebné poukázať na aktuálnu judikatúru súdneho dvora, ktorá hovorí o tom, že zamestnávateľ sa nesmie spytovať tehotnej uchádzačky na tehotenstvo ani v prípade tzv. zakázaných prác. To znamená podľa aktuálnej judikatúry Súdneho dvora túto povinnosť žena nemá, aj keď ju zamestnávateľ má v úmysle angažovať na práce, ktoré sú tehotným ženám zakázané. „Zamestnávateľ sa nesmie preto informovať na tehotenstvo uchádzačky o zamestnanie ani vtedy, ak by ju predpokladal prijať na prácu, ktorá je tehotným ženám zakázaná.“³ V prípade zamestnávania žien, je potrebné poskytovať im zvýšenú ochranu prostredníctvom zvláštnych pracovných podmienok.⁴

Definíciu zvláštnych pracovných podmienok žien náš súčasný Zákonník práce nevymedzuje. Môžeme ju však nájsť v niektorých odborných publikáciách. Podľa Bělinu zvláštne pracovné podmienky žien možno charakterizovať ako „súbor práv žien, prípadne právom doporučených plnení predovšetkým zamestnávateľov, ale aj štátnych orgánov, ktorého účelom je umožnenie práce ženám tak, aby to neohrozovalo ich zdravie, ale aj plnenie iných spoločenských funkcií, najmä materstvo.“⁵ Zákaz určitých druhov prác Tehotná zamestnankyňa nesmie vykonávať práce, ktoré sú zakázané tehotným ženám, resp. podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo. Rovnako nesmie vykonávať tie práce, ktoré sú fyzicky namáhavé a škodia jej organizmu. Zoznam prác zakázaných tehotným ženám a taktiež ženám po pôrode upravuje nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 272/2004 Z. z., ktorým sa ustanovuje zoznam prác a pracovísk, ktoré sú zakázané tehotným ženám, matkám do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacim ženám, zoznam prác a pracovísk spojených so špecifickým rizikom pre tehotné ženy, matky do konca deviateho mesiaca po pôrode a pre dojčiace ženy a ktorým sa ustanovujú niektoré povinnosti zamestnávateľom pri zamestnávaní

³ BARANCOVÁ, H.: Ochrana tehotných žien v Zákonníku práce a v aktuálnej judikatúre Súdneho dvora EÚ. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 24, č. 4, 2018, s. 22.

⁴ GALVAS, M.: *Pracovní právo*. Brno: CP Books, a.s., 2005, s. 21.

⁵ BĚLINA, M. a kol.: *Pracovní právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 283.

týchto žien. Potrebné je upozorniť aj na to, že zákaz vykonávať určené práce sa nevzťahuje len na práce uvedené v citovanom nariadení vlády, ale ide aj o práce uvedené v prípadnom lekárskom posudku. V tejto súvislosti je vhodné odporučiť, aby zamestnávateľ vyslal zamestnankyňu na vyšetrenie k lekárovi, ktorý poskytuje pre zamestnávateľa služby pracovnej zdravotnej služby a aby tento lekár následne vzhľadom na druh práce danej zamestnankyne, popis jej pracovných činností, faktory práce a pracovného prostredia, riziká práce a pracovné podmienky posúdil, či niektorá z pracovných činností nemôže ohrozovať tehotenstvo zamestnankyne; lekársky posudok musí byť vydaný lekárom určeným podľa právnej úpravy obsiahnutej v zákone č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a musí obsahovať všetky náležitosti určené podľa citovaného zákona. Pokiaľ ide o tehotnú zamestnankyňu pracujúcu v noci, zamestnávateľ je povinný zabezpečiť, aby sa podrobila posúdeniu zdravotnej spôsobilosti na prácu v noci, pričom túto povinnosť má vtedy, ak o to požiada tehotná žena, matka do konca deviateho mesiaca po pôrode a dojčiacia žena. Úprava pracovných podmienok alebo preradenie na inú prácu V prípade, ak tehotná zamestnankyňa vykonáva práce, ktoré ohrozujú jej tehotenstvo, škodia organizmu, resp. sú podľa už vyššie spomenutého zoznamu prác zakázané, zamestnávateľ je povinný dočasne upraviť pracovné podmienky zamestnanca tak, aby boli akékoľvek škodlivé faktory práce vylúčené. Vzhľadom k tomu, že nie u každého zamestnávateľa je možné rátať s možnosťou úpravy pracovných podmienok, a teda pokiaľ úprava pracovných podmienok nie je možná, zamestnávateľ dočasne preradí tehotnú zamestnankyňu na inú vhodnú prácu, pri ktorej dosiahne rovnaký zárobok. Ak nie je možné takéto dočasné preradenie v rámci toho istého druhu práce (t. j. druhu, ktorý má zamestnankyňa uvedený v pracovnej zmluve), zamestnávateľ preradí tehotnú zamestnankyňu na prácu iného druhu, avšak len po predchádzajúcej dohode s ňou. V praxi nie je vylúčený aj taký prípad, že preradenie na inú vhodnú prácu nie je možné, pretože zamestnávateľ takú prácu nemá k dispozícii alebo tehotná zamestnankyňa nesúhlasí s preradením na iný druh práce, prípadne nie je možné jej preradenie na dennú prácu (pokiaľ ide o zamestnankyňu pracujúcu v noci). Zákoník práce v takom prípade ukladá zamestnávateľovi povinnosť poskytnúť

tehotnej zamestnankyni pracovné voľno s náhradou mzdy v sume jej priemerného zárobku. Pracovný čas V súvislosti s pracovným časom je zamestnávateľ oprávnený tehotnej zamestnankyni nerovnomerne rozvrhnúť pracovný čas len po predchádzajúcej dohode s touto zamestnankyňou. Zamestnávateľ, ktorý zaraďuje zamestnancov do jednotlivých zmien, je povinný prihliadať na potreby tehotných žien. V prípade, ak tehotná zamestnankyňa požiadala zamestnávateľa o kratší pracovný čas alebo o inú vhodnú úpravu týždenného pracovného času, zamestnávateľ je povinný žiadosti vyhovieť, samozrejme za predpokladu, ak tomu nebránia vážne prevádzkové dôvody. Súčasne si dovoľujeme dať do pozornosti, že zamestnávateľ môže nariadiť prácu nadčas len so súhlasom takejto zamestnankyne a čo sa týka pracovnej pohotovosti, tú možno s tehotnou zamestnankyňou len dohodnúť. Ako už bola vyššie spomenutá nočná práca tak v prípade, ak tehotná zamestnankyňa požiadala zamestnávateľa o preradenie z nočnej zmeny na dennú, je zamestnávateľ povinný takejto žiadosti vyhovieť. Skončenie pracovného pomeru Pomerne zásadnou témou súvisiacou s tehotenstvom zamestnankyne je v každom prípade skončenie pracovného pomeru. Zamestnávateľ nemôže s tehotnou zamestnankyňou skončiť pracovný pomer výpoveďou, nakoľko sa na tehotnú zamestnankyňu vzťahuje tzv. ochranná doba. Taktiež okamžité skončenie pracovného pomeru je zo zákona vylúčené, avšak iba v prípade okamžitého skončenia pracovného pomeru existujú pre zamestnávateľa viaceré výnimky, ktoré ho oprávňujú na skončenie pracovného pomeru výpoveďou, ak sú splnené zákonom upravené podmienky (§ 68 ods. 3 Zákonníka práce). Tieto výnimky do určitej miery reflektujú aj záujem samotného zamestnávateľa na tom, aby nebol povinný v zmysle Zákonníka práce zamestnávať takého zamestnanca, ktorý sa dopustil závažného porušenia pracovnej disciplíny, a to aj napriek tomu, že takýto zamestnanec (t. j. tehotná zamestnankyňa) požíva vyššie uvedenú ochranu pred skončením pracovného pomeru. Zamestnávateľ môže skončiť pracovný pomer výpoveďou s tehotnou zamestnankyňou v nasledovných prípadoch: (i) ak bola táto zamestnankyňa právoplatne odsúdená pre úmyselný trestný čin, alebo (ii) ak došlo k závažnému porušeniu pracovnej disciplíny. Zamestnávateľ môže skončiť pracovný pomer výpoveďou s tehotnou zamestnankyňou v nasledovných prípadoch: Ak ide o prípad tehotnej zamestnankyne v skúšobnej dobe, zamestnávateľ

s ňou môže vo výnimočných prípadoch skončiť pracovný pomer, a to výlučne písomne a musí ho náležite odôvodniť, pričom tieto dôvody nesmú súvisieť s tehotenstvom alebo materstvom. Skončiť pracovný pomer s tehotnou zamestnankyňou je taktiež možné na základe vzájomnej dohody zmluvných strán (§ 60 Zákonníka práce).

V súvislosti s vyššie uvedenou problematikou čo sa týka právnej terminológie, tak je potrebné uviesť, tak ako to uvádza vo svojom článku aj autorka Barancová, že v súčasnej právnej slovenskej právnej úprave je nejednosť právnej terminológie a to nielen v samotnom Zákonníku práce, ale aj s právom EÚ. Problémom nášho slovenského Zákonníka práce je, že nepoužíva jednotnú právnu terminológiu. V § 40 ZP zakotvuje pojem „dojčiacia zamestnankyňa“ v § 170 ZP je pojem „dojčiacia matka“ a v § 72 používa pojem „dojčiacia žena“. Používanie pojmu „dojčiacia matka“ je už prekonané existujúcou judikatúrou Súdneho dvora EÚ, ktorý v súlade so smernicou 1992/85/EHS o ochranie matiek rozširuje pracovnoprávnu ochranu aj na „dojčenie z fľašky“, čo znamená, okrem vyššie uvedeného, aj rozšírenie pracovnoprávnej ochrany na poskytnutie prestávky v práci na dojčenie nielen na manžela či na partnera zamestnankyne, ale aj na mužov, ktorých ženy majú právny status samostatne zárobkovo činnej osoby.⁶

ZÁVER

Prepojenie práce a tehotenstva je s poukazom na dnešnú dobu pomerne zásadnou témou, ktorá sa dotýka nielen samotných tehotných zamestnankyň, ale aj zamestnávateľov, ktorí mnohokrát nevedia, aké povinnosti a zákazy (obmedzenia) im v súvislosti so zamestnávaním tehotnej zamestnankyne vznikajú. Zákonník práce súčasne proklamuje ideu ochrany privilegovaných skupín zamestnancov, medzi ktorých s určitosťou zaradujeme aj tehotné zamestnankyne, pričom zamestnávateľ by mal brať na vedomie všetky práva a povinnosti, ktoré môžu/musia byť voči tehotnej zamestnankyni uplatnené. Tu je na mieste spomenúť

⁶ BARANCOVÁ, H.: Ochrana tehotných žien v Zákonníku práce a v aktuálnej judikatúre Súdneho dvora EÚ. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 24, č. 4, 2018, s. 20.

a zhodnúť sa aj s právnym názorom autorky Heleny Barancovej, že je potrebné upraviť a zosúladiť právnu terminológiu v rámci tehotnej ženy, zamestnankyne to je § 40 ods. 6 Zákonníka práce, tak aby bola súladná s účelom smernice 1992/85/EHS o ochrane matiek.

POUŽITÁ LITERATÚRA

MONOGRAFIE A UČEBNICE

1. BARANCOVÁ H.: *Zákonník práce. Veľký komentár*. Bratislava: C.H.Beck, 2017.
2. GALVAS M.: *Pracovní právo*. Brno: CP Books, a.s., 2005.
3. BĚLINA M. a kol.: *Pracovní právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2001.
4. VITÁSEK V.: *Pracovní podmínky těhotných žen a matek*. Praha: Orbis, 1972.

PERIODIKÁ A ZBORNÍKY

1. BARANCOVÁ, H.: Ochrana tehotných žien v Zákonníku práce a v aktuálnej judikatúre Súdneho dvora EÚ. In *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. 24, č. 4, 2018, s. 17–24.
2. SCHNEIDEROVÁ, A.: Translatologické špecifiká vybraných pojmov z oblasti pracovnoprávných vzťahov / Translatological specifics of selected terms in the field of labor law relations. In *Štát a právo = State and law*, roč. 8, č. 1–2, 2018, s. 150–162.

PRÁVNE PREDPISY

1. Zákon č. 300/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR v znení neskorších ústavných zákonov

KONTAKT

doc. JUDr. Ivan Podhorec, PhD.

Katedra súkromno-právnych disciplín

Fakulta práva Janka Jesenského, Vysoká škola Danubius

email: ivan.podhorec@vsdanubius.sk

PRÁVNE ASPEKTY DOMÉNOVÝCH MIEN

LEGAL ASPECTS OF DOMAIN NAMES

Juraj Varga

Abstrakt

Súčasná informačná spoločnosť ovplyvňuje všetky sféry spoločenského a hospodárskeho života. Výmena informácií medzi jednotlivými subjektmi prostredníctvom informačných a komunikačných prostriedkov vytvorila nový systém sui generis. Doménové mená sa stali významnou súčasťou tohto systému, a to najmä pre ich jednoduchosť a možné ekonomické využitie. Stalo sa tak napriek skutočnosti, že z používania doménových mien vyvstávajú mnohé právne otázky. Príspevok sa zaoberá právnymi aspektmi doménových mien v podmienkach Slovenskej republiky. Cieľom príspevku je nájsť odpoveď na otázky týkajúce sa povahy doménových mien a ich správneho uchopenia existujúcimi právnymi inštitútmi.

Kľúčové slová

doménové meno, IP adresa, relatívne právo, absolútne právo, vec, iná majetková hodnota

Abstract

The current information society affects all sectors of social and economic life. The exchange of information between entities through information and communication means has created a new sui generis system. Domain names have become an important part of this system, especially for their simplicity and possible economic use. This has happened despite the fact that the use of domain names raises many legal issues. The paper deals with the legal aspects of domain names in the Slovak Republic. The aim of the paper is to find answers to questions about the nature of domain names and their correct grasp by existing legal institutes.

Key words

domain name, IP address, relative right, absolute right, thing, other property value

ÚVOD

Internet ako fenomén prekračujúci kultúrne hranice priniesol so sebou okrem iného tiež nové inštitúty, s ktorými sa tradičné právne poriadky musia vysporiadať. Jedným z takýchto inštitútov je určite aj doménové meno, ktoré už dávno nepredstavuje len pomôcku pri vyhľadávaní informácii, ale má tiež charakter moderného identifikačného údaju.

„Zatímco na počátku hrála doménová jména roli pouhých kódů jako zástupných označení pro složité IP adresy, s postupným rozvojem činností provozovaných v prostoru sítě internet začala být tato označení chápána v mnoha dalších rozměrech – jako obchodní jména, značky služeb, reklamní slogany nebo dokonce jako prostředky ke stručné prezentaci názorů.“¹

Z historického pohľadu, vôbec prvou komerčnou registráciou doménového mena bola registrácia doménového symbolics.com v roku 1985. Už v roku 1992 bolo pod vrcholovou doménou.com registrovaných viac ako 15 tisíc doménových mien. Vďaka exponenciálnemu rastu môžeme dnes hovoriť o miliónoch registrovaných doménových mien. Koncom roka 2018 bolo registrovaných celkovo 342,4 milióna doménových mien.²

Pri pohľade na uvedené štatistiky možno konštatovať, že doménové mená dnes zohrávajú významnú až nezastupiteľnú úlohu pri fungovaní informačnej spoločnosti. Doménové mená využívajú všetky subjekty, či už súkromné, alebo verejné za účelom poskytovania určitých služieb. Hlavnou úlohou doménových mien je teda zabezpečiť orientáciu medzi bezbrehým množstvom informácií, ktorými sú užívatelia internetu zahltení.

Napriek tomu, že systém doménových mien sa zakladá na jednoduchých princípoch, prevádzka tohto systému vyžaduje enormnú snahu správcov a registrátorov v medzinárodnom meradle. Obdobne náročná

¹ POLČÁK, R. *Doménová autorita – pojem, význam, kritika* [online], 2002. <http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=62618> [cit. 28.1.2019].

² *Number of domain names worldwide*. [online], 2018, <https://dazeinfo.com/2018/12/13/number-of-domains-registration-worldwide/> [cit. 28.1.2019].

je aj úloha definovať pojem doménové meno z hľadiska práva. Vzhľadom na absenciu celosvetovej úpravy systému doménových mien je nevyhnutné odpoveď na nastolenú otázku hľadať v právnych poriadkoch jednotlivých štátov. S prihliadnutím na tendencie, ktoré nasvedčujú tomu, že celosvetová právna úprava systému doménových mien nebude prijatá, zostáva otázka povahy doménových mien na pleciach zákonodarcov, či právnych teoretikov. Nasledovný príspevok má ambíciu nájsť konformné riešenie otázky právnej povahy doménového mena v podmienkach Slovenskej republiky.

POJEM DOMÉNOVÉ MENO

Napriek tomu, že pojem doménové meno je v súčasnosti výrazne frekventovaným pojmom, legálne definície sú skôr sporadickou záležitosťou, a to nielen na národnej úrovni, ale aj na medzinárodnej úrovni. V podmienkach Slovenskej republiky nám Zákon o elektronickom obchode³ poskytuje jednoduché vysvetlenie len pojmu „doména“. Podľa ustanovenia § 2 písm. d) bod. 1. sa „doménou rozumie symbolická adresa v elektronickej komunikačnej sieti“. V odbornej literatúre sa nachádza množstvo definícií, ktorých spoločnými znakmi sú alfanumerická povaha, zjednodušenie označenia, lokalizácia informácií, úzky vzťah k IP adrese.

Podľa recitálu Nariadenia o zavedení domény.eu

*„TLD (pozn. autora Top level domains, v preklade Domény najvyššej úrovne) sú integrálnou časťou infraštruktúry internetu. Sú základným prvkom globálnej interoperability World Wide Web („WWW“ alebo „Web“). Pripojenie k sieti a prítomnosť umožňujú užívateľom prostredníctvom pridelenia doménových mien a prislúchajúcich adries nájsť na webe počítače a webové stránky. TLD sú tiež integrálnou časťou každej e-mailovej adresy v internete.“*⁴

³ Zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode a o zmene a doplnení zákona č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 284/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov (skr. Zákon o elektronickom obchode).

⁴ Recitál 3 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 733/2002 z 22. apríla 2002 o zavedení domény najvyššej úrovne „.eu“

Skôr ako prejdeme bližšie k samotnej charakteristike doménového mena je nevyhnutné, aby sme si v krátkosti objasnili súvisiacu technickú stránku fungovania internetu, a teda aj používania doménových mien. Najzákladnejším identifikátorom na internete je IP adresa (z angl. Internet Protocol adress). IP adresou rozumieme špecifickú číselnú adresu, ktorú má pridelené každé zariadenie, ktoré je pripojené k sieti internet. Charakteristickým znakom tejto číselnej adresy je jej celosvetová unikátnosť. V súčasnosti sa IP adresa skladá z 32 bitového čísla, ktoré je zapísané vo forme štyroch čísiel oddelených bodkou, z ktorých každé môže mať hodnotu od 0 do 255⁵. IP adresa slúži teda ako presná identifikácia konkrétneho počítača, na ktorý alebo z ktorého sú odosielané dáta v rámci počítačovej siete pričom prenášané údaje sú vždy označené IP adresou odosielateľa a prijímateľa.

S prihliadnutím na uvedené je zrejmé, že používanie IP adres za účelom orientovania sa na internete by bolo pre používateľov príliš komplikované. Preto sa v rámci snahy o zjednodušenie práce na internete vytvoril systém alfanumerických označení, ktorý sa vo všeobecnosti označuje ako systém doménových mien.

Doménové mená sú prostredníctvom tzv. systémov doménových mien (Domain Name System) priradované ku konkrétnym IP adresám. Databázy DNS sú umiestňované na tzv. menných serveroch a zabezpečujú väzbu medzi doménovými menami a IP adresami. Záznamy o jednotlivých väzbách nesú pojem Resource Records.

Samotný systém funguje tak, že užívateľ zadá doménové meno do internetového prehliadača, ktorý toto doménové meno zašle pomocou klienta nazývaného resolver na menný server, ktorý v DNS databáze vyhľadá príslušné doménové meno a priradí ho na konkrétnu IP adresu. Až následne, keď je známa IP adresa, môže dôjsť k pokusu o nadviazanie spojenia s uzlom, ktorý je označený daným doménovým menom.

⁵ V súčasnosti najviac používaná verzia Internet Protocolu (IP) IPv4 je postupne nahradzovaná novšou verziou IPv6 (pôvodne IP Next Generation IPng). Hlavným dôvodom prechodu na novšiu verziu IP adres je nedostatok adresného priestoru pri používaní verzie IPv4. Novšia verzia IPv6 bude v dĺžke 128 bitov zapisovaná ako osem skupín po štyroch číslach šestnásťkovej sústavy (napr. 2001:8723:1d01:0089:0213:33ff:ge92:0ba6).

Doménové meno by sme potom mohli pomenovať ako alfanumerické označenie číselnej IP adresy, čo však vzhľadom na fungovanie tohto systému nie je úplne presné. Za účelom zachovania právnej terminológie by sme mohli o doménových menách hovoriť aj ako o graficky znázorniteľných označeniach, ktoré sú spôsobilé odlišiť konkrétny počítač od ostatných počítačov pripojených k sieti Internet. Rovnako aj toto definovanie pokrýva len časť systému doménových mien. Smejkal uvádza, že doménové meno je „... hierarchicky zostavená postupnosť znakov, ktoré sa pomocou serverov so systémom doménových mien obsahujúcim číslícové a slovné databázy prevádza na číselné IP adresy za účelom jednoduchšieho, mnemotechnického adresovania zariadení pripojených k sieti Internet.“⁶

Za účelom priblíženia pojmu doménové meno by sme mohli ďalej uviesť, že „doménovým jménem rozumíme sled znaků přiřazený konkrétní IP adrese, přičemž tento sled znaků splňuje kritéria stanovená správcem příslušné domény.“⁷

K problematike pojmu doménové meno Telec uvádza, že pojmovo správnejší je pojem „označenie domén“. Ide o pojmomologický odklon od celosvetovo zaužívaného pojmu doménové meno (angl. domain name, nem. domänennname, franc. nom de domaine). Telec odôvodňuje svoj postoj tým, že „meno“ sa viaže na osobu, a vo vzťahu k doméne by sa mal používať skôr pojem „označenie“. Následne „označení domén jsou v podstate jen zjednodušenými překlady složitých číselných internetových adres (jedinečných věcných identifikátorů) počítačů (serverů) v síti elektronických komunikací, které jsou navenek vyjádřeny „uživatelsky přívětivými“ znaky (zejména písmeny a z nich utvořenými slovy).“⁸

Z technického hľadiska by sme doménové meno mohli definovať ako presný kód, ktorý umožňuje identifikáciu uzla pripojeného k sieti internet, na ktorom sa nachádzajú určité informácie. Zároveň však

⁶ SMEJKAL, V.: *Právo informačných a telekomunikačných systémů*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 411.

⁷ DISMAN, M.: *Právní úprava domény „.eu“*. Praha: Linde, 2011, s. 17.

⁸ TELEC, I.: *Nový občanský zákoník vo spoločnosti sítí*. [online] In *Bulletin advokacie*, 2015 [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/novy-obcansky-zakonik-ve-spolecnosti-siti?browser=mobi>

treba zdôrazniť, že doménové meno a IP adresa nie sú synonymá. Ide o pojmy, ktoré so sebou úzko súvisia a ktoré sa podieľajú na fungovaní DNS systému.

Za účelom definovania doménového mena môžeme teda povedať, že ide o konkrétnu postupnosť znakov, ktorá bola vytvorená a udržiavaná za vopred stanoveným účelom a významom pre držiteľa a neurčité množstvo adresátov.

Pre samotných užívateľov internetu má doménové meno najväčší prínos najmä v tom, že im uľahčuje prácu pri vyhľadávaní a spracovávaní informácií nachádzajúcich sa na internete. Pre držiteľa doménového mena spočíva význam v tom, že ho doménové meno dokáže odlišiť od iných subjektov v prostredí internetu. Tým poskytuje doménové meno svojim držiteľom konkurenčnú výhodu.

ŠTRUKTÚRA DOMÉNOVÉHO MENA

Vo všeobecnosti platí, že doménové meno sa skladá z textových reťazcov, ktoré sú od seba oddelené bodkou. Reťazce tvoriace doménové meno môžu obsahovať číslice, písmená abecedy a pomlčky⁹. Jeden reťazec môže obsahovať maximálne 63 znakov, pričom celé doménové meno môže mať maximálne 256 znakov.

Následne reťazec nachádzajúci sa na konci doménového mena (vpravo) tvorí doménu najvyššej úrovne a ostatné reťazce nachádzajúce sa pred ňou (sprava doľava), ktoré sú oddelené bodkou, tvoria jednotlivé úrovne domén, tzv. subdomény. Reťazec tvoriaci doménu najvyššej úrovne (generické alebo národné domény) poskytuje všeobecné informácie o doméne, ktorá je pod ňou registrovaná a o jej držiteľovi. Ako sme už vyššie uviedli, generické domény sa registrujú v zásade podľa povahy žiadateľa a činnosti, ktorou sa zaoberá. Ak je doménové meno registrované pod doménou.com, je zrejmé, že jeho držiteľ bude podnikateľom.

Na druhom mieste sprava sa nachádza textový reťazec, ktorý si držiteľ registroval pod príslušnou doménou prvej úrovne. V niektorých

⁹ Znak „-“ (pomlčka) sa nemôže nachádzať na začiatku alebo na konci textového reťazca.

prípadoch sa držiteľia domén druhej úrovne rozhodnú túto doménu rozčleniť na ďalšie domény, tzv. subdomény. Podobne ako držiteľ aj národný správca domén má právo rozčleniť národnú doménu. Typickým príkladom takéhoto typu rozčlenenia domén je doména “.uk”, ktorá sa člení na subdomény, a to tak aby sa odlišoval súkromný sektor od verejného sektoru.¹⁰

Textový reťazec tvoriaci doménové meno musí mať minimálne dva znaky; maximálne však 63 znakov. Nesmie sa zhodovať s reťazcom, ktorý tvorí generickú doménu najvyššej úrovne alebo národnú doménu najvyššej úrovne. Rovnako sa nesmie zhodovať s textovým reťazcom inej existujúcej domény. Textový reťazec nesmie byť hanlivý a nesmie obsahovať vulgárny výraz. Ďalej textový reťazec tvoriaci doménové meno *„nemôže obsahovať mená, názvy a slová, ktorých použitie je v zjavnom rozpore so zásadami slušnosti, morálky, poctivého obchodného styku, alebo by hrubým spôsobom zasahovalo alebo mohlo zasahovať do práv a oprávnených záujmov tretích osôb a pod.“*¹¹.

REGISTRÁCIA DOMÉNOVÝCH MIEN

Proces registrácie doménových mien je postavený na dvoch základných princípoch, a to na princípe celosvetovej unikátnosti a princípe časovej prednosti. V princípe celosvetovej unikátnosti sa pretavila základná povaha doménových mien, a to ich jedinečnosť. Pre riadnu orientáciu pomocou doménových mien v sieti internet musí byť splnená podmienka, že doménové meno je celosvetovo unikátne. Ak by bolo

¹⁰ Národná doména najvyššej úrovne .uk je určená pre Spojené kráľovstvo, pričom ju možno použiť výhradne len s použitím domény druhej úrovne. Ako príklad uvedenej podmienky možno uviesť .ac.uk – doména určená akademickým, výskumným a vzdelávacím inštitúciám, .co.uk – všeobecné komerčné použitie, .gov.uk – vládne organizácie, .me.uk – použitie pre stránky osobnej povahy (britská obdoba .name), .nhs.uk – inštitúcie národných zdravotníckych služieb (National Health Service), .org.uk – všeobecné použitie pre nekomerčné subjekty, .police.uk – policajné orgány a ich zložky.

¹¹ GREGUŠOVÁ, D. – DULAK, A. – CHLIPALA, M. – SUSKO, B.: *Právo informačných a komunikačných technológií*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2007, s. 101.

umožnené registrovať identické doménové meno viacerým subjektom v rovnakom čase, systém doménových mien by prestal fungovať. Inými slovami vo svete doménových mien platí záruka, že v rovnakom čase neexistujú dve rovnaké doménové mená. Ďalším princípom je princíp časovej prednosti alebo tiež „*first come, first serve*“, t. j. kto skôr príde (registruje), má prednosť.

Registrácia neprechádza formálnym postupom, ako je tomu napr. pri ochranných známkach, či obchodných menách. Je vo výlučnej kompetencii registrátora posúdiť, či textový reťazec navrhnutý budúcim držiteľom spĺňa stanovené podmienky, a či teda návrh zmluvy o doméne v lehote prijme alebo nie. Za tým účelom môže od budúceho držiteľa požadovať predloženie akýchkoľvek dokladov obsahujúcich vyjadrenie a súhlasy tretích osôb s použitím predmetného označenia. Za neprípustné označenie domény sa v každom prípade považuje použitie slova, ktoré je dominantným prvkom:

- a) ochrannej známky
- b) medzinárodnej ochrannej známky
- c) všeobecne známej ochrannej známky bez ohľadu na štát jej pôvodu, ktorých držiteľom alebo používateľom je osoba odlišná od budúceho držiteľa domény.¹²

Doména alebo jej využívanie nemá porušovať práva tretích osôb k ochranným známkam, obchodným značkám, menám, obchodným menám spoločností a pod. Budúci držiteľ domény si musí byť vedomý, že v prípade možného porušenia uvedených práv bude zodpovedať za ujmu spôsobenú tretím osobám.

¹² Pozri bližšie čl. 3.6 Pravidiel poskytovania domén v doméne najvyššej úrovne.sk. Dostupné na https://sk-nic.sk/wp-content/uploads/2018/09/Pravidla_2018_10_01_final_z.pdf

PRÁVNA POVAHA DOMÉNOVÝCH MIEN

Pri skúmaní problematiky právnej povahy doménových mien treba ako prvé povedať, že v súčasnosti absentuje akákoľvek špeciálna právna úprava týkajúca sa doménových mien nielen v podmienkach Slovenskej republiky. Z tohto dôvodu je definovanie povahy doménových mien pomerne náročná úloha. Názory odbornej verejnosti sa v týchto súvislostiach často menia, pričom sa dokonca niekedy vracajú k už v minulosti prekonaným názorom.

Ako je z povahy veci a absentujúcej osobitnej úpravy zrejmé, je nutné aplikovať na vzťahy vznikajúce z doménových mien všeobecné inštitúty ochrany, najmä ochrany práv k označeniam, ochrany proti jednotlivým protiprávnym konaniam, vrátane práva na náhradu škody a pod.

Za účelom objasnenia právnej povahy doménových mien sa budeme zaoberať právnou úpravou obsiahnutou v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len OZ). V zmysle ustanovenia § 118 ods. 1 OZ sú „*predmetom občianskoprávných vzťahov vecí, živé zvieratá a pokiaľ to ich povaha pripúšťa aj práva alebo iné majetkové hodnoty.*“ V nasledujúcej časti sa budeme zaoberať otázkou subsumovania doménového mena pod režim citovaného ustanovenia, a to v súlade so stanoviskami odborných diskusií na túto tému.

DOMÉNOVÉ MENO AKO VEC

Samotný pojem vec nie je legálne definovaný. Právna teória vyplňa túto medzeru a za vec považuje hmotný predmet alebo ovládateľnú prírodnú silu, ak slúži ľudským potrebám.¹³ Vec možno chápať ako „*samostatný hmotný predmet, resp. hmotný predmet so samostatným určením.*“¹⁴ Aj Občiansky zákonník z roku 1950 definoval veci „*ako ovlá-*

¹³ Rozsudok NS ČR, sp. zn. 28 Cdo 537/2010 *Aby bolo možné považovať určitý objekt za vec v právnom zmysle, musí ísť o ovládateľný hmotný predmet (res corporalis). Nesmie tu však chýbať ani ďalší významný element, ktorým je objektívna užitočnosť takéhoto predmetu a jeho schopnosť určitým spôsobom uspokojovať ľudské potreby.*

¹⁴ SVOBODA, J. a kol.: *Slovník slovenského práva (prvé novodobé vydanie)*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2000, s. 689.

*datelné hmotné predmety a prírodné sily, ktoré slúžia ľudskej potrebe.*¹⁵ Dnes je zrejmé, že veci možno členiť podľa rôznych kritérií. Môžu byť veci hnutelné a nehnuteľné, individuálne a druhovo určené, hromadné, deliteľné a nedeliteľné a pod. Toto delenie je právne významné, keďže s jednotlivými druhmi vecí môže právny poriadok spájať rôzne povinnosti. Ako príklad možno uviesť povinnosť písomnej formy pri prevode vlastníckeho práva k nehnuteľným veciam.

Podľa prevažujúcej miery názorov odborníkov nemožno doménové mená považovať za veci v právnom zmysle, a to najmä v dôsledku absencie hmotnej existencie (*veci hnutelné a nehnuteľné*) samotného doménového mena. „*Doménová jména (ani domény)... nemohou byť predmetem vlastnického práva, neboť to nejsou věci v právním smyslu.*“¹⁶ Podobne sa k veci vyjadril aj Mališ, ktorý vo svojom článku uviedol, že „*Chápání domény jakožto věci je založena na značně extenzivním výkladu pojmu věc, a nemá oporu v platné právní úpravě ani ve výkladové praxi (tato otázka je však v odborné literatuře stále živá).*“¹⁷

Rovnako sa prikláňame k záveru, že doménové meno nemožno v podmienkach Slovenskej republiky považovať za vec v právnom zmysle. V prípade doménových mien absentujú esenciálne atribúty, ktorými sú veci charakterizovateľné. Doménové meno predstavuje v podstate zápis informácií v menných serveroch, ktorým nemožno uchopiť inak ako aktualizáciou alebo zmenou týchto údajov. Inými slovami doménové meno nespĺňa zákonné požiadavky na to, aby sme ho mohli považovať za vec. V prípade doménových mien môžeme hovoriť o držbe, ale nie o vlastníckom práve v právnom zmysle. K tejto otázke sa napokon vo svojom rozhodnutí vyjadril aj Najvyšší súd ČR¹⁸, ktorý odmietol konštrukciu vlastníckeho práva k doméne, lebo sa stotožňuje s názorom, že nejde o vec v právnom zmysle, ale o obyčajné slovné či inak prijateľné vyjadrenia

¹⁵ § 23 zákona č. 141/1950 Zb. Občiansky zákonník

¹⁶ PELIKÁNOVÁ, R. – ČERMÁK, K.: *Právní aspekty doménových jmen*. Praha: Linde, 2000, s. 42.

¹⁷ MALIŠ, P.: *Právní povaha doménových jmen – I. díl*. [online]. 2010 [cit. 26.3.2019]. Dostupné z: <http://www.pravoit.cz/novinka/pravi-povaha-domenovych-jmen-i-dil>

¹⁸ Rozhodnutie NS ČR zo dňa 19.4.2012, sp. zn. Cdo 3407/2010

kódovej technickej identifikácie počítača, prípadne skupiny počítačov v sieti. Rovnako súd uviedol, že doménové meno svojmu držiteľovi nezakladá žiadne absolútne právo.

Určitý posun v chápaní doménového mena ako veci nastal prijatím nového Občianskeho zákonníka v Českej republike, ktorý vo svojom ustanovení § 496 ods. 2 upravuje nehmotné veci. Podľa uvedeného ustanovenia nehmotnými vecami sú „práva, jejichž povaha to pripouští, a jiné věci bez hmotné podstaty.“ Podľa názoru časti odbornej verejnosti sú v podmienkach ČR potom doménové mená vecami v právnom zmysle. Avšak zákon v tomto prípade neustanovuje doménovým menám žiadne absolútne práva. Čiže doménové mená spadajú do kategórie nezapísaných označení. Telec k tomu uvádza, že

„samotná označení domén jsou i nadále ideálními soukromoprávními předměty (nově s povahou nehmotných věcí v širokém právním smyslu občanského zákoníku). Jejich soukromoprávní ochrana je však i do budoucna stanovena jen nepřímou prostřednictvím: a) ochrany držby, b) ochrany před nekalou souteží, zejména před vyvoláním nebezpečí záměny (§ 2981).“¹⁹

Z uvedeného vyplýva, že v prípade českej právnej úpravy nastal mierny posun v chápaní právnej povahy doménových mien. Takže podľa českého nového Občianskeho zákonníka sa zaradili doménové mená pod kategóriu tzv. „prostých vecí“, a to bez vytvorenia nových práv absolútnej povahy. V podmienkach Slovenskej republiky takto v tejto chvíli nemožno uvažovať z dôvodov uvedených vyššie.

DOMÉNOVÉ MENO AKO INÁ MAJETKOVÁ HODNOTA

Ako sme už vyššie uviedli, predmetom občianskoprávných vzťahov môžu byť okrem vecí aj tzv. iné majetkové hodnoty. Legálnu definíciu tohto pojmu však nenachádzame. Z teórie práva vyplýva, že pod týmto pojmom rozumieme kategórie, ktoré sú odlišné od obsahu a subjektu

¹⁹ TELEC, I.: Nový občanský zákoník ve společnosti sítí. [online]. In *Bulletin advokacie*, 2015 [cit. 26.3.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/novy-obcansky-zakonik-ve-spolecnosti-siti?browser=mobi>

občianskoprávneho vzťahu, pričom nejde ani o vec ani o právo, a zároveň ide o kategóriu, ktorá je vyjadriteľná v peniazoch. Ako príklad inej majetkovej hodnoty by sme mohli uviesť know-how, logo či výrobné poznatky a pod.²⁰

Podľa rozhodnutia Okresného súdu v Banskej Bystrici pri definovaní doménového mena v právnom zmysle slova sa väčšina autorov zhoduje v názore, že nejde o vec, ale o inú majetkovú hodnotu (tvoriacu majetok oprávneného subjektu) v zmysle § 118 ods. 1 Občianskeho zákonníka, resp. právo, ktoré vzniká na zmluvnom základe s registrátorom (súkromné podnikateľské subjekty).²¹ Súd sa pri posudzovaní právnej povahy doménového mena priklonil k dvom možnostiam, konkrétne pôjde o inú majetkovú hodnotu alebo o právo vznikajúce na zmluvnom základe.

Napriek faktu, že doménové meno je oceneľné peniazmi, a teda spĺňa jednu z podmienok preto, aby sme ho mohli označiť za inú majetkovú hodnotu, prikláňame sa k opačným názorom a teda, že doménové meno predstavuje skôr „výsledok“ zmluvného vzťahu držiteľa doménového mena a registrátora. Jedným z hlavných dôvodov odmietnutia inej majetkovej hodnoty je skutočnosť, že doménové meno nepôsobí ako výsledok určitej činnosti zameranej na dosiahnutie určitého cieľa ako je to napr. pri know-how či výrobných poznatkoch. Doménové meno pôsobí ako zápis informácií na základe žiadosti budúceho držiteľa, ktorá spĺňa podmienky registrácie.

VLASTNÍK ALEBO DRŽITEĽ DOMÉNOVÉHO MENA?

Používanie právnych pojmov v súvislosti s osobou, ktorá si doménové meno nechala registrovať, by mohlo pomôcť aj pri otázkach právnej povahy samotného doménového mena. V praxi sa možno stretnúť s pojmami ako „vlastník domény“, „vlastník doménového mena“, alebo „predaj domény“ a pod. V dôsledku vyššie uvedeného je možné konštatovať, že takáto terminológia je mylná, resp. nesprávna.

²⁰ Pozri bližšie Rozsudok Krajského súdu Bratislava, sp. 4Cob/176/2015 zo dňa 15. 3. 2018

²¹ Porov. Rozsudok Okresného súdu Banská Bystrica, sp.z. 12CbPv/8/2016 zo dňa 27. 6. 2017

V prípade doménových mien sa zdá vhodnejšie používanie pojmu „držiteľ“. Rovnako aj *Pravidlá poskytovania domén v doméne najvyššej úrovne.sk* národnej doménovej autority SK-NIC, a.s. používajú pojem „držiteľ domény“, ktorým rozumejú užívateľa, ktorý s SK-NIC-om uzavrel zmluvu o doméne.²² Podľa článku 3.1 uvedených pravidiel „*používateľ sa úspešnou registráciou domény stáva jej držiteľom, čím mu vzniká obmedzené, prenositeľné, obnoviteľné a výhradné právo na využívanie domény počas registračného obdobia.*“ Pre porovnanie Pravidlá registrácie domény.cz definujú držiteľa domény ako osobu, „*ktorá jako vlastník práv ke jménu domény má pro sebe registrováno jméno domény a která je tak oprávněna jméno domény po dobu jeho registrace užívat a nakládat s ním.*“²³

Pojem „vlastník“ so sebou prináša aj určité právne následky, a to najmä predpokladanú existenciu vlastníckeho práva. S prihliadnutím na povahu doménových mien nie je potom používanie pojmu „vlastník“ správne.

DOMÉNOVÉ MENO AKO RELATÍVNE SUBJEKTÍVNE PRÁVO

V prípade konštrukcie domény ako relatívneho subjektívneho práva vzniká držiteľovi doménového mena na základe zmluvy o registrácii právo zriadenia a vedenia zápisu doménového mena v databáze DNS a prípadne iné práva, ktoré mu priznáva zmluva s registrátorom. Najčastejšie sa v rámci týchto zmluvných vzťahov upravujú nasledovné vzájomné práva a povinnosti: i. pravidlo časovej prednosti, ii. zákaz registrácie označení zasahujúcich do práv tretích osôb, iii. povinné podriaďenie sa alternatívnemu riešeniu sporov, iv. povinnosť poskytnúť kontakt

²² Pozri bližšie čl. 3 Pravidiel poskytovania domén v doméne najvyššej úrovne.sk. Dostupné z: https://sk-nic.sk/wp-content/uploads/2018/09/Pravidla_2018_10_01_final_z.pdf

²³ Pozri bližšie čl. 2.2.15. Pravidel registrace jmen domén v ccTLD.cz. Dostupné z: https://www.nic.cz/files/documents/20180525_Pravidla_registrace_CZ_final.pdf

pre komunikáciu, v. podmienky na zrušenie registrácie, vi. podmienky na prevod alebo prechod domény a vii. poplatky.²⁴

V nadväznosti na všetky uvedené možnosti, ktoré sme pri posudzovaní odmietli je potrebné povedať, že doménové meno by sme mali vnímať ako pohľadávku držiteľa voči registrátorovi a právo držby držiteľa doménového mena.²⁵ Inými slovami doménové meno reprezentuje zmluvný vzťah, v ktorom na jednej strane existuje povinnosť držiteľa platiť poplatky za udržiavanie registrácie a na strane druhej povinnosť registrátora udržiavať registráciu vo svojich záznamoch (a následne v záznamoch správcu vrcholovej domény). „Právě smlouva, jejíž obsah obvykle odpovídá světovému standardu, se stává právním důvodem soukromé správy držby internetové adresy, ...“²⁶

Registrátorom je osoba, ktorá sprostredkúva registráciu medzi správcou vrcholovej domény a budúcim držiteľom. V procese registrácie doménového mena má registrátor nezastupiteľnú úlohu. Registrátor je subjektom, ktorý zabezpečuje v rámci svojej podnikateľskej činnosti proces registrácie domén. Registrátor pôsobí ako „sprostredkovateľ“ pri vzniku právneho vzťahu medzi správcou domén a budúcim držiteľom. Budúci držiteľ nikdy priamo nekontaktuje národného správcu domén.²⁷

Predmetom zmluvy o doméne je záväzok správcu domén zaradiť predmetné doménové meno do databázy DNS a viesť ho v tejto databáze priradené k určitej IP adrese po určitú dobu. V dôsledku uvedeného správcu domény nemôže opätovne registrovať totožné doménové meno pre iný tretí subjekt. Zároveň správcu domén nemôže

²⁴ Porov. GREGUŠOVÁ, D.: *Právo informačných a telekomunikačných technológií*. Bratislava: Fakulta informatiky a informačných technológií, Slovenská technická univerzita, 2005.

²⁵ Porov. TELEČ, I.: Nový občanský zákoník ve společnosti síti. [online]. In *Bulletin advokacie*, 2015 [cit. 26.3.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/novy-obcansky-zakonik-ve-spolecnosti-siti?browser=mobi>

²⁶ Tamtiež, [cit. 26.3.2019]

²⁷ Porov. NÁVRAT, M.: Počítačový program, databáza a doménové meno v práve duševného vlastníctva. In ŠVIDROŇ, J. – ADAMOVIČ, Z. – NÁVRAT, M. – ŠKREKO, A.: *Právo duševného vlastníctva v informačnej spoločnosti a v systéme práva*. Bratislava: Veda, 2009, s. 427.

previesť práva k doménovému menu na inú osobu po dobu trvania záväzku, pokiaľ ho k tomu nezaväzuje právoplatné súdne rozhodnutie alebo samotný držiteľ doménového mena.

Držiteľ doménového mena je povinný zaplatiť registračný poplatok vo výške podľa príslušnej domény a užívať doménové meno v dobrej viere tak, aby nedochádzalo k porušovaniu právneho poriadku a práv tretích osôb. Zároveň držiteľovi vyplývajú aj určité práva, a to právo používať doménové meno, právo udeľovať súhlas na jeho používanie, právo zrušiť registráciu doménového mena a právo previesť doménové meno na inú osobu.

ZÁVER

Pri skúmaní problematiky právnej povahy doménových mien sme dospeli k záveru, že názory na tento problém sa líšia. Popri sebe existujú názory odborníkov, ktorí považujú doménové mená za iné majetkové hodnoty podľa OZ a názory iných, ktorí vnímajú doménové mená ako subjektívne práva ich držiteľov. Prikláňame sa skôr ku koncepcii doménového mena ako relatívneho subjektívneho práva, ktoré prislúcha držiteľovi doménového mena. Podľa nášho názoru je doménové meno nutné chápať ako kombináciu pohľadávky voči registrátorovi a držby. Akákoľvek ochrana doménových mien potom pozostáva z princípov ochrany držby a ochrany pred nekalou súťažou.

Otázne zostáva, ako sa k tejto otázke postavia súdy. Pokiaľ sa postupom času začne chápať doménové meno ako predmet občianskoprávných vzťahov („vec“ podľa českej právnej úpravy, príp. „iná majetková hodnota“ podľa slovenského práva), vyvstáva otázka aplikácie tých ustanovení, ktoré upravujú absolútne vecné práva. Potom by bol možný prevod doménového mena aj prostredníctvom kúpnej zmluvy alebo súhlas na užívanie prostredníctvom nájomnej zmluvy. Rovnako by bolo možné domáhať sa ochrany doménového mena prostredníctvom procesných pravidiel týkajúcich sa vecných práv. Pokiaľ sa súdna prax ustáli na tom, že doménové meno je nutné považovať za relatívne subjektívne právo, potom aplikácia ustanovení týkajúcich sa absolútnych práv nebude možná.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. DISMAN, M.: *Právní úprava domény „.eu“*. Praha: Linde, 2011, 199 s. ISBN 978-80-7201-852-9.
2. GREGUŠOVÁ, D.: *Počítačové právo*. Brno: Institut dalšího vzdělávání. A. G. A., 2002. 227 s. ISBN 80-86629-04-X.
3. GREGUŠOVÁ, D.: *Právo informačných a telekomunikačných technológií*. Bratislava: Fakulta informatiky a informačných technológií, Slovenská technická univerzita, 2005.
4. GREGUŠOVÁ, D. – DULAK, A. – CHLIPALA, M. – SUSKO, B.: *Právo informačných a komunikačných technológií*. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2007, 194 s. ISBN 978-80-227-2622-1.
5. MALIŠ, P.: *Právní povaha doménových jmen – I. díl*. [online]. 2010 [cit. 26.3.2019]. Dostupné z: <http://www.pravoit.cz/novinka/pravi-povaha-domenovych-jmen-i-dil>
6. PELIKÁNOVÁ, R. – ČERMÁK, K. Jr.: *Právní aspekty doménových jmen*. Praha: Linde, 2000, 210 s. ISBN 80-7201-245-2.
7. POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, 388 s. ISBN 978-80-87287-22-3.
8. POLČÁK, R.: *Doménová autorita – pojem, význam, kritika* [online], 2002. <http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=62618> [cit. 28.1.2019].
9. SMEJKAL, V.: *Internet @ §§§*. Praha: Grada, 1999, 166 s. ISBN 80-7169-765-6.
10. SMEJKAL, V.: *Internet a §§§ - 2*. Aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2001, 284 s. ISBN 80-247-0058-1.
11. SMEJKAL, V.: *Právo informačných a telekomunikačných systémů*. Praha: C. H. Beck, 2001.
12. SVOBODA J. a kol.: *Slovník slovenského práva (prvé novodobé vydanie)*. Žilina: Poradca podnikateľa, 2000.
13. ŠVIDROŇ, J. – ADAMOVÁ, Z. – NÁVRAT, M. – ŠKREKO, A.: *Právo duševného vlastníctva v informačnej spoločnosti a v systéme práva*. Bratislava: Veda, 2009, 675 s. ISBN 978-80-224-1033-5.
14. TELEČ, I.: *Nový občanský zákoník vo spoločnosti sítí*. [online] In *Bulletin advokacie*, 2015 [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/novy-obcansky-zakonik-ve-spolecnosti-siti?browser=mobi>

KONTAKT

JUDr. Juraj Varga, PhD.
právník, Slovenská akadémia vied
email: varga@up.upsav.sk

DAŇOVÉ TAJOMSTVO A ZODPOVEDNOSŤ PLYNÚCA Z JEHO PORUŠENIA

TAX SECRECY AND RESPONSIBILITY RESULTS FROM ITS VIOLATION

Patrik Kukuľa

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá daňovým tajomstvom, pričom autor sa zameriava na zodpovednosť plynúcu z porušenia povinnosti zachovávať informácie v tajnosti. V článku autor poukazuje na niektoré druhy zodpovednosti, bližšie analyzuje právnu úpravu správneho deliktu a trestnoprávny rozmer pri porušení daňového tajomstva.

Kľúčové slová

Finančné právo, zodpovednosť, daňové tajomstvo, ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva

Abstract

The paper deals with tax secrecy, whereby an author focuses on responsibility resulting from violation of obligation to maintain information in secrecy. In the article the author is pointing out on the different types of responsibility, he analyses legislation of offence and criminal measure of violation tax secret more closely.

Key words

financial law, responsibility, tax secrecy, jeopardy of business, bank, post, telecommunication and tax secret

ÚVOD

Daňové tajomstvo a jeho regulácia v zákone č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Daňový poriadok“) má v právnom poriadku zrejme

miesto a zmysel. Správca dane, subjekt, čiže fyzická alebo právnická osoba, ako aj svedok sa so skutočnosťami podliehajúcimi daňovému tajomstvu oboznamujú pri správe daní. Významom existencie zásady daňového tajomstva je zabezpečenie informácií. Dôležitosť inštitútu je tiež možné vidieť v tom, že daňové subjekty s väčšou vôľou umožnia prístup správcovi dane k ich súkromným skutočnostiam. Informácie, ktoré sú poskytované správcovi, môžu mať súvis s podnikaním. Sú to napríklad údaje o objednávkach, odberateľoch, dodávateľskej sieti, o stave peňažných prostriedkov, o úveroch a podobne. Daňový poriadok ukladá subjektom povinnosť pri správe daní správcovi oznamovať všetky údaje potrebné na správne a komplexné zistenie ich daňovej povinnosti. Bremeno tvrdenia, ako aj dôkazné bremeno sú súčasťou kooperácie správcu dane a daňového subjektu, tzv. zásady súčinnosti pri správe daní. Zákonodarca by mal okrem simpliciteho ustanovovania povinností rozvíjať najmä ochotu dobrovoľnej motivácie. Hlavným predpokladom pre dobrovoľné poskytovanie informácií, ale aj naplneniu zákonom stanovenej zásady súčinnosti je jednoznačná istota, že štát bude zachovávať informácie s primeranou mierou diskretnosti. Táto diskretnosť je zákonom garantovaná. Dôležitá je dôvera medzi správcom dane a daňovým subjektom v tom, že poskytnuté údaje budú zachované a nebudú ďalej zverejnené, či poskytnuté, s výnimkou situácii ustanovených zákonom, ak je v tom oprávnený spoločenský záujem. Je potrebné si uvedomiť, že nie je možné publikovať určité informácie o určitom daňovom subjekte. Úpravou daňového tajomstva sa zachováva ochrana údajov, pomerov, resp. informácií individuálne určených subjektov, nie teda generálne všetkých poznatkov pri správe daní, ktoré správca dane zistí. Všetky informácie, údaje, resp. poznatky nemajú bezpodmienečne charakter osobných, majetkových, či obchodných pomerov subjektov a keďže nemajú status daňového tajomstva, de facto nemôžu byť chránené. Konkrétne informácie musia byť dostatočne zovšeobecnené a to až do takej miery, že nebude možnosť odvodenia identity subjektu, ktorého sa informácie týkajú.¹

¹ KUBINCOVÁ, S.: Daňové tajomstvo a zverejňovanie dlžníkov. In *Verejná správa: štátna správa, samospráva, úrady, školy, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie*, č. 4–5, 2012, s. 40–44.

SUBJEKTY S MOŽNOSŤOU OBOZNÁMIŤ SA S DAŇOVÝM TAJOMSTVOM

Skôr ako sa budeme venovať zodpovednosti v rámci daňového tajomstva, je potrebné rozobrať okruh osôb, ktoré majú oprávnenie sa s ním oboznámiť. Túto stať nie je možné vynechať z dôvodu, že daňové tajomstvo je možné porušiť jeho oznámením alebo sprístupnením osobe bez oprávnenia nadobudnúť takúto informáciu. Oprávnenie oboznámiť sa s daňovým tajomstvom tvorí výnimku zo všeobecnej povinnosti jeho ochrany a zachovávanía. Takáto výnimka bola upravená v § 11 ods. 5 a 6 v dnes už neúčinnnej, predchádzajúcej úprave daňového poriadku. Odkedy Daňový poriadok po prvýkrát nadobudol účinnosť, počet taxatívne vymedzených výnimiek sa len rozširoval. Takáto nejasná úprava mohla spôsobovať problémy. Stávalo sa, že tieto oprávnenia boli poňaté veľmi generálne bez prepojenia na osobitné zákony. Regulácia dôvodne vzbudzovala neistotu daňových subjektov či ochrana daňového tajomstva je náležite zabezpečená. Rozsiahlou reguláciou podobných výnimiek zmysel daňového tajomstva klesal, čím sa zvyšovala nevôľa daňových subjektov poskytovať údaje o osobných pomeroch.

V súčasnosti platnom a účinnom znení § 11 ods. 5 Daňového poriadku je negatívne vymedzené, čo sa za porušenie nepovažuje, de facto tu zákon oprávňuje určitú skupinu subjektov oboznámiť sa s daňovým tajomstvom, čím je tak tvorená výnimka zo všeobecnej povinnosti. V zmysle písm. a) je sem možné zaradiť Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, daňové úrady, colné úrady, obce, Kriminálny úrad finančnej správy pre použitie daňového tajomstva podľa Daňového poriadku. V prípadoch potrebných na zverejnenie výšky nedoplatku osoby v rozhodnutí o zložení zábezpeky na daň vydanom v zákone č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov v § 4c, zverejňovanie zoznamov podľa Daňového poriadku pre potreby poskytnutia údajov podľa § 53, ako aj pri vydaní súhlasu podľa § 54 a osobitných predpisov, napríklad zákon č. 289/2008 Z. z. o používaní elektronickej registračnej pokladnice v znení neskorších predpisov, či iné zákony. Zákonodarca v poslednej vete tohto písmena spomína taktiež situáciu, kedy výnimku upravuje medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná.

Podľa ods. 5 písm. b) pôjde o prípady, kedy sú údaje publikované o tom, že bol spáchaný daňový trestný čin. Rozhodnutie o takomto trestnom čine nadobudlo právoplatnosť, avšak odsúdenie nebolo zahladené. Keď rozhodnutie na základe žiadosti súd zahladí alebo bude zahladené ex offio, informácie o daňovom subjekte sa znova stanú daňovým tajomstvom.

V písmene c) ods. 5 § 11 sú definované situácie o zverejňovaní informácií o nedodržaní zákonom stanovenej povinnosti. Táto povinnosť môže byť stanovená Daňovým poriadkom, prípadne osobitným zákonom, môže ju tiež stanoviť aj prezident finančnej správy, prípadne iná osoba, ktorá má na uvedenú činnosť poverenie, a zároveň aj má oprávnenie sa s daňovým tajomstvom oboznámiť. Podmienkou takéhoto zverejnenia je rozhodnutie, ktoré nadobudlo právoplatnosť. Napríklad rozhodnutie o spáchaní deliktu podľa Daňového poriadku. Uvedené údaje má právomoc zverejniť len prezident finančnej správy, respektíve oprávnená osoba.

Zákonodarca ďalej v § 11 ods. 5 písm. d) upravuje možnosť oboznámiť alebo sprístupniť poznatky subjektu podľa osobitného zákona, ktorý je dodávateľ informačného systému pre finančnú správu. Ide o služby informačno-technického charakteru, ktoré podľa zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov úspešný uchádzač získal ako zákazku vo verejnom obstarávaní. Takémuto subjektu sa poskytujú informácie vrátane daňového tajomstva na vytváranie, správu a rozvoj informačných systémov finančnej správy.

V § 11 ods. 5 písm. e) je ustanovená domnienka kedy informácia, teda daňové tajomstvo, bude oznámené alebo sprístupnené komukoľvek a to s písomným súhlasom takého daňového subjektu, v ktorého prospech sa zachováva, resp. s ním súvisí. Takýto súhlas zákonodarca umožňuje udeliť do zápisnice u správcu dane.

V súvislosti s oprávnením oboznamovať sa s daňovým tajomstvom, považujeme za významnú problematiku poskytovania daňového tajomstva orgánmi verejnej moci. Daňové tajomstvo sa oznamuje alebo sprístupňuje. Pod oznámením „rozumieme písomnú správu verejnú či úradnú, tlačivo, na ktorom je uverejnená, môže to byť aj napríklad

oznámenie o rozsudku.² Sprístupnením rozumieme „urobiť prístupným sprístupniť cestu, jaskyňu sprístupniť vzdelanie, sprístupniť literatúru.“³ Daňové tajomstvo tak môže oznámiť alebo sprístupniť napríklad orgán štátnej správy, ktorý je na to oprávnený. V praxi ide hlavne o správcu dane v oblasti daní, poplatkov a colníctva. Zamestnanci oprávnení poskytovať daňové tajomstvo sú určené v internej norme. Žiadosti o sprístupnenie, či oznámenie treba posudzovať jednotlivo a zamerať sa hlavne na fakt, či spĺňajú formálne náležitosti takéhoto zverejnenia. Kľúčovým bude posúdenie, či osoba v žiadosti riadne uviedla účel a ten riadne odôvodnila znením predpisu či zmluvy. Zamestnanci správcu dane na to či subjekty je nevyhnutné takto oboznamovať, nebudú posudzovať či sprístupnením sa naplní účel požadovaný osobitným zákonom.

Za dodržanie povinností stanovených § 11 Daňového poriadku budú niešť zodpovednosť jednotliví žiadatelia. Napríklad súd pre účely edičnej povinnosť resp. informačnej povinnosti podľa § 189 a 190 zákona č. 160/2015 Civilného sporového poriadku v znení neskorších zmien a doplnkov alebo orgány činné v trestnom konaní podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) majú oprávnenie sa oboznámiť s daňovým tajomstvom. V súvislosti s Trestným poriadkom je potrebné upozorniť na ustanovenia § 3 ods. 5 a § 6 ods. 1. Tieto upravujú postup a súčinnosť štátnych orgánov. Týmito ustanoveniami je regulované poskytovanie informácií v trestnom konaní. V nadväznosti na uvedené, informáciu je oprávnený vyžiadať pred začatím trestného stíhania a po vznesení uznesenia o začatí trestného stíhania prokurátor, a z jeho predchádzajúcim súhlasom taktiež policajt. V predsúdnom konaní je oprávnený tieto informácie žiadať súd, resp. predseda senátu.⁴

Zákonná úprava v § 11 ods. 4 teda povoľuje sprístupniť alebo oznámiť daňové tajomstvo len tomu, kto preukáže oprávnenosť vyplývajúcu z plnenia úloh daných Daňovým poriadkom, osobitného predpisu

² Dostupné na internete : <http://www.slex.sk/index.asp> [cit. 2019-20-03]

³ Dostupné na internete : <http://www.slex.sk/index.asp> [cit. 2019-20-03]

⁴ ŠIMONOVÁ, J.: Analýza daňového tajomstva v kontexte poskytovania údajov v daňovom konaní. In *Policajná teória a prax*, č. 4, 2014, s. 72–92.

alebo medzinárodnej zmluvy. Pod osobitným predpisom zákonodarca na tomto mieste odkazuje napríklad na zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov, či tiež zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

Obmedzenia prístupu k daňovému tajomstvu je možné dohľadať v rôznych zákonoch. Je potrebné poukázať na ustanovenie § 11 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií), pričom „*povinná osoba obmedzí sprístupnenie informácie alebo informáciu nesprístupní*“⁵, ak splní niektorú z podmienok v písmenách podľa ods. 1. Zo zákona vyplýva, že informáciu povinná osoba nemusí sprístupniť, ak ju zverejňuje iným spôsobom. Napríklad je verejne prístupná podľa § 52 Daňového poriadku. Pri sprístupnení sú predmetom dôverné a citlivé informácie o daňových subjektoch, a preto sa musí vykonávať v súlade s určitými pravidlami. Týmto spôsobom je možné zabrániť neoprávnenému úniku a zabráneniu s ich nakladaním. Pri oznamovaní daňového tajomstva správca dane vypracuje úradný záznam, ktorý je súčasťou spisu. Môže sa však priložiť listinný, prípadne elektronický rovnopis dokumentu, na základe ktorého sa tajomstvo sprístupnilo. Ak informáciu poskytne Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky alebo Kriminálny úrad finančnej správy pre orgány činné v trestnom konaní, v tom prípade zašlú správcovi dane písomné oznámenie, že údaje oznámili konkrétnemu subjektu o inom subjekte a v oznámení zároveň požiadajú, aby informácia bola do spisu subjektu založená. V dôvodovej správe k zákonu sa zároveň uvádza, že inštitút nazerania do spisov dotknutý nebude. Ak je predmetom sprístupnenia veľký rozsah dát z informačného systému, daňové tajomstvo sa sprístupní alebo oznámi jednou listinou, napríklad Sociálnej poisťovni. Z dôvodu hospodárnosti sa k takto cyklickým oznámeniam uvádza, že do spisu založené nebudú.⁶

⁵ § 11 zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 563/2009 – Zákon o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

V rámci problematiky obmedzenia prístupu je potrebné spomenúť aj novinárov. Ide o osoby, ktoré však právo oboznámiť sa s daňovým tajomstvom nemajú, a to z dôvodu absencie analogického ustanovenia v akomkoľvek zákone. V minulosti sa však snažili oprieť o článok 10 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a protokolov na tento dohovor nadväzujúcich, teda o slobodu prejavu, na ktorú má každý právo. Išlo o prípad, kde sťažovateľmi boli francúzski novinári, ktorí od pracovníka daňového úradu získali informácie o plate generálneho riaditeľa automobilovej spoločnosti. Tento prípad sa dostal až pred Veľkú komoru Európskeho súdu pre ľudské práva. Hlavným predmetom skúmania bolo, či za osobitných okolností daného prípadu prevažoval záujem informovať verejnosť nad zodpovednosťou a povinnosťami sťažovateľov. Súd však konštatoval: „*Uznávajúc dôležitú úlohu tlače v demokratickej spoločnosti, že novinári v zásade nemôžu byť prostredníctvom ochrany, ktorú im poskytuje článok 10 Európskeho dohovoru, zbavení povinnosti rešpektovať trestné zákony.*“⁷

PRÁVNA ÚPRAVA PORUŠENIA DAŇOVÉHO TAJOMSTVA

Podstata a účel tvoria akýsi základný kameň právneho odvetvia a v daňovom práve je ich možné odvodiť zo samotných funkcií. Medzi funkcie daňového práva Babčák zaraduje „*fiskálnu, regulatívnu, represívnu.*“⁸ Fiskálnu funkciu chápeme najmä tak, že normy vplývajú na vzťahy v spoločnosti s cieľom pôsobiť na fiškálne záujmy štátu a územnej samosprávy. Ajzdanlivo nepeňažné záujmy majú vplyv na financie plynúce z rozpočtu, keďže ich vyjadrenie má dosah na rozpočet. Regulatívnu funkciu vykladáme ako zakotvenie práv a povinností fyzických a právnických osôb smerom k rozpočtom. Táto funkcia má rozmer v hmotnoprávnej a procesnoprávnej oblasti, ale tiež pri daňovom vedomí, daňovej normotvorbe, realizácii a aplikácii daňového práva. Represívnu funkciu treba vidieť

⁷ Z judikatúry: Rozsudok Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva sp. zn.: 29183/95 z 21. 1. 1999.

⁸ BABČÁK, V.: *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2015, s. 64.

v dvoch navzájom súvisiacich oblastiach. Štát pri ukladaní povinností má záujem na dodržiavaní žiaduceho stavu, a v prípade nedobrovoľného zachovania si splnenie vynúti. Hrozba sankcie neraz prináša už v momente rozhodovania sa subjektu zachovanie želaného správania. V daňových vzťahoch badať ako nástroj na uskutočňovanie represie daňové sankcie. Tieto sú regulované daňovo-právnymi normami a obsahujú napríklad sankcie majetkovej povahy.⁹ Pri závažnejších formách porušenia zákonného stavu môže nastať situácia, že subjekt svojim konaním naplní niektorú zo skutkových podstát trestného činu upravenú v osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“).

Jednou z najvýznamnejších zložiek právnych inštitútov je bez pochyb práva zodpovednosť. Zodpovednosť ako taká, je určite jedna z najstarších zložiek právnych odvetví. Predpokladom jej vzniku bola potreba, aby osoby znášali za konanie, ktoré nie je akceptované spoločnosťou následky, ktoré za porušenie plynú. Jednoznačne vznikla ako reakcia pre konanie rušiteľov pravidiel, ktoré boli všeobecne akceptované a dodržiavané. Takéto konanie ako v minulosti, tak aj dnes, chápeme ako neprijateľné a snažíme sa o odstránenie dôsledkov *contra legem*, ktoré spôsobuje. Zodpovednosť môžeme pozorovať v súkromnom, ale aj verejnom právnom odvetví. Ide o materiálny inštitút, a teda upravený hmotným právom. Právom procesným dochádza ku samotnej aplikácii. V oblasti verejného práva ďalej uvádzame inštitúty právnej zodpovednosti. Teória uplatňuje najmä ústavnoprávnu zodpovednosť, trestnoprávnu zodpovednosť, administratívnu zodpovednosť a disciplinárnu zodpovednosť. Právnu zodpovednosť teda chápeme ako realizáciu nepriaznivých dôsledkov stanovených normatívnym právnym aktom voči subjektom, ktoré porušili povinnosti z nich vyplývajúcich.¹⁰

Zodpovednosť akéhokoľvek druhu sa spája najmä s realizáciou, ako aj nedodržiavaním ustanovených povinností osobami. Ide o právny inštitút, dôsledkom ktorého môže byť pri jeho nedodržaní sankcia. Ešte

⁹ BABČÁK, V.: *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: Epos, 2015, s. 64.

¹⁰ VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 269–270.

pred vyvodzovaním zodpovednosti je potrebné jednotlivé povinnosti stanoviť, a to zákonom, či na jeho základe. V rámci finančného práva dominujú normy kogentné, čo znamená, že sa v zásade od nich nemožno odkloniť. Ako uvádza Kubincová, v minulosti takúto možnosť mali subjekty, keď uzatvárali dohodu so správcom dane o určení výšky dane dohodou.¹¹ Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov vo vyhlásenom znení už doslovným spôsobom vymedzoval, čo sa v prípade oznámenia alebo sprístupnenia nepovažovalo za porušenie povinnosti. V tom čase išlo o povinnosť mlčanlivosti, pričom po nadobudnutí účinnosti zákona č. 219/1999 Z. z. a zavedením povinnosti zachovávať daňové tajomstvo sa od takej formy úpravy neupustilo. Keďže išlo o takýto výpočet, informácie sa nesmeli uverejňovať z iného než stanoveného dôvodu.¹² Zákonná úprava už v tom čase pozitívne upravovala to, čo sa považuje za porušenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť. O porušenie išlo, keď sa v daňovom konaní použili informácie pre prospech subjektu viazaného takou povinnosťou alebo iného subjektu, čiže konania, ktorým by bola ujma spôsobená.

Daňový poriadok v súčasnom znení reguluje určité skutkové podstaty. Porušením týchto povinností sa subjekt dopúšťa predovšetkým deliktu. V Daňovom poriadku sú tieto delikty označené ako správne delikty. Pomenovanie daného inštitútu je v rámci teórie sporné. Zastávame názor, že pojem správne delikty indikuje, že pôjde o právnu úpravu správneho práva a nebude sa na danú oblasť vzťahovať Daňový poriadok. Toto tvrdenie je nesprávne, pretože v danej oblasti je v pôsobnosti Daňový poriadok, a nie zákon 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov. Opierame sa o skutočnosť, že štátne orgány v oblasti správy sa navzájom líšia a rovnako aj ich právomoci.¹³

Súčasná zákonná úprava pod porušením povinnosti zachovávať daňové tajomstvo poníma zverejnenie daňového tajomstva každému, kto nemá preukázaný dostatočný dôvod, teda nie je oprávnený na takúto

¹¹ KUBINCOVÁ, S.: *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 651.

¹² BENČÍK, P.: Daňové tajomstvo. In *Dane a účtovníctvo v praxi*, č. 7, 2000, s. 29–32.

¹³ KUBINCOVÁ, S.: *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 651.

informáciu vyplývajúcu, či už z úloh podľa Daňového poriadku, alebo osobitného zákona, či medzinárodnej zmluvy. Už zo samotného názvu Piatej časti Daňového poriadku – zodpovednosť za porušenie povinností vyplýva, čím sa zákonodarca na tomto mieste zaoberá. V zmysle § 154 Daňového poriadku sa správneho deliktu dopustí subjekt, ktorý podľa ods. 1 nepodá daňové priznanie. Ďalej nesplní registračnú, či oznamovaciu povinnosť v ustanovenej lehote, nesplní si povinnosť, ktorá mu bola uložená správcom dane v rozhodnutí, uvedie inú daň, akú by mal uviesť v daňovom priznaní alebo dodatočnom daňovom priznaní, zaplatí daň nižšiu, ako má alebo uplatní nárok, ktorý je vyšší od právneho nároku, čo môže vyplývať z osobitných predpisov. Jeho konanie je podnetom na určenie dane podľa pomôcok. Uvedie skutočnosti podľa ods. 1 písm. i) alebo „*nesplní niektorú z povinností nepeňažnej povahy podľa tohto zákona alebo podľa osobitných predpisov, pričom nejde o správny delikt podľa písmen a) až i).*“¹⁴ Regulácia v tomto bode upravuje povinnosti stanovené správcom dane, tie však môžu vyplývať aj z hmotnoprávných ustanovení. Ide napríklad o rôzne povinnosti podľa §§ 25, 39, či 45 Daňového poriadku.

Daňový poriadok oddeľuje skutkové podstaty od sankcií, čo podľa Babčáka prispelo k sprehľadneniu daných ustanovení. V zákonom ustanovení § 155 Daňového poriadku je upravená výška, ako aj spôsob vypočítania pokuty pre skutkové podstaty, ktoré sú uvedené v § 154. Pri porušení povinnosti vyplývajúcej z Daňového poriadku, prípadne aj z iného zákona, má správca dane povinnosť pokutu uložiť. Výška pokút je v rozmedzí od 5,- eur, ak je správcom dane obec a 30,- eur pri ostatných správcoch dane, a to až do 32. 000,- eur v závislosti od povahy previnenia. Pri niektorých však uvedená nie je a nahrádza ju násobok základnej sadzby úrokov Európskej centrálnej banky a sumy, na základe ktorej delikt vzniká, pričom musí byť uložená pokuta prinajmenšom v minimálnej výške.¹⁵ Pri ukladaní pokuty je potrebné dbať na závažnosť, dĺžku a samotné následky protiprávneho stavu. Výška pokuty je vecou správcu dane a súd preveruje len to, či prebehlo všetko v súlade s riadnym

¹⁴ § 154 ods. 1 písm. j zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zмене a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹⁵ BABČÁK, V.: *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: EPOS, 2015, s. 723.

procesným postupom úplne a v zhode s logickým myslením.¹⁶ Uložením a následným zaplatením pokuty ešte ustanovené povinnosti nepominú. Porušením povinnosti podľa § 154 ods. 1 písm. j) správca dane uloží pokutu od 60,- eur do 20. 000,- eur, pri obci je to od 5,- eur do 1.500,- eur. Podľa ods. 15 je možné pokutu uložiť za správny delikt aj opakovane v rovnakej výške v prípade, ak povinnosť ostala bez nápravy a stav stále trvá. Ustanovenie § 155a sa zaoberá úpravou situácie pre prípad, ak sa subjekt dopustí viac ako jedného deliktu. Podľa Daňového poriadku je možné mu uložiť úhrnnú pokutu podľa tohto ustanovenia. Budeme pritom vychádzať z ustanovení § 154 v spojení s § 155 Daňového poriadku. Subjekty dane majú tiež povinnosť podľa § 156 vyrubiť úrok z omeškania odhliadnuc od povinnosti uložiť pokutu, a to v takom prípade, ak nedôjde k zaplateniu alebo odvedeniu výšky dane v stanovenej lehote. V Daňovom poriadku sú vymenované prípady pri ktorých sa táto povinnosť uplatní. Na tomto mieste nie je presne regulované, aký postup sa má zvoliť, ani akou formou.¹⁷ Je však podstatné, že pod tieto ustanovenia môžeme subsu-
movať aj povinnosti upravené § 11.¹⁸

V ods. 2 § 154 Daňového poriadku zákonodarca upravuje liberačné dôvody, teda možnosť zbaviť sa zodpovednosti z ustanovených povinností. Ide o situáciu, kedy fyzická osoba zo závažných zdravotných dôvodov alebo z dôvodov hodných osobitného zreteľa nebola schopná naplniť ustanovené povinnosti bez jej konania, čím sa tak dopustila správneho deliktu podľa Daňového poriadku. Môže ísť teda len o fyzickú osobu nepodnikateľa a stanovenú povinnosť musí neskôr splniť. Vzniká tu otázka, ako je možné zbaviť sa povinnosti, keďže deliktu sa dopúšťa neoprávneným sprístupnením alebo oznámením tajomstva, teda určitým konaním. Podľa nášho názoru pôjde o situácie, kedy subjekt pristúpil k takémuto konaniu nedobrovoľne, čiže bol donútený alebo uvedený do omylu inou osobou, čím by sa takáto osoba, ktorá niekoho nútila, mohla dopustiť trestného činu podľa prvého dielu druhej hlavy Trestného zákona.

¹⁶ Z judikatúry: Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn.: 7sŽ 35/2002 z 20. 06. 2002.

¹⁷ KUBINCOVÁ, S.: *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2015, s. 677.

¹⁸ Tamtiež.

V rámci zodpovednosti je potrebné uviesť, že konanie, ktoré je v rozpore s platnou a účinnou normou, nazývame protiprávnym konaním, ale tiež aj protiprávnym úkonom. Takéto úkony sú prejavom vôle subjektu, ktorý porušuje príkazy a zákazy legislatívne upravené, prípadne vyplývajúce zo záväzkov.¹⁹ Takéto prejavy určitého konania v nesúlade s právom rozlišujeme podľa toho, ako nebezpečné sú pre spoločnosť. Dôsledkom protiprávneho konania je delikt. So zreteľom na rozsah závažnosti môžeme rozdeliť delikty na trestné činy a menej ohrozujúce, priestupky.²⁰

S viacerými druhmi porušenia práva sa spája rôznych druhov právnej zodpovednosti. Od intenzity zavinenia a od toho, či bola naplnená určitá skutková podstata trestného činu budeme odlišovať administratívno-právnu zodpovednosť od trestnoprávnej. „*S trestnými činmi je najmä spätá trestnoprávna zodpovednosť.*“²¹ V rámci trestnoprávnej úpravy pri porušení povinnosti zachovávať daňové tajomstvo zákonodarca nedefinuje jednotlivé druhy daní v Trestnom zákone. Pri ich definícii musíme vychádzať z čl. 59 ods. 2 Ústavy SR, kde je ustanovené, že daň je možné uložiť len na základe zákona, či zákonom. Legislatíva pozná len tie dane, ktoré sú ako daň upravené a výslovne v zákone označené. Dôležitým je pomenovanie konkrétnym zákonom, že pôjde o daň a nie samotný obsah.²²

Ako je uvedené v Trestnom zákone, trestným činom je „*protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.*“²³ Z tohto ustanovenia vyplývajú dve obligatórne podmienky, a to protiprávnosť a znak uvedený v Trestnom zákone. Protiprávnosť je prejav vôle, ktorým subjekt porušuje právom stanovené príkazy alebo zákazy. Druhým znakom je, že také správanie je za trestný čin výslovne ustanov-

¹⁹ PRUSÁK, J.: *Teória práva*. 2. vydanie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, s. 273.

²⁰ JÚDA, V.: *Teória práva*. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o., 2011, s. 139.

²¹ MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2011, s. 52.

²² ŠAMKO, P.: *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 29.

²³ § 8 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

vené.²⁴ S porušením povinnosti zachovávať daňové tajomstvo sa spája § 264 Trestného zákona, a teda ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva. Týmto ustanovením sa chráni riadne fungovanie ekonomiky a úloh štátu. Chráni sa hlavne spoločenský záujem fyzických a právnických osôb, podnikateľov a nepodnikateľov, klientov finančných inštitúcií, ale aj daňových subjektov pred neoprávneným vyzvedaním, vyzradením a nasledujúcim zneužitím uvedených tajomstiev neoprávnenou osobou trestnoprávnymi prostriedkami.²⁵ Pod vyzvedaním rozumieme také konanie, ktoré môže dospieť k nepovolenému nadobudnutiu informácií, ktoré sú predmetom obchodného bankového, poštového, telekomunikačného alebo daňového tajomstva. Ide o aktívne konanie subjektu a dokonané je aj v čase bez získania samotnej informácie. Vyzradením chápeme aktívne a pasívne konanie, čiže také, ktorého dôsledkom je, že tajomstvo sa stalo známe inej osobe. Ustanovenie § 122 ods. 1 Trestného zákona ustanovuje viac o konaní. Páchateľom môže byť ktokoľvek a ustanovenie v zákone o nepovolanej osobe chápeme ako vymedzenie, ktorým sa pamätalo na osoby majúce také oprávnenie.²⁶

Ak porovnáme legislatívne úpravu tohto pojmu v Trestnom zákone s ustanoveniami Daňového poriadku navzájom, môžeme konštatovať, že je medzi pojmovým vymedzením značný rozdiel. Túto nejednotnosť pojmov vidíme v tom, že v Trestnom zákone je uvedené akékoľvek konanie, ktorým bolo daňové tajomstvo vyzradené nepovolanej osobe. Také konanie môže byť priame alebo nepriame. Daňový poriadok však upravuje pojmy oznámenie alebo sprístupnenie. Táto rozdielnosť pojmov síce nespôsobuje výraznejšie aplikačné problémy, ale dôkladnou špecifikáciou by bola právna úprava a korelácia týchto pojmov precíznejšia a pôsobila by korektnejšie.²⁷

²⁴ MAŠĽANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 52–53.

²⁵ ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon – Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 547–548.

²⁶ ŠIMONOVÁ, J.: *Analýza daňového tajomstva v kontexte poskytovania údajov v daňovom konaní*. In *Policajná teória a prax*, č. 4, 2014, s. 72–92.

²⁷ Tamtiež.

Z hľadiska trestnoprávných následkov porušenia povinnosti zachovávať daňové tajomstvo sa dotkneme zavinenia, páchatel'ov, škodám, motívu, trestným sadzbám, či možnosti, ako môže trestnosť takéhoto činu zaniknúť. Teória trestného práva definuje zavinenie ako interný psychický vzťah páchatel'a k objektívnym znakom trestného činu. Predstavuje akýsi pomer medzi vedomosťou a vôľou ku konaniu, ktoré je súčasťou skutkovej podstaty trestného činu. Trestný zákon v §§ 15 a 16 nám rozdeľuje zavinenie na úmyselné a nedbanlivostné, ktoré ďalej poznáme ako § 15 úmysel – priamy písm. a) nepriamy písm. b) a § 16 nedbanlivosť – vedomú písm. a) nevedomú písm. b).

Pre trestný čin podľa § 264 je potrebná subjektívna stránka v podobe úmyslu. Ako sme uviedli v predchádzajúcej stati, páchatel'om môže byť ktokoľvek, avšak zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov podľa § 3 neuvádza, že páchatel'om takéhoto trestného činu môže byť právnická osoba. V základnej skutkovej podstate je trestným zákonom upravená trestná sadzba na šesť mesiacov až na tri roky. To všetko za naplnenia vyššie uvedených skutočností. Trestný zákon okrem základnej skutkovej podstaty upravuje k danému trestnému činu ešte dve kvalifikované skutkové podstaty prístupím pritažujúcich okolností.

V ods. 2 § 264 je stanovená sadzba na tri až osem rokov, v prípade ak je spôsobená väčšia škoda z osobitného motívu alebo závažnejším spôsobom konania. V rámci škody je potrebné odkázať na všeobecné ustanovenia v §§ 124 a 125 ods. 1 Trestného zákona. Osobitným motívom sa rozumie spáchanie trestného činu „na objednávku, z pomsty, v úmysle zakryť alebo uľahčiť iný trestný čin, v úmysle spáchať trestný čin terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419, z nenávisťi voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, alebo so sexuálnym motívom.“²⁸ Závažnejším spôsobom konania odkazujeme na § 138 Trestného zákona písmená a – j. V § 264 ods. 3 s trestnou sadzbou sedem až dvanásť rokov

²⁸ §140 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

sa potrestá páchatel' ak spôsobí škodu veľkého rozsahu, ako člen nebezpečného zoskupenia § 141 Trestného zákona alebo za krízovej situácie § 134 ods. 2 Trestného zákona.²⁹

K trestnému činu ohrozovania obchodného bankového, telekomunikačného a daňového tajomstva uvádzame, že v rámci trestných činov podľa § 326 a § 327 Trestného zákona je možný jednočinný súbeh. Trestnosť činu uvedeného v § 264 Trestného zákona zaniká účinnou ľútosťou podľa § 85 Trestného zákona, a to ak, škodlivému následku bolo zaškrtené, prípadne také konanie bolo napravené alebo pôjde o situáciu, kedy bolo urobené oznámenie, čím sa mu dalo zabrániť. Také oznámenie je potrebné urobiť orgánu činnému v trestnom konaní.

ZÁVER

Riadne fungovanie hospodárstva, trhovej ekonomiky, či ochrana práv a záujmov občanov sú okrem iných základnými atribútmi fungujúceho štátu. Tieto funkcie nemôžu byť efektívne, pokiaľ sa ústava a zákony v štáte porušujú, resp. je opomenuté ich dodržiavanie. Neraz je potrebné ich dodržiavanie vynútiť. Orgány, ktoré takúto ochranu v oblasti daní zabezpečujú, môžeme rozdeliť do dvoch skupín. A to podľa intenzity narušenia neželaného stavu na orgány, ktoré zabráňujú porušeniu finančnoprávných noriem a orgány, ktoré bránia porušovaniu trestnoprávných noriem. V oboch prípadoch bude v konečnom dôsledku rozhodovať súd. Právomoc súdu je odvodená v rámci finančnoprávných sporov z § 6 zákona č. 162/2015 Z. z. Správneho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov. Pričom pri naplnení skutkovej podstaty trestného činu podľa § 264 Trestného zákona je potrebné použiť postup podľa Trestného poriadku. Pri aplikácii noriem Finančného a Trestného práva je potrebné klásť vysoký dôraz na zachovávanie zákonného postupu, hlavne na ustanovenia Trestného poriadku a to tak, aby nebola porušená zásada *ne bis in idem*, teda aby sa o tom istom už právoplatne rozhodnutom skutku nerozhodovalo dvakrát. Problematika uplatňovania tejto zásady v praxi je však rozsiahla a mohla by byť predmetom samostatného príspevku.

²⁹ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon – Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 548.

POUŽITÁ LITERATÚRA

KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE A MONOGRAFIE

1. BABČÁK, V.: *Daňové právo na Slovensku*. Bratislava: EPOS, 2015, 750 s. ISBN 978-80-562-0091-9.
2. ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon – Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, 880 s. ISBN 978-80-815-50-201.
3. JÚDA, V.: *Teória práva*. Zvolen: Bratia Sabovci, s.r.o., 2011, 158 s. ISBN 978-80-557-0158-5.
4. KUBINCOVÁ, S.: *Daňový poriadok. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2015, 733 s. ISBN 978-80-89603-28-2.
5. MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s. ISBN 978-80-73803-38-4.
6. PRUSÁK, J.: *Teória práva*. 2. vydanie. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2001, 331 s. ISBN 80-7160-146-2.
7. ŠAMKO, P.: *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, 419 s. ISBN 978-80-8168-262-9.
8. VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: C. H. Beck, 2012, 480 s. ISBN 978-80-896-0303-9.

PERIODIKÁ

1. BENČÍK, P.: Daňové tajomstvo. In *Dane a účtovníctvo v praxi*, č. 7, 2000, s. 29–32. ISSN 1335-7034.
2. KUBINCOVÁ, S.: Daňové tajomstvo a zverejňovanie dlžníkov. In *Verejná správa: štátna správa, samospráva, úrady, školy, zdravotníctvo, rozpočtové, príspevkové, neziskové organizácie*, č. 4–5, 2012, s. 40–44. ISSN 1337-0448.
3. ŠIMONOVÁ, J.: Analýza daňového tajomstva v kontexte poskytovania údajov v daňovom konaní. In *Policajná teória a prax*, č. 4, 2014, s. 72–92. ISSN 1335-1370.

PRÁVNE PREDPISY

1. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

3. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
4. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 219/1999 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia niektoré ďalšie zákony.
8. Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov.
9. Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
10. Dôvodová správa k Zákonu č. 563/2009 o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov niektorých zákonov.

JUDIKATÚRA

1. Rozsudok Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva sp. zn.: 29183/95.
2. Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn.: 75Ž 35/2002.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.slex.sk>

KONTAKT

Mgr. Patrik Kukula

Právnická fakulta

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

email: patrik.kukula@umb.sk

PRÁVNA ÚPRAVA HYPOTEKÁRNÝCH ZÁLOŽNÝCH LISTOV A KRYTÝCH DLHOPISOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

LEGAL REGULATION OF MORTGAGE BONDS AND COVERED BONDS IN THE SLOVAK REPUBLIC

Tatiana Kubincová

Abstrakt

Hypotekárne záložné listy mali na území Slovenskej republiky pomere dlhú históriu. S účinnosťou k 01.01.2018 došlo k nahradeniu tohto cenného papiera novým druhom dlhopisu, tzv. krytým dlhopisom. Cieľom tejto zmeny bolo vytvoriť druh cenného papiera, ktorý bude viac vyhovovať európskym štandardom a požiadavkám trhu. Príspevok poukazuje na pôvodnú a súčasnú právnu úpravu, ako aj na dôvody zmeny v tejto oblasti.

Kľúčové slová

hypotekárne záložné listy, krytý dlhopis, právna úprava

Abstract

Mortgage bonds had a long history in the Slovak Republic. With effect from 1 January 2018, this security was replaced by a new type of bond, so-called "covered bond". The main purpose of this change was to create a new type of security that would be more in line with European standards and market requirements. The paper points out the original and current legislation as well as the reasons for the change in this area.

Key words

mortgage bonds, covered bond, legislation

ÚVOD

Dňa 27. 2. 2019 bola zverejnená tlačová správa¹, podľa ktorej Predsedníctvo a Európsky parlament dosiahli predbežnú dohodu o harmonizovanom rámci pre kryté dlhopisy. V tomto rámci sa má zaviesť spoločná definícia krytých dlhopisov a zároveň sa majú vymedziť pravidlá používania označenia „krytý dlhopis EÚ“ a využívania preferenčného kapitálového zaobchádzania. Dohoda sa má teraz predložiť veľvyslancom pri EÚ na schválenie. V rámci zverejnenej tlačovej správy sa uvádza, že trh s krytými dlhopismi je v niektorých častiach EÚ veľmi rozvinutý. V decembri 2015 dosiahol objem nesplatených krytých dlhopisov vydaných inštitúciami so sídlom v EÚ 2,1 bilióna EUR, čo predstavovalo 84 % celkového objemu na globálnej úrovni. Trhy s krytými dlhopismi sú rozvinuté najmä v Nemecku, Dánsku, Francúzsku, Španielsku, Taliansku, Luxembursku a Švédsku, keďže v týchto krajinách je vnútroštátna právna úprava zavedená už dlhý čas.

V Slovenskej republike boli kryté dlhopisy do právnej úpravy zatknuté s účinnosťou k 1. 1. 2018. Právna úprava krytých dlhopisov obsiahnutá v zákone č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o bankách“) nahradila dovtedajšiu právnu úpravu hypotekárneho bankovníctva obsiahnutú v dvanástej časti tohto zákona.

PRÁVNA ÚPRAVA HYPOTEKÁRNEHO BANKOVNÍCTVA ÚČINNÁ DO 31. 12. 2017

Zákon o bankách pred spomínanou novelou realizovanou zákonom č. 279/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 279/2017 Z. z.“) vymedzoval tzv. hypotekárny obchod, ktorým sa na účely zákona o bankách do konca roku 2017 rozumelo poskytovanie

¹ Bližšie na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/02/27/capital-markets-union-political-agreement-reached-on-eu-framework-for-covered-bonds/> (február 2019)

hypotekárnych úverov a s tým spojené vydávanie hypotekárnych záložných listov alebo poskytovanie komunálnych úverov, a s tým spojené vydávanie komunálnych obligácií bankou. Hypotekárnym úverom sa rozumel úver s lehotou splatnosti najmenej štyri roky a najviac 30 rokov zabezpečený záložným právom k tuzemskej nehnuteľnosti, a to aj zostavanej, ktorý je financovaný, ak zákon o bankách neustanovoval inak, najmenej vo výške 90 % prostredníctvom vydávania a predaja hypotekárnych záložných listov hypotekárnou bankou podľa osobitného predpisu, a ktorý poskytovala hypotekárna banka na účel nadobudnutia tuzemskej nehnuteľnosti alebo jej časti, na účel výstavby alebo zmeny dokončených stavieb, na účel údržby tuzemských nehnuteľností, alebo na účel splatenia poskytnutého úveru použitého na uvedené účely. Komunálnym úverom sa rozumel úver s lehotou splatnosti najmenej štyri roky a najviac 30 rokov zabezpečený záložným právom k nehnuteľnému majetku obce alebo k nehnuteľnému majetku vyššieho územného celku, ktorý bol financovaný, ak zákon o bankách neustanovoval inak, najmenej vo výške 90 % prostredníctvom vydávania a predaja komunálnych obligácií hypotekárnou bankou podľa osobitného predpisu a ktorý poskytovali banky na nadobudnutie tuzemských nehnuteľností, výstavbu, zmenu dokončených stavieb a údržbu tuzemských nehnuteľností a ďalších stavieb s cieľom využívať ich na verejnoprospešný účel. Čo sa týka vydávania a náležitostí hypotekárnych záložných listov a komunálnych obligácií zákon o bankách odkazoval na osobitný predpis, a to zákon č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dlhopisoch“).

Zákon o dlhopisoch účinný do 31. 12. 2017 vymedzoval hypotekárny záložný list ako dlhopis, ktorého menovitá hodnota vrátane výnosov z neho bola riadne krytá pohľadávkami banky alebo pobočky zahraničnej banky z hypotekárnych úverov zabezpečených záložným právom k nehnuteľnostiam, alebo bola náhradne krytá a mal v názve označenie „hypotekárny záložný list“. Riadne krytie vydaných hypotekárnych záložných listov bolo možné nahradiť náhradným krytím najviac do výšky 10 % celkovej menovitej hodnoty vydaných hypotekárnych záložných listov. Na náhradné krytie bolo možné použiť majetkové hodnoty patriace hypotekárnej banke vo forme vkladov v Národnej banke Slovenska, pokladničných poukážok

Národnej banky Slovenska, vkladov v bankách so sídlom v Slovenskej republike, vkladov v pobočkách zahraničných bánk v Slovenskej republike, hotovosti, štátnych dlhopisov, štátnych pokladničných poukážok, hypotekárnych záložných listov vydaných inou bankou, komunálnych obligácií vydaných inou bankou. Právna úprava týkajúca sa komunálnych obligácií účinná do 31. 12. 2017 stanovovala, že dlhopisy označené ako komunálne obligácie mohla vydávať banka, ktorá z peňažných prostriedkov získaných predajom komunálnych obligácií poskytla komunálny úver vyššiemu územnému celku, ktorý o vydanie komunálnych obligácií požiadal alebo obci, ktorá o vydanie komunálnych obligácií požiadala, pričom vyšší územný celok alebo obec za ich vydanie ručili svojím nehnuteľným majetkom. Okrem toho komunálne obligácie mohli vydávať obec alebo vyšší územný celok², ktoré za ich vydanie ručia svojím majetkom.

S účinnosťou k 1. 1. 2018 bola úprava hypotekárnych záložných listov zo zákona o dlhopisoch (§ 14 až § 18) úplne vypustená. Právna úprava komunálnych obligácií ostala zachovaná, avšak v obmedzenom režime. Dlhopisy označené ako komunálne obligácie môže v súčasnosti vydávať už len obec, ktorá za vydanie komunálnych obligácií ručí svojím majetkom alebo vyšší územný celok, ktorý za vydanie komunálnych obligácií ručí svojím majetkom. Za dlhopisy vydané obcou alebo vyšším územným celkom môže prevziať záruku banka.

DÔVODY ZMENY ÚPRAVY HYPOTEKÁRNEHO BANKOVNÍCTVA, RESP. DÔVODY ZAKOTVENIA KRYTÝCH DLHOPISOV DO PRÁVNEJ ÚPRAVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Hypotekárne záložné listy majú na území Slovenskej republiky pomerne dlhú tradíciu. Napriek tomu, že polozenie základov hypotekárneho trhu a trhu s hypotekárnymi záložnými listami sa zvykne datovať od roku

² K uvedenému pozri aj ONDROVÁ, J. – SKALOŠ, M.: Systém verejnej správy v historicko-právnom kontexte Slovenska. In Lakomčík, M. (zost.). *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii* 21. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2017, s. 290–352. ISBN 978-80-557-1232-1.

1996, prípadne 1998³, zákon o dlhopisoch právnu úpravu hypotekárnych záložných listoch obsahoval už v rámci jeho prvého znenia, ktoré nadobudlo účinnosť 1. 2. 1991. Okrem toho hypotekárne a investičné bankovníctvo zabezpečované prostredníctvom záložných listov a komunálnych dlhopisov sa na našom území rozvinulo už oveľa skôr⁴. V posledných rokoch však bola situácia týkajúca sa trhu s hypotekárnymi záložnými listami skôr stagnujúca. V odbornej literatúre sa uvádza, že medzi bariéry trhu s hypotekárnymi úvermi patrili: nutná osobitná hypotekárna licencia pre banky, ktoré chceli poskytovať hypotekárne úvery so štátnou bonifikáciou – podmienka vstupu na trh, dvojnásobné navýšenie základného imania hypotekárnej banky oproti ostatným univerzálnym bankám, previazanie štátnej podpory s hypotekárnym bankovníctvom, výlučne pre hypotekárny úver, ktorý je financovaný vydávaním hypotekárnych záložných listov, definovanie hypotekárneho úveru výlučne pre hypotekárne záložné listy, v dôsledku čoho je na trhu produktový a pojmový chaos – alternatívne produkty s tými istými vlastnosťami, prísne požiadavky na zdroje financovania hypoték (90 %), nemožnosť spätného odkúpenia hypotekárnych záložných listov emitentom do svojho portfólia a nejasnosť v procese konkurzu vo vzťahu k vlastníkovi dlhopisu a jeho nároku voči dlžníkovi, ako aj voči dlžníkom z hypotekárnych úverov⁵.

³ KRČMÁR, M.: Hypotekárne záložné listy verzus kryté dlhopisy. In *Biatic*, roč. 25, č. 3, 2017 (https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/03-2017/Biatec_17_03_03krmar.pdf – marec 2019), alebo KRČMÁR, M.: Hypotekárne záložné listy verzus kryté dlhopisy II. In *Biatic*, roč. 25, č. 5, 2017 (http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/05-2017/Biatec_17_5_05Krcmar.pdf – marec 2017)

⁴ K uvedenému bližšie napr. LENKOVÁ, A.: Záložné listy a komunálne dlhopisy v archíve NBS ako pamiatka na hypotekárne a investičné bankovníctvo do roku 1948. In *Biatic*, roč. 23, č. 4, 2015 (https://nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/04-2015/07_biatic_4-15_Lekova.pdf – marec 2019)

⁵ KRČMÁR, M.: Hypotekárne záložné listy verzus kryté dlhopisy II. In *Biatic*, roč. 25, č. 5, 2017 (http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/05-2017/Biatec_17_5_05Krcmar.pdf – marec 2017)

Z uvedeného, ako aj z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 279/2017 Z. z. je zrejmé, že napriek tomu, že právna úprava hypotekárnych záložných listov bola v čase svojho vzniku pomerne progresívna a odôvodnená, v posledných rokoch nevyhovovala rozvoju trhu s úvermi na bývanie, kapitálového trhu a stabilite financovania hypotekárnych bánk a nezodpovedala zmeneným ekonomickým a legislatívnym podmienkam v Slovenskej republike a Európskej únii.

Vo všeobecnej časti dôvodovej správy k návrhu zákona č. 279/2017 Z. z. sa uvádza, že jeho cieľom bolo vyriešiť výhrady a riziká, ktoré v posledných rokoch identifikovala Národná banka Slovenska, hypotekárne banky ako emitenti hypotekárnych záložných listov, ratingové agentúry v procese pridelovania úverového hodnotenia existujúcim programom hypotekárnych záložných listov a tiež potenciálni investori z radov súkromných aj medzinárodných finančných inštitúcií, a taktiež reagovať na prebiehajúce aktivity na európskej úrovni smerujúce k definovaniu harmonizovaných štandardov kvality pre kryté dlhopisy, potrebu podporiť dlhodobé financovanie v slovenskom bankovom sektore a prípravu na nové kvalitatívne požiadavky likvidity. Podľa dôvodovej správy k návrhu zákona č. 279/2017 Z. z. uvedený cieľ bolo možné dosiahnuť komplexnou revíziou v oblasti doterajšieho financovania hypotekárneho bankovníctva prostredníctvom vydávania hypotekárnych záložných listov, smerujúcou k ich nahradeniu krytými dlhopismi, ktorých celková hodnota je krytá podkladovými aktívami, ktorými sú všetky hypotekárne úvery. Navrhované zmeny mali za cieľ modernizovať existujúcu úpravu a napomôcť stabilite financovania bánk, prispieť k rozvoju slovenského kapitálového trhu a posilniť ochranu a právnu istotu investorov. Zmeny mali smerovať k tomu, aby kryté dlhopisy boli finančným nástrojom vyhovujúcim európskym štandardom a požiadavkám trhu, a tak zaujímavou investičnou príležitosťou pre investorov aj mimo bankového sektora a zo zahraničia. Hlavným cieľom tejto novely bolo podporiť dlhodobé financovanie v bankovom sektore.

Z pohľadu prípravy zákona č. 279/2017 Z. z. možno uviesť, že na základe žiadosti Ministerstva financií Slovenskej republiky k návrhu zákona prijatej dňa 12. júla 2017 vypracovala stanovisko aj Európska centrálna banka, ktorá k právnemu rámcu pre kryté dlhopisy okrem iného uviedla,

že víta zavedenie nového právneho režimu pre kryté dlhopisy v návrhu zákona, ktorý zohľadňuje najlepšie postupy identifikované Európskym orgánom pre bankovníctvo (EBA)⁶, a ktorého cieľom je modernizovať existujúcu slovenskú právnu úpravu, prispieť k rozvoju slovenského kapitálového trhu a posilniť úroveň ochrany a právnej istoty investorov. Európska centrálna banka uvítala najmä cieľ návrhu zákona, ktorým bolo zabezpečiť, aby boli kryté dlhopisy vydané kvalitnými finančnými nástrojmi, a aby boli vhodným a efektívnym zdrojom dlhodobého financovania podporujúcim obchodný model a stabilitu banky⁷. Z pohľadu úplnosti však treba uviesť, že krytých dlhopisov sa týkali aj iné stanoviská Európskej centrálnej banky, a to napr. stanovisko z 31. augusta 2018 ku kritickej infraštruktúre, kybernetickej bezpečnosti a krytým dlhopisom (CON/2018/39)⁸.

SÚČASNÁ PRÁVNA ÚPRAVA KRYTÝCH DLHOPISOV V ZÁKONE O BANKÁCH

Krytý dlhopis nevymedzuje a neupravuje zákon o dlhopisoch, ako by sa vzhľadom na dovtedajšiu konštrukciu právnej úpravy dlhopisov mohlo zdať. Zákon o dlhopisoch krytý dlhopis spomína len na jednom mieste, a to v ustanovení § 20b, ktoré obsahuje úpravu tzv. zabezpečených dlhopisov. Podľa odseku 2 tohto ustanovenia osobitným druhom zabezpečeného dlhopisu je krytý dlhopis vydaný bankou podľa osobitného predpisu, pričom osobitným predpisom sa rozumie zákon o bankách.

⁶ Bližšie správa EBA z 20. decembra 2016 s názvom *EBA Report on Covered Bonds: Recommendations on harmonisation of covered bond frameworks in the EU* (EBA-Op-2016-23), dostupný na webovom sídle EBA. www.eba.europa.eu.

⁷ Bližšie STANOVISKO EURÓPSKEJ CENTRÁLNEJ BANKY z 8. septembra 2017 k právnemu rámcu pre kryté dlhopisy, vykazovaniu údajov o úveroch, makroprudenciálnym právomociam a nástrojom a k spoločným postupom v rámci jednotného mechanizmu dohľadu (CON/2017/36) zo dňa 8. septembra 2017.

⁸ https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/sk_con_2018_39_f_sign.pdf – marec 2019.

Podľa § 67 zákona o bankách krytý dlhopis je zabezpečený dlhopis podľa osobitného predpisu (zákona o dlhopisoch), ktorého menovitá hodnota a alikvotné úrokové výnosy sú v plnom rozsahu kryté aktívami alebo inými majetkovými hodnotami v krycom súbore podľa § 68 ods. 1 a zodpovedajú hodnote aktív, ktoré počas celého obdobia platnosti krytého dlhopisu sú prednostne určené na uspokojenie nárokov vyplývajúcich z tohto krytého dlhopisu a tieto aktíva pri neschopnosti banky, ktorá je emitentom krytých dlhopisov, uhrádzať záväzky riadne a včas z nich vzniknuté, sa prednostne použijú na splatenie menovitej hodnoty krytého dlhopisu a alikvotných úrokových výnosov. Krytý dlhopis môže vydať len banka podľa ustanovení zákona bankách a v názve musí mať označenie „krytý dlhopis“. Krycí súbor v zmysle § 68 ods. 1 a § 70 zákona o bankách tvoria najmenej v rozsahu 90 % základné aktíva, ktoré tvoria pohľadávky banky, ktorá je emitentom krytých dlhopisov, z hypotekárnych úverov s lehotou splatnosti najviac 30 rokov, poskytnutých spotrebiteľom podľa osobitného predpisu, ktoré sú zabezpečené záložnými právami k nehnuteľnostiam a ktoré táto banka má zapísané v registri krytých dlhopisov podľa svojho rozhodnutia. Súčasťou základných aktív sú spolu s pohľadávkami banky, ktorá je emitentom krytých dlhopisov, aj záložné práva k nehnuteľnostiam slúžiace na zabezpečenie týchto pohľadávok. Krycí súbor v zmysle § 68 ods. 1 zákona o bankách ďalej tvoria doplňujúce aktíva, ktoré sú tvorené napríklad vkladmi v Národnej banke Slovenska, hotovosťou, štátnymi pokladničnými poukážkami vydanými Slovenskou republikou alebo dlhovými cennými papiermi vydanými členským štátom. Krycí súbor v zmysle § 68 ods. 1 zákona o bankách tvoria aj tzv. zabezpečovacie deriváty, t. j. deriváty⁹, ktorých účelom je riadenie a zmiernenie menového rizika alebo úrokového rizika, ktoré je spojené s vydanými krytými dlhopismi. A v poslednom rade krycí súbor podľa § 68 ods. 1 zákona o bankách tvoria likvidné aktíva, resp. tzv. vankúš likvidných aktív, ktorý pozostáva z aktív úrovne 1 a aktíva

⁹ Opcie, futures, swapy, forwardy a iné derivátové zmluvy týkajúce sa cenných papierov, mien, úrokových mier alebo výnosov, emisných kvót alebo iných derivátových nástrojov, finančných indexov alebo finančných mier, ktoré môžu byť vyrovnané doručením alebo v hotovosti.

úrovne 2A podľa osobitného predpisu¹⁰, okrem vlastných krytých dlhopisov vydaných bankou, ktorá je emitentom krytých dlhopisov, a expozície¹¹ voči inštitúciám.

Napriek tomu, že v súčasnosti už zákon o bankách a ani zákon o dlhopisoch hypotekárne záložné listy nespomínajú – ich úprava bola v celosti z týchto zákonov vypustená, v reálnom živote sa s nimi môžeme aj naďalej stretnúť. V zmysle prechodného ustanovenia § 122 a zákona o bankách, ktoré stanovuje podrobnosti k úpravám účinným od 1. januára 2018, sa totiž právne vzťahy a nároky vzniknuté z hypotekárnych záložných listov a komunálnych obligácií vydaných pred 1. januárom 2018 alebo z hypotekárnych úverov a komunálnych úverov poskytnutých na základe zmlúv o hypotekárnom úvere a zmlúv o komunálnom úvere

¹⁰ Zákon o bankách v danom prípade odkazuje na Čl. 10 a 11 delegovaného nariadenia Komisie (EÚ) 2015/61 z 10. októbra 2014, ktorým sa dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013, pokiaľ ide o požiadavku na krytie likvidity pre úverové inštitúcie. V zmysle tohto nariadenia aktíva úrovne 1 zahŕňajú napr. mince a bankovky; aktíva predstavujúce pohľadávky voči Európskej centrálnej banke (ECB) alebo centrálnej banke členského štátu alebo pohľadávky zaručené týmito subjektmi; aktíva predstavujúce pohľadávky voči ústrednej štátnej správe členského štátu alebo pohľadávky zaručené ústredná štátna správa členského štátu. Aktíva úrovne 2A zahŕňajú napr. aktíva predstavujúce pohľadávky voči regionálnej štátnej správe, miestnym orgánom alebo subjektom verejného sektora v členskom štáte alebo pohľadávky zaručené týmito subjektmi, ak bola expozíciám voči nim priradená riziková váha 20 % v súlade s článkom 115 ods. 1 a 5 a prípadne článkom 116 ods. 1, 2 a 3 nariadenia (EÚ) č. 575/2013; aktíva predstavujúce pohľadávky voči ústrednej štátnej správe alebo centrálnej banke tretej krajiny alebo regionálnej štátnej správe, miestnemu orgánu alebo subjektu verejného sektora v tretej krajine alebo pohľadávky zaručené týmito subjektmi za predpokladu, že im bola priradená riziková váha 20 % v súlade s článkom 114 ods. 2, článkom 115 alebo prípadne článkom 116 nariadenia (EÚ) č. 575/2013; alebo podnikové dlhové cenné papiere, ktorých nominovaná ECAI im priradila ratingové hodnotenie zodpovedajúce aspoň stupňu kreditnej kvality 1 v súlade s článkom 122 nariadenia (EÚ) č. 575/2013 alebo v prípade krátkodobého ratingového hodnotenia rovnocennému stupňu kreditnej kvality a zároveň veľkosť emisie cenných papierov je aspoň 250 miliónov EUR (alebo ekvivalent v domácej mene) a maximálna splatnosť cenných papierov v čase emisie je 10 rokov.

¹¹ Čo sa týka expozícií zákon o bankách odkazuje na čl. 129 ods.1 písm. c) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 575/2013 z 26. júna 2013 o prudenciálnych požiadavkách na úverové inštitúcie a investičné spoločnosti a o zmene nariadenia (EÚ) č. 648/2012, pričom ide napr. o expozície voči ústredným vládam, centrálnym bankám ESCB, subjektom verejného sektora, regionálnym vládam alebo miestnym orgánom v Únii, alebo expozíciami, ktoré sú niektorým z uvedených subjektov zaručené.

uzavretých pred 1. januárom 2018 aj po 31. decembri 2017 spravujú ustanoveniami predpisov účinných do 31. decembra 2017, a to až do doby úplného splatenia týchto hypotekárnych záložných listov, komunálnych obligácií, hypotekárnych úverov a komunálnych úverov. Samozrejme zákon o bankách pripúšťa výnimku z tejto zásady, avšak práva ani rozsah práv majiteľov hypotekárnych záložných listov, práva ani rozsah práv majiteľov komunálnych obligácií, práva ani rozsah práv dlžníkov z hypotekárnych úverov a práva ani rozsah práv dlžníkov z komunálnych úverov vzniknutých pred 1. januárom 2018 touto výnimkou nemôžu byť dotknuté. Výnimku z vyššie uvedenej zásady predstavovala možnosť banky, ktorá mala právoplatný predchádzajúci súhlas na vykonávanie činností súvisiacich s programom krytých dlhopisov, v lehote od 1. januára 2018 do 31. decembra 2018, zo svojho registra hypoték do svojho registra krytých dlhopisov preregistrovať hypotekárne záložné listy vydané pred 1. januárom 2018, ako aj hypotekárne úvery poskytnuté na základe zmlúv o hypotekárnom úvere uzavretých pred 1. januárom 2018, záložné práva a pohľadávky tejto banky z hypotekárnych úverov poskytnutých na základe zmlúv o hypotekárnom úvere uzavretých pred 1. januárom 2018 a iné majetkové hodnoty, ktoré slúžili na riadne alebo náhradné krytie hypotekárnych záložných listov vydaných pred 1. januárom 2018, ak táto banka zabezpečila, aby tieto aktíva alebo iné majetkové hodnoty spĺňali podmienky na ich zaradenie do krycieho súboru podľa predpisov účinných po 31. decembri 2017. Hypotekárne záložné listy, ktoré banka vydala pred 1. januárom 2018 a ktoré táto banka v súlade s týmto zákonom zapísala do svojho registra krytých dlhopisov, sa od zápisu do registra krytých dlhopisov považujú za kryté dlhopisy podľa predpisov účinných po 31. decembri 2017, pričom sa nemení a nie je dotknutý ich názov „hypotekárny záložný list“ a tiež sa nemenia a nie sú dotknuté práva a povinnosti spojené s hypotekárnym záložným listom. O takejto zmene považovania hypotekárnych záložných listov za kryté dlhopisy bola banka povinná bezodkladne informovať na svojom webovom sídle spolu s uvedením dňa, od ktorého sa hypotekárne záložné listy považujú za dlhopisy. Banka, ktorej bol udelený právoplatný predchádzajúci súhlas na vykonávanie činností súvisiacich s programom krytých dlhopisov, ako emitent hypotekárnych záložných listov vydaných pred 1. januárom 2018, mohla a aj v súčasnosti môže aj bez súhlasu ich

majiteľov jednorazovo zmeniť emisné podmienky týchto hypotekárnych záložných listov v takom rozsahu, aby zodpovedali podmienkam ustanoveným pre kryté dlhopisy a program krytých dlhopisov podľa predpisov účinných po 31. decembri 2017, avšak práva a rozsah práv majiteľov hypotekárnych záložných listov vzniknutých pred 1. januárom 2018 musia zostať zachované alebo musia byť výhodnejšie. O zmene emisných podmienok je banka povinná bezodkladne informovať rovnakým spôsobom ako pri pôvodných emisných podmienkach, resp. v určitých prípadoch je povinná majiteľov hypotekárnych záložných listov informovať písomne. Zmena emisných podmienok spolu s uvedením dňa nadobudnutia účinnosti tejto zmeny, s úplným znením emisných podmienok a s informáciou o právach a nárokoch majiteľov hypotekárnych záložných listov okrem toho musí byť zverejnená na webovom sídle banky. Právami a nárokmi majiteľov hypotekárnych záložných listov sa rozumie možnosť majiteľa hypotekárneho záložného listu, ktorý nesúhlasí so zmenou emisných podmienok, požiadať banku o predčasné splatenie hypotekárneho záložného listu vrátane pomerného výnosu podľa pôvodných emisných podmienok, a to do troch mesiacov odo dňa uverejnenia tejto zmeny, resp. odo dňa písomného doručenia informácie banky o tejto zmene. Ak majiteľ hypotekárneho záložného listu toto právo využije, banka je povinná mu do 30 dní od doručenia takej žiadosti predčasne splatiť jeho hypotekárny záložný list vrátane pomerného výnosu podľa pôvodných emisných podmienok.

ZÁVER

Napriek tomu, že s účinnosťou od 1. 1. 2018 sa úprava hypotekárnych záložných listov v právnom poriadku Slovenskej republiky nenachádza, bola v celosti zo zákona o dlhopisoch vypustená a úprava hypotekárneho bankovníctva v zákone o bankách bola nahradená úpravou tzv. krytých dlhopisov, v reálnom živote sa s hypotekárnymi záložnými listami aj naďalej možno stretnúť. V zmysle prechodných ustanovení zákona o bankách sa totiž právne vzťahy a nároky vzniknuté z hypotekárnych záložných listov a komunálnych obligácií vydaných pred 1. januárom 2018 alebo z hypotekárnych úverov a komunálnych

úverov poskytnutých na základe zmlúv o hypotekárnom úvere a zmlúv o komunálnom úvere uzavretých pred 1. januárom 2018 v zásade aj po 31. decembri 2017 spravujú ustanoveniami predpisov účinných do 31. decembra 2017, a to až do doby úplného splatenia týchto hypotekárnych záložných listov, komunálnych obligácií, hypotekárnych úverov a komunálnych úverov. Vydávanie nových hypotekárnych listov však už v súčasnosti do úvahy neprichádza. Ich právna úprava bola de facto nahradená právnou úpravou krytých dlhopisov. Je nesporné, že zakotvenie krytých dlhopisov do právnej úpravy Slovenskej republiky nás priblížilo k štátom Európskej únie, ktoré majú rozvinutejšie kapitálové trhy. Z pohľadu porovnania právnej úpravy krytých dlhopisov s právnou úpravou hypotekárnych záložných listov však možno konštatovať, že právna úprava krytých dlhopisov je zložitejšia, a to nielen z pohľadu pojmoslovia, ale aj z pohľadu konštrukcie viet a zakotvenia tzv. odkazovacích právnych noriem. Okrem toho sa domnievame, že z hľadiska prehľadnosti právnej úpravy vymedzenie krytého dlhopisu v zákone o bankách namiesto v zákone o dlhopisoch nebolo najlepším riešením. Predmetom úpravy zákona o bankách je totiž úprava niektorých vzťahov súvisiacich so vznikom, s organizáciou, riadením, podnikaním a so zánikom bánk so sídlom na území Slovenskej republiky, ako aj niektorých vzťahov súvisiacich s pôsobením zahraničných bánk na území Slovenskej republiky na účel regulácie a kontroly bánk, pobočiek zahraničných bánk a iných subjektov s cieľom bezpečného fungovania bankového systému. Naproti tomu zákon o dlhopisoch je právny predpis týkajúci sa výhradne právnej úpravy dlhopisov, čo vyplýva aj z jeho názvu. Z tohto dôvodu mám za to, že by bolo vhodnejšie, aby aspoň základné vymedzenie pojmu krytý dlhopis bolo obsiahnuté v zákone o dlhopisoch. Čo sa týka ďalšieho vývoja právnej úpravy krytých dlhopisov v Slovenskej republike je možné, že v krátkej budúcnosti dôjde k určitým zmenám, a to aj vzhľadom na predpokladané zavedenie spoločnej definície krytých dlhopisov, vymedzenie pravidiel používania označenia „krytý dlhopis EÚ“ a využívania preferenčného kapitálového zaobchádzania na úrovni Európskej únie

POUŽITÁ LITERATÚRA

- KRČMÁR, M.: Hypotekárne záložné listy verzus kryté dlhopisy. In *Biatec*, roč. 25, č. 3, 2017 (https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/03-2017/Biatec_17_03_03krcmar.pdf – marec 2019)
- KRČMÁR, M.: Hypotekárne záložné listy verzus kryté dlhopisy II. In *Biatec*, roč. 25, č. 5, 2017 (http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2017/05-2017/Biatec_17_5_05Krcmar.pdf – marec 2017)
- KUBINCOVÁ, S.: Cenné papiere – význam a právna úprava. In *Verejná správa*, č. 5, 2009, s. 38–45. ISSN 337-0448.
- LENKOVÁ, A.: Záložné listy a komunálne dlhopisy v archíve NBS ako pamiatka na hypotekárne a investičné bankovníctvo do roku 1948. In *Biatec*, roč. 23, č. 4, 2015 (https://nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/04-2015/07_biatec_4-15_Lekova.pdf – marec 2019)
- ONDROVÁ, J. – SKALOŠ, M.: Systém verejnej správy v historicko-právnom kontexte Slovenska. In Lakomčík, M. (zost.). *Notitiae Novae Facultatis Iuridicae Universitatis Matthiae Belii Neosolii 21*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2017, s. 290–352. ISBN 978-80-557-1232-1.

KONTAKT

JUDr. Tatiana Kubincová, PhD.
Katedra finančného a správneho práva
Právnická fakulta UMB
e-mail: tatiana.kubincova@umb.sk

NEOPRÁVNENÁ VS. NEPOVOLENÁ STAVBA

ILLEGAL VS. UNWARRANTED CONSTRUCTION

Martin Píry

Abstrakt

Článok pojednáva o problematike nepovolenej a neoprávnenej stavby. Prezentuje základnú charakteristiku ako z pohľadu pojmu, tak aj z procesných ustanovení jednotlivých zákonov. Poukazuje aj na kritické momenty právnej úpravy, ktoré môžu vyvolať problém z hľadiska zásady rovnosti účastníkov správneho konania. Čierna stavba je negatívny spoločenský jav, v ktorom sa veľmi výrazne prejavuje slabá vymožiteľnosť práva.

Kľúčové slová

stavba, vlastníctvo, nepovolená stavba, vymožiteľnosť, zákonnosť, samospráva

Abstract

The article deals with the issue of illegal and unwarranted construction. It presents the basic characteristics of both the concept and the procedural provisions of specially acts. It also points to the critical moments of the legislation which may raise a problem in terms of the principle of equality of participants in the administrative procedure. Black construction is a negative social phenomenon in which weak enforcement of the law is very significant.

Key words

construction, ownership, illegal construction, enforceability, legality, self-government

ÚVOD

V podmienkach Slovenskej republiky sa pomerne často hovorí o téme čiernych stavieb. Zdá sa, že ide o veľmi vážnu tému. Nejde pri tom len o otázku stavebného práva, ale v širšom slova zmysle aj správneho práva ako celku, občianskeho práva a rovnako aj ústavného práva.

Podstata tohto fenoménu je v samotných princípoch, na ktorých je postavená Slovenská republika ako štát. V prvom rade ide o princíp právneho štátu, ktorý je aplikovateľný v rámci správneho práva ako princíp zákonosti a legitímneho očakávania.

V rozpore s týmito požiadavkami je existencie stavieb, ktoré bezprostredne porušujú buď predpisy správneho práva a verejný záujem, alebo občianske a vlastnícke právo. O to viac je táto téma dôležitá, pretože vo svojej prapodstate ohrozuje dôveru občanov v štát a jeho inštitúcie. Nevymožiteľnosť práva v tejto oblasti nie je dobrým znamením pre právnické a fyzické osoby, ako aj pre dôveryhodnosť Slovenska v zahraničí.

Problematicku upravuje niekoľko právnych predpisov a to v prvom rade zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov, a jednak Občiansky zákonník zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov. V snahe o riešenie problému bol inkorporovaný do trestného zákona trestný čin neoprávneného usku-točňovania stavieb podľa § 299 a trestného zákona. Napriek tomu, že verejnosť nevníma rozdiel v obsahu pojmu, aj v spôsobe riešenia je veľký rozdiel medzi neoprávnenou a nepovolenou stavbou, čo má samozrejme priamy dopad na trestno-právnu kvalifikáciu.

Ak vychádzame z právnych predpisov, tak základná definícia je:

- a) Nepovolená stavba je stavba bez stavebného povolenia, alebo v rozpore s ním, alebo bez právoplatného stavebného povolenia (§ 88 a stavebného zákona).
- b) Neoprávnená stavba je stavba na cudzom pozemku bez súhlasu vlastníka pozemku (§ 135 c).

Pokiaľ prvý okruh stavieb je téma viac administratívne-právna, druhý okruh je aj čo do orgánov (rozhoduje súd) aj do právnej úpravy téma občiansko-právna.

Správne konanie ohľadne riešenia nepovolenej stavby je upravené § 88 a stavebného zákona. V právnej kvalifikácii takejto stavby sa v prvom rade skúma existencia alebo neexistencia právoplatného stavebného povolenia. Tento fakt je pritom pilotný pre skúmanie toho, či je stavba legálna, alebo nie. Neznamená však podstatný fakt pre predpoklad, či stavba bude môcť byť zlegalizovaná, alebo nie. Teda v prvom rade treba

pri skúmaní tejto problematiky podčiarknuť fakt, že reálna existencia stavby bez povolenia, resp. v rozpore s ním je protiprávny stav. Bez ohľadu na ďalší postup správnych orgánov už tento stav sám o sebe má následky. Prvým je obligatórne začatia konania o dodatočnom povolení stavby. Druhým, ktorý spomenieme len okrajovo, je obligatórne začatie konania o správnom delikte, alebo priestupku. Podľa § 105 a § 106 stavebného zákona, kto bez povolenia uskutočňuje stavbu alebo v rozpore s ním, dopúšťa sa priestupku, alebo správneho deliktu. Časové obmedzenie na postihnutie takéhoto protiprávneho konania normami správneho práva trestného je dva roky.

Ak hovoríme o obligatórnom konaní správneho orgánu, podľa § 88a musíme najprv pomenovať spôsob, akým správny orgán zistí skutočnosť existencie/neexistencie nepovolenej stavby. Ustanovenie § 88 a používa len spojenie „ak správny orgán zistí“. V praxi tak mnohokrát nastáva situácia, že stavebný úrad si tento pojem vykladá ako, že do jeho dispozície sa dostane informácia o takejto činnosti alebo existencii takejto nehnuteľnosti. To však na spustenie celého procesu nestačí. Správny orgán na posúdenie ďalších krokov musí mať presnú informáciu o stavbe, jej rozmeroch, technických špecifikáciách a podobne. Táto požiadavka je realizovateľná len zisťovaním na mieste samom. Aj v tomto bode sa stavebné úrady dopúšťajú mnohokrát nesprávneho postupu. Zisťovanie skutkového stavu realizujú na základe ustanovení § 38 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len správny poriadok). Na posúdenie rozhodujúcich skutočností však inštitút ohliadky podľa správneho poriadku nestačí. Tento zákon neumožňuje vynútenie si vstupu na pozemok, ohliadku je možné odoprieť z dôvodov, že by ňou mohlo byť spôsobené trestné stíhanie seba, alebo osobe blízkej podľa príslušných ustanovení občianskeho zákonníka.¹ Rovnako z ustanovení správneho poriadku nevyplýva záver o možnosti zastaviť stavebné práce.

Preto je v tomto prípade správne použitie lex specialis stavebného zákona a jeho ustanovení o štátnom stavebnom dohľade. Ten je zároveň z hľadiska zákonnosti jediný oprávnený, ale zároveň aj povinný zastaviť stavebné práce a to formou zápisu do stavebného denníka a to vtedy, ak

¹ Ustanovenie § 116 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

sa zistí, že práce sú vykonávané bez alebo v rozpore so stavebným povolením. Aj postavenie zamestnancov vykonávajúcich štátny stavebný dohľad je odlišné. V prípade štátneho stavebného dohľadu ide o výkon právomoci verejného činiteľa.

Na základe skutkových zistení podľa záverov štátneho stavebného dohľadu sa overí stav existencie nepovolenej stavby a následne je vyzvaný vlastník stavby na preukázanie neexistencie rozporu s verejným záujmom. Verejný záujem² v stavebnom práve je determinovaný cieľmi a zámermi územného plánovania a územnoplánovacou dokumentáciou, ako aj stanoviskami dotknutých orgánov podľa § 140a. Spôsob, akým sa dopracovať k záveru o súlade a nesúlade je jedna zo slabín súčasného stavebného zákona. Dôvod je v tom, že podľa znenie § 88a ods. 1 má vlastník predložiť doklady, ktoré deklarujú vyššie uvedený stav. Ale stavebný zákon, ani osobitné predpisy nepoznajú osobitnú formu právneho aktu o súlade alebo nesúlade s územným plánom v prípade, že obec prijímateľ územného plánu je zároveň aj stavebným úradom. Inak povedané, ak obec nie je kvalifikovane v pozícii dotknutého orgánu³, neexistuje orgán, ktorý by osvedčil túto skutočnosť. Prax, kedy sa žiada stanovisko odboru obecného úradu (napr. architektúry) nie je zákonná, keďže obec ako celok je v postavení subjektu a nie jeho časti. Preto je zrejme potrebné zastávať názor, že stavebný úrad ma postupovať podľa ustanovenia § 37 ods. 1 a 4 stavebného zákona a sám vyhodnotiť tento záver.

V prípade osobitných záujmov, napríklad verejného záujmu na úseku ochrany životného prostredia⁴, zákon predpokladá predloženie záväzného stanoviska dotknutého orgánu. Dôležitá podmienka je, aby priamo vo výzve vlastníčkovi nehnuteľnosti stavebný úrad presne identifikoval okruh verejných záujmov, ktoré sa majú dosvedčiť. Interpretačná

² Verejný záujem nie je výlučne otázka správneho práva porovnaj napr.: KUBINCOVÁ, T.: *Právne postavenie štátnych podnikov*. In: Mamojka, M. – Kubincová, S. – Mamojka, M. ml. a kol.: *Postavenie a hospodárenie štátnych podnikov*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 94.

³ Výnimka je v prípade, ak obec z nejakého právneho dôvodu nie je stavebným úradom. Napríklad môže ísť o situáciu kedy je špecializovaný stavebný úrad. V tomto prípade môže byť v pozícii dotknutého orgánu a sama vyhodnotiť rozpor, alebo súlad s územným plánom.

⁴ TITTOVÁ, M. – PAPÁČEK, P.: *Zákon o lesoch*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 83.

prax druhostupňových orgánov hovorí, že výzva, ktorá len všeobecne deklaruje povinnosť predložiť doklad o neexistencii rozporu je neurčitá, nesprávna a teda nezákonná.

Ak stavebný úrad neurobí záver z predloženej dokumentácie, že predmetná stavba nie je v rozpore s verejným záujmom, nariadi stavbu odstrániť. Do tohto štádia konania ešte stavebný úrad neskúma otázku tzv. súkromného záujmu, teda existenciu vlastníckeho alebo iného práva k pozemkom. Táto otázka môže byť vyhodnocovaná až po riadnom vyhodnotení súladu alebo nesúladu s verejným záujmom.

Ak sa teda preukáže súlad s verejným záujmom, stavebný úrad nariadi konanie o dodatočnom povolení stavby a vyzve vlastníka stavby, aby predložil žiadosť a s tým spojenú dokumentáciu. Súčasťou tejto dokumentácie je aj predloženie existencie právneho titulu na dispozíciu k pozemkom. Teda až v tomto momente sa môže vyskytnúť otázka majetko-právneho vzťahu. Nie je pritom nevyhnutné, aby vlastníkom stavby bol aj vlastníkom pozemku. Napríklad v rámci územného konania stačí súhlas vlastníka pozemku. Keďže dodatočné povolenie stavby je konanie s účinkami čiastočne a niekedy úplne ex tunc, tak logicky v sebe inkorporuje ako územné konanie, tak aj stavebné konanie. Ak neexistuje vlastnícke právo k pozemku, je dôležitý pre preukazovanie iného práva k pozemkom interpretačný výklad § 139 ods. 1 stavebného zákona. Tento pod pojmom legitímny vzťah k pozemku uvádza aj nájomnú zmluvu, vecné bremeno, koncesnú zmluvu a niektoré osobitné prípady podľa osobitného zákona. Takéto osobitné situácie sú napríklad § 31 zákona č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve v znení neskorších právnych predpisov. Podľa tohto zákona je možné obmedziť vlastnícke právo ex lege za účelom stavby leteckej infraštruktúry. Odkaz pod čiarou stavebného zákona uvádza aj príklad zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení neskorších predpisov. Treba povedať, že v správnom práve, vrátane práva životného prostredia je celý rad právnych predpisov ex lege, obmedzujúcich vlastnícke právo. Tieto zároveň tvoria právny dôvod „iného vzťahu k pozemku“.

Ak však neexistuje ani jeden z týchto dôvodov, je potrebné, aby sa účastníci, teda vlastníkom pozemku a vlastníkom stavby, dohodli na vzájomnom vzťahu. Ak sa nedohodnú, stavebný úrad nemôže sám urobiť

záver, ktorým by vstupoval do občiansko-právnych alebo vlastníckych práv fyzických a právnických osôb. Preto odkáže vlastníka pozemku na súd a preruší konanie. Nejde o klasickú námietku podľa § 137 stavebného zákona. Keďže meritom je obmedzenie alebo existencia vlastníckeho práva. Vzhľadom k čl. 2 ods. 2 Slovenskej republiky nie je možné, aby správny orgán (stavebný úrad) rozhodoval o takomto okruhu právnych vzťahov.

Problém však je, že stavebný zákon úzko determinuje aktívnu legitimáciu na podanie žaloby. Je ňou vlastník pozemku. Pravda ale je, že vlastník pozemku nemá povinnosť, ale právo podať žalobu na súde. Logicky je z hľadiska času v komfortnejšom postavení. Bez ohľadu na podanie, alebo nepodanie žaloby podľa § 135 c Občianskeho zákonníka mu prináleží nárok na bezdôvodné obohatenie alebo nárok na náhradu škody. Ten, kto potrebuje stavbu legalizovať je naopak vlastník stavby, keďže je prirodzené, že ju chce aj užívať, čo je možné len na základe kolaudačného povolenia a teda ipso facto vysporiadaného majetko-právneho vzťahu.

Aj ustanovenie občianskeho zákonníka zužuje priestor na aktívnu legitimáciu na vlastníka pozemku. A to v tom prípade podľa ods.1 § 135 c, ak ide o návrh na odstránenie stavby. Inak povedané, ak niekto zriadi stavbu na cudzom pozemku je možné, aby súd rozhodol o jej odstránení, ak to navrhne vlastník pozemku. Ide o inú formu odstránenia „čiernej“ stavby, ako v prípade postupu podľa § 88 a stavebného zákona, kde je predpokladom rozpor s verejným záujmom.

Ako alternatívu k rozhodnutiu o odstránení stavby občiansky zákonník uvádza prikázanie stavby do vlastníctva majiteľa pozemku. Logika takéhoto postupu je v tom, že poškodený je vždy v prvom rade vlastník pozemku. Zaberanie cudzieho pozemku je vždy vo svojej podstate nezákonný akt. Určite by stálo za úvahu lege ferenda samostatná skutková podstata správneho deliktu reagujúca na vážnosť, resp. spoločenskú nebezpečnosť takéhoto konania.⁵ Je potrebné zdôrazniť, že toto konanie je spoločensky nebezpečné bez ohľadu na skutočnosť či samotná stavba je alebo nie je v rozpore s verejným záujmom a či vznikne, alebo nie dohoda medzi účastníkmi.

⁵ JÚDA,V.: *Teória práva*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011, s. 107.

Občiansky zákonník pozná ešte tretiu možnosť, a to zriadenie vecného bremena. V tomto prípade zo samotného znenia zákona nie je zrejmé, či ide o alternatívu v už začatom konaní, a teda sa stále viaže na dobrú vôľu vlastníka pozemku, alebo ho môžeme vnímať ako samostatné konanie. Skutočnosť, že aktívne legitimovaný je vlastník pozemku aj v prípade, že stavba je len sčasti na cudzom pozemku, ešte viac zvyrazňuje nerovnaké postavenie účastníkov konania. Samozrejme rešpektujeme fakt, že vlastník stavby je porušiteľ zákona a s tým späté prirodzené právo na ochranu vlastníctva majiteľa pozemku. Ako problematická sa však môže javiť vzájomná disproporcía v aplikácii § 88 a ods. 3, vzhľadom k už spomínanej zásade rovnosti účastníkov konania.⁶ Zákon tu dáva jednému z nich právo na riešenie situácie a druhému len povinnosť pasívnej účasti a vyckávania. Vzhľadom k tomu, že právo podať žalobu automaticky neznamená aj úspech v spore, alebo istú kvalitu rozhodnutia, sa javí táto výlučná legitimácia vlastníka pozemku ako nelogická.

Súd pritom z hľadiska rozhodovacej praxe skúma najmä dobromyseľnosť vlastníka stavby z hľadiska kvality.⁷ Teda, či vedel o tom, že stavba je na cudzom pozemku alebo nie. Ďalej či prebehla snaha o dohodu alebo naopak, bol vyzvaný na odstránenie stavby, ako aj či o stavbu má záujem vlastník pozemku a či je z hľadiska proporcionality vhodné odstrániť stavbu. Pod pojmom vhodnosť sa myslí najmä, či je to hospodárne a účelné.

Len skutočnosť stavby na cudzom pozemku nevylučuje zlý úmysel aj na druhej strane. Súdny za takýto považujú najmä situáciu, ak sa preukáže, že vlastník pozemku o stavbe vedel počas jej realizácie a nebránil sa ani na stavebnom úrade, ani na súde a s iniciatívou začal až po dokončení realizácie stavby. Takou situáciou je možné vnímať jeho postoj v rozpore s dobrými mravmi, čo môže mať zásadný vplyv na rozhodnutie súdu.⁸

⁶ Ustanovenie § 4 ods. 2 Správneho poriadku definuje zásadu rovnosti účastníkov konania.

⁷ ŠEVCOVÁ, K.: *Procesné garancie ochrany a vymožitelnosti subjektívnych*. In: Cirák, J. a kol.: *Ochrana a vymožitelnosť subjektívnych občianskych práv po vstupe do Európskej únie*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009, s. 397–428.

⁸ Porovnaj Ro NS ČR z 17.4.2002, sp. zn Z 22 Cdo 432/2002.

ZÁVER

Záverom je možné povedať, že náš právny poriadok rozoznáva niekoľko právnych kvalít v prípade „čiernej“ stavby. Od nepovolenej na vlastných pozemkoch až po nepovolenú na cudzích pozemkoch. Obidve situácie sú vážnym narušením zákonnosti a právneho štátu. Zefektívnenie právnych predpisov, či už administratívno-právnej povahy, alebo ustanovenia § 135 c občianskeho zákonníka, by výrazným spôsobom pomohlo k posilneniu právneho štátu a dôvere občanov v štát a jeho inštitúcie.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. JÚDA, V.: *Teória práva*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2011. ISBN 978-80-557-0158-5.
2. KUBINCOVÁ, T.: *Právne postavenie štátnych podnikov*. In: Mamojka, M. – Kubincová, S. – Mamojka, M. ml. a kol.: *Postavenie a hospodárenie štátnych podnikov*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 83–104. ISBN 978-80-7400-703-3.
3. ŠEVCOVÁ, K.: *Procesné garancie ochrany a vymožitelnosti subjektívnych* In: Círák, J. a kol.: *Ochrana a vymožitelnosť subjektívnych občianskych práv po vstupe do Európskej únie*. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009, s. 397–428. ISBN 978-80-8083-912-3.
4. TITTLOVÁ, M. – PAPÁČEK, P.: *Zákon o lesoch*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-8168-808-9.

KONTAKT

JUDr. Martin Píry, PhD.

Katedra finančného a správneho práva
Právnická fakulta
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica
email: martin@piry.sk

PRÁVO NA OBHAJOBU, JEHO PORUŠENIE AKO SPÔSOBILÝ DOVOLACÍ DÔVOD A JEHO PORUŠENIE Z HĽADISKA ÚSTAVNOPRÁVNEHO ROZMERU

RIGHT TO DEFENSE, IT'S VIOLATION AS
A VALID REASON OF APPEAL, ITS VIOLATION
FROM THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL
JUSTIFICATION

Júlia Ondrová

Abstrakt

Príspevok analyzuje právnu úpravu týkajúcu sa práva na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky v kontexte rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Zároveň sa na vybraných rozhodnutiach najvyšších súdnych autorít zaoberá porušeniami práva na obhajobu, ktoré boli vyhodnotené ako porušenia spôsobilé založiť dovolací dôvod, resp. porušenia majúce ústavnoprávny rozmer.

Kľúčové slová

právo na obhajobu, porušenie, ústava, ľudské práva, dovolací dôvod

Abstract

The presented contribution analyses the legal amendment concerning the right to defense in accordance with Article 50 paragraph 3 of the Slovak Republic Constitution taking into consideration the context of decisions made by the Slovak Republic Constitution Court and the European Court of Human Rights. Besides that it presents the chosen rulings made by the highest judicial authorities in connection with the violation of the right to defense, rulings which have been interpreted as the infringements constituting the ground for the valid appeal reason, respectively breaches having the constitution and legal validity.

Key Words

right to defense, infringement, constitution, human rights, reason of appeal

ÚVOD

V právnom štáte predstavuje uplatnenie práva na obhajobu charakteristický prvok rešpektovania ľudských práv a základných slobôd. Dodržiavanie ľudských práv je možné hodnotiť ako úroveň demokratického zriadenia spoločnosti.¹

Právo na obhajobu predstavuje rozhodne právo, ktoré je jedným z neodmysliteľných prvkov demokratického a právneho štátu. Len jeho formálne priznanie právnou normou však nie je postačujúce. Pre skutočný právny štát, musí byť právo na obhajobu aj v plnej miere zabezpečené a realizovateľné osobami v situáciách, kedy sa toto právo má uplatňovať. Právo na obhajobu je natoľko významným signifikantom právneho štátu, že predstavuje základnú zásadu trestného konania. Právo na obhajobu je jednou z najdôležitejších trestnoprocených zásad.²

Ústavný súd SR v náleze sp. zn. III. ÚS 41/2001 uviedol:

„Zásada zabezpečenia práva na obhajobu je nevyhnutným predpokladom úspešného výkonu súdnictva, ktorého významnou úlohou je ochrana práva a zákonom chránených záujmov občanov. Zabezpečuje sa v záujme osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, ale aj v záujme celej spoločnosti.“

Právo na obhajobu, úroveň jeho legislatívneho vyjadrenia, ale aj praktickej realizácie má pre trestný proces rozhodujúci význam. Akékoľvek porušenie práva na obhajobu je v trestnom konaní demokratického štátu neprípustné. Je potrebné uviesť, že

„právo na obhajobu nie je právom zločincina, ktorý ho využíva a zneužíva preto, aby sa vyhol trestnému konaniu alebo trestu, ako sa to niekedy nesprávne interpretuje, ale právom občana, ktorému zaručuje rešpektovanie jeho osobnosti, jeho základných práv, zabezpečuje mu, aby sa okolnosti a dôkazy svedčiace proti nemu zisťovali výlučne zákonným spôsobom, aby k zásahom do jeho základných práv a slobôd dochádzalo len v najnutnejšej miere.“³

¹ JELÍNEK, J. – UHLÍŘOVÁ, M.: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, s. 17.

² LACIAK, O.: *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava: Wolters Kluwer 2019, s. 7.

³ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 62–63.

PRÁVO NA OBHAJOBU VŠEOBECNE

V najzákladnejšej rovine právo na obhajobu znamená potrebu zabezpečiť obhajovanie práv obvineného tak, aby v konaní boli objasnené aj všetky skutočnosti svedčiace v prospech obvineného a aby sa na ne v konaní a pri rozhodovaní prihliadalo, t. j. najmä, aby nevinná osoba nebola odsúdená a páchateľ bol odsúdený len za to, čo spáchal.⁴

Účelom obhajoby je tak ochrana záujmov občana, ktorý sa stal obvineným, aby boli včas zistené skutočnosti, ktoré ho zbavujú viny alebo jeho vinu zmierňujú. Obhajoba takto prispieva k náležitému objasneniu skutkového stavu a správneho rozhodnutiu vo veci. Právo na obhajobu je právo občana, aby nebol odsúdený za trestný čin, ktorý nespáchal, a v prípade, keď trestný čin spáchal, aby zaň nebol potrestaný prísnejšie, ako to zodpovedá jeho vine.⁵ Ústavný súd SR vo vzťahu k právu na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy SR uviedol:

„Všetkým oprávneným osobám sa v čl. 50 ods. 3 Ústavy SR zaručuje, že budú mať čas na prípravu obhajoby, že budú mať možnosť pripraviť si obhajobu a že svoju obhajobu budú môcť predniesť právne významným spôsobom buď osobne, alebo prostredníctvom svojho obhajcu. Účelom práva zaručeného čl. 50 ods. 3 Ústavy SR je poskytnutie príležitosti brániť sa proti obvineniu zo spáchania trestného činu.“⁶

Z uvedeného je zrejmé, že Ústava SR v čl. 50 ods. 3 garantuje obvinenému právo na poskytnutie primeraného času na prípravu obhajoby. V tomto smere uvedené právo korešponduje s čl. 6 ods. 3 písm. b) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v zmysle ktorého obvinený musí „mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby“. Je potrebné zdôrazniť, že pokiaľ ide o primeranosť času na obhajobu, tak tá bude závisieť od všetkých okolností veci

⁴ Pozri bližšie online verziu diela „Komentár k Ústave Slovenskej republiky“, spracovaného autorským kolektívom pod vedením Dr. h. c. prof. JUDr. Milana Čiča, DrSc., ktorý bol vydaný vo vydavateľstve Eurokódex, s.r.o. v roku 2012. Dostupné na: <http://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-cl-50-ustavneho-zakona-460-1992-Zb.htm>.

⁵ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 214.

⁶ Rozsudok EŠLP vo veci Albert a Le Compte proti Belgicku z 10. februára 1983.

vrátane jej zložitosti a stupňa, do ktorého sa vec dostala.⁷ Navyše ESLP priblížil, že právo primeraného času na prípravu obhajoby chráni obvineného pred urýchleným procesom.⁸ Európsky súd pre ľudské práva rovnako ako aj Ústavný súd Slovenskej republiky formuloval vo svojej rozhodovacej činnosti princípy, ktoré možno v súlade s požiadavkou spravodlivého súdneho konania subsumovať pod všeobecné právo na možnosť prípravy obhajoby. Takými čiastkovými právami, ktoré vytvárajú pre obvineného (obžalovaného) možnosti na prípravu svojej obhajoby sú napr. právo nazerania do spisov, právo byť oboznámený s výsledkami dokazovania, právo vyhotovovať kópie príslušných dokumentov, vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe⁹ a dosiahnuť predvolanie na vypočúvanie svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako v prípade svedkov proti nemu a podobne. Európsky súd pre ľudské práva ako aj Ústavný súd Slovenskej republiky však zároveň upozorňuje, že žiadne z práv, ktorými disponuje obvinený pri príprave svojej obhajoby, nie sú absolútne, ale vždy závisia od okolností konkrétneho prípadu.

Zároveň platí, že článkom 50 ods. 3 Ústavy SR sa obvinenému nezaručuje len právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu. Totižto v súlade s Ústavou SR môže obvinený obhajovať sám.¹⁰ Výnimku z možnosti o tom, kým sa nechá obvinený zastupovať, predstavuje nutná obhajoba v prípadoch určených zákonom. Vo veciach, kde má obvinený právo voľby podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy SR záleží na jeho rozhodnutí, či

⁷ Rozsudok ESLP vo veci Kröcher a Möller proti Švajčiarsku.

⁸ Pozn. Pre spravodlivé súdne konanie postačuje, aby bol výsluch svedka vykonaný v prítomnosti obvineného, resp. jeho obhajcu v konaní pred súdom, čím sa tento dôkaz vystavuje kritickej preverke. Pozri rozhodnutie ESLP vo veci Van Mechelen a ďalší proti Holandsku.

⁹ Pozn. totižto právo obvineného obhajovať sa osobne je jeho prvým a základným právom. Pretože obvinený je tu sám sebe obhajcom, zásadne musí mať všetky práva, ktoré inak niektoré právne prostriedky priznávajú len obhajcovi, ale nie osobne obvinenému (II. ÚS 34/1999).

¹⁰ DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2007, s. 565.

sa bude obhajovať prostredníctvom obhajcu a od ktorého momentu sa bude takto obhajovať.¹¹

Podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky

*„ide o rovnocenné uplatnenie práva na obhajobu, preto nemožno považovať právo na obhajobu za porušené v prípade, že ho za obvineného uplatňoval obhajca, ktorého si sám zvolil, alebo ustanovený obhajca (v prípade, že obvinený v danom štádiu trestného konania vôbec nemá zvoleného obhajcu, ktorý sa môže preukázať jeho splnomocnením)“.*¹²

V tomto smere je potrebné uviesť, že sa jedná o rovnocenné uplatnenie práva na obhajobu, preto právo na obhajobu nemožno považovať za porušené v prípade, že ho za obvineného uplatňoval obhajca, ktorého si sám zvolil, alebo ustanovený obhajca (v prípade, že obvinený v danom štádiu trestného konania vôbec nemá zvoleného zástupcu, ktorý sa môže preukázať jeho splnomocnením).¹³

V zmysle judikatúry štrasburských orgánov ochrany práva sa vyžaduje, aby uplatnenie práva na obhajobu bolo konkrétne a efektívne a nie teoretické a iluzórne. Rozlišovanie medzi právnou pomocou de iure a de facto jednoznačne smeruje k tomu, že článok 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru o ochrane ľudských práv zakotvuje pomoc a nie ustanovenie obhajcu. Uvedené sa výrazne odrazilo v rozhodnutí ESĽP vo veci Artico c. Taliansko¹⁴, v ktorej sťažovateľ tvrdil, že mu nebola v konaní pred kasačným súdom poskytnutá právna pomoc obhajcom. ESĽP v tomto rozhodnutí pripomenul, že účelom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd nie je garantovať práva, ktoré sú iba teoretické a iluzórne, ale práva konkrétne a účinné.¹⁵

¹¹ Pozn. počas trvania dôvodov nutnej obhajoby ustanovený obhajca predstavuje rovnocennú záruku možnosti účinnej ochrany základného práva obvineného na obhajobu (II. ÚS 218/00).

¹² II. ÚS 218/2000.

¹³ z 13. mája 1980, *Annuaire*, č. 37.

¹⁴ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práva)*. 2. rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2006, s. 493.

¹⁵ SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práva)*. 2. rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2006, s. 493.

Zároveň však platí, že automaticky z práva na konkrétnu a účinnú obhajobu nevyplýva zodpovednosť štátu za zlý výkon obhajoby, pretože výkon advokácie je spravidla v rukách súkromnoprávných subjektov a ide tu o občianskoprávny vzťah medzi obvineným a jeho obhajcom. Uvedené rovnako platí aj v prípade tzv. nutnej obhajoby. ESLP vo vyššie uvádzanom rozhodnutí konštatoval, že štát má dve možnosti pri zlome výkone obhajoby, a to buď nahradiť nečinného advokáta iným, alebo prinútiť tohto advokáta, aby poskytoval efektívnu právnu pomoc. V prípade Artico však štát zvolil tretiu možnosť, a to nečinnosť, čo v danej situácii ESLP hodnotil ako porušenie článku 6 ods. 3 písm. c) Európskeho dohovoru.¹⁶

PORUŠENIE PRÁVA NA OBHAJOBU

Bez úplného uplatnenia práva na obhajobu vo všetkých jeho prejavoch a v jeho úplnom zákonnom vyjadrení nemožno hovoriť o dosiahnutí spravodlivosti.¹⁷ Totižto práve aplikácia jednotlivých prvkov práva na obhajobu výrazne eliminuje riziko vydania nesprávneho rozhodnutia.¹⁸ Právo na obhajobu je dôležitým predpokladom zistenia skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, ako aj predpokladom vydania zákonného a spravodlivého rozhodnutia.¹⁹ Obhajoba tak prispieva k náležitému objasneniu skutkového stavu a správneho rozhodnutiu vo veci.²⁰ Aj napriek konštatácií, že akékoľvek porušenie práva na obhajobu je v trestnom konaní demokratického štátu neprípustné,²¹ k jeho porušeniam žiaľ dochádza.

Vzhľadom na obmedzený rozsah tohto príspevku, sa v nasledujúcom texte obmedzíme len na zanalyzovanie niektorých porušení práva

¹⁶ Porovnaj II ÚS 52/98, publikované pod č. R 15/99.

¹⁷ Nález ÚS ČR zo dňa 12.2.2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000.

¹⁸ Pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4Tz 9/2006.

¹⁹ IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 214.

²⁰ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 62.

²¹ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 662.

na obhajobu v kontexte rozhodnutí najvyšších súdnych autorít, ktoré boli vyhodnotené ako porušenia spôsobilé založiť dovolací dôvod, resp. porušenia majúce ústavnoprávny rozmer.

PORUŠENIE PRÁVA NA OBHAJOBU AKO SPÔSOBILÝ DOVOLACÍ DÔVOD

Ako už bolo vyššie uvedené, právo na obhajobu je jedným z najdôležitejších práv, garantovaných nielen ústavou, ale aj medzinárodnými zmluvami o ľudských právach, a preto je jeho porušenie považované za závažnú vadu konania²².

Problematike porušenia práva na obhajobu, zakladajúce prípadný dovolací dôvod²³ sa v rámci svojej rozhodovacej činnosti venoval Najvyšší súd SR, ktorý uviedol:

„V zmysle konštantnej judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky dovolací dôvod podľa § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku predpokladá nie akékoľvek porušenie práva na obhajobu, ale len tie prípady, kedy toto právo obvineného bolo porušené zásadným spôsobom. Spravidla pôjde o prípady, kedy obvinený nebol v trestnom konaní zastúpený obhajcom, napriek tomu, že išlo o niektorý z prípadov povinnej obhajoby (§ 37 Trestného poriadku).“²⁴

²² Podľa § 371 ods. 1 písm. c) TP platí: „Dovolanie možno podať, ak zásadným spôsobom bolo porušené právo na obhajobu.“

²³ „Spôsob obhajoby obvineného jeho obhajcom je mimo rámec tohto dovolacieho dôvodu. Dovolací súd nie je oprávnený akýmkoľvek spôsobom hodnotiť kvalitu poskytovaných právnych služieb, ani nemôže v tomto smere do výkonu obhajoby zasahovať, pretože ide výlučne o vzťah medzi advokátom ako obhajcom na strane jednej a klientom ako obvineným na strane druhej, čo sa vzťahuje aj na prípady, keď je obvinenému obhajca ustanovený súdom. V prípade pripustenia názoru, že nedostatočný výkon obhajoby naplňuje dovolací dôvod uvedený v ustanovení § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku, teda že zásadným spôsobom bolo porušené právo na obhajobu, by potom mohlo viesť k neprípustnému rozšíreniu tohto dôvodu dovolania o každý taký prípad, kedy obvinený sa domnieva, že jeho obhajca niečo zanedbal, alebo si neplnil svoje povinnosti, ktoré mu zákon ukladá či iné prípady“. Pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 17. októbra 2012, sp. zn. 3 Tdo 26/2012.

²⁴ Porovnaj uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 6Tdo 51/2016 zo dňa 3. 3. 2017.

V ďalšom svojom rozhodnutí Najvyšší súd SR uviedol, že nie každé porušenie práva obvineného v jednotlivých štádiách trestného konania, pokiaľ sa to zásadným spôsobom neprejaví na postavení obvineného v trestnom konaní, samo o sebe nezakladá dovolací dôvod podľa § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku.²⁵ Právo na obhajobu v zmysle dovolacieho dôvodu podľa § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku sa chápe ako vytvorenie podmienok pre plné uplatnenie procesných práv obvineného a jeho obhajcu a zákonný postup pri reakcii orgánov činných v trestnom konaní a súdu na uplatnenie každého obhajovacieho práva. Z dikcie tohto ustanovenia je jednoznačne zrejmé, že len porušenie práva na obhajobu zásadným spôsobom je spôsobilým dovolacím dôvodom.²⁶

Na tomto mieste dávam do pozornosti vybrané rozhodnutia Najvyššieho súd SR, v ktorých bolo deklarované zásadné porušenie práva na obhajobu, ktoré zakladalo dovolací dôvod.

Je porušením práva na obhajobu obžalovaného, ak mu nebolo umožnené oboznámiť sa so všetkými dôkazmi o skutočnostiach, ktoré sa mu kladú za vinu, vrátane oboznámenia sa s obsahom príkazu na použitie informačno-technických prostriedkov – po príslušnom zaviazaní zoznamovaných oprávnených osôb k mlčanlivosti, prípadne aj po vylúčení verejnosti z hlavného pojednávania na nevyhnutný čas.²⁷

Znemožnenie uplatnenia práva na obhajobu, ktoré zákon priznáva podozrivej osobe, je subsumovateľné pod porušenie práva na obhajobu ako dovolací dôvod podľa § 371 ods. 1 písm. c) TP len za predpokladu, že taký postup orgánov činných v trestnom konaní negatívne ovplyvnil vykonávanie procesných úkonov po začatí trestného stíhania a vznesení obvinenia.²⁸

Je porušením práva obvineného na obhajobu výsluchom svedka bez toho, aby bol obhajca dopredu upovedomený o čase a mieste konania výsluchu, hoci požiadal vyšetrovateľa o účasť na vyšetrovacích úkonoch, pokiaľ sú postihnuté úkony, ktoré sú pre rozhodnutie súdu

²⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Tdo 63/2016 zo dňa 1. 3. 2017.

²⁶ Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 72/2003 zo dňa 1. 3. 2006.

²⁷ R 121/2014.

²⁸ Pozri bližšie R 43/1989.

významné, a obvinený (resp. obhajca) trvá na ich opakovaní za účasti obhajcu.²⁹ V súvislosti s porušením práva na obhajobu výsluchom svedka vyslovil Najvyšší súd SR obdobný názor v rozhodnutí R 6/2010, v ktorom uviedol, že dovolacia námietka obvineného podľa § 371 ods. 1 písm. c) TP spočívajúca v tom, že výsluch svedka – poškodeného, v prípravnom konaní sa uskutočnil bez prítomnosti obhajcu, je opodstatnená len vtedy, ak výpoveď svedka – poškodeného, z prípravného konania urobená bez prítomnosti obhajcu, bola rozhodujúca na zistenie skutkového stavu a zároveň by v rámci konania pred súdom bola čítaná pre niektorý z dôvodov § 263 TP, resp. § 211 TP účinného do 1. januára 2006. Taký dôkaz nie je možné použiť v konaní pred súdom, keďže takýmto postupom by bolo zásadným spôsobom porušené právo obvineného na obhajobu. Možno na tomto mieste konštatovať, že judikatúra považuje za porušenie práva obvineného na obhajobu, ak jeho obhajca nebol riadne upovedomený o výsluchu svedka, hoci o ňom mal byť upovedomený a tento úkon bol vykonaný v jeho neprítomnosti.³⁰

Aj v prípade vykonania verejného zasadnutia bez prítomnosti obvineného, vzhľadom Najvyšší súd SR porušenie práva na obhajobu, zakladajúce dovolací dôvod, keď uviedol:

„Obsahom práva na obhajobu, ktoré je prvkom spravodlivého procesu, je aj možnosť vznášať osobne a tiež prostredníctvom obhajcu námietky proti prvostupňovému rozsudku na odvolacom súde. Odňatie tejto možnosti vykonaním verejného zasadnutia bez prítomnosti obvineného, pre ktorý postup neboli splnené zákonné podmienky, naplňa dovolací dôvod podľa § 371 ods. 1 písm. d) Tr. por. Uvedený nezákonný postup v sebe ale zároveň zahŕňa aj zásadné porušenie práva na obhajobu, a preto v takom prípade neprichádza do úvahy záver o naplnení dovolacieho dôvodu aj podľa § 371 ods. 1 písm. c) Tr. por. z dôvodu, že v uvedenej situácii je ustanovenie § 371 ods. 1 písm. d) Tr. por. v pomere špeciality k § 371 ods. 1 písm. c) Tr. por.“³¹

Najvyšší súd SR v rámci svojej rozhodovacej činnosti tiež judikoval, že od páchatela trestného činu, u ktorého sú dôvodné pochybnosti o jeho duševnom zdraví, nemožno reálne očakávať, že je a bude schopný ná-

²⁹ Porovnaj napr. R 81/2003.

³⁰ Pozri R 6/2011.

³¹ Pozri R 20/2011.

ležite realizovať svoje právo na obhajobu. Preto je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdu zaručiť mu riadny a spravodlivý proces dôsledným rešpektovaním ustanovenia § 37 ods. 2 TP. Ak tak policajt, prokurátor alebo súd nepostupujú už od zistenia okolností svedčiacich o dôvodoch povinnej obhajoby podľa § 37 ods. 2 TP, porušujú zásadným spôsobom nielen právo obvineného na obhajobu, ale aj zásadu „rovnosti zbraní“, ktorá musí byť v každom štádiu trestného konania dodržaná a v konaní realizovaná.³²

PORUŠENIE PRÁVA NA OBHAJOBU Z HĽADISKA ÚSTAVNOPRÁVNEHO ROZMERU V KONTEXTE VYBRANÝCH ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÉHO SÚDU SR

Tak ako už bolo v tomto príspevku avizované, porušenie práva na obhajobu má častokrát aj ústavnoprávny rozmer. Uvedené potvrdzujú nasledovné vybrané rozhodnutia Ústavného súdu SR.

Jednou z najzákladnejších náležitostí realizácie práva na obhajobu v trestnom konaní (rovnako aj pri rozhodovaní o väzbe) je úplná spôsobilosť obvineného na právne úkony. Takej fyzickej osobe, ktorej spôsobilosť na právne úkony bola obmedzená, resp. bola tejto spôsobilosti celkom pozbavená, musí byť ustanovený zákonný zástupca. Nedostatok zákonného zastúpenia v takomto prípade znamená z ústavnoprávneho hľadiska úplné popretie základného práva na obhajobu.³³

Porušením práva na obhajobu obsiahnutého v čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky je, ak obvinený alebo odsúdený nemá prístup ku všetkým právnym predpisom publikovaným v Zbierke zákonov Slovenskej republiky v takom rozsahu a čase, ako potrebuje na svoju obhajobu. Z účelu väzby ani výkonu trestu odňatia slobody nevyplýva potreba obmedzenia prístupu osôb obvinených a odsúdených k právnym predpisom uverejneným v Zbierke zákonov Slovenskej republiky.³⁴

³² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 681/2014 z 22. januára 2015.

³³ Pozri III. ÚS 256/03.

³⁴ Pozri III. ÚS 41/01

Povinnosť umožniť nazretie do spisov obvinenému a jeho obhajcovi v konaní pred súdom je súčasťou práva na obhajobu. Ak túto povinnosť nespĺnil súd prvého stupňa, je povinnosťou odvolacieho súdu zabezpečiť realizáciu práva na obhajobu.³⁵

K porušeniu základného práva podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky dôjde vtedy, ak obvinenému nebola vôbec poskytnutá možnosť zvoliť si obhajcu podľa vlastného výberu. K porušeniu práva iných osôb zvoliť obvinenému obhajcu dôjde vtedy, ak orgán štátu (súdny orgán) porušil ustanovenie § 39 ods. 1 Trestného poriadku, t. j. hoci si obvinený obhajcu sám nezvolil, nebola táto možnosť poskytnutá ani jeho blízkym a oprávneným osobám.

ZÁVER

Právo na obhajobu je právom občana, aby nebol odsúdený za trestný čin, ktorý nespáchal a v prípade, keď trestný čin spáchal, aby zaň nebol potrestaný prísnejšie, ako to zodpovedá jeho vine. Právo na obhajobu, úroveň jeho legislatívneho vyjadrenia, ale aj praktickej realizácie má pre trestný proces rozhodujúci význam. Totižto bez úplného uplatnenia práva na obhajobu vo všetkých jeho prejavoch a v jeho úplnom zákonnom vyjadrení nemožno hovoriť o dosiahnutí spravodlivosti. V skutočnosti práve aplikácia jednotlivých prvkov práva na obhajobu výrazne eliminuje riziko vydania nesprávneho rozhodnutia. Právo na obhajobu je dôležitým predpokladom zistenia skutkového stavu veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, ako aj predpokladom vydania zákonného a spravodlivého rozhodnutia. Obhajoba tak prispieva k náležitému objasneniu skutkového stavu a správneho rozhodnutiu vo veci. Síce je akékoľvek porušenie práva na obhajobu v trestnom konaní demokratického štátu nepripustné, k jeho porušeniam žiaľ dochádza. Spomenuté porušenia môžu zakladať dovolací dôvod, ba dokonca môžu mať charakter ústavnoprávneho rozmeru. Uvedené je potvrdené rozhodnutiami najvyšších súdnych autorít, na ktoré bolo v tomto príspevku poukázané.

³⁵ Pozri I. ÚS 35/98

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2014, 944 s. ISBN 978-80-8155-021-8.
- ČIČ, M.: *Komentár k ústave Slovenskej republiky*. Bratislava: Eurokódex, 2012. Dostupný na <http://www.epi.sk/eurokodex-komentovane-ustanovenie/Eurokodex-komentar-k-cl-50-ustavného-zakona-460-1992-Zb.htm>.
- DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2007, 1197 s. ISBN 80-89122-38-8.
- IVOR, J. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 528 s. ISBN 978-80-8168-593-4.
- IVOR J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2006, 961 s. ISBN 80-8078-0101-X.
- JELÍNEK, J. – UHLÍŘOVÁ, M.: *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-88-2.
- LACIAK, O.: *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, 119 s. ISBN 978-80-571-0018-8.
- SVÁK, J.: *Ochrana ľudských práv (z pohľadu judikatúry a doktríny štrasburských orgánov ochrany práva)* 2. rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex, 2006, 1 116 s. ISBN 80-88931-51-7.

KONTAKT

JUDr. Júlia Ondrová, PhD.

Katedra ústavného práva

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

email: julia.ondrova@umb.sk

PREZENTÁCIA BRATISLAVSKÝCH ŠTUDENTOV PRÁVA V 70. A 80. ROKOCH 20. STOROČIA¹

THE ORIGINAL PRESENTATION OF BRATISLAVA LAW STUDENTS IN 70'S AND 80'S OF THE 20TH CENTURY

Jozef Králik

Abstrakt

Vysokoškolské hnutie v Bratislave v 70. a 80. rokoch 20. storočia bolo organizované v hraniciach zamerania aktivít jednotnej masovej spoločenskej organizácie mládeže Československa, fungujúcej pod názvom Socialistický zväz mládeže Československej socialistickej republiky. V jeho rámci pôsobila aj fakultná organizácia Socialistického zväzu mládeže Československej socialistickej republiky na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Umožňovala študentom práva zúčastňovať sa na širokom spektre podujatí, organizovaných na jej podnet, avšak aj iných aktivít nespádajúcich do jej pôsobnosti. Významným počínom koreniacim v štruktúre vedenia tejto organizácie bolo založenie a vydávanie študentského časopisu, občasnika *Mladý právnik*.

Kľúčové slová

vysokoškolské hnutie, Socialistický zväz mládeže Československej socialistickej republiky, Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, Mladý právnik

Abstract

Academic movement in Bratislava in 70. and 80. years of the 20th the century was organized within the limits of the focus of the activities of the single mass social organization operating under the name of Socialist Youth, Youth Union of the Czechoslovak Socialist Republic. In the framework of the main Socialist Youth Association was an organization of the Czechoslovak Socialist Republic at the Comenius University in Bratislava.

¹ Príspevok má vo svojom základnom zameraní memoárový charakter.

Allow students the right to participate in a wide range of events organised at the instigation of her, but also other activities not falling within its scope.

A major achievement in the management structure of the Organization was koreniciam and the issue of the student magazine, Young Lawyer.

Keywords

higher education movement, Socialist Union of youth of the Czechoslovak Socialist Republic, Faculty of law, Comenius University, Bratislava, Young Lawyer

ÚVOD

Život ľudí v Československej socialistickej republike (ďalej len „ČSSR“), ako znel oficiálny názov spoločného štátu Slovákov a Čechov po prijatí ústavného zákona č. 100/1960 Zb., Ústavy Československej socialistickej republiky, jeho dobový aj historický rozbor i kriticky formulovaná syntéza a poučenia sú predmetom viacerých vedeckých, odborných, populárno-náučných či memoárových písaných, zvukových, obrazových aj iných záznamov. Obyčajne ukotvených v kriticky (i nekriticky) zameraných interdisciplinárnych analytických, komparatívnych, syntetizujúcich, faktografických, propagandistických i proklamatívno-deklaratívnych dokumentoch (monografiách, štúdiách, článkoch, dokumentárnych filmoch, zaznamenaných verbálnych audio - výpovediach atď.) rôzne orientovaného poslania, teda vyznačujúcich sa aj rozličnou mierou zodpovednosti prevzatej na seba ich autorom za ich provenienciu, autenticitu a následné „ideové zafarbenie“. Publikovanie informačne nevyvážených, výlučne len účelovo fabrikovaných výsledkov človečenského myslenia však neslúži potrebám prehlbovania poznania, ale najčastejšie iba „nahráva“ rozlične motivovaným zámerom a cieľom. Neraz dokonca so zreteľným úmyslom „čosi“ spochybníť, ba dokonca zdiskreditovať. Toto poznanie sa dotýka tiež niektorých publikovaných „autorských“ postojov venovaných nedávnej histórii ČSSR a životu jej obyvateľstva. Pôvodné presadzovanie jednostranného tzv. čierno – bieleho videnia reality obdobia od roku 1960 do roku 1989, ktorého etapa „žitá“ po roku 1968 až do roku 1989 býva označovaná ako obdobie tzv. normalizácie, však postupne zákonite odumiera. Nie náhodou, ale práve preto, že historicky nevyhnutná objektivita takémuto typu a účelu zobrazovania vtedajšieho problémového obdobia nesporne chýba. Značná časť

názorov prezentovaných slovenskej verejnosti, a predovšetkým mladej generácii ako „jediná pravda“, podlieha teda procesu, v priestore ktorého je umožnené pohybovať sa výlučne iba tzv. vyvoleným. Tým, ktorých názor musí byť na základe aktuálnej politickej objednávky jedine správny. Samozrejme, takto „posúvajúcim poznanie“, tzv. vedecké napredovanie do vopred určených hraníc, a to zákonite iba s využitím metodologickému prístupu vyznačujúceho sa stratégiou konvergencie s princípmi „démona súhlasu“. Práve preto sú mnohé tzv. vedecké závery úplne samozrejme skrývané pod nánosom polopravdy aj nepravdy. A súčasne sú aj vo vleku rozličného stupňa ideologizácie, subjektivismu, pseudopravdivosti, pseudodôveryhodnosti. Potom teda isto - iste aj politickej účelovosti. „Československé“ sedemdesiate a osemdesiate roky 20. storočia sú v médiách aj v časti slovenskej (aj českej) verejnosti predstavované, najmä generáciám, ktoré ich nezažili, neraz ako „obdobie temna“. Neraz zosmiešňované, osočované, zatracované, a to najčastejšie osobami pohybujúcimi sa na periférii tzv. umeleckého sveta. Pseudoumelcami, ktorí na vrchol svojou stupídnošťou rozvírenej vlastnej vlny (aspoň dočasnej) osobnej „umeleckej“ popularity môžu vyplaviť prirodzene a výlučne iba riedku ideologicko-politickú penu reprezentujúcu ich vlastné nízke pudy neznašanlivosti, adresované rovnako (nízko)pudovému obecnstvu.² Žiaľ, najradšej „tvárnej revolučnej“ mládeži... Tak ale, ako nič vo svete nikdy nebolo iba „čierno – biele“, tak nebolo ani obdobie rokov 1968 až 1989 iba obdobím, ktoré možno jednoznačne charakterizovať výlučne pejoratívne³ A to ani uvedeným a inovovanými politickými záujmami „iných“ politických subjektov účelovo koncipovaným slovným spojením

² Takýchto nedávnu minulosť jednoznačne hanobiach „pseudoumeleckých“ aj „pseudovedeckých“ produktov bol nadbytok prezentovaný najmä v tlači a televíznom vysielaní v 90. rokoch 20. storočia. Napr. M. Noga a Š. Skrúcaný v honbe za lacnou a dobre honorovanou pseudoumeleckou popularitou vo svojich „humoristických“ pásmach však degradovali a deklasovali najmä seba. Obdobné politicko-umelecké „kvality“ prezentovali v mediálnych nosičoch aj iní, napr. S. Radič, v politických vystúpeniach napr. M. Kňažko. Mnohé takéto osoby sa ale v období nimi dehonestovanej „komunistickej totality“ výrazne angažovali predovšetkým v záležitostiach vlastného materiálneho zabezpečenia.

³ Pozri napr. MENCL, V. – HÁJEK, M. – OTÁHAL, M. – KADLECOVÁ, E.: *Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1990, s. 314 a n., 342 a n.

„obdobie temna“. V ktorom vraj komunistická moc bránila občanom vycestovať do zahraničia, navštevovať sväté omše a bohoslužby, verejne prejavovať svoje názory, súkromne podnikat' atď.⁴ Nepovažujeme však pre naše účely za nevyhnutné otvárať a viesť polemiku o týchto problémových otázkach svojej doby. Spomínané obdobie, napriek svojim nesporne tiež poškvreným stránkam, totiž umožňovalo väčšine ľudí a ich komunitám podieľať sa na vlastnom osobnom rozvoji a rozvoji svojho užšieho i širšieho okolia. To je neodškriepiteľný fakt. Teda, dovoľovalo im aktívne „distribúvať“ prostredníctvom participovania na existujúcich a právom chránených sociálno-ekonomických vzťahoch aj historicky výrazný všeobecný spoločenský rozmach a dobe primeranú osobnú, kolektívnu a celospoločenskú prosperitu.⁵ Skutočnosťou teda je, že vývinovú tendenciu ekonomického (materiálneho) zahŕňania, prejavujúcu sa v období historického jestvovania československého socializmu, vystriedala a nahradila dynamizujúca sa vývinová tendencia morálneho (duchovného) zahŕňania súčasnej slovenskej tzv. liberálno-demokratickej spoločnosti. Samozrejme, že prejavy a už aj prvotné dôsledky revitalizácie oboch týchto vývinových tendencií predstavujú pre každú spoločnosť a jej budúcu prosperitu mimoriadne vážnu výstrahu. Racionálne reagovať na celospoločensky nebezpečné prejavy úpadku by však mali predovšetkým príslušné orgány štátnej moci a štátnej správy, disponujúce tzv. potlačovateľskou silou.

⁴ V tejto súvislosti je potrebné vrátiť sa kriticky k verejne dostupným štatistickým údajom o návštevnosti cirkevných podujatí, k menoslovu umelcov a iných osôb študujúcich a pracujúcich v zahraničí, k výške ich honorárov na jednej strane, a na druhej strane napr. k platovým pomerom vedcov, robotníkov, roľníkov, lekárov. Avšak aj k iným skutočnostiam, ako je napr. pôrodnosť obyvateľstva, výška a okruh sociálnych dávok a iných benefitov slúžiacich napr. na podporu individuálnej (privátnej) bytovej výstavby atď. O miere kriminality, samovražednosti či kvalite medziľudských vzťahov ani nehovoriac.

⁵ Porovnaj WINKLER, T.: *Matica slovenská. Vrastanie do času*. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 114 a n., s. 132 a n.

I.

Každá, a to nielen tzv. civilizovaná spoločnosť, za akú sa samolúbo vydáva vlastne iba spoločenstvo tzv. západnej civilizácie, ale aj prírodná, tzv. primitívna pospolitosť ľudí, vkladá vždy svoje očakávania a nádeje do budúcnosti. Lepšej, tzv. svetlejšej, ktorej „faklu“ či „pochodeň“ má niesť nastupujúca generácia. Vlastne a samozrejme mládež. Na tému budúceho všeobecného blahobytu spoločnosti vzkrieseného mládežou sa popísalo veľa, a to aj formou umeleckej prózy, poézie a hudobných diel.⁶ Ešte viac sa však na túto tému hovorilo a hovorí v politických kruhoch. Najmä pred voľbami... Skutočnosťou však je, že budúcnosť každej komunity, vrátane človečenskej, spočíva naozaj vždy najmä v rukách nastupujúcich generácií. Úspešnosť dosahovania spoločenských cieľov, ku ktorým má mladá generácia dospieť, však závisí výlučne len od jej kolektívnych „duchovných“ kvalitatívnych parametrov. Masa nevzdelaných, aj keď akademickými titulmi „ozdobených“ mládežníkov však spoločensky racionálne „trvalo udržateľné“, tzv. prorozvojové ciele, dosiahnuť objektívne nikdy nemôže! Taktika tzv. mocenských elít, predovšetkým „svetových oligarchov“ skrývajúcich sa za bombastické proklamácie o demokracii a ľudských právach, ktorých účelom je dosiahnuť intelektuálnu paralýzu určitých národných komunit, využíva prirodzené ľudské vlastnosti slabochov, ako samolúbosť a bohorovnosť. Otvoreným aj latentným programovaným rozkladáním efektívne vychovávajúcej a vzdelávajúcej školskej a mimoškolskej výchovno-vzdelávacej sústavy, a to aj metódou tzv. ovenčovania hlupákov titulmi a ich následným pretežovaním, „celebritovaním“ a naostatok inštalovaním do „vhodných“ verejných funkcií a „za odmenu“, následne pomerne ľahko dosahuje vlastné ciele „z úzadia“. Takto postupne sa dá prostredníctvom tzv. totalitnej demokracie, vnucujúcej otvorene aj podprahovými metódami, a to prostredníctvom vedecky prepracovanej sústavnej propagandy, zmätenému a psychickému tlaku vystavenému a „spracovanému“ obyvateľstvu injektovať aj „nové myslenie“. Obyvateľstvu sa tak môže úspešne

⁶ Mládeži, v ktorej vidí „počiatok lepších čias“, sa prihovára napr. Pavol Országh – Hviezdoslav. Pozri HEGEROVÁ – NOVÁKOVÁ, E.: *Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne*. 3. Prepracované vydanie. Bratislava : Osveta, 1974, s. 60. Pozri aj BAŤA, T.: *Úvahy a projevy*. Zlín : Nadace Tomáše Bati, 2018, s. 131 an.

do jeho podvedomia transponovať príslušná „záujmová“ ideológia a následne aj „vhodná“ právna regulácia.⁷ Do inak voči propagande imúnneho spoločenského prostredia možno takto „prepašovať“ myšlienky smerujúce v konečnom dôsledku k „inovácii spoločnosti“, s ktorými sa „spracovaná“ spoločnosť napokon stotožní, aj keď takáto „inovácia ideí“ pôsobí jednoznačne proti jej životným záujmom. Ak si chce určitá spoločnosť zachovať svoje dovtedajšie civilizačné parametre, prežiť a žiť a aj ďalej sa všestranne rozvíjať, nevyhnutne musí svoju mladú generáciu skutočne vzdelávať. Nenáročných a manipulovateľných musí, napriek ich vysokému sebavedomiu opierajúcemu sa o pochybne získaný diplom o vysokoškolskom vzdelaní, teda iba o „papier“ potvrdzujúci absolvovanie vysokoškolského štúdia, avšak v podstate nevzdelaných, selektovať od zvyškov vrstvy intelektuálov a inteligentov, ktoré v spoločnosti po roku 1989 ešte prežili. Spoločnosť už konečne musí nie len zdobiť módnou akademickou titulatúrou „nevyštudovaných záujemcov“ a uvádzať takýchto nevzdelancov do verejného života na základe protekcie, nepotizmu, korupcie, ale skutočne ich zo spoločnosti excerpovať a dovzdelávať v profesiách, ktoré sú spôsobilí zvládnuť. Pravda, ak naozaj nechce dospieť k zániku, a aj vďaka tzv. oligarchickým nedoukom smerovať do záhuby.⁸ Možno pritom otvorene povedať, že historické obdobie rokov 1968 až 1989 takéto javy z objektívnych dôvodov zo spoločenských vzťahov spravidla vylučovalo.

Jedným z faktorov, ktoré presadzovali v roku 1948 naoktrojovaný spoločenský vývoj na Slovensku a udržiavali jeho cielený charakter až do jeho záveru v roku 1989, bol aj vznik a podporovanie jednotnej organizácie združujúcej československú mládež. Samozrejme, že organizovanou a aktivizovanou pod tutorstvom, záštitou a ochranou politického subjektu, ktorý sa dostal k moci v Československu vo februári 1948, teda v súlade s politickým programom Komunistickej strany Československa (ďalej len „KSC“). Československá mládežnícka organizácia zohrala

⁷ Porovnaj napr. s KRÁLIKOVÁ, K. a kol.: *Základy verejného obstarávania v Slovenskej republike*. (Učebnica). 1. vyd. Uherské Hradiště : Akademie krizového řízení a managementu, 2018, s. 22, s. 83 a n.

⁸ KRÁLIK, J. – KÚTIK, J.: *Kontrolný systém a jeho subsystémy vo verejnej správe. (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2013, 216 s.

v uvedenom období tzv. ľudovodemokratického vývoja československej spoločnosti, a najmä v rokoch jej tzv. socialistického rozvoja, značnú a nezanedbateľnú politickú rolu, pozitívnu aj negatívnu.

V rámci jednotnej mládežníckej organizácie, pomenovanej od roku 1970 Socialistický zväz mládeže Slovenska, transformovanej neskôr na celoštátnu československú mládežnícku organizáciu, t. j. Socialistický zväz mládeže Československej socialistickej republiky (ďalej len „SZM“), pôsobili však rozličné štruktúry, vytvárajúce jej jednotný a vnútorne organizačne, personálne a materiálne previazaný systém.⁹ Osobitým článkom systému tejto spoločenskej organizácie bol tzv. vysokoškolský subsystém, vysokoškolské hnutie mládeže, ktoré bolo centrálné spravované relatívne autonómnymi orgánmi SZM, Československým vysokoškolským ústredím v Prahe, v Slovenskej socialistickej republike Slovenským vysokoškolským ústredím v Bratislave. V slovenskom hlavnom meste, v Bratislave, v rámci SZM riadila vysokoškolský život Mestská vysokoškolská rada. Bola integrovaná do štruktúry Mestského výboru SZM, ktorý završoval organizačnú štruktúru mestskej organizácie SZM. Bratislavská Mestská vysokoškolská rada tak vystupovala aj ako politický orgán nadriadený celoškolským výborom SZM pôsobiacim na bratislavských vysokých školách, ktorých štruktúru tvorili Univerzita Komenského, Slovenská vysoká škola technická, Vysoká škola ekonomická, ako aj Fakulta Vysokej školy politickej Ústredného výboru KSČ s centrálou v Prahe a IV. fakulta Vysokej školy Zboru národnej bezpečnosti s rektorátom („náčelníctvom“) v Prahe. V Bratislave existovala a úspešne pôsobila aj celoštátna Vojenská politická akadémia Klementa Gottwalda, krátko tam pôsobila aj Univerzita 17. novembra, ktorá koncom sedemdesiatych rokov zanikla. Celoškolské výbory SZM samozrejme fungovali aj v iných mestách, na ostatných slovenských vysokých školách. Na jednotlivých fakultách slovenských vysokých škôl organizovali časť tzv. vysokoškolského študentského života fakultné

⁹ Pozri bližšie KOLEKTÍV: *Encyklopédia Slovenska. V. zväzok R–Š*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 1981, s. 525–526. SZM, i keď bol charakterizovaný ako „jednotná masová dobrovoľná spoločenská organizácia mládeže Československa“, nikdy nedosiahol úplnú organizovanosť slovenskej a českej mládeže, aj keď členstvo v tejto spoločenskej organizácii umožňovalo participovať svojim členom na profitoch, ktoré táto organizácia svojim členom poskytovala.

výbory SZM. Fakultné organizácie SZM sa členili na základné organizácie SZM. Tie boli základňou a barometrom života vysokoškolákov organizovaných v SZM. Ich aktivita závisela vždy na ľuďoch, na ich predstavách, záujmoch, cieľoch. Najmä na ich realnosti, dostupnosti a ich skutočnej realizácii. Napokon, všetko závisí výlučne na konkrétnych ľuďoch. Úspech, aj neúspech.

Na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá bola do roku 1973 jedinou právnickou fakultou pôsobiaceou na Slovensku, študovali v uvedenom období skutočne iba tí najlepší z najlepších.¹⁰ Skutočná študentská elita. Prijímacie skúšky ako podmienka prijatia na štúdium práva po ich úspešnom absolvovaní a preverenie ďalších skutočností (dosiahnutého vzdelania a jeho výsledkov, regionálnej príslušnosti, národnosti, sociálneho pôvodu, sociálneho statusu, spoločenskej angažovanosti a aktivity, zdravotného stavu) a spôsobilosti adeptov právnického štúdia boli mimoriadne precízne a náročné. V zásade platilo, že na vysokej škole „kopal“ každý sám za seba. Vysokoškolské štúdium totiž bolo výberovým štúdiom založeným do značnej miery práve na sebazvedelávaní. Úspešne ho zvládli tí, ktorí chceli vedieť, a naučili sa získavať a využívať štúdiom nadobudnuté vedomosti. Na pôde vtedajších vysokých škôl sa „študujúcich“ hlupákov spravidla stretnúť nedalo. Samozrejme, na právnickej fakulte aj vďaka tzv. prijímačkám, ktoré trvali celý deň, od 8. 00 hod. rána až do 17. 00 hod. popoludnia, ba často až do neskorších večerných hodín. Potenciálnemu uchádzačovi o štúdium práva bolo jasné, že sa prijímaciemu konaniu za žiadnych okolností vyhnúť nedá, preto tomuto predpokladu zodpovedal ako okruh, tak aj intelektuálna kvalita takýchto osôb. Že po dopoludňajších písomných skúškach a testoch nasledovali popoludňajšie previerky spôsobilosti, to je rukolapné svedectvo o náročnosti výberu budúcich študentov práva. Nasledovala totiž ústne skúška absolventov stredných škôl, grupujúcich sa predovšetkým spomedzi absolventov stredných všeobecno-vzdelávacích škôl resp. gymnázií. Adeptov uchádzajúcich sa o učňovskú stoličku

¹⁰ V akademickom roku 1973/1974 sa otvorila na báze bratislavského detašovaného pracoviska Právnickej fakulty Univerzity Komenského nová Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, ktorej prvým dekanom sa stal doc. JUDr. Milan Štefanovič, CSc., prakticky ihneď s inauguračiou vymenovaný za univerzitného profesora.

v ateliéroch bohyně Lustitie, t. j. Spravodlivosti bolo mnoho, málo však bolo tých vyvolených. Mnohí z prvých učeníkov, predošlými písomnými previerkami „vystrašení“ uchádzači, sa na „druhé kolo“ prijímacích skúšok „vis á vis“ radšej už ani nedostavili a akademické priestory svojej potenciálnej alma mater v tichosti opustili. Niektorí natrvalo. Avšak na štúdium práva prijatí stredoškólači mohli očakávať v nasledujúcom akademickom roku vzdelávanie v inej, slobodnejšej atmosfére, než ktorú poznali na stredných školách. Neznamenalo to ale, že ich akademická sloboda nepoznala hranice. Absolútna väčšina vtedajších vysokoškolákov však skutočne patrila do kategórie inteligentov už počas vlastnej akademickej prípravy na svoje budúce povolanie. Do tejto sféry, ako sme už naznačili, zasahoval aj SZM svojimi úlohami a zameraním na racionálne využitie mimoškolsky tráveného času. Na štúdium práva už prijatí uchádzači označovaní od doručenia rozhodnutia dekana právnickej fakulty o prijatí na štúdium práva ako vysokoškolskí študenti tzv. nultého ročníka, čiže „nultáci“, boli fakultným orgánom SZM následne pozývaní zúčastniť sa nehonorovanej letnej brigády, tzv. letnej aktivity. Tzv. nultáctvo malo krátke trvanie, končilo sa dňom zápisu študenta na štúdium práva spojeného so zložením slávnostne vykonanej povinnej študentskej prísahy do rúk dekana právnickej fakulty v priestoroch Auly Univerzity Komenského situovanej v jej hlavnej budove na bratislavskom Šafárikovom námestí. Brigády, najčastejšie realizované ako dobrovoľná aktivita študentov počas letných prázdnin, sa tešili značnej popularite medzi chlapcami, aj dievčatami. „Povinné“ boli najmä pre tzv. cezpoľných študentov, keďže zohrávali veľký význam pri komplexnom hodnotení mimoškolských aktivít príslušného študenta, ktoré bolo o. i. determinujúcim ukazovateľom podmieňujúcim získanie ubytovania v príslušnom študentskom domove, internáte. Záujem o ubytovanie v takomto zariadení bol medzi študentmi veľký, keďže jeho cena bola symbolická.¹¹ Rovnako symbolická bola aj cena stravných lístkov, a to dostupných aj pre Bratislavčanov, za ktoré bolo možno dostať päťkrát dennú stravu v univerzitných študentských

¹¹ V uvedenom období bývali študenti a študentky bratislavskej právnickej fakulty najčastejšie v študentských domovoch na Suvorovovej ulici v centre mesta, na Horskom parku a v internátnom komplexe Mlynská dolina, po dobudovaní modernej a vynikajúco zariadenej a vybavenej budovy študentského domova Družba v roku 1976 boli v jeho priestoroch ubytované „právničky“.

jedálňach. Stravné lístky bolo možné v týchto reláciách vymeniť za iné potraviny, napr. ovocie, maslo, mäsové výrobky, mliečne výrobky, sladkosti, nápoje.

Okrem tzv. letnej aktivity, ktorú pre študentov organizoval predovšetkým člen fakultného výboru SZM, tzv. brigádnickej referent, zúčastňovali sa študenti práva aj brigád organizovaných na pomoc národnému hospodárstvu. Pracovali v konzervárňach v Novom Meste nad Váhom, v Nových Zámkoch, ale v jesennom období (september, október) aj pri oberaní hrozna (oblúbenom vinobraní) vo vinohradoch Jednotného roľníckeho družstva (ďalej len „JRD“) Pezinok v obci Myslenice, pri zbere zemiakov na východnom Slovensku v JRD Údol, na poliach obcí Hajtovka, Spišský Štiavnik, pri tlačiarenskom páse v národnom podniku Polygrafické závody v Bratislave na Peknej ceste. V roku 1973 sa riadne „zahriali“ pri zemných výkopových a starobylé pivničné klenby izolujúcich prácach vo dvore bratislavskej Univerzitnej knižnice, kde počítali s vybudovaním vlastného Právnického klubu v jej rozsiahlych a nevyužívaných podzemných priestoroch. Avšak, v 70. a 80. rokoch 20. storočia študenti bratislavskej právnickej fakulty plody svojej práce nechali dozrievať, teda zanechali ich aj inde. V tuzemsku, aj v cudzine. Cestovali totiž na brigády do Kyjeva, Halle, Lipska, Poznane, Krakova, Päťkostolia... na výmenu.

Študenti „bratislavského práva“ ako víťaní sezónni brigádnici banskobystrického národného podniku Pozemné stavby priložili ruku k dielu počas pobytu v letnom Medzinárodnom brigádnickej tábore v Banskej Bystrici v rokoch 1976 a tiež neskôr, a to aj pri čistení novostavieb bytových domov na sídlisku Fončorda v Banskej Bystrici. V meste upravovali parky, dievčatá sa uplatňovali ako predavačky napr. zeleniny a ovocia. Študenti viac menej poctivo pracovali cez deň a zabávali sa poctivo v rozostavanom vysokoškolskom internáte pred vtedy ešte samostatnou dedinou Podlavice až do nočných hodín, a to neraz veľmi búrlivo, spolu s kolegami z právnických fakúlt univerzít z maďarského Päťkostolia (Pécs), ukrajinského Kyjeva, nemeckého Halle, poľskej Poznane, ale neskôr aj z Bulharska. Fakultný výbor SZM venoval brigádnickej činnosti mimoriadnu pozornosť. Samozrejme, práve preto, že peniaze utržené za pracovnú aktivitu študentov plynuli do jeho, inak členmi fakultnej kontrolnej komisie dôkladne inventúre podrobovanej pokladnice. Fakultný výbor SZM nepoužíval brigádnickej aktivitou vlastných členov SZM získané

peňažné prostriedky na vlastné účely, keďže na tieto výdavky zväzkom stačila každoročne poskytnutá dotácia z rozpočtu fakulty, ako aj príjmy získavané z iných zdrojov. Finančné fondy fakultnej organizácie SZM sa naplňali aj nezanedbateľnými zdrojmi vo forme zisku z predaja vstupeniek na každoročne organizované právnické reprezentačné plesy, uskutočňované tradične na vysokej spoločenskej úrovni aj za účasti vysokých štátnych, profesijných a komunistických stranických predstaviteľov v priestoroch hotela Kyjev, hotela Devín či v sálach Parku kultúry a oddychu na dunajskom nábreží. Nemalou mierou nezanedbateľnými finančnými aj vecnými darmi prispeli na činnosť „právnickej“ fakultnej organizácie SZM vždy aj rodičia študentov pôsobiaci vo vysokých verejných funkciách, v riadiacich hospodárskych funkciách, v diplomatických službách, v odborárskom hnutí, v spoločenských organizáciách, v kultúrnej a umeleckej oblasti, v zdravotníctve, justícii a podobne.¹²

Výdavky študentskej organizácie právnikov boli orientované na zabezpečenie rozličných kultúrnych a športových podujatí organizovaných fakultným výborom SZM. Financovali sa zájazdy „za odmenu“ pre najlepšie prospievajúcich študentov po Československu, dary partnerským študentským organizáciám v cudzine, prenájmy štadiónov, ako napr. umelej ľadovej plochy bratislavského zimného štadióna pre každoročný bojovný zápas v ľadovom hokeji medzi učiteľmi a študentmi,

¹² V tejto súvislosti možno spomenúť napr. podpredsedu federálnej československej vlády Mateja Lúčana, predsedu slovenskej vlády Petra Colotku, predsedu Slovenskej národnej rady Viliama Šalgoviča, predsedníčku Slovenského zväzu žien Elenu Litvajovú, ministra obchodu slovenskej vlády Dezidera Gogu, ministra poľnohospodárstva a výživy slovenskej vlády Jána Janovica, predsedu Slovenského cenového úradu Jána Zervana, námestníka slovenského ministra spravodlivosti Gašpara Kubeka, slovenského generálneho prokurátora Martina Kováča a jeho námestníka Schweighofera, tajomníka Ústredného výboru Komunistickej strany Československa Miloslava Hruškoviča, vedúceho tajomníka Mestského výboru Komunistickej strany Slovenska v Bratislave Gejzu Šlapku a mestského stranického tajomníka pre školstvo a vedu Pavla Lomena, vedúceho tajomníka Okresného výboru Komunistickej strany Slovenska v Trenčíne Dušana Šišmiša, predsedu Západoslovenského krajského národného výboru v Bratislave Jána Králiku, slovenskú hlavnú arbiterku Martu Ludrovskú, tajomníka Slovenskej odborovej rady Otta Moncmána, riaditeľa Krajskej poľnohospodárskej správy Jaromíra Algayera, šéfredaktora denníka Hlas ľudu Izidora Lednára a dokonca aj prezidenta Československej socialistickej republiky Gustáva Husáka. Avšak aj mnohých iných.

futbalového ihriska pre každoročne organizovaný futbalový zápas medzi učiteľmi a študentmi práva, náklady s každoročným organizovaním turistických pochodov študentov Cestou hrdinov Slovenského národného povstania¹³, ceny víťazom Študentskej vedeckej a odbornej činnosti, nájomné za prenájom priestorov pre beánie a majálesy atď. Významnou výdavkovou položkou fakultného výboru SZM však bolo uhrádzanie nákladov za tlač vlastného študentského časopisu. Zámer založiť vlastný informačný bulletin, ktorý by bol úplne v rukách študentov, sa však dovtedy v podstate nikdy nepodarilo, a to práve kvôli nepriaznivej situácii vo fakultnej študentskej „kase“. Preto vydávanie prvého takéhoto tlačeneho písomného materiálu, hrdo nazvaného, aj keď neoficiálne „časopis“, študenti práva privítali s nadšením a po jeho každom vydanom čísle nastala vždy veľká „zhánka“. Od prvých „na kolene“ tvorených aj tlačeneých krôčkov sa však tomuto informačnému „novinovo-časopiseckému“ zdroju informácií postupne podarilo „prebiť sa, keďže sa prebiť chcel“, do srdca vlastne všetkých študentov bez výnimky. A to nielen študentov práva. Jeho popularita prekročila totiž aj hranice právnickej fakulty. Najmä, keď sa začala všestranne zvyšovať jeho obsahová, graficko-výtvarná aj technická kvalitatívna úroveň. Predovšetkým vďaka študentke práva Jaroslave Endrychovej, ktorej otec pôsobil vo funkcii technického námestníka riaditeľa národného podniku Polygrafické závody v Bratislave. Pravdaže, bez študentmi zarobených peňazí, odvádzaných v plnej výške za realizované brigády na účet fakultného výboru SZM a ktoré fakultný výbor SZM umne vo svojich rukách kapitalizoval, by nebolo financovanie tohto časopisu, napriek výrazným zľavám (a čiastočne vyrobeným iba za študentmi odpracované hodiny pri tlačiarenských strojoch v tomto podniku), nebolo vôbec možné.

¹³ Technickú a materiálnu stránku tohto vtedy politicky prestížneho zabezpečovalo oddelenie vojenskej prípravy študentov právnickej fakulty Vojenskej katedry Univerzity Komenského, na čele ktorej stál pplk. Juraj Kmit, neskôr pplk. Ján Orth. Turistický oddiel úspešne viedol Vojtech Prokain, ktorý študentov práva vyučoval francúzsky jazyk, úspešne mu asistoval ďalší spomedzi učiteľov Peter Vršanský z katedry medzinárodného práva a politiky.

II.

História bratislavskej študentskej právnickej tlače sa teda mohla rozbehnúť naplno, hneď ako sa začať písať nový akademický rok. Od polovice akademického roka 1973/1974 začali totiž niektorí agilní študenti právnickej fakulty pod hlavičkou Fakultného výboru SZM pre vnútornú potrebu vydávať a bezplatne distribuovať vlastný študentský časopis *Mladý právnik*, označený ako „Informátor FV SZM pri Právnickej fakulte Univerzity Komenského“. Jeho zrodu predchádzali „interné aj externé aktivity“ vtedajšieho predsedu fakultného výboru SZM Františka Laurinca a pod definitívny „papierový pôrod“ časopisu sa podpísal jeho nasledovník Ján Ikrényi. Šéfredaktorstvo časopisu si vo svojich rukách najdlhšie udržal študent Juraj Kolesár ml. Inak starší syn vtedajšieho, pre svoju ľudskosť študentmi mimoriadne obľúbeného prodekana fakulty doc. JUDr. Juraja Kolesára, CSc. z katedry pracovného a roľníckodružstevného práva. Jeho miesto po ukončení štúdia úspešne zaujala Magda Rybárová, neskôr úspešná novinárka, a po nej ďalší, vždy iba študenti. Samozrejme, že pri tvorbe časopisu bola vždy aj jeho redakčná rada, ktorej členovia sa častejšie menili. Spomeňme preto iba napr. Jána Cupera, Jána Rekena, Alenu Droppovú, Jaroslavu Endrychovú, Jozefa Kráľika, Jaroslava Belka, Pavla Kandráča, Evu Špičákovú, Jozefa Knížata, Evu Hrazdilovú, Evu Rakoncovú, Máriu Gogovú, Jozefa Prusáka, Milana Klobušiaka. Grafickú úpravu obstarávala o.i. Eva Hrazdilová či Ingrid Matkoučíková, technické spracovanie napr. Alena Droppová, fotografie dodávali o. i. Juraj Kolesár, Jozef Markoš, Miloslav Hruškovič, Oto Šikuta, ale aj iní. Populárnym prispievateľom do obsahu časopisu bol vlastnými kresbami a karikatúrami preslávený Peter Kresák. Kresby redakcii na zverejnenie úspešne dodával aj Tibor Demmer.

Okruh autorov príspevkov bol rovnako pestrý, ako aj žánrová rôznorodosť jeho obsahu. O publikovanie v časopise mali záujem ako učitelia, tak aj študenti, z ktorých sa vyprofiloval a postupne vytvoril určitý relatívne stabilný kolektív. Na stránkach *Mladého právnika* možno dodnes čítať politicko-publicistické príspevky (napr. dekana fakulty Jaroslava Fila, prodekanov Milana Čiča, Pavla Dojčáka, Juraja Kolesára st., asistentov Jána Cupera a Jozefa Beňu, študentov Igora Mancela a Jozefa Knížata atď.), krátke odborné (študenta J. Potúčka) aj informatívne články

(napr. tudentov Evy Špičákovej, Ľubomíra Šramka, Antona Janča, Martina Jerguša, Jitky Bašínkovej, Stanislava Rojka, Dariny Dinkovej, Štefana Víziho), poviedky (napr. študentov Aleny Švehlovej, Romana Hrapka, Petra Colotku ml., R. Petrufa), básne (napr. študentov Igora Zbojana, Milana Gazdíka, Jozefa Gaisbachera, Dušana Macka, Romana Hrapka, Pavla Tatára, Miroslava Straška, A. Chovanca, P. Marka, G. Liškovej, R. Šímovej), texty piesní (napr. študenta Gejzu Petríka), aforizmy (napr. študentov Petra Chrenka, Mariána Górciho), ankety (napr. študentov Milana Klobušiaka, Magdy Rybárovej, D. Sotákovej), kvízy, krížovky, výzvy a rady (napr. študentky Jany Spáčilovej, študenta Milana Klobušiaka), správy zo študentských kultúrnych, športových, vedeckoo odborných, pracovno-brigádnických podujatí organizovaných fakultným výborom SZM v tuzemsku i v zahraničí (napr. asistenta Gustáva Školeka, študentov Juraja Babjaka, Mikuláša Trstenského, Ladislava Návrata). V tejto súvislosti je potrebné Skutočnosťou je, že niektorí spomedzi prispievateľov už mali vo svojom portfóliu určité skúsenosti s prácou v školských časopisoch vydávaných strednými školami, z ktorých na právnickú alma mater prichádzali. Napr. gymnazisti z bratislavskej Metodovej ulice, ktorá bola v tom čase považovaná za najprestížnejšiu slovenskú strednú školu a ktorej absolventi zaplňali väčšinu prednáškových miestností slovenských vysokých škôl, čiže bolo ich aj „na práve“ neúrekom, vydávali vlastný časopis MLADOSŤ. Po roku 1989 na štúdium práva prišli do Bratislavy aj niekoľkí absolventi mimoriadne kvalitnej bernolákovskej odbornej strednej školy, a to Strednej poľnohospodárskej a priemyselnej školy J. A. Gagarina, ktorá tiež bola známa kvalitnou produkciou vlastného stredoškolského študentského časopisu KOKTAJL.

Na podnet kultúrnej komisie fakultného výboru SZM „zväzácki“ študenti financovali a vydali tiež niekoľko zborníkov literárnych prác poslucháčov právnickej fakulty.

Časopis a jeho tvorcov ocenili napokon aj najvyššie orgány SZM, a to napr. Čestným uznaním Slovenského ústredného výboru SZM, Štítom šiestej päťročnice I. stupňa (za rozvoj aktivity na počesť 35. výročia Slovenského národného povstania).

S vydávaním už „zabehnutého“ a tradičného časopisu (ne)zodpovední študenti bratislavskej právnickej fakulty vedenej „novými tvármi“ a „novými záujmami“, žiaľ, takmer ihneď po búrlivom roku 1989 prestali.

Avšak neskôr začali vydávať, našťastie, opäť vlastný študentský časopis, aj keď s vágnym názvom PaFUK. Sláva študentsko-právnickej žurnalistiky, azda nie naveky, tak pominula.

ZÁVER

Možno povedať, že vo vysokoškolských organizáciách SZM v 70. a 80. rokoch 20. storočia pracoval vari každý študent, ktorý „nesedel každodenne v pohostinskom zariadení“, teda nevysedával v blízkych či vzdialenejších krčmách. Aj keď bratislavskí študenti práva za svoj „druhý domov“ naozaj považovali blízku kaviareň situovanú v prízemí hotela Krym resp. priestory vedľajšieho bistra, v ktorom „panoval“ vekom starší, avšak o to originálnejší vrchný čašník Juraj Šipický. Dobrosrdečný, milý a mimoriadne kultivovaný človek zo „starej školy“, ktorý mal rád vysokoškolákov a ich veselú spoločnosť. Mládežníkov, neraz v „jeho“ pohostinskom zariadení vysedávajúcim ešte dlho po tzv. záverečnej hodine. Nuž, dával im „na borg“ a vraj tak aj skončil... Študenti sa totiž väčšinou na spôsobenú útratu spoločne skladali. Často im ju však zaplatili iní hostia kaviarne či bistra. Obyčajne starší muži, ktorým sa pri pohľade na roztratarenú študentskú kompániu tisli do očí slzy pri spomienkach na svoje vlastné vysokoškolské roky. Poslucháči práv, ktorí mali „vreckové suchoty“, sa uchýľovali do podzemia výčapnej krčmy, ktorú nazývali „Ponorka“ alebo „U Ámosa“. Tí študenti, ktorí žili v internáte v Horskom parku, dodnes spomínajú na búrlivú atmosféru tzv. zájazdného hostinca, nazývaného Funus. Totiž, aj v týchto zariadeniach sa žilo, vznikali a aj tam zanikali vzájomné priateľstvá, napíňali sa a vylievali preplnené kalichy študentských lások, a niekedy sa tiež... rozbíjali poháre. Ba, aj vtedy sa v nich študovalo, diskutovali i hádalo... Cibril sa jazyk, štýl hovoru, vystupovanie, nasávali sa vedomosti, rozvíjali sa argumentačné spôsobilosti. Dokonale sa tak formovali požiadavky na modelovanie osobnosti budúcich právnikov. Samozrejme, že na tento svet reagovali aj tvorcovia časopisu Mladý právnik. Zvečnili nielen jeho atmosféru, ale na jeho stránkach „uvádzali do sveta“ aj nováčikov. Teda, poslucháčov prvého ročníka právnického štúdia. Svedčí to o bytostnej spätosti tohto študentského tlačeného média so študentským životom. Neformálnym, aj

formálnym. Legitímnym, aj tým iným... Žiaľ, jeho nástupca, nový študentský časopis PaFUK, ideologicky a metodicky koordinovaný novými predstaviteľmi bratislavskej právnickej fakulty prispieval, neraz otvorene tendenčne, k „posilňovaniu“ nastupujúcej „učiteľskej“ vedúcej politickej garnitúry a k rozširovaniu vplyvu novej generácie vysokoškolských študentov na sféry, ku ktorým vlastne objektívne ani „nemali čo povedať“.¹⁴ Presadzovaný tzv. akademický demokratizmus, ktorý v študentskej spoločnosti zakorenil, a to aj vo vedení bratislavskej právnickej fakulty, však do života uvádzali aj také osoby „s indexom v rukách“, ktoré na akademickú pôdu naozaj nikdy nepatrili a ani dnes nepatria.

¹⁴ Tzv. anketové hodnotenie vysokoškolských učiteľov študentmi, a to takými „študentmi“, ktorí sa do žiadneho styku s učiteľmi ešte vôbec nedostali, ba evidentne nemajú a ani nebudú mať žiadny kontakt ani so študovanou materiálou, keďže sú neraz intelektuálne na veľmi nízkej úrovni (čo umožňuje integrovať ich do prúdov vysokoškolského vzdelávania na základe súčasnej deformovanej spoločenskej atmosféry a opierajúcej sa o v jej duchu prijímané právne predpisy), nepovažujeme za ukazovateľ hodný akejkoľvek serióznejšej pozornosti. Napriek „módnemu“ presadzovaniu takto primitívne chápanej „demokratizácie vysokoškolského štúdia“ a jeho podsúvaniu laickej verejnosti ako metódy tzv. komplexného manažovania vysokých škôl, je nevyhnutné toto falošné, neobjektívne a vysokoškolských učiteľov dehonestujúce „škatuľkovanie“ kategoricky odmietnuť.

PRÍLOHY

PRÍLOHA Č. 1

mladý právník

INFORMÁTOR FV SZM PRI PRÁVNICKEJ FAKULTE UNIVERZITY KOMENSKÉHO

Ročník II. číslo 3 rok 1975

Len pre vnútornú potrebu

Fakultná konferencia SZM

V piatok 21. novembra sa miestnosť Unie-klubu v študentskom domove Ľ. Štúra začala hneď od rána zaplniť mladými právnikmi-zväzákmi, delegátmi výročnej fakultnej konferencie SZM. Rokovania konferencií znamenajú vždy veľa v živote organizácie. Delegátov čakajú závažné úlohy - prerokovať a schváliť správu o činnosti a ďalších úlohách, zvoliť nový fakultný výbor. A to menujeme len tie najdôležitejšie.

Rokovania sa nezúčastnili len zvolení delegáti, ale aj množstvo hostí: s. dekan, zástupcovia stranických i zväzáckych orgánov. Nezabudli na nás ani tí, ktorí sa starajú, aby z našich chlapcov boli dobre pripravení obrancovia vlasti, medzi hostí patrí aj s. pplk. Kmit, veliteľ právnického oddelenia Vojenskej katedry UK. Rokovanie prišli pozdraviť aj naši mladší priatelia pionieri z patronátnej ZEŠ.

Po otvorení a schválení rokovacieho poriadku, volbe pracovného predsedníctva a komisií ujíma sa slova predseda organizácie Ján Ikréryi. Vo svojej správe podrobne zhodnotil vykonanú prácu, ale aj možnosti, ktoré sme ešte mali a nie úplne využili.

1

PRÍLOHA Č. 2

Dobre vykonaná práca - to sú dobre pracujúci ľudia, preto jedným z bodov programu bolo odovzdávanie vyznamenaní. Tí, ktorí sa o úspechy našej organizácie najviac pričínili, prebrali z rúk predsedu FV SZM diplomy. Jednou z najdôležitejších úloh konferencie je zvoliť nový výbor. Predstupuje Dušan Jurkovič, predseda volebnej komisie a číta návrhy. Fakultná konferencia volí revíziu komisiu, zástupcu fakulty v pléne MVR SZM a doporučuje členov Celoškolského výboru UK. V mene novozvoleného výboru sa delegátom a hostom prihovoril jeho taktiež novozvolený predseda Jozef Králik poslucháč III.ročníka. Na záver poďakoval odstupujúcemu výboru za prácu. Program konferencie sa blíži k poslednému bodu - prijatiu uznesení. V nich je vyjadrený postoj a prístup našej mládeže k spoločenskému daniu. Množstvo záväzkov na pozdrav XV.zjazdu, protestná rezolúcia proti fašistickému vyčíňaniu i konkrétne úlohy pre fakultný výbor. Všetci zúčastnení môžu povedať: „Vykonali sme kus dobrej práce a do ďalšej konferencie musíme vykonať ešte viac!

Igor Mancel

Nový fakultný výbor našej zväzacej organizácie

predseda

Králik Jozef, poslucháč 3.ročníka
člen KSČ

podpredsa IVP nie je členom KSČ

Cupper Ján, asistent

podpred. VZŽ Švehlová Alena, poslucháčka 3.roč.

Švehlová Alena, poslucháčka 3.roč.

tajomník

Belka Jaro, poslucháč 3.ročníka

PRÍLOHA Č. 3

DIXI ET SALVAVI ANIMAM MEAM...

**Naše rady sa zrovnu omládili. Prí-
buddli nové tváre, priniesli so sebou
svoje sny, túžby, plány do budúcn.
Prváci, keďže sme národ zvedavý, za-
skočili sme si za nimi do "Amfiku",
kde mali svoju prvú vysokoškolskú
prednášku a spýtali sme sa ich tak
na rovinu:**

Prečo si tu?
J.S. - Ja by som chcel v živote
čosi dokázať. Nie pre titul, skrátka,
chcel by som čosi vedieť.
J.M. - Chcem študovať práve túto
oblasť. Zaujímam sa.

Čo je to podľa teba právo?
J.M. - Myslím, že má "šajn". Je
to asi jedna z podob uplatňovania moci,
teda sankcionovanie.
J.S. - Zákon máš byť nato, aby
sme mohli existovať. Keby nebol zákon,
nebola by jedna vražda, ale sto. Mohli
by sa produkovať stále. Keď sa niečo
nepotláča, tak sa rozšíri do dimenzí,
že subjekt-jednotlivca sa dostáva do
rozporu s objektom.
J.O. - Právo je súhrn pravidiel
správania sa, podľa ktorých sa musí
určitý spoločenský systém riadiť.

**Čo očakávaš od štúdia na tejto
fakulte?**
V.S. - Mojou snahou je osvojiť
si vedomosti. - Hľad po vedomostiach.
E.S. - Pprehĺbenie vedomostí, na-
beranie do prasa. Po psychologickej
stránke sa tu človek zdokonaľí. Sta-
ne sa z neho človek. Keď výjde, je
k nemo oprávdivý, platný člen spoloč-
nosti.

Len štúdium?
S.G. - Jasné, že to prvú. No chcem
okrem toho poznať Bratislavu aj po kul-
turnej stránke. Asi budem mať menej ča-
su na divadlá, no snôd sa to bude dať
zvládnuť - štúdium i kultúra.
J.R. - Okrem štúdia kultúra, no
a skrátka celý študentský život...
Prosím veselé i smutné stránky.

**Akým dojem zppôsobila na teba
budova našej fakulty?**
E.S. - Taká ťažká, veľká a masív-
na. Človek cíti, že sa na to treba do-
bre pripraviť.

A čo prvú skúšku a prednášajúci?
J. - Mali sme Dejiny Štátu a
právosociálnistických krajín. Bola cel-
kom fajň. Prednášal docent Fischer
a veľmi sa mi páčil.
O.M. - Som s prednáškami úplne
spokojný.

Viáš, kto je súdruh Šípčický?
I.R. - Už som to meno počul, ale
neviem.
J.M. - Mám dojem, že ste si to
meno vymysleli, ale keď sa tak pýtate...
K.P. - názory ostatných, ktoré sme
nestihli zachytiť! jednotlivu k menám -
= Docent? My sme ale hrozne zaostali.
Aké dielo napísal? Z ktorého je to
obdobia? To bude nejaký odborník zo
sociológie. Viete, my sme z lazov
a sme ešte len týždeň v Bratislave.
Je to určite nejaká veľhvažené osoba.
P.S. - S. Šípčický je vrchný útu-
júci žaňník v Bistre, kde budú poniektor
ri pravdepodobne podľa tradície tráviť
časť svojich študentských liet./

Za rozhovor ďakujú a veľa úspechov
v štúdiu želaajú
Magda Rybárová
Milan Klobušák

POUŽITÁ LITERATÚRA:

- BAŤA, T.: *Úvahy a projevy*. Zlín : Nadace Tomáše Bati, 2018, 358 s. ISBN 978-0-906540-5-1.
- HEGEROVÁ – NOVÁKOVÁ, E.: *Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne*. 3. prepracované vydanie. Bratislava : Osveta, 1974, 148 s. Bez ISBN.
- KOLEKTÍV: *Encyklopédia Slovenska*. V. zväzok R–Š. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 1981, 790 s. Bez ISBN.
- KRÁLIK, J. – KÚTIK, J.: *Kontrolný systém a jeho subsystemy vo verejnej správe. (základy teórie)*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2013, 216 s. ISBN 978-80-7380-482-4.
- KRÁLIKOVÁ, K. a kol.: *Základy verejného obstarávania v Slovenskej republike*. (Učebnica). 1. vyd. Uherské Hradiště : Akademie krizového řízení a managementu, 2018, 135 s. ISBN 978-80-906993-1-1.
- MENCL, V. – HÁJEK, M. – OTÁHAL, M. – KADLECOVÁ, E.: *Křížovky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1990, 400 s. ISBN 80-206-0180-5.
- WINKLER, T.: *Matica slovenská. Vrastanie do času*. Martin : Matica slovenská, 2013, 264 s. ISBN 978-80-8128-076-4.

POZNÁMKA

V prílohách sú zobrazené fotokópie študentského právnického občasníka MLADÝ PRÁVNIK, Informátora FV SZM pri Právnickej fakulte Univerzity Komenského, ktorý vychádzal na ôsmych stranách, a to:

- roč. II, č. 3, 1975, ss. 1 a 2
- roč. VI, č. 1, 1979, s. 7

KONTAKT

prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA
Katedra súkromno-právnych disciplín
Fakulta práva Janka Jesenského
Vysoká škola Danubius
email: prof.kralik@gmail.com

VÝNIMKY ZO ZÁSADY ROVNAKÉHO ZAOBCHÁDZANIA PODĽA VEKU

EXCEPTIONS FROM THE PRINCIPLE OF EQUAL TREATMENT ACCORDING TO AGE

Lucia Petříková

Abstrakt

Cieľom príspevku je poukázať na vybrané výnimky zo zásady rovnakého zaobchádzania podľa veku. Vek ako diskriminačný dôvod podlieha neustálej zmene. Dôležitou súčasťou príspevku je aj rozmanitá judikatúra Súdneho dvora Európskej únie, ktorá súvisí s témou príspevku.

Kľúčové slová

výnimky, zásada rovnakého zaobchádzania, vek, diskriminácia, pracovné právo

Abstract

The aim of this article is to refer the chosen exceptions from the principle of equal treatment according to age. Age, as the reason for discrimination changes constantly. The important part of the article is also the various judgements of The Court of Justice of the European Union, which is related to the theme of this article.

Key words

Exceptions, principle of equal treatment, age, discrimination, labour law.

ÚVOD

Zákaz diskriminácie podľa veku v zmysle Rámcovej smernice pripúšťa výnimky podľa článku 2 ods. 5, podľa článku 4 ods. 1 ako aj podľa článku 6 Rámcovej smernice. Ide tak o tri oprávnené výnimky zo zákazu

diskriminácie podľa veku, ktoré oprávňujú zamestnávateľa na rozdielne zaobchádzanie podľa veku.¹

1. VÝNIMKY PODĽA ČLÁNKU 2 ODS. 5 RÁMCOVEJ SMERNICE

„Výnimky pre oprávnené rozdielne zaobchádzanie v predmetnom článku smernice platia ako všeobecné pravidlo pri všetkých diskriminačných znakoch, vrátane diskriminácie podľa veku. V uvedenom ustanovení sa odpovedá na základnú otázku, aké druhy konania subjektov sa nepovažujú za diskrimináciu podľa veku, resp. podľa iných diskriminačných znakov.“²

Ustanovenie článku 2 ods. 5 Rámцovej smernice tak nemá vplyv na opatrenia stanovené vnútroštátnymi právnymi predpismi, ktoré sú v demokratickej spoločnosti potrebné pre verejnú bezpečnosť, na udržanie verejného poriadku a predchádzanie trestnej činnosti, na ochranu zdravia a ochranu práv a slobôd iných.³

Článok 2 ods. 5 Rámцovej smernice umožňuje rozdielne zaobchádzanie z dôvodu veku z výslovne uvedených dôvodov, ktoré sú právne relevantné aj pri iných diskriminačných znakoch, okrem veku. Uvedené ustanovenie vylučuje vplyv na opatrenia vnútroštátneho práva, ktoré sú potrebné v demokratickej spoločnosti z dôvodu verejnej bezpečnosti, verejného poriadku, predchádzania trestnej činnosti a opatrenia na ochranu zdravia a ochranu práv a slobôd iných. V súvislosti s uvedenou výnimkou podľa článku 2 ods. 5 Rámцovej smernice Súdny dvor uviedol, že je veľmi dôležité správne identifikovať cieľ, o dosiahnutie ktorého ide. Identifikácia cieľa je úlohou vnútroštátneho súdu.⁴

¹ PETRÍKOVÁ, L. – PODHOREC, I.: Vek ako dôvod diskriminácie v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*, roč. 2, č. 3, 2016, s. 9.

² Tamtiež, s. 9.

³ BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 116.

⁴ Tamtiež, s. 116.

„V právnej veci Petersen išlo o oprávnenosť ustanovenia maximálneho veku 68 rokov pre výkon povolania zmluvného zubného lekára, aj keď pre mimozmluvných lekárov nebolo ustanovené takéto obmedzenie. Súdny dvor neakceptoval ako oprávnený cieľ článok 2, dôvod ochrany zdravia, ale dôvod rovnováhy systému verejného zdravotníctva, čo podradil pod skutkovú podstatu článku 6 Rámcovej smernice. V závere konštatoval, že je bezpredmetné, že zavedenie vekovej hranice sa nedotkne zubných lekárov pôsobiacich mimo režimu zákonného zdravotného poistenia.“⁵

V právnej veci Prigge a iní išlo o automatické skončenie pracovných pomerov pilotov pri dovŕšení 60 rokov života, na základe kolektívnych zmlúv, z dôvodu ochrany zdravia a zabezpečenia verejnej bezpečnosti, pričom vnútroštátna úprava stanovovala ako vek povinného ukončenia pracovnej činnosti 65 rokov. Súdny dvor neuznal uvedené dôvody za právne korektné a automatické skončenie pracovných pomerov na základe kolektívnych zmlúv pilotov pri dovŕšení 60. roku veku neuznal za potrebné na dosiahnutie cieľa ochrany verejnej bezpečnosti a ochrany zdravia v zmysle článku 2 ods. 5 Rámcovej smernice hlavne z dôvodu, že povinné ukončenie pracovnej činnosti z dôvodu zabezpečenia verejnej bezpečnosti bolo zákonom ustanovené na 65 rokov.⁶

„Z hľadiska legislatívnych nedostatkov možno povedať, že článok 2 ods. 5 Rámcovej smernice nie je plne implementovaný do antidiskriminačného zákona v Slovenskej republike a bolo by potrebné, aby došlo k doplneniu antidiskriminačného zákona o to viac, že ide o také dôvody prípustného rozdielného zaobchádzania, ktoré sa vzťahujú na všetky protidiskriminačné dôvody, nielen na diskriminačný dôvod veku.“⁷

⁵ PETRÍKOVÁ, L. – PODHOREC, I.: Vek ako dôvod diskriminácie v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*, roč. 2, č. 3, 2016, s. 9.

⁶ BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 117.

⁷ PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku*. 1. vydanie. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2018, s. 81. ISBN 978-80-7502-305-6.

2. VÝNIMKY PODĽA ČLÁNKU 4 ODS. 1 RÁMCOVEJ SMERNICE

V tomto prípade ide o dôvod, ktorý oprávňuje k odlišnému zaobchádzaniu podľa veku, ak tento dôvod možno považovať za podstatnú a rozhodujúcu požiadavku daného zamestnania, pričom cieľ musí byť oprávnený a požiadavka primeraná.⁸

Podľa článku 4 smernica otvára členským štátom možnosť ustanoviť, že nerovnaké zaobchádzanie na základe veku nebude predstavovať diskrimináciu podľa veku, ak na základe druhu určitej profesijnej činnosti alebo podmienok jej vykonávania predstavuje vek základnú a rozhodujúcu profesijnú požiadavku, pokiaľ ide o oprávnený účel a primeranú požiadavku.⁹

Členské štáty by mali vo vlastnom záujme a v záujme dosiahnutia cieľa smernice, zakotveného v článku 4 ods. 1, ustanoviť osobitné výnimky pre zákaz diskriminácie na základe veku, ak nerovnaké zaobchádzanie slúži legitímnemu cieľu a je pre dosiahnutie tohto cieľa primerané a potrebné. Táto povinnosť členských štátov (v zmysle ich konkretizácie, napríklad z hľadiska druhu činnosti) neplatí pri výnimkách zo zákazu diskriminácie podľa veku v zmysle článku 6 smernice.¹⁰

3. VÝNIMKY PODĽA ČLÁNKU 6 ODS. 1 RÁMCOVEJ SMERNICE

Podľa článku 6 ods. 1 Rámcovej smernice sa za dôvody oprávneného odlišného zaobchádzania podľa veku považujú politika zamestnanosti, pracovný trh a profesijné vzdelávanie. Ciele uvedené v článku 6 ods. 1 smernice, sa dotýkajú výlučne verejných záujmov jednotlivých

⁸ BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 117.

⁹ Porov. čl. 4 Rámcovej smernice (SMERNICA RADY 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani).

¹⁰ BARANCOVÁ, H.: *chrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 118.

členských štátov a platia výlučne len vo vzťahu k zákazu diskriminácie podľa veku.¹¹ Členské štáty môžu ustanoviť nerovnaké zaobchádzanie, no na druhej strane sú povinné konkretizovať vo svojom vnútornom zákonodarstve dôvody prípustnosti nerovnakého zaobchádzania.

Pri odôvodnení nerovnakého zaobchádzania záleží na tom, či sú opatrenia pre dosiahnutie legitímneho cieľa v zmysle článku 7 ods. 1 smernice primerané a potrebné.

Rozdiely v zaobchádzaní môžu zahŕňať:

- a) stanovenie osobitných podmienok prístupu k zamestnaniu a k odbornej príprave a povolaniu, vrátane podmienok prepúšťania a odmeňovania pre mladých a starších zamestnancov, aby sa podporila ich profesionálna integrácia alebo aby sa zabezpečila ich ochrana,
- a) stanovenie podmienok minimálneho veku, odbornej praxe pre prístup k zamestnaniu alebo k určitým výhodám, ktoré súvisia so zamestnaním,
- b) stanovenie hornej vekovej hranice uchádzačov, ktorá vyplýva z požiadaviek odbornej prípravy pre obsadzované miesto alebo z nutnosti primeranej doby zamestnania pred odchodom do dôchodku.¹²

„Z článku 6 ods. 1 Rámcovej smernice vyplýva, že ciele, ktoré možno považovať za legitímne, patria do oblasti sociálnej politiky, sú spojené s politikou zamestnanosti, trhom práce alebo aj s odbornou prípravou. Tieto legitímne ciele, vzhľadom na svoju všeobecnú povahu, sú obsahom verejného záujmu a odlišujú sa od individuálnych dôvodov na strane zamestnávateľa (napr. zníženie nákladov výroby alebo zlepšenie jeho súťažného postavenia bez toho, aby bolo možné vylúčiť, že vnútroštátne právo ponechá zamestnávateľom istú mieru flexibility).“¹³

¹¹ Porov. čl. 6 ods. 1 Rámcovej smernice (SMERNICA RADY 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolanií).

¹² BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 119.

¹³ PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku*. 1. vydanie. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2018, s. 82–83.

Článok 6 ods. 1 by sa mal podľa Súdneho dvora vykladať v tom zmysle, že tento článok umožňuje (neukladá povinnosť) členským štátom stanoviť v rámci svojho vnútroštátneho práva niektoré formy rozdielneho zaobchádzania založeného na veku, ak sú objektívne a primerane odôvodnené takým legitímnym cieľom, akým je politika zamestnanosti, trhu práce alebo odbornej prípravy, a ak sú prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa primerané a nevyhnutné. Článok 6 ods. 1 Rámцovej smernice ukladá členským štátom povinnosť preukázať legitímnu povahu cieľa, uvádzaného ako odôvodnenie tak, že tento cieľ dosiahne vysoko nastavenú kontrolnú hranicu. Je vecou vnútorného zákonodarstva členského štátu, aby si vo svojom vnútornom poriadku ustanovil niektoré formy rozdielneho zaobchádzania podľa veku, ak sú objektívne a primerané.¹⁴

Smernica však nezaväzuje členský štát, aby pre účely rozdielneho zaobchádzania z dôvodu veku zostavil zoznam prípadov alebo druhov rozdielneho zaobchádzania v zmysle článku 6 smernice. Ak by však chýbala potrebná presnosť vo vzťahu k identifikácii oprávnenosti cieľa, je potrebné, aby legitímnosť cieľa mohli preukázať iné okolnosti, ako aj existenciu primeranosti a nevyhnutnosti prostriedkov použitých na dosiahnutie tohto cieľa. Všeobecné tvrdenia, týkajúce sa spôsobilosti určitého opatrenia byť súčasťou politiky zamestnanosti, trhu práce alebo odbornej prípravy, samy o sebe nepreukazujú, že cieľ tohto opatrenia by mohol byť takej povahy, že by odôvodňoval výnimku zo zákazu diskriminácie podľa veku.¹⁵

Členské štáty tým, že si vyberajú prostriedky, schopné realizovať ciele svojej sociálnej politiky, majú veľkú mieru voľnej úvahy, ktorá však nesmie spôsobovať to, aby bola realizácia zásady zákazu diskriminácie v závislosti od veku, zbavená svojej podstaty. Jednoduché všeobecné tvrdenia, týkajúce sa schopnosti určitého opatrenia byť súčasťou politiky zamestnanosti, trhu práce alebo odbornej prípravy nepreukazujú, že cieľ tohto opatrenia by mohol byť takej povahy, ktorá by odôvodnila výnimku

¹⁴ BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 120.

¹⁵ C – 388/07 (Age Concern England) zo dňa 5. 3. 2009, bod 51.

z uvedenej zásady, ani nepredstavujú prvky, umožňujúce primerane sa domnievať, že zvolenými prostriedkami je možné dosiahnuť tento cieľ.¹⁶

Vzhľadom na širokú mieru voľnej úvahy, ktorou disponujú členské štáty nielen pri výbere sledovania určitého cieľa v oblasti sociálnej politiky a politiky zamestnanosti, ale aj pri definovaní opatrení, ktorými ho môžu uskutočniť, sú takéto ustanovenia objektívne a primerane odôvodnené, keďže zánik pracovných zmlúv z dôvodu, že zamestnanec dosiahol vek odchodu do dôchodku, prináša priamy prospech mladým zamestnancom tým, že uľahčuje ich vstup na trh práce, ktorý je sťažený v kontexte pretrvávajúcej nezamestnanosti a keďže práva vekovo starších zamestnancov sú primerane chránené.¹⁷

V tejto súvislosti je zaujímavá právna vec Rosenblatt, ktorá má tú osobitosť, že Súdny dvor pripúšťa zakotvenie skončenia pracovného pomeru pred dovŕšením dôchodkového veku nielen v kolektívnej zmluve, ako to vyplýva už z právnej veci Palacios de la Villa, ale aj na základe individuálnej pracovnej zmluvy (pri založení pracovného pomeru).¹⁸

V právnej veci Rosenblatt Súdny dvor rozhodol tým spôsobom, že článok 6 ods. 1 smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni takému vnútroštátnemu ustanoveniu, akým je § 10 bod 5 všeobecného zákona o rovnosti zaobchádzania (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz), na základe ktorého sa za platné považujú ustanovenia o automatickom zániku pracovných zmlúv z dôvodu, že zamestnanec dosiahol vek odchodu do dôchodku, pokiaľ je uvedené ustanovenie objektívne a rozumne odôvodnené legitímny cieľom, týkajúcim sa politiky zamestnanosti a trhu práce a pokiaľ sú prostriedky na dosiahnutie tohto cieľa primerané a nevyhnutné. Vykonalenie tejto možnosti prostredníctvom kolektívnej zmluvy nie je samo o sebe vyňaté zo súdneho preskúmania, v súlade s požia-

¹⁶ C – 144/04 (Mangold) zo dňa 22. 11. 2005, bod 51 a 63.

¹⁷ BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 121.

¹⁸ C – 45/09 (Rosenblatt) zo dňa 12. 10. 2010.

dvakami článku 6 ods. 1 uvedenej smernice však musí sledovať legitímny cieľ primeraným a nevyhnutným spôsobom.¹⁹

Uvedený článok sa má vykladať v tom zmysle, že nebráni takému opatreniu, akým je ustanovenie o automatickom zániku pracovných zmlúv pracovníkov, ktorí dosiahli vek odchodu do dôchodku stanovený na 65 rokov, upravené v § 19 bode 8 kolektívnej zmluvy so všeobecnou platnosťou pre zamestnancov podnikov poskytujúcich služby v oblasti upratovania budov.²⁰

ZÁVER

Články 1 a 2 smernice 2000/78/ES sa majú vykladať v tom zmysle, že nebránia tomu, aby členský štát vyhlásil za všeobecne platnú takú kolektívnu zmluvu, akou je zmluva dotknutá vo veci samej, pokiaľ nezbavuje pracovníkov patriacich do jej pôsobnosti ochrany, ktorú im zverujú tieto ustanovenia smerujúce proti diskrimináciám na základe veku.²¹

Tento mechanizmus sa líši od prepustenia a výpovede zo strany zamestnávateľa, nakoľko má zmluvný základ. Otvára možnosť využiť uplatnenie tohto mechanizmu nielen zamestnancom a zamestnávateľom prostredníctvom individuálnych zmlúv, ale aj sociálnym partnerom prostredníctvom kolektívnych zmlúv.²²

„Týmto spôsobom sa môže riadne zohľadniť nielen celková situácia na dotknutom trhu práce, ale aj charakteristické znaky dotknutých pracovných miest. Vzhľadom na tieto skutočnosti, povolenie ustanovení o automatickom zániku pracovných zmlúv z dôvodu, že zamestnanec dosiahol vek pre uplatnenie nároku na starobný dôchodok, môže byť primerané a nevyhnutné na dosiahnutie legitímnych cieľov v rámci štátnej politiky práce a zamestnanosti.“²³

¹⁹ KOTIRA, P.: *Diskriminácia v pracovnoprávných vzťahoch 2004–2012: Judikatúra Súdného dvora EÚ*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2012, s. 396.

²⁰ Tamtiež, s. 396.

²¹ Tamtiež, s. 396.

²² BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint 2 s.r.o., 2014, s. 122.

²³ PETRÍKOVÁ, L. – PODHOREC, I.: Vek ako dôvod diskriminácie v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*, roč. 2, č. 3, 2016, s. 11.

POUŽITÁ LITERATÚRA

A. KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE A MONOGRAFIE

1. BARANCOVÁ, H.: *Ochrana zamestnanca pred diskrimináciou*. Bratislava: Sprint z s.r.o., 2014, 280 s. ISBN 978-80-89710-06-5.
2. KOTIRA, P.: *Diskriminácia v pracovnoprávných vzťahoch 2004–2012: Judikatúra Súdneho dvora EÚ*. Bratislava: Sprint z s.r.o., 2012, 517 s. ISBN 978-80-89393-79-4.
3. PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku*. 1. vydanie. Praha: Nakladateľství Leges, s.r.o., 2018, 120 s. ISBN 978-80-7502-305-6.

B. ODBORNÉ ČLÁNKY, PERIODIKÁ

1. PETRÍKOVÁ, L. – PODHOREC, I.: Vek ako dôvod diskriminácie v systéme pracovného práva. In *Súkromné právo*, roč. 2, č. 3, 2016, s. 7–15. ISSN 1339-8652.

C. PRÁVNE PREDPISY

1. SMERNICA RADY 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolanií.
2. SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2006/54/ES z 5. júla 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie).
3. Zákon č. 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky* v znení neskorších predpisov.
4. Zákon č. 311/2001 Z. z. *Zákonník práce* v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 365/2004 Z. z. *o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)*.

D. JUDIKATÚRA SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

1. C – 144/04 (Mangold) zo dňa 22. 11. 2005.
2. C – 411/05 (Palacios de la Villa) zo dňa 16. 10. 2007.

3. C – 388/07 (Age Concern England) zo dňa 5. 3. 2009.
4. C – 45/09 (Rosenblatt) zo dňa 12. 10. 2010.

KONTAKT

JUDr. Lucia Petriková, PhD.

vedúca Katedry pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia

Právnická fakulta

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

email: lucia.petrikova@umb.sk

VYBRANÉ OTÁZKY PACHTU

ARENDA (USE AND ENJOYMENT)

Karel Marek

Abstrakt

Článek pojednává o pachtu. Nejprve se zabývá obecnými otázkami. Pojednává o základním ustanovení tohoto smluvního typu, o účelu pachtu, péči pachtýře jako řádného hospodáře a případných vadách na věci. Dále se věnuje zemědělskému pachtu a pachtu závodu.

Klíčová slova

právo, občanský zákoník, obchodní zákoník, smlouva, pacht (užívání a požívání)

Abstract

The article deals with the smithy. First, it deals with general questions. It discusses the basic provisions of this contractual type, the purpose of the offender, the care of the tenant as a proper landlord and possible defects in the case. It also deals with the farmyard and the factory.

Key words

law, civil law, business law, contract, arenda (use and enjoyment)

OBEČNÁ ÚPRAVA

Právní úpravu pachtu obsahovala prvorepubliková zákonná regulace, která ji recipovala z úpravy dřívější. Československé zákony z šedesátých let minulého století pacht neznaly. Do českého práva vrátil pacht občanský zákoník č. 89/2012 Sb. s účinností k 1. 1. 2014. Pacht je regulován v ustanovení § 2332 a násl. Nejprve je zde obecná úprava pachtu a poté je pojednán zemědělský pacht a pacht závodu.

Podle základního ustanovení se pachtovní smlouvou propachtovatel zavazuje přenechat pachtýři věc k dočasnému užívání a požívání a pachtýř se zavazuje platit za to propachtovateli pachtovné, nebo

poskytnout poměrnou část výnosu z věci. Přenechá-li strana druhé smluvní straně jednou smlouvou více věcí, z nichž některé slouží k užívání a jiné k požívání, posoudí se smlouva podle povahy hlavní věci.

Důvodová zpráva k základnímu ustanovení uvádí, že rozdílně od nájmu, kdy má nájemce právo věc užívat, se pachtovní smlouvou zakládá pachtýři právo věc užívat i požívat. Základní ustanovení se spokojuje s poukazem na pachtýřovo požívací právo, protože podle důvodové zprávy, obsah tohoto práva dostatečně vyjasňuje ustanovení o požívacím právu v úpravě osobních společností.

Předmětem pachtu může být tedy jen věc plodivá, plodonosná, přinášející výnos, ať již jsou výnosem plody naturální nebo civilní.

Pravidelným rysem pachtu je pachtýřovo vlastní přičinění. Pachtýř vlastní prací nebo jinou činností obhospodařuje věc tak, aby přinášela plody nebo užitky (výnos) a pachtýř si tento výnos přivlastňuje. Výnos může být řádný (běžně předpokládaný) i mimořádný.

Účelem pachtu však není „drancování“ propachtované věci, proto bylo navrženo spojit pachtýřovo právo na výnos s obhospodařováním věci podle zásad řádného hospodaření. Ovšem i při řádném hospodaření může z různých příčin (vyvolaných např. přírodními či ekonomickými vlivy) dojít k výkyvům na výnosech. To je však především riziko pachtýře, které může být např. kryto pojištěním. Možné je i takové smluvní ujednání, kdy výše pachtu bude sjednána na objemu pohyblivém apod.

Dílčí práva a povinnosti pachtýře vyplývají ze smlouvy, ale také závisí na povaze propachtované věci.

Česká právní úprava pacht, na rozdíl od úprav v jiných zemích, opustila v r. 1950. Přitom např. v Polsku a Maďarsku byla přísl. úprava zachována. Pacht je přitom upraven i v Německu, Švýcarsku, Rakousku a Rusku.

Forma pachtu může být vedle obvyklé písemné formy i ústní – podle povahy pachtu. Použije se obecná úprava o formách smluv (§ 1756 – 1758). Náležitosti smlouvy plynou z právní úpravy pachtu:

- právo požívat cizí věc
- předmět pachtu
- dočasnost
- úplatnost

Poživací právo má svoji definici v ustanovení § 1285 obč. zák., je definována jako služebnost, tedy věcné právo k věci cizí. Poživateli umožňuje právo užívat cizí věc, brát z ní plody a užitky, vč. mimořádného výnosu z věci. Na případnou skrytou věc nalezenou v pozemku však pachtýř právo nemá.

Pacht je spojen s aktivní činností pachtýře. Požívání věci v prospěch pachtýře odlišuje pacht od správy cizího majetku ve prospěch vlastníka. Vlastní aktivní činnost rozlišuje pacht od koupě. Pachtýř pečuje o věc jako řádný hospodář. K tomu, aby mohl pachtýř propachtovanou věc užívat, musí mu být věc předaná do detence. Pacht ovšem vzniká již obdržením užívání, nikoli až odevzdáním věci do detence – držby. Propachtovatel nemusí být vlastníkem věci, musí mít však právo nakládat s věcí na základě zákona či smluvního ujednání.

Plodem je přitom to, co propachtovaná věc pravidelně poskytuje ze své přirozené povahy. Užitky jsou to, co propachtovaná věc poskytuje ze své právní povahy. Rozdíl mezi užitkem a plodem je tedy charakterizován v nahlížení na podstatu věci – právní a přirozenou povahu.

Předmětem pachtu je věc. Ta může být pronajatá i propachtová. Předmět pachtu bude věc plodivá, plodonosná, přinášející výnos (naturní nebo civilní). Je zde třeba aktivní činnost pachtýře.

Pacht je na rozdíl od jiných smluv smlouvou úplatnou. Úplata může být provedena v penězích, ale i jinak, např. poměrnou částí výnosů věci. Je možná i kombinace úplaty peněžité i výnosové. Výše úplaty může být určena úměrně k výnosům.

Pachtýř nemá užívací a poživací právo trvale. Pojmovým znakem pachtu je dočasnost. Doba trvání může být konstruována různými způsoby. Je-li sjednán pacht na dobu určitou, může se vypovědět jen ze zákonných důvodů (viz např. § 2334), nebo z důvodů dohodnutých ve smlouvě. Neobsahuje-li smlouva určení doby trvání pachtu, jde o pacht na dobu neurčitou. Jestliže by byl pacht sjednán na dobu delší než 50 let, jde o pacht na dobu neurčitou. V prvních 50 letech lze pak pacht vypovědět jen z ujednaných výpovědních důvodů a v ujednané výpovědní době (§ 2204, odst. 2).

Je-li propachtovaná věc zapsaná do veřejného seznamu, zapíše se do veřejného seznamu i pachtovní právo, pokud to navrhne vlastník

věci, nebo s jeho souhlasem pachtýř. To platí i v případě, že je do veřejného seznamu zapsaná jednotlivá věc náležející k propachtované hromadné věci (§ 2333).

Veřejný seznam je souhrnné označení veřejných evidencí věcí, např. katastru nemovitostí, patentového rejstříku, rejstříku průmyslových vzorů. Zapisují se věci, které jsou předmětem veřejného seznamu. Je zde možné zapsat i případné propachtování části věci. Do veřejného seznamu se ve formě poznámky zapisují i omezení rozsahu nebo způsobu užívání, nebo požívání věci spoluvlastníky.

Zápis do veřejného seznamu je fakultativní a jeho provedení nemá vliv na vznik či zánik pachtu, přiznává se mu však materiální publicita, nikoho tedy neomlouvá neznalost zapsaného údaje.

Obecná právní úprava pachtu řeší dále výpověď pachtu bez výpovědní doby (§ 2334). Propachtuje-li pachtýř propachtovanou věc jinému, přenechá-li ji jinému k užívání nebo změní-li hospodářské určení věci, anebo způsob jejího užívání nebo požívání bez propachtovatelova předchozího souhlasu, pak může propachtovatel vypovědět pacht bez výpovědní doby. Uvedené ustanovení určuje případy, ve kterých je propachtovatel oprávněn ukončit smluvní vztah bez souhlasu pachtýře.

Další výpovědní důvody si mohou sjednat strany ve smlouvě. Účinky výpovědi nastávají uplynutím výpovědní doby.

Navazující ustanovení je orientováno na opatření prováděná na propachtované věci (§ 2335). Provádí-li propachtovatel na propachtované věci opatření, k nimž je podle smlouvy nebo z jiného právního důvodu oprávněn nebo povinen, nahradí pachtýři v přiměřeném rozsahu náklady a ztrátu výnosu, které pachtýři v důsledku takového opatření vznikly. Požádá-li o to pachtýř, poskytne mu propachtovatel přiměřenou zálohu. Tím není dotčeno pachtýřovo právo na slevu z pachtovného nebo na jeho prominutí.

Zlepší-li propachtovatel propachtovanou věc do té míry, že pachtýř může při řádném hospodaření dosáhnout vyššího výnosu, může se propachtovatel domáhat přiměřeného zvýšení pachtovného. Počítá se tedy s tím, že propachtovatel může přijmout i takové opatření, které věclepší.

Skutečnost, že pachtýř pečuje o propachtovanou věc jako řádný hospodář (§ 2336) plyne zásadně z jeho povinnosti k běžné údržbě a běžným opravám. Vyskytnou-li se na věci vady, které pachtýř nezpůsobil nebo k jejichž odstranění není povinen, je k odstranění těchto vad povinen propachtovatel.

Péče řádného hospodáře přitom zahrnuje potřebnou loajalitu, potřebné znalosti a pečlivost. I při dodržení této péče nelze však uvažovat s naprostou správností a bezchybností všech rozhodnutí.

Zákonná úprava se věnuje i problematice vady věci neodstraněné propachtovatelem (§ 2337). Neodstraní-li propachtovatel vadu věci, kterou má povinnost odstranit bez zbytečného odkladu a klesne-li proto výnos z propachtované věci pod polovinu běžného výnosu, má pachtýř právo na slevu z pachtovného. Odstraní-li pachtýř vadu sám, má právo na náhradu vynaložených nákladů.

Pokud se jedná o vadu, která zásadním způsobem ztěžuje nebo i znemožňuje požívání propachtované věci tak, že z ní lze nanejvýš dosáhnout jen nepatrný výnos, má pachtýř právo na prominutí pachtovného, nebo na vypovězení pachtu bez výpovědní doby.

Slevu lze uplatnit při současném naplnění těchto podmínek: propachtovatel byl povinen vadu odstranit, propachtovatel neodstranil vadu bez zbytečného odkladu, výnos poklesl pod polovinu běžného výnosu, pokles výnosu nastal v souvislosti s vadou propachtované věci.

Právo na prominutí pachtovného nebo výpověď pachtu bez výpovědní doby vzniká při splnění podmínek: existence vady, vada zásadním způsobem ztěžuje nebo i znemožňuje požívání propachtované věci, lze dosáhnout jen nepatrný výnos.

Práva podle ustanovení § 2337 musí být uplatněna včas. Protože konkrétní úprava lhůty v úpravě pachtu chybí, musí být práva uplatněna ve lhůtách určených v ustanovení § 2208, tj. do šesti měsíců ode dne, kdy pachtýř vadu zjistil nebo zjistit mohl. K pozdějšímu uplatnění může propachtovatel vznést námitku promlčení.

Pacht sjednaný na určitou dobu končí uplynutím této doby. Je-li pacht sjednán alespoň na dobu tří let, pak podle ustanovení § 2338, může strana vyzvat, v době ne kratší než šest měsíců před uplynutím sjednané doby, druhou stranu, aby sdělila, zda hodlá v pachtu pokračovat, s tím, že

vysloví-li druhá strana do tří měsíců od doručení výzvy svůj souhlas, prodlouží se pakt o dobu, na kterou byl původně ujednan. Jinak pacht skončí v původní ujednané době.

Není-li v ustanoveních o pachtu určeno jinak, použije se pro práva a povinnosti přiměřeně úprava nájmu. Platí tedy, že užívá-li pachtýř věc i po skončení sjednané doby pachtu a propachtovatel ho nevyzve, aby mu věc odevzdal do jednoho měsíce od skončení pachtu, pak se uplatní nevyvratitelná právní domněnka, že byla pachtovní smlouva znovu uzavřena, avšak jen na rok, byla-li původně sjednána na delší dobu, a na tu dobu, na kterou byla původně sjednána, pokud byla sjednána na dobu kratší než rok.

Pacht ujednaný na dobu neurčitou lze vypovědět (§ 2339) v šestiměsíční výpovědní době tak, aby skončil koncem pachtovního roku. Byla-li smlouva uzavřena v písemné formě, vyžaduje se i výpověď písemnou formou. Přitom se má za to, že u zemědělského pachtu je pachtovní rok období od 1. října do 30. září následujícího roku. U ostatních pachtů jde o kalendářní rok.

Nevrátí-li pachtýř propachtovanou věc při skončení pachtu propachtovateli, náleží propachtovateli pachtovné, jakoby pacht trval. Plody a užitky vytěžené pachtýřem v té době se počítají jako užitky za celý rok (§ 2340). Skončí-li pacht z jakéhokoli důvodu, je pachtýř povinen odevzdat předmět pachtu.

Zákonné ustanovení řeší problematiku inventáře (§ 2342). Propachtuje-li se věc společně s inventářem, zachová pachtýř jednotlivé kusy inventáře. Náleží-li do inventáře zvířata, obnovuje pachtýř jejich stav s péčí řádného hospodáře. Zničí-li se něco z inventáře nebo opotřebí-li se do té míry, že to nelze dále užívat, obnoví propachtovatel inventář, ledaže se škoda přičítá pachtýři. To platí i v případě vady propachtované věci.

Podle tohoto ustanovení nelze chápat inventář jako přesný seznam jmění. Inventář je zde chápán jako určitý soubor movitých věcí sloužících k podnikání (zejména zemědělského).

Propachtuje-li se věc společně s inventářem (§ 2343) v ujednané ceně a zaváže-li se pachtýř vrátit propachtovateli při skončení pachtu inventář v téže ceně, může pachtýř s inventářem jako řádný hospodář volně

nakládat, nese však nebezpečí škody, byť vznikne i náhodou. Pachtýř udržuje inventář a nahradí jej s péčí řádného hospodáře. Je-li věc zapsaná do inventáře, nabývá k ní propachtovatel vlastnické právo.

Pachtýř vrátí inventář propachtovateli, skončí-li pacht. Propachtovatel může odmítnout převzít kus inventáře obstaraný pachtýřem, pokud má vzhledem k propachtované věci a k řádnému hospodaření s ní nepřiměřenou cenu nebo pokud je pro propachtovanou věc nadbytečný. Tímto odmítnutím nabývá vlastnické právo k odmítnutému kusu pachtýř. Je-li mezi cenou převzatého a vraceného inventáře rozdíl, vyrovnává se v penězích.

Věci, které patří do inventáře, jsou ve vlastnictví propachtovatele. I věci, které pořídí pachtýř, aby nahradil původní kusy z inventáře, se zápisem do inventáře stávají vlastnictvím propachtovatele. Současně však slouží jako zástava pro zajištění pohledávek pachtýře (§ 2344), ale jen těch, jež vznikly v souvislosti s pachtem. Dá-li však propachtovatel pachtýři jinou jistotu, zástavní právo se do výše jistoty neuplatní.

ZEMĚDĚLSKÝ PACTH

Čtyři ustanovení zákonné úpravy (§ 2345 – 2348) řeší zemědělský pacht. Jde o takový pacht, u kterého je předmětem pachtu zemědělský nebo lesní pozemek. Je-li tento pacht ujednán na dobu delší než dva roky a není-li smlouva uzavřena v písemné formě, pak je určena vyvratitelná domněnka (má se za to), že byl v tomto případě ujednán na dobu neurčitou (§ 2345).

Pachtovné se platí ročně pozadu a je splatné k 1. říjnu. Toto ustanovení je však dispozitivní, což umožňuje odchýlnou dohodu.

Podle zákonného ustanovení (§ 2347) lze pacht ujednáný na dobu určitou vypovědět v dvanáctiměsíční výpovědní době. V případě zemědělského pachtu pacht končí 30. 9. daného roku.

Jsou stanoveny důvody pro dřívější uplatnění výpovědní doby. Stane-li se pachtýř ze zdravotních důvodů nezpůsobilý na pozemku hospodařit, má právo vypovědět pacht v tříměsíční výpovědní době, a to i když byl pacht ujednán na dobu určitou. Tato tříletá výpovědní doba se uplatní i tehdy zemře-li pachtýř. V tomto případě má pachtýřův dědic právo vypovědět pacht v tříměsíční výpovědní době, a to také tehdy, když

byl pacht ujednan na dobu určitou. Výpověď pak musí být podána do šesti měsíců ode dne, kdy pachtýř zemřel.

Protože do šesti měsíců případně nemusí být ukončeno řízení o pozůstalosti, má právo vypovědět pacht i správce dědictví, resp. dědic, jehož dědické právo je prokázáno, a který proto může před skončením řízení o dědictví požádat pozůstalostní soud (resp. notáře), aby s některými pozůstalostními předměty mohl nakládat.

PACHT ZÁVODU

Devět ustanovení oddílu občán. zák. o pachtu upravuje pacht závodu (§ 2349 – 2357). Koupi závodu upravuje občán. zák. v ustanovení § 2175 a násl. a v ustanovení § 2183 upravuje jiné způsoby převodu závodu než je koupě (např. darování, vklad do obchodní společnosti apod.). Je-li propachtován závod, pachtýř jej užívá i požívá způsobem a v rozsahu, v jakém je to třeba k řádnému provozování závodu. Předmět činnosti provozované v závodu může pachtýř změnit jen, bylo-li to výslovně ujednáno. Pacht závodu se přitom považuje za převod činnosti zaměstnavatele (viz § 338 odst. 1 zák. práce).

Propachtováním závodu zaniká prokura (viz § 456 občán. zák.).

Sociální družstvo smí propachtovat závod zase jen sociálnímu družstvu (srov. § 756, písm. e) Zákona o obchodních korporacích).

Podle zákonného ustanovení (§ 2350, odst. 2) práva a povinnosti stran, pokud není pachtýř osobou zapsanou ve veřejném rejstříku, vznikají účinností smlouvy. Je-li však pachtýř zapsán ve veřejném rejstříku, nabývá právo k závodu zveřejněním údaje, že uložil doklad o pachtu závodu do sbírky listin podle zvláštního právního předpisu (viz § 2350 odst. 1). Tím nejsou dotčeny povinnosti zapsat práva k věcem podle jiných právních předpisů. Podle katastrálního zákona lze však pacht zapsat do katastru jen se souhlasem vlastníka.

Práva z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví jsou součástí závodu a sdílí jeho osud. Stávají se předmětem pachtu spolu se závodem. Zakazuje se však (§ 2351) převést na pachtýře ta práva z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, u nichž to vylučuje smlouva, kterou bylo právo průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví

propachtovateli poskytnuto, nebo vylučuje-li to povaha takového práva. Takový zákaz může stanovit zejména licenční smlouva.

Pachtýř obchodního závodu je podle ustanovení § 2352 v obdobném postavení, jako je případný nabyvatel závodu. Propachtováním závodu se pachtýř stává věřitelem pohledávek a dlužníkem dluhů, které s provozem závodu souvisí. Z dluhů však pachtýř přejímá jen ty, o jejichž existenci věděl nebo je musel alespoň rozumně předpokládat. Neudělil-li věřitel souhlas k převzetí dluhu pachtýřem, ručí propachtovatel ze zákona za jeho splnění. Nabytí pohledávek pachtýřem se jinak řídí ustanoveními občán. zák. o postoupení pohledávek.

Zákon přitom ukládá propachtovateli povinnost, aby oznámil bez zbytečného odkladu svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky a dluhy pachtýř pachtěm závodu nabyl, že závod propachtoval.

O předání závodu může, ale také nemusí být sepsán zápis (§2353). Pro případ, že zápis bude sepsán, což lze jen doporučit, je dispozitivně stanoven obsah zápisu. Pořídí-li strany zápis, mají uvést výčet všeho, co propachtovaný závod zahrnuje a co se pachtýři předává, jakož i toho, co chybí, ač to jinak podle smlouvy nebo podle účetních záznamů závod spoluvytváří. Propachtovatel má nejpozději v zápisu upozornit pachtýře na vady předmětu pachtu, o kterých ví nebo o kterých vědět měl a mohl.

Neuvede-li se v zápisu věc náležící k závodu, nabývá k ní pachtýř poživací právo společně s poživacím právem závodu. Neuvede-li se v zápisu dluh, pachtýř jej nabývá, musel-li jeho existenci rozumně předpokládat.

Pokud se propachtováním zhorší dobytost věřitelovy pohledávky, může se věřitel žalobou domáhat určení (§ 2354), že je vůči němu pacht neúčinný. Musí se však tohoto práva dovolat do jednoho měsíce ode dne, kdy se o pachtu dozvěděl, nejpozději však do tří měsíců ode dne účinnosti smlouvy. Jinak právo dovolat se neúčinnosti zaniká.

Zanikne-li pacht (důvod zániku přitom není rozhodující), přecházejí pohledávky i dluhy související s provozem propachtovaného závodu zpět na propachtovatele (§ 2355). Z dluhů však propachtovatel nabývá jen ty, o jejichž existenci věděl, nebo ji musel alespoň rozumně předpokládat. Neudělil-li pak věřitel souhlas k převzetí dluhu propachtovatelem, ručí pachtýř za jeho plnění. Nabytí pohledávek propachtovatelem se i zde řídí jinak obecnými ustanoveními občán. zák. o postoupení pohledávek.

Pachtýř je přitom povinen oznámit svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky pachtýř pachtem závodu nabyt, že pacht zanikl. Oznámení musí provést bez zbytečného odkladu. Neprokáží-li strany, že vznik nebo zánik pachtu byl třetí osobě znám dříve, jsou vůči ní tyto skutečnosti účinné ode dne, kdy bylo oznámení o vzniku nebo zániku pachtu zveřejněno (§ 2356).

Ustanovení o pachtu závodu se přitom použijí obdobně i na pacht části závodu tvořící samostatnou organizační složku (§ 2357).

ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Pro pacht je významné ustanovení (§ 2341) o použití ustanovení nájmu. Není-li totiž v ustanovení o nájmu určeno něco jiného, použijí se pro pacht přiměřeně ustanovení o nájmu.

POUŽITÁ LITERATURA

1. JOUZA, L.: Prodej a pacht závodu. In *Bulletin advokacie*. On line 1. 3. 2019, 10 s. ISBN 1805-8280.
2. KINDL, M. – ROZEHNAL, A. a kol.: *Občanský zákoník. Praktický komentář*. II. díl. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, 937 s. ISBN 978-80-7380-742-9.
3. MAREK, K.: *Smluvní obchodní právo. Kontrakty*. 4. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 390 s. ISBN 80-210-3951-5.
4. ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J.: *Občanský zákoník, část V. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1700 s. ISBN 978-80-7478-639-9.

KONTAKT

prof. JUDr. Karel Marek, CSc.
Fakulta právních a správních studií
Vysoká škola finanční a správní Praha
e-mail: k.marek@centrum.cz

SIGNIFICANCE OF DESTINATION MANAGEMENT FOR CONTEMPORARY TOURISM INDUSTRY

Karel Lacina

Abstract

Tourism industry is dynamically developed not only in the European continent but also in North America, Asia, the Middle East, the Australia and in the Pacific area predominantly in the last thirty five years. It represents - among others - the sources for the many regions and localities economic and social development. Predominantly localities characterized as the tourism destinations managed on the basis of destination management and marketing strategies principles implementation confirm the truth of such a strategic approach.

Key Words

tourism industry, destinations, destination management, destination marketing, regional tourism industry strength and weakness

A) TOURISM INDUSTRY SIGNIFICANCE FOR MUNICIPALITIES AND REGIONS DEVELOPMENT

There is the common position among many specialists in the conclusion that the mentioned sector of the economics plays the important role in economic and social development of municipalities and regions. It fulfils mainly economic, recreation, medical, cognitive and scientific – information functions. Tourism industry includes different services and professions and it is connected with a greater number of economic activities. The most important are:

- *recreation tourism;*
- *culturally cognitive tourism¹;*
- *tourism with the religion orientation;*
- *tourism with educational motives;*
- *tourism with the medical motivation;*
- *tourism with the sport motivation;*

as well as

- specifically oriented tourism.

Thanks to their multiplication effect *tourism services influence predominantly such sectors of the economy like transport, building industry, retail trade and banking.* Indirectly they have the positive impact also on the visitors interest in *cultural and sports facilities* as well as on the style of life.

The multiplication effect of tourism services is reflected in tourism industry functions. The most significant of them are following ones:

- *the function of labour force reproduction:* tourism contributes to the mental and physical forces of a man improvement;
- *the function of preconditions for a man personality development:* the culturally cognitive tourism function is extremely significant in the mentioned sphere. This function is connected with the tourism contribution to the people life style improvement.
- *geographical function :* it enables to assess the role of the tourism industry from the point of view of its relationship to the geographical environment; the geographical function specifies the significance of the mentioned environment for the tourism activities development, predominantly from the point of view of visitors places of residence and tourism centres;

¹ The Czech Republic has, for example, good conditions in the development of the culturally cognitive tourism. first of all our country is able to offer monuments recorded into the UNESCO Register of World Cultural Heritage.

- *sociological and psychological function*: it concerns predominantly the tourism role in the relationship to needs of a man, his (her) motivation to participate in tourism activities as well as the specification of relations among people, mainly relations among tourism activities participants on the one hand and the inhabitants living in places of the tourists concentrated interest on the other one.

The most significant trends typical for contemporary tourism industry in the world sphere that it is necessary to take into account in the destination management and marketing assessment are the following ones:

- 1 *Changing age structure of the tourism activities participants* predominantly in the European continent: mainly the number of elderly people as tourists is relatively rapidly growing: for example today they represent about 30 percent of all tourism agencies customers in France),
- 2 *The structure of households is changing in Europe and in the Northern America* (first of all number of single living people) is increasing;
- 3 *Tourists requirements concerning the quality of services providing* are growing and more and more customers are ready to pay higher prices;
- 4 There are *evident changes in the social and cultural customs* of the European continent.

North America and also of other continents population: the number of tourists preferring activities connected with their orientation to the health improvement – wellness – and with the more rational leisure time utilization is increasing.

All above mentioned facts confirm the necessity to analyze and to evaluate carefully significant trends really existing in the market.

B) ESSENCE OF DESTINATION MANAGEMENT AND MARKETING

The destination management is defined generally as *the set of techniques, instruments and measures* implemented inside the destination² in such activities like:

- *coordinated planning;*
- *partners communication;*
- *the communication with customers;*
- *market research;*
- *advertising and promotion*

as well as

- *the complete tourism activities regulation.*

In general, there are *two principle positions* towards the definition of the “*destination*” specification. The first one underlines the *geographic approach*, the second one the *marketing approach*. What concerns the *geographic approach*, the destination could be characterized as *the certain territory* that is characterized by some significant specific features. The destination from the *marketing approach* is assessed as *the tourism industry product*: it means nearly exclusively as *the set of tourism activities* offered by local and regional services providers.

The Czech Republic tourism marketing territories, for example, could serve as the example: of a country divided into following concrete larger destinations:

- *Prague;*
- *Šumava mountains;*
- *Czech Paradise;*
- *Western Bohemian spas;*
- *Eastern Bohemia;*
- *Czech Moravian Highlands*
- *Southern Morava.*

² LACINA, K.: *Management a marketing cestovního ruchu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní. 2010, p. 50.

What concerns the destination management and marketing development different authors are dividing the development of the mentioned phenomenon in some western European countries into three stages:

- 1 *Political management destinations*: in the 1970s;
- 2 *Destination management* that was comprehended only as the background for individual business organizations activities: in the 1980;
- 3 *Destination management as the actor of common business activities creation and implementation*: since the 1990s.

The first advertisement associations were founded in the some tourism industry attractive regions mainly in western European countries and in the U. S. A. in the beginning of the 1960s. Simultaneously the first associated marketing activities were developed predominantly by the accomodation facilities owners – including their mutual participation in trade fairs organization.

The period of the 1970s and 1980s could be considered as the next stage. That time the first regional tourism industry organizations were established. They started to cooperate on the basis of mutual agreements regulating the advertisement of products, their sale and the offer of other selected services. The key role was played by the owners of accomodation facilities.

The Quality Marketing Management principles and their possible implementation started to be discussed in many summer resorts in the 1980s and the 1990s.

The contemporary tourism destinations and the destination management were formed definitively in the 1990s when individual entrepreneurial entities were united into big units developing their activities on the basis of common strategic plans.

Nowadays the term “destination management” in itself is often defined as the set of techniques, instruments and measures implemented inside the destination in such activities like planning, partners communication and the communication with customers as well as in the complete tourism activities regulation.

Bécherel, one of tourism industry theoreticians, identifies, for example, four stages of the tourism policy creation in the destination:

- 1 *The stage oriented exclusively into advertisement activities based on the cooperation among authorities and entrepreneurs. This stage was finished in time when tourism became the significant economic branch.*
- 2 *The stage oriented to advertisement and to products offer when the public sector started to invest into the construction of infrastructure as well as entrepreneurs into the destination marketing.*
- 3 *The stage oriented to the destination competitiveness increasing underlining the significance of quality improvement and tourism effectiveness and also the protection of destination resources.*
- 4 *The stage in which strategies based on the strategic planning principles started to play the decisive role.*

There is the general consent in the idea that key role in the destination marketing and management is played by *synergic interaction of five sub-systems* that unite cooperating partners and also connect the destination territory with the broader regional international market.

They are:

1. *The system of key products and services provision.*
2. *Distribution channels and their networks.*
3. *The budget policy.*
4. *Quality management implemented in destinations as the whole.*
5. *Destination management and marketing principles implementation in everyday companies activities.*

Destinations are the most usually *specified according to their typical activities*. The next destinations types are utilized, for example, in the Czech Republic in such a way:

- *spas destination;*
- *natural destination;*
- *water areas destination;*
- *village destination;*

- *cultural cognitive destination;*
- *historical monuments destination;*
- *winter sports destination;*
- *religion destination;*
- *border destination;*
- *attractivites destination.*

Nowadays principles stressed by different theoreticians are implemented not only in famous European, U. S. and Carribean summer resorts but simultaneously in growing number of Asian tourism destinations. Uzbekistan where the turism services are developed relatively very quickly could be one of such examples. More than 2.5million foreign tourists visited famous historical centres in Samarkand, Bukhara, Khorezm and Khiva as well as some others starting with the capital Taskent in year 2017. That time more than 100 new hotels were operated and 403 projects in tourist zones "Kadimiy Bukhoro" (in Bukhara) and "Samarkend City" were implemented. The mentioned destinations were and are visited by foreign tourists mainly from Japan, China, India, Germany, France, Italy and from Russia. New destinations are prepared in other attractive localities of this country including desert fauna of Kyzylkum. Tourists are transported in the in growing number by the "Uzbekistan Airways", the national air company performing regular flights to approximately 40 towns mainly in Europe, Asia, and the Middle East. Their accomodation in the tourism destinations is regularly modernized.

This country utilizes effectively support from the U. N. World Tourism Organization that opened its office in Samarkand in year 2004. Bukhara, Samarkand and Khiva were included into the list of UNESCO World Heritage sites.

Tourism destinations from the point of view of their *promotion* is possible to divide according to different criteria. The following experience has the general significance for the determination of the destination types:

1. *Customers prefer a certain destination to another one:* the destination is the instrument of the purchase, sale and the consumption in such a way.

2. The visitors prefer the purchase of products through the concrete intermediaries.
3. *The final products mix is dependent on the selection of services made by the customer directly in the destination.*

The experience accumulated during more of forty years confirm the fact that following marketing approaches are necessary for success achievement in destinations:

- *the common logo;*
- *the common brand of quality;*
- *the common information and reservation systems;*
- *the common price policy;*
- *the common market research;*
- *the partnership between the public and private sectors;*
- *the support of associations and organizations having some relationship to the tourism activities.*

Six other components (sometimes called "six As") are considered to be the most typical for the destination specification:

- *attractions:* they represent the primary offer influencing the number of visitors in the destination;
- *accessibility and ancillary of services:* they concern services ensuring the destination territory accessibility as well as services enabling the transport to the territory, the movement to attractivities inside it;
- *amenities (agreeable things):* they concern tourism industry infrastructure enabling the sojourn in the destination and their attractivities utilization;
- *attractivities:* accomodation, restaurants, hotels, boarding houses, cultural and other facilities;
- *available packages:* different products packages;
- *activities:* different activities offered in the destination.

Philip Kotler stresses in this connection that each tourism destination should build its strategy, respectively its brand based on its key products representing *competitive advantages*. One of the most important tourism destination function is to create the institutional framework

for the tourism industry activities development collectively and in their systematic coordination. This *competitive advantage of the destination* is represented by the ability to offer products that uniquely meet the needs and expectations of clients and which are offered to them as the expression of their own value.

The very significant factor of the tourism attractivities in the *destination promotion* is the *offer*. It should be considered as one of the *highest possible motivation factor for visitors*. The offer in the tourism industry is generally divided into primary and secondary ones. The *primary offer* is the main motivation for the consumption of tourism services by visitors. The *attractivities (natural, cultural, historical and social)* have the domination position in this offer. The *secondary offer* is represented by the *quality of destination equipment* which creates precondition for attractivities utilization in the destination.

Taking all mentioned things into account M. Palátková, one of Czech leading specialists, characterized the destination in the following words:

“Destination is represented by the set of different services concentrated in the certain place or the region [...] The destination offers services like accommodation, catering, sport activities and the entertainment [...] It is the catalyst stimulating all other fields of services – the accomodation, transport, tourism industry entertainment, sport activities.”³

As I have stressed before, the term “destination management” is sometimes defined as a set of techniques, tools and measures used in coordinated planning, organization, communication, decision making, and tourism regulation in a given destination. It fulfills in particular the planning, marketing, tender function and representation of interests in the destination of affiliated entities.

Czech scholar D. Jakubíková says that:

“... people perceive the destination as a whole. They perceive the landscape, the environment, the services offered and their quality, the cultural, sporting and recreational possibilities, the safety, the cleanliness, the helpfulness of the locals and the language skills of the people they encounter during their

³ PALÁTKOVÁ, M.: *Marketingová strategie destinace cestovního ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2006, p. 16.

stay. Both the visitor and the tourist arrive in the destination only when the destination has something to offer. The same author also reminds that ' the tourist destination can be considered:

*– as a collective producer."*⁴

The contemporary destination marketing and management is considered very often as the *highly sophisticated way of the tourism industry marketing and management activities and their organization in the region*. It guarantees the environment protection as well as the development of the social, cultural and economic life.

D. Jakubíková reminds that "tourism destination marketing is a process of alignment of destination resources with market needs... It includes a site planning, organization, management and control strategy for site designation and focuses mainly on the strengths of the competitive position of current locations in the international attractive target groups."⁵

The important tourism industry contribution *in the economic sphere* is expressed predominantly by *the payment balance improvement* as well as by *incomes of local and regional budgets increasing*.

In the social and cultural spheres the positive influence of the tourism industry is manifested by the creation of new labour places and incomes redistribution what is resulted in the poverty reduction.

Moreover the marketing and management positive contribution to the development of regions is also represented by the utilization of facilities constructed in the tourism destination by its residents which contributes to the increase of their standard of living. Last but not least the positive tourism activities influence is also reflected in the form of *new SMEs foundation* and their development. Such a development also enables to protect as well as to develop the local and regional traditions.

On the other hand the important lecture from the destination marketing and management the long term study confirms the different specialists in the tourism industry positions reminding that *not all localities have suitable conditions for the tourism industry development*. Therefore,

⁴ JAKUBÍKOVÁ, D.: *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2009, p. 37.

⁵ JAKUBÍKOVÁ, D.: *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2009, p. 38.

the tourism industry should be supported predominantly in territories equipped by the modern infrastructure represented both by the transport networks on the one hand and the catering and entertainment facilities⁶

C) ROLE AND TASKS OF DESTINATION COMPANIES IN DESTINATION MANAGEMENT AND MARKETING PRINCIPLES IMPLEMENTATION

Activities of the tourism destinations are managed more and more often by the special *destination companies* which is possible to characterize as *concrete results of the main providers networking*. Companies in destination management implemented by them should guarantee the high quality mainly of the following activities:

1. *To organize and coordinate vertical and horizontal coordination of entities associated with them* (managing the destination as a holding company).
2. *To compare critically the destination level with the best other destinations level in order to achieve greater benefit for the client and slimming the necessary processes.*
3. *To be responsible for fulfilling the basic functions of tourism management and marketing in the destination.*
4. *To fulfill the bidding functions.*
5. *To perform marketing functions*

Such companies are *financed by cooperating entrepreneurs* and they are usually supported by the local government. Their principal task is to coordinate individual entrepreneurs' activities in the tourism industry inside one association. These companies can be founded either as quite new subjects or by one of existing tourism organizations that could be transferred in such a way.

The concrete *legal forms* of such companies are determined by the number of marketing and management activities, the character of key

⁶ BRATL, H. – SCHMIDT, F.: *Destination Management*. Wien – Institute für regionale Innovation. 2008. p. C/29–C/30.

destination products as well as by the disposable amount of money in their budgets.

The important experience from the destination marketing implementation informs that the efficient destination company must predominantly:

- *create and advertise permanently new tourism industry products;*
- *work out broader marketing studies on the basis of the market research;*
- *improve systems of the staff professional education;*
- *create the system of advisory and educational services for entrepreneurs in the tourism industry.*

REFERENCES

1. BUHALIS, S, D.: Marketing the Competitive Destination of the Future. In *Tourism Management: Research Policies Practice*, 1/2000.
2. HARRILL, R.: *Fundamentals of Destination Management and Marketing with Answer Sheet (Ei)*. Prentice Hall, 2012. ISBN 978-013-3076-929.
3. CHOI, H. – SIRAKAYA, E.: „Sustainability Indicators for Managing Community Tourism.“ In „*Tourism Management*“, 2006. ISSN 0261-52177.
4. INDROVÁ, J. – MALÁ, V.: *Cestovní ruch*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2004. ISBN 80-245-0799-4.
5. INDROVÁ, J. a kol.: *Cestovní ruch (základy)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2007. ISBN 978-80-245-1252-5.
6. JAKUBÍKOVÁ, D.: *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3247-3.
7. KEMP, D. D.: „*Exploring enviromental issues (An integrated approach)*“. London: Taylor Francis Group, 2004. ISBN 0415-26864-8.
8. KIRÁLOVÁ, A.: *Marketing destinace cestovního ruchu*. 1. vydání. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-56-4.
9. KOLEKTIV AUTORŮ: „*Průmysl cestovního ruchu*“. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2008.
10. KOTLER, P.: *Marketing podle Kotlera*. Praha: Management Press, 2000.
11. LACINA, K.: *Regionální rozvoj a veřejná správa*. Praha: Vysoká škola finanční a správní – EUPress, 2007. ISBN 978-80-86754-74-1.

12. LACINA, K.: *Management a marketing cestovního ruchu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní – EUPress, 2010. ISBN 978-80-7408-035-7.
13. MALÁ, V. a kol.: *Základy cestovního ruchu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002. ISBN 80-245-0439-1.
14. MIDDLETON, V. – FYALL A. – MORGAN, M.: *Marketing in travel and tourism*. 4th ed. London: Butterworth-Heinemann, 2009. ISBN 07-506-8693-6.
15. MORRISON, A. M.: *Marketing pohostinství a cestovního ruchu*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-90-2.
16. NĚMČANSKÝ, M.: *Management cestovního ruchu* 1. vydání. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 1995. ISBN 80-85879-18-2.
17. PALATKOVÁ, M.: *Marketingová strategie destinace cestovního ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1014-5.
18. PETRŮ, Z.: *Základy ekonomiky cestovního ruchu*. Praha: Idea Servis, 2007. ISBN 978-80-85970-55-5.
19. VAŇÁK, M. – NAHODIL, F.: *Základy marketingu*. Praha: Vysoká škola finanční a správní – EUPress, 2007. ISBN 978-80-86754-85-7.
20. VAŠKO, M.: *Cestovní ruch a regionální rozvoj*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2002. ISBN 80-245-0445-6.

CONTACT

prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.
Vysoká škola finanční a správní
email: kar.lacina@seznam.cz

PRÁVNA ÚPRAVA SADZBY DANE Z PRIDANEJ HODNOTY V KONTEXTE ZMIEN PO ROKU 1992

LEGISLATION OF THE VALUE ADDED TAX RATE IN THE CONTEXT OF THE CHANGES AFTER THE YEAR 1992

Soňa Kubincová

Abstrakt

Právna úprava sadzby dane z pridanej hodnoty ovplyvňuje každého z nás. Príspevok rozoberá zmeny v právnom zakotvení sadzby dane z pridanej hodnoty od roku 1993 až po súčasnosť a zároveň poukazuje na dôvody týchto zmien.

Kľúčové slová

daň z pridanej hodnoty, základná sadzba dane, znížená sadzba dane

Abstract

The VAT rate regulation affects each of us. The paper discusses changes in the legal basis of the value-added tax rate from 1993 up to the present day and points out the reasons for these changes.

Key words

value added tax, basic tax rate, the reduced tax rate

ÚVOD

Prechod z centrálne plánovanej ekonomiky na trhové hospodárstvo si vyžiadal komplexnú daňovú reformu. Celková koncepcia daňovej reformy bola spracovaná federálnym ministerstvom financií

v spolupráci s ministerstvami financií Českej republiky a Slovenskej republiky a schválená uznesením vlády Českej a Slovenskej Federatívnej republiky pod č. 532/1990 zo dňa 02.08.1990.¹ Zmeny sa museli nevyhnutne dotknúť aj legislatívnej úpravy nepriamych daní, konkrétne nepriamej dane z obratu, ktorá trhovému mechanizmu nevyhovovala. Z tohto dôvodu bol v spolupráci so zahraničnými expertami z Medzinárodného menového fondu a Komisie Európskych spoločností vypracovaný návrh zákona o dani z pridanej hodnoty. V dôvodovej správe k návrhu zákona o dani z pridanej hodnoty sa uvádzalo, že nahradenie dane z obratu systémom dane z pridanej hodnoty doplneným o spotrebné dane bolo jedným z dominantných rysov novej daňovej sústavy².

1. SADZBA DANE Z PRIDANEJ HODNOTY V KONTEXTE PRÁVNEJ ÚPRAVY ÚČINNEJ V ROKOCH 1992 AŽ 1995

Dňa 1. júla 1992 nadobudol účinnosť zákon č. 222/1992 Zb. o dani z pridanej hodnoty (ďalej len „zákon č. 222/1992 Zb.“). Tento zákon vychádzal z niekoľkých princípov. Napríklad základného princípu, v zmysle ktorého je daň z pridanej hodnoty svojou podstatou nepriamou daňou, ktorou je zdaňovaný každý predaj tovaru a služieb v každej fáze ich výroby a distribúcie, pričom do štátneho rozpočtu je táto daň odvádzaná postupne predovšetkým prostredníctvom podnikateľov zaregistrovaných ako platcovia dane v pravidelných termínoch za zdaňovacie obdobie³. Z pohľadu sadzieb dane z pridanej hodnoty zakotvených týmto zá-

¹ Dôvodová správa k návrhu zákona č. 222/1992 Zb. o dani z pridanej hodnoty.

² Nová daňová sústava bola do právneho poriadku zakotvená zákonom č. 212/1992 Zb. o sústave daní, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1993. V zmysle tohto zákona sústavu daní v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike tvorili 1. Daň z pridanej hodnoty včítane dane pri dovoze. 2. Spotrebné dane, a to a) daň z uhľovodíkových palív a masťív, b) daň z liehu a destilátov, c) daň z piva, d) daň z vína, e) daň z tabaku a tabakových výrobkov. 3. Dane z príjmov: a) daň z príjmov fyzických osôb, b) daň z príjmov právnických osôb. 4. Daň z nehnuteľností. 5. Cestná daň. 6. Daň z dedičstva a darovania. 7. Daň z prevodu nehnuteľností. 8. Dane na ochranu životného prostredia.

³ V skutočnosti však táto daň zatažuje konečného spotrebiteľa.

konom je možné poukázať na skutočnosť, že základným východiskovým bodom úvah o navrhnutých sadzbách bolo zaistenie potrieb príjmovej stránky štátnych rozpočtov pri minimalizácii dopadov na úroveň cenovej hladiny. Cieľom bolo aj maximálne zníženie počtu daňových sadzieb, pričom pri stanovení sadzieb sa prihliadalo i k doporučeným sadzbám dane z pridanej hodnoty v krajinách Európskeho spoločenstva v rámci pripravovanej harmonizácie daňového systému a k dopadu na zaistenie správy daní⁴. V súlade s uvedenými faktormi boli navrhnuté a do zákona č. 222/1992 Zb. zakotvené dve sadzby dane z pridanej hodnoty. Tieto sadzby dane boli ustanovené jednotne pre celé územie Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, pričom ich výška v zásade závisela od toho, či išlo o sadzbu dane pri tovare, pri službe, pri nehnuteľnostiach alebo pri prevode a využití práv.

Sadzba dane z pridanej hodnoty pri tovare bola 23 %. Výnimku tvorila tepelná energia a tovary uvedené v prílohe č. 1, pri ktorých bola sadzba dane 5 %. V prílohe č. 1 bolo uvedených viac ako štyridsať tovarov, medzi ktoré patrili napríklad živé zvieratá, mäso, ryby, mlieko, vtáčie vajcia, prírodný med, zelenina, obilie, jedlé ovocie, orechy, mlynárske výrobky, živočíšne a rastlinné tuky a oleje, trstinový alebo repný cukor, ostatné cukry, voda vrátane minerálnych vôd prírodných alebo umelých, stolný ocot, farmaceutické výrobky, papier, kartón, lepenka, obálky, toaletný papier, vreckovky, detské plienky, registre, účtovné knihy, knihy, brožúry, časopisy, vozidlá pre invalidov, ortopedické pomôcky.

Sadzba dane z pridanej hodnoty pri službách bola 5 %. Výnimku tvorili služby uvedené v prílohe č. 2, pri ktorých bola sadzba dane 23 %. V prílohe č. 2 boli uvedené tieto služby: reštauračné stravovanie; opravy a údržba strojov a zariadení pre energetiku a ťažbu, pre metalurgický, strojársky a kovoobrábací priemysel, pre chemický priemysel, pre spotrebný a potravinársky priemysel, pre stavebnú výrobu a výrobu stavebných látok a ich uzlov; opravy a údržba traktorov, poľnohospodárskych strojov a zariadení; opravy a údržba dopravných prostriedkov, výrobkov elektrotechnického a elektronického priemyslu, výrobkov jemnej mechaniky a opravy náradia; opravy a údržby ostatných výrobkov

⁴ Bližšie: Dôvodová správa k návrhu zákona č. 222/1992 Zb. o dani z pridanej hodnoty.

strojárského a kovoobrábacieho priemyslu; opravy gumových výrobkov (okrem obuvi), výrobkov drevospracujúceho priemyslu, výrobkov textilného a konfekčného priemyslu, výrobkov kožiarskeho priemyslu (okrem opravy obuvi), výrobkov kultúrnej spotreby a ostatných priemyselných výrobkov (okrem opravy a údržby ortopedických a protetických výrobkov, výrobkov očnej optiky a ochranných pomôcok); doprava nákladov; ubytovacie služby; služby cestovného ruchu; požičiavanie predmetov dlhodobej spotreby (okrem služby samoobslužných prevádzok); obchodné a sprostredkovateľské služby a požičiavanie strojov a zariadení organizáciám.

Sadzba dane pri nehnuteľnostiach vrátane stavebných objektov zaradených podľa osobitného predpisu⁵ do príslušných odborov, ako aj sadzba dane pri prevode a využití práv bola 5 %. Výnimkou bol prenájom, keď sa po skončení nájomnej zmluvy prenajatá hnutelná vec vracala prenajímateľovi, kedy bola sadzba dane 23 %. Sadzba dane pri službách zaradených podľa osobitného predpisu⁶ do príslušných odborov ako výkony nákupu poľnohospodárskych a lesníckych výrobkov, výkony odbytu a zásobovania (vrátane skladového hospodárstva), výkony zahraničného obchodu a výkony vnútorného obchodu, bola rovnaká ako pri dodávanom tovare, na ktorý sa uvedený výkon vzťahoval. Táto právna úprava sadzieb z pridanej hodnoty však nemala dlhé trvanie.

Už v roku 1993 bola jedna sadzba dane zvýšená o dva percentuálne body a druhá sadzba o jeden percentuálny bod. S účinnosťou od 1. augusta 1993 tak platila sadzba dane pri tovare vo výške 25 %, pri tepelnej energii a tovare uvedenom v prílohe č. 1 bola sadzba 6 %. Pri službách bola sadzba tiež 6 % s výnimkou služieb uvedených v prílohe č. 2, pri ktorých bola sadzba dane 25 %. Sadzba dane pri stavbách vrátane stavebných objektov a stavebných prác zaradených podľa osobitného predpisu do

⁵ Zákon č. 222/1992 Zb. o dani z pridanej hodnoty odkazoval na v tom čase platnú vyhlášku Federálneho štatistického úradu č. 124/1980 Zb. o jednotnej klasifikácii stavebných objektov a stavebných prác výrobnéj povahy v znení neskorších predpisov.

⁶ Zákon č. 222/1992 Zb. o dani z pridanej hodnoty odkazoval na v tom čase platnú vyhlášku Federálneho štatistického úradu č. 114/1972 Zb. o zavedení a využívaní jednotnej klasifikácie výkonov v znení neskorších predpisov – odbory číslo 941, 942, 943 a 945.

príslušných odborov bola 6 % a sadzba dane pri prevode a využití práv bola 6 %, s výnimkou prenájmu, kde sa po skončení nájomnej zmluvy prenajatá hnutelná vec vracia prenajímateľovi, kde bola sadzba dane 25 %. S účinnosťou k 1. augustu 1993 bolo ustanovenie § 16 zákona č. 222/1992 Zb. doplnené o odsek 7, podľa ktorého sa pri zmluvách o kúpe prenajatej veci zo vstupnej ceny uplatnila rovnaká sadzba ako pri tovare alebo nehnuteľnosti, ktoré sú predmetom tejto zmluvy, a z prirážky, ktorá je na účely zákona určená ako rozdiel medzi celkovou dohodnutou sumou splátok a vstupnej ceny predmetu bez dane, bola sadzba 6 %.

Uvedená úprava sadzby dane z pridanej hodnoty platila až do prijatia zákona č. 289/1995 Z. z. o dani z pridanej hodnoty (ďalej len „zákon č. 289/1995 Z.z.“), ktorým bol zákon č. 222/1992 Zb. v znení neskorších predpisov v celosti zrušený.

2. OD ZLOŽITOSTI K JEDNODUCHOSTI PRI PRÁVNEJ ÚPRAVE SADZBY DANE Z PRIDANEJ HODNOTY

Zákon č. 289/1995 Z. z. z pohľadu sadzby dane nadviazal na predchádzajúcu právnu úpravu v malom rozsahu, nová právna úprava obsahovala viacero nových prvkov. Nový zákon už nerozlišoval sadzby podľa toho, či išlo o sadzby pri tovare alebo pri službách, ale stanovoval jednu základnú sadzbu dane a z tejto sadzby stanovoval niekoľko výnimiek.

Vo vyhlásenom znení zákona bola základná sadzba dane stanovená vo výške 23 %. Výnimka z tejto sadzby dane bola napríklad pri tovare a službách uvedených v prílohe zákona č. 289/1995 Z. z., pri ktorých bola sadzba dane 6 %. Nakoľko príloha obsahovala množstvo tovarov a služieb, možno poukázať len na niektoré z nich, napríklad tepelnú energiu, kone, somáre, muly, mulice, ovce, kozy, kohúty, domáce králiky, hovädzie mäso, bravčové mäso, baranie alebo kozie mäso, mäso a jedlé droby hydiny, králičie alebo zajačie, ryby (s výnimkou napríklad akváriových rýb, úhorov, žralokov), mlieko, smotana, syry a tvaroh, vtáčie vajcia, prírodný med, paradajky, zemiaky, cibuľa, kapusta, mrkva, strukoviny, banány, citrusové plody, marhule, jablká, hrušky, orechy, obilie, múka, cukrová repa, slnečnicový olej, toaletný papier vyrobený z viac ako 70 % recyklovaného papiera, hygienické vložky a tampóny, detské

plienky a podobné hygienické výrobky, školské výrobky z papiera alebo kartónu, knihy, brožúry, letáky a podobné tlačiarenské výrobky, bankovky, ortopedické pomôcky a prístroje, služby poskytované v poľnohospodárstve a chovateľstve, okrem veterinárnych služieb, lov, odchyt zveri, odchov zveriny a služby s tým súvisiace okrem produktov lovej zveri, služby lesných škôlok, služby súvisiace s lesníctvom a ťažbou dreva, služby súvisiace s chovom rýb a s rybolovom, rozvod elektriny, rozvod plyných palív potrubím, výroba a rozvod pary a teplej vody (vrátane energie v studenej forme), výroba a rozvod vody, oprava obuvi a iných výrobkov z kože vrátane opravy obuvi na počkanie, hotelové služby - len ubytovacie služby, služby poskytované v kempingoch a iných zariadeniach pre krátkodobé ubytovanie - len ubytovacie služby, služby poskytované detskými prázdninovými tábormi, služby jedální, pozemná doprava, potrubná doprava okrem cestnej dopravy nákladov, vodná doprava, vzdušná doprava, právne služby, služby daňového poradenstva, verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie a služby s tým spojené, školstvo, zdravotníctvo a sociálna starostlivosť.

Ďalšou výnimkou bola sadzba dane vo výške 6 %, ktorá sa uplatňovala pri dodaní stavby zaradenej podľa osobitného predpisu do príslušného odboru, ako aj pri prevode a prechode nehnuteľnosti alebo jej časti a pri prenájme nehnuteľnosti alebo jej časti a pri prenájme a požíčaní osobných automobilov, pri ktorých nebolo možné uplatniť nárok na odpočet dane. Pri zdaniteľných plneniach podľa zmlúv o kúpe prenajatej veci sa uplatňovala sadzba dane, ktorá sa vzťahovala na predmet tejto zmluvy s výnimkou, ak predmetom takejto zmluvy bol osobný automobil. Ak bol predmetom zmluvy o kúpe prenajatej veci osobný automobil, uplatnila sa na jeho vstupnú cenu sadzba dane 23 % a na prirážku, ktorá bola súčasťou dohodnutej splátky, sadzba dane 6 %. Ak bol predmetom zdaniteľného plnenia tovar ako súbor vecí, pričom jednotlivé veci, ktoré ho tvorili, mali rôzne sadzby dane, použila sa sadzba dane určená na vec, ktorá tovaru určuje podstatný charakter.

Uvedenú úpravu sadzieb dane obsiahnutú v ustanovení § 10 vyhláseného znenia zákona č. 289/1995 Z. z. dopĺňalo ustanovenie § 49 ods. 5, ktoré stanovovalo sadzbu dane pri dovezenom tovare. Táto sadzba bola vo výške 23 % s výnimkou tovaru uvedeného v prílohe tohto zákona (vyššie príkladmo spomínaný tovar), pri ktorom bola sadzba dane 6 %.

Počas platnosti zákona č. 289/1995 Z. z. došlo k niekoľkým zmenám v právnej úprave sadzby dane z pridanej hodnoty. Už s účinnosťou k 1. januáru 1997 bola do zákona č. 289/1995 Z. z. doplnená príloha č. 2, ktorá obsahovala zoznam tovarov, ktoré sa pevne zabudovávali ako súčasť stavby a ktoré podliehali sadzbe dane vo výške 23 %. Išlo napríklad o kachle, kotly s ohniskom, sporáky, kozuby, radiátory ústredného kúrenia nevykurovaného elektricky a ich časti a súčasti zo železa alebo z ocele, niektoré umývačky riadu, pôvodné diela výtvarného modelárstva a sochárske diela z akýchkoľvek materiálov, koberce a iné textilné podlahové krytiny, záclony, závesy (vrátane drapérií), rolety.

S účinnosťou k 1. aprílu 1999 bolo do zákona č. 289/1995 Z. z. doplnené ustanovenie § 49a upravujúce uplatňovanie dane pri príležitostnej autobusovej preprave, pričom sadzba dane za osobu a prejdený kilometer v tuzemsku bola určená na 0,05 Sk.

Ďalšou novelou, ktorá sa dotkla úpravy sadzby dane obsiahnutej v zákone č. 289/1995 Z. z. bola novela realizovaná zákonom č. 153/1999 Z. z.⁷ Touto novelou bola sadzba dane pri príležitostnej autobusovej preprave zmenená na 0,10 Sk za osobu a prejdený kilometer v tuzemsku. Zároveň však bola aj pôvodná 6 % sadzba dane z pridanej hodnoty v celom zákone č. 289/1995 Z. z. zvýšená o 4 percentuálne body, čo znamenalo, že napríklad pri tovare a službách uvedených vo vyššie spomínanej prílohe č. 1 s účinnosťou od 1. júla 1999 platila sadzba vo výške 10 %.

S účinnosťou od 1. januára 2003 došlo k ďalšej zmene, v dôsledku ktorej bola základná sadzba dane znížená na 20 % a sadzba dane pri tovaroch a službách uvedených v prílohe č. 1 zvýšená na 14 %. Rovnako došlo k zmene sadzby dane pri dovezenom tovare, ktorá sa znížila na 20 % s výnimkou tovaru uvedeného v prílohe č. 1 tohto zákona, na ktorý sa vzťahovala sadzba dane vo výške 14 %. V ostatných prípadoch, t. j. pri dodaní stavby zatriedenej podľa osobitného predpisu do príslušného odboru a pri poskytovaní stavebných prác zatriedených do číselných kódov 45.1 až 45.4 klasifikácie produkcie vrátane tovarov, ktoré sa pevne

⁷ Celé znenie zákona je zákon č. 153/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 289/1995 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov.

zabudovávajú ako súčasť stavby alebo nehnuteľnosti⁸, ako pri prevode a prechode nehnuteľnosti alebo jej časti, a pri prenájme nehnuteľnosti alebo jej časti, a pri prenájme a požičiavaní osobných automobilov, pri ktorých nemožno odpočítať daň ostala 10 % sadzba dane. Nezmenená sadzba dane ostala aj pri zdaniteľných plneniach podľa zmlúv o kúpe prenájatej veci, pri ktorých sa naďalej uplatňovala sadzba dane, ktorá sa vzťahovala na predmet tejto zmluvy s výnimkou, ak predmetom takejto zmluvy bol osobný automobil, a ak bol predmetom zmluvy o kúpe prenájatej veci osobný automobil, uplatnila sa na jeho vstupnú cenu sadzba dane 23 % a na prírážku, ktorá bola súčasťou dohodnutej splátky, sadzba dane vo výške 10 %. A naďalej platila aj sadzba dane 0,10 Sk za osobu a prejdený kilometer v tuzemsku pri príležitostnej autobusovej preprave.

Najvýznamnejšou však z pohľadu vývoja právnej úpravy sadzby dane z pridanej hodnoty podľa nášho názoru z pohľadu možno považovať poslednú novelu zákona č. 289/1995 Z. z. realizovaná zákonom č. 255/2003 Z. z.⁹ Touto novelou došlo k zjednoteniu sadzby dane. Sadzba dane z pridanej hodnoty bola s účinnosťou od 1. januára 2004 stanovená jednotne vo výške 19 %. Výnimku z tejto sadzby v zákone č. 289/1995 Z. z. tvorila len sadzba dane pri príležitostnej autobusovej doprave, ktorá aj naďalej zostala vo výške 0,10 Sk za osobu a prejdený kilometer v tuzemsku. Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 255/2003 Z. z. vyplýva, že návrh novely zákona sa predkladal v nadväznosti na Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa zaviazala zjednotiť sadzby dane z pridanej hodnoty pred vstupom do Európskej únie, a Konceptiu daňovej reformy v rokoch 2004–2006. Cieľom zákona bolo zavedenie jednej sadzby dane z pridanej hodnoty, a tým dosiahnutie zjednodušenia mechanizmu uplatňovania tejto dane. Návrhom zákona sa tiež malo dosiahnuť posilnenie príjmov štátneho rozpočtu z nepriameho zdanenia. Dosiahnutie uvedených cieľov sa predpokladalo najmä zavedením jednej sadzby dane z pridanej hodnoty, ktorej budú podliehať

⁸ S výnimkou technologického zariadenia stavby alebo nehnuteľnosti a s výnimkou tovarov uvedených v prílohe č. 2.

⁹ V celom znení zákon č. 255/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 289/1995 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov

všetky zdaniteľné plnenia, pričom zavedenie jednej sadzby dane malo zároveň zjednodušiť mechanizmus tejto dane, znížiť administratívnu náročnosť u každého platiteľa dane i u správcov dane a zamedziť rôzne špekulatívne snahy, ktoré umožňovala existencia dvoch sadzieb dane. Zdaňovanie jednou sadzbou dane sa malo prejavovať vo vyššom daňovom zaťažení všetkých zdaniteľných plnení, ktoré doteraz podliehali zdaneniu zníženou sadzbou dane, pričom takéto zvýšené daňové zaťaženie malo znamenať zvýšenie výnosu dane o cca 14,1 mld. Sk. Tento návrh zákona sa však nestretol len s pozitívnymi odozvami, o čom svedčí aj skutočnosť, že bol rozhodnutím prezidenta Slovenskej republiky zo dňa 27. júna 2003 vrátený Národnej rade Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie. Jedným z hlavných dôvodov vrátenia návrhu zákona prezidentom bola práve jedna sadzba dane. Prezident Slovenskej republiky argumentoval tým, že zvýšením 14 % sadzby dane z pridanej hodnoty (na 19 %) dôjde k ďalšiemu zvýšeniu životných nákladov obyvateľov, čo bude mať negatívny dopad najmä na sociálne slabšie skupiny obyvateľov, najmä na dôchodcov, mladé rodiny s deťmi a nízkopríjmové skupiny obyvateľstva, u ktorých podľa jeho názoru malo dôjsť k výrazne negatívnemu ovplyvneniu ich spotreby s priamym dosahom na ďalšie zníženie ich životnej úrovne. Prezident Slovenskej republiky v tejto súvislosti zároveň poukázal na absenciu kompenzácií dopadov na nízkopríjmové skupiny obyvateľov a zníženia konkurencieschopnosti tých odvetví, ktoré vyrábali tovary a poskytovali služby, u ktorých sa uplatňovala 14 % sadzba dane z pridanej hodnoty, a to aj v súvislosti s inými štátmi EÚ, najmä krajinami V4. Z týchto dôvodov bol názoru, že v tom čase bolo potrebné zachovať aj „zníženú“ sadzbu dane z pridanej hodnoty, a to najmä pri základných potravinách, energiách, liekoch, zdravotníckych pomôckach, knihách, novinách, časopisoch, dodaní stavieb, stavebných prácach, službách v oblasti cestovného ruchu a kultúry. Napriek uvedeným argumentom prezidenta Slovenskej republiky bol zákon č. 255/2003 Z. z. dňa 10. júla 2003 Národnou radou Slovenskej republiky schválený, a to aj s jednotnou sadzbou dane z pridanej hodnoty vo výške 19 %. Zákon č. 289/1995 Z. z. však po tejto novele už nemal dlhé trvanie.

3. OD JEDNODUCHOSTI KU KOMPLIKOVANOSTI V PRÁVNEJ ÚPRAVE SADZBY DANE Z PRIDANEJ HODNOTY?

Dňa 1. mája 2004 nadobudol účinnosť nový v súčasnosti platný zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty (ďalej len „zákon o dani z pridanej hodnoty“), ktorým bol zákon č. 289/1995 Z. z. v znení neskorších predpisov v celosti zrušený. Dôvodom novej právnej úpravy dane z pridanej hodnoty bol záväzok dosiahnuť úplnú aproximáciu nášho práva s právom Európskej únie v danej oblasti. Tento zámer sa mal podľa dôvodovej správy k návrhu zákona o dani z pridanej hodnoty dosiahnuť vypracovaním nového zákona o dani z pridanej hodnoty, ktorý by svojou štruktúrou bol porovnateľný so šiestou smernicou Rady EÚ 77/388/EHS a zároveň by riešil tie oblasti úpravy, ktoré doteraz nemohli byť riešené národnou legislatívou. Z dovedty platnej legislatívy mali byť prevzaté všetky ustanovenia, ktoré boli v súlade so spomínanou smernicou, pričom mali byť doplnené o oblasti, ktoré sa stali aktuálne až naším vstupom do EÚ. Aj voči novému zákonu o dani z pridanej hodnoty existovali výhrady. Aj uvedený zákon bol vrátený prezidentom Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie Národnou radou Slovenskej republiky, a preto aj keď bol do Národnej rady Slovenskej republiky doručený už 30. decembra 2003, k jeho prijatiu došlo až 15. apríla 2004. Zákon o dani z pridanej hodnoty prevzal jednotnú sadzbu dane vo výške 19 %.

Novelou zákona o dani z pridanej hodnoty realizovanou zákonom č. 656/2006 Z. z.¹⁰ však došlo k návratu a k zakotveniu dvoch sadzieb dane. S účinnosťou od 1. januára 2007 platila základná sadzba dane na tovary a služby vo výške 19 % zo základu dane a na tovary uvedené v prílohe č. 7 sa uplatňovala znížená sadzba dane 10 % zo základu dane. V prílohe č. 7 zákona o dani z pridanej hodnoty boli uvedené napríklad tieto tovary: antibiotiká, farmaceutické výrobky, sedačka do vane na použitie pre ťažko zdravotne postihnutých občanov, pančuchy na kŕčové žily, vychádzkové palice, palice so sedadielkom, biče, jazdecké bičky a podobné výrobky - len pre nevidiace a čiastočne vidiace osoby, okuliarevé sklá korekčné, vozíky

¹⁰ V celom znení zákon č. 656/2006 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov

pre telesne postihnuté osoby, ortopedické zariadenia vrátane bariel, liečebných a chirurgických pásov a bandáží; dlahy a ostatné pomôcky na liečenie zlomenín; umelé časti tela; načúvacie pomôcky a ostatné zariadenia nosené alebo dopravované na tele alebo v tele implantované, na kompenzovanie nejakej chyby alebo neschopnosti. Z dôvodovej správy návrhu zákona č. 656/2006 Z. z. vyplýva, že bol prijatý v nadväznosti na zámer vlády Slovenskej republiky zaviesť zníženú sadzbu dane z pridanej hodnoty na niektoré tovary a služby uvedený v Programovom vyhlásení vlády SR.

S účinnosťou k 1. januáru 2008 bola príloha č. 7 zákona o dani z pridanej hodnoty rozšírená o ďalšie tovary, a to obrázkové knižky, predlohy na kreslenie alebo maľovanie pre deti, tlačené knihy, brožúry, letáky a podobné tlačiarenské výrobky, tiež v jednotlivých listoch, okrem kníh, brožúr, letákov a podobných tlačiarenských výrobkov, tiež v jednotlivých listoch, v ktorých reklama a inzercia predstavujú jednotlivo alebo spolu viac ako 50 % celkového obsahu výrobku, hudobniny, tlačené alebo v rukopise, tiež viazané alebo ilustrované, hygienické vložky a tampóny, detské plienky a podobné hygienické výrobky – len na použitie pri inkontinencii. Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 593/2007 Z. z., na základe ktorého došlo k predmetnej novele, vyplývalo, že do zoznamu tovarov so zníženou sadzbou dane boli doplnené knihy z dôvodu, že Slovenská republika mala najmenší knižný trh spomedzi členských štátov Európskej únie. Po preradení kníh do základnej sadzby dane 19 % sa literatúra stala pre určité skupiny obyvateľstva z finančných dôvodov nedostupná, pretrvával pokles v doplňovaní knižných fondov, pokles v zásobovaní školských knižníc, v rozvoji štátneho jazyka, čo malo vplyv na celkovú vzdelanostnú úroveň slovenskej populácie v európskom i svetovom kontexte. V záujme zlepšenia dostupnosti literatúry boli preto knihy preradené zo základnej sadzby dane 19 % do zníženej sadzby dane 10 %.

V dôsledku prijatia zákona č. 83/2010 Z. z.¹¹ došlo k novele zákona o dani z pridanej hodnoty, ktorá znamenala zakotvenie druhej zníženej sadzby dane. S účinnosťou od 1. mája 2010 teda platila základná sadzba dane na tovary a služby vo výške 19 % zo základu dane, na tovary uvedené v prílohe č. 7 sa uplatňovala znížená sadzba dane 10 % zo základu dane

¹¹ V celom znení zákon č. 83/2010 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov

a na tovar vyrobený a uvedený na trh podľa osobitných predpisov¹² podľa prílohy č. 7a sa uplatňovala znížená sadzba dane 6 % zo základu dane. V prílohe 7a zákona o dani z pridanej hodnoty boli uvedené tieto tovary: mäso z hovädzích zvierat čerstvé, chladené alebo mrazené; mäso zo sviň čerstvé, chladené alebo mrazené; mäso z oviec a kôz čerstvé, chladené alebo mrazené; mäso a jedlé droby z hydiny; ostatné mäso čerstvé, chladené alebo mrazené; mäso z domácich králikov; živé ryby, ryby čerstvé alebo chladené; surové mlieko; vtáčie vajcia, v škrupinách, čerstvé; prírodný med. Tento stav však nemal dlhé trvanie.

Nasledujúcou novelou účinnou od 1. januára 2011 došlo v zásade k návratu k jednej základnej sadzby dane a jednej zníženej sadzby dane. Ustanovenie § 27 zákona o dani z pridanej hodnoty aj naďalej stanovovalo základnú sadzbu dane vo výške 19 %, z prechodného ustanovenia § 85j však vyplývalo, že v období od 1. januára 2011 do posledného dňa kalendárneho roka, v ktorom Európska komisia (Eurostat) uverejní údaje o tom, že aktuálny schodok verejnej správy Slovenskej republiky je menej ako 3 %, platila základná sadzba dane na tovary a služby vo výške 20 % zo základu dane. Skončenie obdobia uplatňovania základnej sadzby dane 20 % malo vyhlásiť Ministerstvo financií Slovenskej republiky všeobecne záväzným právnym predpisom. Z pohľadu zníženej sadzby dane, bola zrušená sadzba dane vo výške 6 % zo základu dane, ktorá bola zavedená len 1. mája 2010. S účinnosťou od 1. januára 2011 zostala teda zachovaná len znížená sadzba dane vo výške 10 % zo základu dane, ktorá sa uplatňovala na tovary uvedené vo vyššie spomínanej prílohe č. 7 zákona o dani z pridanej hodnoty. Z dôvodovej správy k návrhu zákona č. 490/2010 Z. z.13, ktorým bola realizovaná predmetná novela, vy-

¹² Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty, čo sa týka osobitných predpisov, odkazoval na ustanovenie § 3 nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 283/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú opatrenia na úpravu požiadaviek na konštrukciu, usporiadanie a vybavenie potravinárskych prevádzkarní s malým objemom výroby a ustanovenie § 3 až 8 nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 352/2009 Z. z., ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov živočíšneho pôvodu, mäsa z hydiny a domácich králikov, voľne žijúcej zveri a zveriny z nej.

¹³ V celom znení zákon č. 490/2010 Z. z, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov.

plýva, že dočasné zvýšenie základnej sadzby dane a zrušenie zníženej 6 % sadzby dane na tzv. predaj potravín z dvora sa navrhovalo v rámci opatrení na zníženie deficitu verejných financií, pričom sa predpokladalo, že navrhovanými zmenami sadzieb dane sa zabezpečí zvýšenie daňových príjmov štátneho rozpočtu v roku 2011 o 185,5 mil. eur, v roku 2012 o 196,3 mil. eur a v roku 2013 o 209,3 mil. eur. V tejto súvislosti je však nutné uviesť, že v súčasnosti je už zrejmé, že zvýšenie základnej sadzby dane z 19 % na 20 % nebolo len dočasným riešením. K vyhláseniu skončenia obdobia uplatňovania základnej sadzby dane vo výške 20 % všeobecne záväzným právnym predpisom Ministerstvom financií Slovenskej republiky nikdy nedošlo a s účinnosťou od 1. januára 2015 ustanovenie § 27 ods. 1 zákona o dani z pridanej hodnoty stanovovalo základnú sadzbu dane na tovary a služby vo výške 20 % zo základu dane.

Ďalšou novelou¹⁴, účinnou od 1. januára 2016, došlo k rozšíreniu tovarov uvedených v prílohe č. 7 na vybrané druhy niektorých potravín, a to mäsa, rýb, mlieka, masla, chleba. S návrhom na rozšírenie okruhu tovarov, na ktoré sa uplatňuje znížená sadzba dane v rámci legislatívneho procesu prišli niekoľkí poslanci. V rámci konečného znenia novely bol zapracovaný pozmeňujúci a doplňujúci návrh poslancov Ladislava Kamenického a Daniela Duchoňa, ktorí zavedenie zníženej sadzby dane na vybrané druhy potravín navrhovali z dôvodu, aby v nadväznosti na zníženie sadzby dane došlo k zníženiu spotrebiteľských cien vybraných potravín a v konečnom dôsledku, aby tieto vybrané potraviny, ako napríklad ryby, niektoré druhy mäsa boli dostupnejšie pre širšie vrstvy obyvateľstva. Okrem toho návrh zdôvodňovali aj podporou potravinárskej produkcie a chovu zvierat na území Slovenska.

S účinnosťou k 1. januáru 2019 došlo k rozšíreniu zníženej sadzby dane vo výške 10 % zo základu dane. Táto sadzba sa už neuplatňuje len na tovary uvedené v prílohe č. 7, ale aj na služby uvedené v novovytvorenej prílohe č. 7a – ubytovacie služby a tovary a služby, ktoré v rámci aktivít sociálnej ekonomiky, registrovaný sociálny podnik, ktorý 100 % svojho zisku po zdanení používa na dosiahnutie svojho hlavného cieľa, dodáva oprávnenému zákazníkovi, ak tým nedochádza k narušeniu

¹⁴ Realizovanou zákonom č. 268/2015 Z. z.

hospodárskej súťaže nezlučiteľnému s vnútorným trhom, pričom oprávneným zákazníkom je osoba iná ako zdaniteľná osoba, ak je fyzickou osobou, subjektom sociálnej ekonomiky alebo subjektom verejnej správy¹⁵. Za špecifikom tejto novelizácie právnej úpravy sadzby dane z pridanej hodnoty možno považovať skutočnosť, že bola realizovaná dvomi zákonmi, ktoré nadobudli účinnosť k tomu istému dátumu, a to zákonom č. 112/2018 Z. z.¹⁶ a zákonom č. 323/2018 Z. z.¹⁷. Okrem toho ďalším zákonom, ktorý novelizoval zákon o dani z pridanej hodnoty taktiež s účinnosťou k 1. januáru 2019, došlo k doplneniu prílohy č. 6 zákona o dani z pridanej hodnoty obsahujúcej zoznam preberaných právne záväzných aktov Európskej únie o Smernicu Rady (EÚ) 2018/912 z 22. júna 2018, ktorou sa mení smernica 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty, pokiaľ ide o povinnosť uplatňovať minimálnu štandardnú sadzbu (Ú. v. EÚ L 162, 27. 6. 2018). Pre úplnosť možno uviesť, že článok 97 smernice Rady 2006/112/ES stanovoval, že od 1. januára 2016 do 31. decembra 2017 nesmela byť štandardná sadzba nižšia ako 15 % a nakoľko Rada Európskej únie mala za to, že uplatňovaním štandardnej sadzby dane z pridanej hodnoty (DPH) sa zaisťuje bezproblémové fungovanie spoločného systému DPH, navrhla zmenu spomínanej sadzby tak, že článok 97 v súčasnosti znie: „Štandardná sadzba nesmie byť nižšia ako 15 %.“

¹⁵ Čo sa týka vymedzenia aktivít sociálnej ekonomiky, registrovaného sociálneho podniku a subjektov sociálneho podniku zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty odkazuje na zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁶ V celom znení zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁷ V celom znení zákon č. 323/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov.

4. SADZBA DANE Z PRIDANEJ HODNOTY V PRÁVNE ZÁVÄZNÝCH AKTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

V tejto súvislosti možno uviesť, že smernica Rady 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty¹⁸ sa nedotýka len štandardnej sadzby, ale aj znížených sadzieb. Štandardnú sadzbu dane (ktorú si každý členský štát určuje ako percento zo základu dane a ktorá je rovnaká pre dodanie tovaru a poskytovanie služieb) členské štáty musia uplatňovať¹⁹, zníženú sadzbu dane však členské štáty nemusia, ale môžu uplatňovať. Z článku 98 predmetnej smernice vyplýva, že členské štáty môžu uplatňovať buď jednu alebo dve znížené sadzby, avšak znížené sadzby sa môžu uplatňovať len na dodania tovaru a poskytovania služieb, ktoré patria do kategórií uvedených v prílohe III predmetnej smernice²⁰.

¹⁸ Touto smernicou došlo k zrušeniu tzv. Šiestej smernice Rady EÚ 77/388/EHS, o súladení právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa daní z obratu – spoločný systém dane z pridanej hodnoty: jednotný základ jej stanovenia, ktorá sa taktiež dotýkala aj úpravy výšky sadzby dane z pridanej hodnoty.

¹⁹ Článok 96 smernica Rady 2006/112/ES o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty.

²⁰ V prílohe III predmetnej smernice sú uvedené napríklad potraviny (vrátane nápojov okrem alkoholických nápojov) určené na ľudskú a zvieraciu spotrebu, živé zvieratá, osiva, rastliny a zložky obvykle určené na použitie pri príprave potravín; výrobky obvykle určené ako doplnok alebo náhrada potravín; rozvod vody; farmaceutické výrobky, ktoré sa bežne používajú v zdravotníctve, pri prevencii chorôb a na účely lekárskej a veterinárnej starostlivosti vrátane výrobkov používaných na antikoncepciu a hygienickú ochranu žien; lekárske vybavenie, pomôcky a iné zariadenia bežne určené na uľahčenie alebo ošetrovanie zdravotného postihnutia na výlučne osobné použitie postihnutými osobami vrátane opráv takýchto tovarov, ako aj dodanie detských sedačiek do automobilov; preprava osôb a ich sprievodnej batožiny; dodanie kníh, novín a periodík vrátane výpožičiek z knižníc, či už sú na fyzických nosičoch alebo dodané elektronicky alebo oboma spôsobmi (vrátane brožúr, letákov a podobných tlačovín, detských obrázkových knižiek, náčrtníkov alebo omalovánok, hudobných partitúr tlačených alebo písaných, máp a hydrografových alebo podobných schém) s výnimkou publikácií, ktoré sú výlučne alebo prevažne určené na propagáciu, a s výnimkou publikácií, ktoré pozostávajú výlučne alebo prevažne z videoobsahu alebo hudobného obsahu; ubytovanie, ktoré poskytujú hotely a podobné zariadenia vrátane poskytovania prázdninového ubytovania a nájom kempingových miest a parkovísk pre obytné privesy; reštauračné a stravovacie služby s možnosťou vylúčiť dodávanie (alkoholických a/alebo nealkoholických) nápojov; vstupné na spoločenské podujatia, do divadiel, cirkusov, na veľtrhy, do zábavných parkov, na koncerty, do múzeí, zoologických záhrad, kín, na výstavy a podobné kultúrne podujatia a do podobných kultúrnych zariadení; vstupné na športové podujatia...

Okrem toho článok 99 stanovuje, že znížené sadzby by mali byť v zásade²¹ stanovené ako percento základu dane, ktoré nesmie byť nižšie ako 5 % a každá znížená sadzba by mala byť stanová tak, aby výška dane z pridanej hodnoty vyplývajúca z uplatnenia takejto sadzby umožnila za bežných okolností úplné odpočítanie dane z pridanej hodnoty v súlade s ustanoveniami článkov 167 až 171 a článkov 173 až 177 predmetnej smernice. Z uvedenej smernice vyplýva aj skutočnosť, že Rada počnúc rokom 1994 na základe správy Komisie preskúma každé dva roky rozsah pôsobnosti znížených sadziieb a v súlade s článkom 93 zmluvy môže rozhodnúť o zmenách v zozname tovarov a služieb uvedené v spomínanej prílohe III. Predmetná smernica obsahuje aj tzv. osobitné ustanovenia týkajúce sa sadzby dane z pridanej hodnoty, pričom z uvedených článkov vyplýva napríklad to, že každý členský štát môže uplatniť zníženú sadzbu na dodávky zemného plynu, elektriny alebo na ústredné kúrenie alebo z nich vyplývajú osobitosti, resp. výnimky vzťahujúce sa na niektoré štáty. Tieto výnimky majú Rakúsko, môže uplatňovať v obciach Jungholz a Mittelberg (Kleines Walsertal) druhú štandardnú sadzbu, ktorá je nižšia ako zodpovedajúca sadzba uplatňovaná vo zvyšku Rakúska, ale nie je nižšia ako 15 %, Cyprus, ktorý môže uplatňovať jednu z dvoch znížených sadziieb ustanovených na dodania skvapalneného ropného plynu (LPG) v tlakových fľašiach a Prortugalsko, ktoré môže uplatňovať jednu z dvoch znížených sadziieb na mostové mýto v lisabonskej oblasti a môže na transakcie uskutočňované v autonómnych oblastiach Azory a Madeira a na priamy dovoz do týchto oblastí uplatňovať sadzby, ktoré sú nižšie ako sadzby, ktoré sa uplatňujú na pevnine. Pre Slovenskú republiku z predmetnej smernice z pohľadu sadzby dane nevyplýva žiadna výnimka.

ZÁVER

Daň z pridanej hodnoty sa dotýka každého z nás. Aj to je jedným z dôvodov, prečo sa právna úprava výšky sadzby dane z pridanej hodnoty tak často mení. Jej znižovanie je často badať v období pred voľbami a naopak jej zvyšovanie nastupuje skôr v povolebnom období. Z pohľadu

²¹ Odchýlku stanovuje článok 99 ods. 3 predmetnej smernice.

zložitosti jej úpravy v období od vzniku Slovenskej republiky od roku 1993 možno konštatovať, že táto úprava sa zjednodušila, avšak v poslednom období opäť dochádza k jej komplikovaniu. Najjednoduchšou bola úprava sadzby dane z pridanej hodnoty v rokoch 2004 až 2006, kedy sa na všetky tovary a služby vzťahovala jedna sadzba dane vo výške 19 %. Obdobie po roku 2006 však tiež nemožno označiť za neprajúce právnej úprave dane z pridanej hodnoty. Toto obdobie je totiž charakteristické tým, že došlo k zavedeniu zníženej sadzby dane z pridanej hodnoty na vybrané tovary uvedené v prílohe č. 7 zákona o dani z pridanej hodnoty, a to spôsobom, ktorý bol v zásade jasný a zrozumiteľný. Dňa 1. januára 2019 však došlo k prijatiu dvoch zákonov, ktoré právnú úpravu dane z pridanej hodnoty novelizovali a možno skonštatovať, že aj čiastočne skomplikovali. V tejto súvislosti možno na jednej strane privítať zakotvenie tovarov a služieb, na ktoré sa znížená sadzba dane vzťahuje, na druhej strane by sa však podľa nášho názoru bolo potrebné zamyslieť nad tým, či by nebolo vhodnejšie robiť systémovejšie opatrenia, ktoré by daňové zaťaženie znížili a právnú úpravu nekomplikovali. Aj vzhľadom na posledné zmeny v právnej úprave sadzby dane z pridanej hodnoty sa domnievame, že možno očakávať ďalšie zmeny v sadzbe dane z pridanej hodnoty a to aj z dôvodu blížiacich sa parlamentných volieb.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BÁNOCIOVÁ, A.: *Analýza vývoja dane z pridanej hodnoty v Slovenskej republike* (http://www.ekonomie-management.cz/download/1331826735_7221/11_banociova.pdf)
2. KUBINCOVÁ, S.: *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby (vymedzenie pojmov a právna úprava)*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2009. ISBN 978-80-8083-911-6

KONTAKT

doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.
vedúca Katedry finančného a správneho práva
Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
email: sona.kubincova@umb.sk

ĽUDOVÍT GERHÁT: VŠESTRANNÝ UMELEC

LUDEVIT GERHÁT: VERSATILE ARTIST

Jozef Králik
Kristína Králiková

Abstrakt

Ľudovít Gerhát predstavuje významnú a všestrannú umeleckú osobnosť západoslovenského regiónu. Zomrel v mladom veku a jeho umelecké dielo sa zachovalo iba vo fragmentoch. Výsledky jeho práce, prezentované námety i realizovanú tvorbu, si po jeho smrti autorsky osvojili viacerí slovenskí umelci.

Po jeho smrti ju prezentovali ako svoju vlastnú. Dielo Ľudovíta Gerháta v slovenskom i stredoeurópskom priestore zostalo preto zabudnuté a verejnosti neznáme. Prieskumný prienik odhaľujúci niektoré zákutia jeho života a výsledky práce zhmotnené do jeho neznámeho diela predstavuje tento odborný článok. Predstavuje ľudskú a umeleckú osobnosť a dielo Ľudovíta Gerháta, významného slovenského a československého folkloristu, sochára, keramikára, dizajnéra, maliara, architekta, archeológa a dramatika, organizátora kultúrneho života.

Kľúčové slová

Ľudovít Gerhát, sochár, keramikár, folklorista, architekt, Slovensko

Abstract

Ludevit Gerhát is an important and versatile artistic personality of the Slovak Western region. He died at a young age and his art work is preserved only in fragments. The results of his work, presented ideas i implemented the formation, after his death, a number of copyright ownership Slovak artists. After his death, they presented it as his own. The work of Ludevit Gerhát in Slovak and Central European area thus remained forgotten and unknown to the public. Some corners of his life, and the results of the survey's penetration of the work embodied in his works of the unknown is this scholarly article. Represents the human and artistic personality and the work of Ludevit Gerhát, Slovak and Czechoslovak folklorist, sculptor, painter, architect, designer, ceramicist, archaeologist and writer, organizer of cultural life.

Key words

Ludevit Gerhát, sculptor, ceramics, folklorist, architect, Slovakia

ÚVOD

Osobné priezviská majú rozličný pôvod.¹ Korene priezviska **Gerhát** spočívajú v germánskom osobnom resp. krstnom mene používanom už takmer dve tisícročia v širšom európskom jazykovom kontexte v podobe Gebhard, Gerhard, Gerard. Od tohto mena odvodené priezviská osôb nadobudli rozličnú podobu, napr. Gerhardt, Gerhart, Gehlhaart, Gerhaert, avšak v uhorskom resp. slovenskom etnicko - jazykovom prostredí najmä Gerhát.² **Gerhátovci** sú dodnes mimoriadne rozvetvený starobylý roľnícko-sedliacky rod. Jeho odhalené korene siahajú do hlbok počiatku 18. storočia či konca 17. storočia.³ Rod bolo možné v 20. storočí charakterizovať ako všeobecne materiálne a duchovne prosperujúci. Jeho príslušníci vynikali najmä príkladnou čestnosťou, vernosťou, striednosťou, múdrosťou, vynaliezavosťou, tvorivosťou, pracovitnosťou a bohabojnosťou. Známymi tiež boli húževnatosťou, dôkladnosťou, cieľavedomosťou, spoľahlivosťou, ľudskosťou, ale tiež odvahou, tvrdosťou, skromnosťou a náročnosťou. Rodinné prostredie Gerhátovcov bolo spravidla konzervatívne, tradicionalistické, sprevádzala ho asketická výchova detí. Tieto stránky života Gerhátovcov predstavovali tak veľmi dobré východiská a kládli pevné základy nevyhnutné pre úspešný a dôstojný život príslušníkov rodu Gerhátovcov počas minulých storočí. Ponúkali im tak aj pomerne dobré vyhliadky uplatnenia sa v spoločnosti, v jej štruktúrach a vzťahoch. Bratia Ján a Jozef Gerhátovci sa objavili v Kamanovej počiatkom 18. storočia. Traduje sa, že pôvodným zamestnaním, ktoré živilo prvých nositeľov priezviska Gerhát, bolo kovoobrábačstvo, spracovanie kovov, železiarstvo. Gerhátovci boli neskôr najmä roľníci, starostovia obce, prí-

¹ Pozri napr. KRÁLIK, J.: *Názvy peňazí a ich odraz v občianskych priezviskách a ľudových pomenovaniach*. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, tom. XXI. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002, s. 195-201.

² Pozri napr. biografické heslá osobností ako bol Gerhaert von Leyden a Gerhard in. KOLEKTÍV: *Veľký lexikón*. 1. slov. vydanie. Bratislava: Aktuell, 2004, s. 320.

³ MIKÁT, C.: *Rodiny Gerhátové od 18. storočia. Z matrík vypísal a spracoval v roku 2007 Cyril Mikát*. Rkps., 366 s. (neúplná kópia je vo vlastníctve Jozefa Králika). Tiež KRÁLIK, J. – ORDOŠ, J.: *Výčapky*. 1. vydanie. Bratislava: Perex K+K, 1991, 93 s. Aj KRÁLIK, J.: *Filip Gerhát: poperkovský písmar*. In: Roľnícke noviny, príloha Panoráma, č. 39, 1999, s. 5.

sažní, obchodníci, trafikanti, kňazi, učitelia a krčmári, ale onedlho sa v súvislosti s ich pracovným zaradením možno stretnúť s omnoho širšou paletou profesií, v 20. storočí vrátane námorného kapitána, vysokých dôstojníkov, verejných činiteľov, vedcov, lekárov, učiteľov, športovcov, verejných činiteľov či umelcov. Väčšinou zakotvených v rímsko – katolíckom rodinnom podhubí. Azda aj preto, že kosru rodu Gerhátovcov tvorili a dosiaľ vytvárajú početné rodiny, dlhodobejšie usadené v pomerne stabilizovanom sociálnom, etnickom, konfesijnom či kultúrnom prostredí. Rodiny, ktorých jednotliví príslušníci sa sťahovali, migrovali, rovnako ako aj iní obyvatelia Ponitria, a to do blízkeho i vzdialenejšieho okolia, sa však najčastejšie „pobrali“ iba do blízkyh susedných krajín, a iba niektorí aj do zámoria. V „gerhátovskej prostredí“ sa totiž rímsky katolicizmus „odjakživa“ považuje za ústredný bod súdržnosti rodiny a rodu, čo eliminovalo do značnej miery aj migračné tendencie členov rodu, i keď výnimka potvrdzuje pravidlo. Rodina Gerhátovcov patriaca do „mladej“ výčapskej vetvy rodu, ktorej príslušníkom sa svojim narodením stal aj Ľudovít Gerhát, prináležala teda do okruhu starého a značne rozvetveného rodu Gerhátovcov, ktorého príslušníci postupne zaľudnili nielen rozličné kraje Slovenska, ale aj okolitých i vzdialených štátov.⁴ Rodu, dosiaľ ale žijúceho najmä na okolí Topoľčian.

I.

Ľudovít Gerhát sa narodil 3. apríla 1910 vo Výčapkoch ako najmladšie dieťa do početnej roľníckej rodiny. Jeho narodením sa uzatvoril okruh členov rodovej vetvy novej, prvej výčapskej generácie Gerhátovcov, sústredenej v mnohočlennej rodine pomerne zámožného roľníka Jozefa Gerháta (29. 11. 1864, Kamanová – 26. 12. 1938, Malé Výčapy). Vtedy už štyridsaťšesťročného kamanovského rodáka, ktorého otcom bol Juraj Gerhát (2. máj 1838, Kamanová) a matkou Anna rodená Pecháč (22.

⁴ Napr. do Bratislavy, Žiliny, Piešťan, Topoľčian, Hradca Králové, Sušíc, amerického Clevelandu atď. Pozri tiež KRÁLIK, J.: *Vo Výčapkoch gazdovali*. In: Týždenné roľnícke novinky, 10, č. 42, 2000, s. 37; KRÁLIK, J.: *Frideczkovci vo Výčapkoch*. In: Týždenné roľnícke novinky, 11, č. 14, 2001, s. 35; KRÁLIK, J.: *Pol'ovníctvo vo Výčapkoch*. In: Roľnícke novinky, 6, č. 4, 1996, s. 17.

apríl 1841, Kamanová). Manželkou Jozefa Gerháta a matkou novorodeného syna Ľudovíta Gerháta bola Anna rodená Zborka (1. december 1863, Výčapky – 30. január 1913, Výčapky). Jej otcom bol „švajčár“ Anton Zborka (1833, Veľké Kostolany), teda, ošetrovateľ hovädzieho dobytka s domovskou príslušnosťou v obci Bučany. Jej matkou bola Anna rodená Silnušek (1840, Napajedlá). Bola „gazdovská“, čiže slúžka. Najmladším Jozefovým synom bol teda Ľudko.

Vyrastal v rodných Malých Výčapoch resp. Výčapkoch. Tam ukončil prvé „úradné“ vzdelávanie v **obecnej škole s maďarským vyučovacím jazykom**. Bol mimoriadne vnímavým a všestranne nadaným chlapcom a usilovným žiakom. Vynikal aj zručnosťou v práci na otcovom gazdovstve, „zápasil“ s drevom, kameňom aj železom. Osud ho teda predurčil na ďalšie, v tom čase ešte nie veľmi obvyklé vzdelávanie. Ďalším míľnikom púte za vzdelaním bola potom **Štátna meštianska škola v Topolčanoch**. Vo vzdelávaní svojho najmladšieho brata Ľudka na tejto vyššej ustanovizni sa rozhodla jeho nadaná, pokrokovito zmýšľajúca a umelecky činná staršia sestra Kristína, už v Topolčanoch vydatá za „Amerikanta“ Jána Gerharta, svojho zámožného strýka.⁵ Aj ona nádherne vyšívala, maľovala, kreslila, hrala na piame, komponovala i spievala. Komfortné bývanie v priestrannej poschodovej vile so záhradou v okresnom meste bolo malému Ľudkovi na osoh. Rady a poučenia čerpal aj od jej manžela a svojho strýka. Ten sa vrátil na rodnú slovenskú zem už ako v bojoch za národnú slobodu dôkladne zocelený československý legionársky poručík.⁶ Jeho rodinná komunita hospodársky, pracovne i duchovne prosperovala, priam prekvitala a preto mohla poskytnúť malému osirelému Ľudkovi všetko to, čo mu už nemohol dať domov. Sestra, ktorá včas vybadala nevšedný umelecký talent mladšieho brata, venovala mnoho úsilia aj na to, aby mal dostatok priestoru aj na vlastnú výtvarnú tvorbu.⁷ Popri tom ho zamestnávala aj v predajni, keďže Gerhartovci vlastnili obchodnú prevádzku a veľkosklad tabaku s monopolným právom obchodu s ním. Preto

⁵ Podrobnejšie v KRÁLIK, J.: *Uvädnutý kvet (nepoznaný umelec Ľudovít Gerhát)*. 1. vydanie. Hodonín: Ústav práva a súdneho inžinýrství, 2016, 126 s.

⁶ KRÁLIK, J.: *Legionár, podnikateľ, vlastenec*. In: Hlas ľudu, 45, č. 108, 1999, s. 8.

⁷ „Istinka“, tak dôverne menovali blízki príbuzní a priatelia Kristínu Gerhartovú, rodenú Gerhátovú.

vtedy prirodzene patrili v Topoľčanoch k mestskej smotánke. A Ludvík sa tak onedlho stal nielen úspešným žiakom topoľčianskej štátnej meštianky, ale postupne aj platným odborníkom v oblasti predaja tabaku, tabakových výrobkov. Pobyt v špecializovanom obchode s tabakom a tabakovými výrobkami Ludvíkovi zároveň umožňoval nadväzovať plodné a užitočné kontakty so zákazníkmi a ich prostredníctvom aj so širšou a významnejšou topoľčianskou mestskou komunitou. Kresby a maľby, ktoré tvoril vo voľnom čase „na dvore“ i v obchode rýchlo, precízne a neobyčajne náruživlo, si pre vlastné potešenie vystavoval na predajných pultoch tabakového krámu. A jeho vystavené diela už onedlho púťali značnú pozornosť kupujúcich i okoloidúcich. A takouto jednoduchou propagáciou svojich raných diel sa zviditeľnil tak, až napokon úspešne predal aj svoj prvý ozajstný umelecký výtvor, olejomalbu pražskej Pražskej brány vari za dve stovky československých korún, čo vôbec nebolo v tom čase málo. Spokojný kupujúci si tak okrem cigariet z obchodu odnášal aj umelecké dielo. Nevedomky tak súčasne začal šíriť umeleckú „slávu“ Ľudovíta Gerháta po celom meste aj okolí. Ludvík si našťastie už od prvého vstupu na pôdu meštianky jasne uvedomoval, že sa chce prvotne venovať kráse. Teda, výtvarnému umeniu. Úspechy s predajom svojich výtvorov ho tiež motivovali k sebazdokonaľovaniu. Dodávali mu chuť ďalej vo svojej práci na pôde výtvarníctva pokračovať. Prirodzený mužský obdiv k hriechnej dievčenskej kráse preto pretavil prvotne do umeleckého vnímania nádhery ženského tela. Tak začal vlastne sám viť aj veniec vlastnej umeleckej budúcnosti.

Ľudovít Gerhát svoj umelecký elán nenasmeroval iba do hlbín povinného štúdia, ktorému obmedzený priestor poskytovala topoľčianska meštianska škola, ale najmä do samostatného intenzívneho rozvíjania vlastnej umeleckej zručnosti. Už vtedy bol vnútorne rozhodnutý, že po ukončení žiackych liet v nespornej deti do ďalšieho života kvalitne pripravujúcej topoľčianskej štátnej meštianskej škole svoju umelecky nasiaknutú dušu zverí do rúk ozajstných majstrov múz pôsobiacich v skutočne kvalifikovanej inštitúcii, v prestížnej bratislavskej Škole umeleckých remesiel. Aj vďaka svojej dovtedajšej a mimoriadne obľúbenej učiteľke ručných prác, ktorá mu k prijatiu do chýrnych umeleckých školských lavíc výdatne pomohla, Lýdii Lajdovej, vychystal sa do slovenskej podunajskej metropoly, do Bratislavy. Veľký smútok z jeho odchodu z Topoľčian však

zachvátil sestrinho syna Jaroslava Gerharta. Chlapca rovnako nadaného múzou, ktorý Ludvíka, celého, tak ako bol, neskonale ako svoj nedostihnuteľný vzor už vtedy bezhranične obdivoval. A už tiež začínajúceho sa postupne brodiť v zradných umeleckých vodách. Pravda, neskôr z neho vyrástol známy slovenský odborný lekár. Avšak slovenská verejnosť ho poznala aj ako vedca - bádateľa, publicistu, historika, výtvarníka a mailéra. Doba, avšak predovšetkým jeho vlastná odborná práca lekára, ho naostatok vyniesla až do funkcie správcu štátnych liečebných kúpeľov Štós, ktorých históriu a súčasnosť dokonca spracoval do knižnej podoby. Tá však, žiaľ, zostala dosiaľ v rukopise, i keď bola koncom 90. rokov 20. storočia odovzdaná na ďalšie redakčné spracovanie a publikovanie redakčnému kolektívu vydavateľstva Slovenskej akadémie vied VEDA. Zainteresovaní funkcionári bývalého Východoslovenského kraja však MUDr. Jaroslava Gerharta osobitne oceňovali napokon ako mimoriadne úspešného krajského posudkového lekára v Košiciach.

Vtedajšia Bratislava dýchala malomestom. Rovnako ťažko a pravidelne, ako topolčianska „žochárska“ metropola. Ale predsa len bola vo svojej podstate úplne iná. Nie ospalá, ale netrpezlivá a nepokojná! Srdce tohto mesta bilo rýchlejšie, nepravidelnejšie. Pulz života tohto, ešte nedávno provinčného mesta, sa v tej dobe neustále zrýchľoval. Bratislava sa ťahala od karpatských hôr k európskemu veľtoku, k Dunaju. Rozpínala sa čoraz viac, pohlcujúc všetkých, ktorých lákali jej vône, zákutia a ňou ponúkané nové príležitosti. Jej aglomerácia sa vinula od fabrík k šírým rovinám na severe a východe. Voňala dobrým vínom, chlebom a olejom. A žila. Bezbrehu žila... Bzučala od svitu, do mrku! Aj keď vlastne bola skutočne stále len väčším malomestom. Miešačkou národov, jazykov, osudov a snov. Možno bola tak, ako i dnes, malomestským veľkomestom. Natiahnutým do úzkych krátkych nohavíc nepredvídateľnej budúcnosti.

Bratislava však ochotne otvorila Ludvíkovi svoju prívetivú náruč. Viac-menej úplne doširoka. Ale aj svoje hlboké lono plné nástrah. Preplnené franforcami pestrej zmesi východu so západom, juhu so severom, neba s peklom, lásky s nenávisťou. Maďarčiny so slovenčinou, nemčiny s češtinou. Mesto bolo napokon vždy kaleidoskopom národov, jazykov, zvykov a profesií. I keď v novom Československu už v tých rokoch prevažovala v jej uliciach slovenčina, a až za ňou nasledovala nemčina

a naostatok maďarčina. Ľudia všetkých týchto jazykov poznačili tempo jej života, jej zvyky, výzor, kultúru. Na uliciach posedávali maliari, obdivovaní obštávajúcimi ich okoloidúcimi, zahĺbení do tvorenia svojich vlastných pohľadov na mesto a jeho okolie. Pouliční predavači novín neúnavne vykrikovali svoje vlastné viacjazyčné veršovačky novinových titulok, aby k sebe prilákali čo najviac Bratislavčanov, túžiacich po „vedení“, po najnovších správach a obrázkoch zo života malého i veľkého sveta. Verklikári, píšťalkári, huslisti. Všetci spoločne maľovali kolorit Bratislavy. Svojou malou štipkou, veriac, že nie len zanedbateľnou mierkou, mal teda k tejto „tvorbe tváre“ mesta prispieť aj nádejný umelec, Ľudovít Gerhát.

Takmer od prvých dní vlády československej moci na Slovensku bol už Prešporok opäť Bratislavou. Neveľmi vynovenou starobyľou krásavicou, stále ešte voňajúcou zatracovanou habsburskou monarchiou. Vtedy skôr malou krajinskou metropolou, ošumelou a vädnúcou. So zanedbanými a prepchatými okrajovými obytnými robotníckymi štvrťami, ale žírnyimi vinohradmi a poľami. Bola však mestom s Ľudvíkom vytúženou školou. Inštitúciou ponúkajúcou talentovaným, schopným a vytrvalým záujemcom vynikajúce vzdelanie v oblasti umeleckých remesiel. Lákadlom s naservírovanou možnosťou prežiť búrlivý študentský život na študentskom internáte. Život veselý, samopašný, búrlivácky i stoický. Pravda, život „mníšsky“ iba vtedy, ak to bolo potrebné či nevyhnutné.

Novopečený Bratislavčan Ľudvík Gerhát však neprežil v internátnych priestoroch školy celý čas svojho štúdia. Ubytovanie preň sa našlo na odporúčanie jeho bývalej učiteľky Lýdie Lajdovej tiež v útulnejšom súkromí. To mu vyhovovalo, keďže sa aj popri svojom stredoškolskom štúdiu chcel vyučiť a stať sa súčasne aj majstrom - remeselníkom, kvalifikovaným kachliarom. Učňovský čas trávil teda tiež u istého chýrneho bratislavského majstra, učiac sa zároveň aj kachliarskej profesii. Školu, učenie i prácu zvládol napriek nadľudskému zaťaženiu. Napokon, trénovanie hlavy aj mal už od detstva veľmi rád. V režime dňa si našiel však vždy nejaký voľný priestor na zábavu. V takýchto mimoriadne cenných chvíľach sladkého ničnerobenia sa mu ochotne ponúkali na relaxáciu vhodné priestory, ktoré poskytoval školský internát. Spoločnej a spoločensky neškodnej študentskej zábave sa vždy radi podrobili aj jeho druhovia zo školských lavíc. Nikdy nezanedbával ani vychádzky

do malebného okolia mesta. Spájal umne príjemné s užitočným a preto školu ukončil ako výborný žiak. Súčasne mu do rúk slávnostne vložili aj výučný list remeselníka, umeleckého kachliara. Táto racionálna kombinácia akademického vzdelania s akademickým remeslom mu tiež otvorila vstupné dvere na vysokoškolskú umeleckú akademickú pôdu. Ľudovít Gerhát sa pritom už v tom čase svojim umením prezentoval na rozličných verejných podujatiach, výstavách svojho diela. Jeho drevozrez, „adresu“ venovanú vtedajšiemu československému štátnemu prezidentovi Tomášovi G. Masarykovi, ocenila nielen odborná porota najvyššou možnou známku, ale ohodnotil a odmenil ju aj samotný pán prezident, adresát, ktorému ju Ľudvík venoval ako osobný dar. Takáto mimoriadna pocta hlavy štátu zvýšila aj jeho reputáciu v blízkom umeleckom okolí. A tak, aj vďaka prezidentovi T. G. Masarykovi, sa onedlho Ľudovít Gerhát ocitol v Prahe. Jeho prechodným domovom sa mu stala **Vysoká škola umelecko-priemyslová**. Študoval figurálnu plastiku, sochárstvo, keramiku, i maľbu. Tam cibril a zdokonaľoval nadobudnuté skúsenosti a zručnosti, rozvíjal svoje teoretické poznatky o umení a umeleckej tvorbe. Štúdium bolo to, čo ho v Prahe úplne pohltilo. Svoj umelecký inštinkt využíval výsostne efektívne už pri voľbe témy určenej na stvárnenie. A samozrejme, predovšetkým pri samotnej tvorbe svojich sochárskych i maliarskych diel. Privyrábal si vraj aj ako „model“, a ak mohol, zarábal si vlastnou prácou aj v pražských tabakových krámoch ako predavač „znalý vecí“. Príležitostne súkromne doučoval v stredoškolskom učive zostávajúcich adeptov vzdelávania pochádzajúcich z majetných kruhov, a to nielen z Prahy. Jeho láskou však zostalo výtvarné umenie. Popri tom nezabúdaj ani na cudzie jazyky, osobitne nemčinu. Maďarsky vedel vďaka školským laviciam v rodisku, anglicky sa priučil počas svojho topoľčianskeho pobytu v rodine svojej sestry. Aby v hlavnom meste slovenský študentík netrel bledu, navyše ho práve ona materiálne a finančne podporila vždy, keď mu „tieklo do topánok“. Morálne ho v štúdiu vždy podržala a osobitnou priazňou zahrnula jeho nezabudnuteľná pani učiteľka Lýdia Lajdová, ktorá sa zrejme rozhodujúcou mierou podieľala na vštepovaní úcty a obdivu ku krásnu a umeleckému majstrovstvu do duší všetkých svojich žiakov. Ľudovítovi Gerhátovi však už v detskom veku osobitú pozornosť venovala láskavá a zručná matka, ktorej učarovala ľudová výšivka. Fascinovala ho práca jej rúk, pestrosť tvarov a farebnosť toho, čo

výšivám vytvorila. Výšivky, ktorým vdýchla život jeho matka, dekovali azda všetky priestory jeho výčapského obytného domu až do jeho predčasnej smrti.

II.

Vari každý čerstvý absolvent vysokej školy, berúci do rúk diplom potvrdzujúci dosiahnutý stupeň jeho akademického vzdelania, snáva o svojej ružovej budúcnosti. Ľudovít Gerhát v tom nebol žiadnou výnimkou. Len čo štúdium majstrovského umenia na tejto vysokej škole úspešne završil akademickým sľubom vloženým do rúk promotora, takmer ihneď jeho kroky viedli do chýrneho umelecko-priemyselného raja, do Karlových Varov. Mesta zakotveného na samom okraji územia československého štátu s výrazným nemeckým koloritom, avšak ovenčeného svetovou slávou. Kúpeľníckou, aj umeleckou.

Keďže Ľudovít Gerhát, alebo, ak chceme, len ĽG, svoje vysokoškolské štúdium ukončil s vyznamenaním, dopyt po jeho práci bol nemalý už v roku 1930. Ihneď potom, čo opustil pražské „koleje“, začal pôsobiť priamo vo svojom vyštudovanom umeleckom odbore. V Karlových Varoch, ktoré mu z hľadiska ním vyštudovaného odboru mohli dať, ale naozaj aj dali, a to nielen vzhľadom na svetoznámosť ich liečebných kúpeľov, ale najmä pre svetovosť ich nedostižnej keramikárskej tradície naozaj mnoho, však ĽG nezostal dlhšie. Pravdou je, že na jeho prvom karlovarskom pracovisku nielen sľubovali, ale i poskytovali pre ďalší umelecký rast a umelecký život novopečeného keramikárskeho odborníka to, čo skutočne očakával. Rozlet, porovnanie, poučenie a rozhlad. Ťahalo ho to však späť domov. Črtala sa mu totiž zaujímavá odborná funkcia. V umelecko - keramikársky tiež už nie zanedbateľnej Modre. Aj v jeho rodnej dedine sa nečakane ponúkala práca. Nehonorovaná drina dobrovoľného archeológa. Pravda, hoci neplatená, ale neobyčajne tajomná. Sľubujúca. A preto i pútavá. Zaujímavá, nevšedná. Pustil sa i do nej, aj keď v roku 1932 bol už v Modre technickým správcom Slovenskej keramiky, úč. spol. a správcom k nej patriacemu učňovskému internátu „pre dorast“. Do rodných Výčapiek začal chodiť častejšie. Nebolo do nich z Modry až tak ďaleko. To mu umožňovalo, aby sa sám so starším bratom Filipom

pustil do odkopávania veľkého návršia na cintoríne. Ktorý nielen im, ale všetkým obyvateľom obce už desaťročia nedal pokojne spávať. V dedine sa rozprávalo o ňom všeličo. Vraj, zem prikrýva hory pozostatkov tiel mŕtvych, ktorých skolila tzv. čierna smrť. Kto sa vraj tej zeme dotkne, ten bude jej ďalšou obeťou. Oni dvaja sa ale takýchto aj iných povier nezľakli! Dielo odhaľujúce tajomstvo návršia spočiatku začali sami, avšak nakoľko sa na ich výzvu do zemných prác zapojila aj väčšina ostatných dedinčanov. Starcov, i chlapcov. Keďže tí najpotrebnejší, najsilnejší, museli pracovať na svojom živobytí. Dielo dedinčanov sa napokon vydarilo. Pred zrakmi kopáčov sa však postupne zjavovali úlomky muriva, dlažby a napokon celé starobylé základy zabudnutej sakrálnej stavby ranogotického kostolíka sv. Michala asi z 13. storočia. Pod nimi boli ukryté podzemné priestory, krypta. Bratia Gerhátovcí v nej objavili rakvy s telesnými pozostatkami miestnych zemepánov Koronthályovcov. Napokon, vyťaženou sutinou zahrabali i hlboký výmoľ, ktorý vznikol na cintoríne po ťažbe tehliarskej hliny. Tak súčasne dôstojne znova pochovali aj dovtedy voľne odkryté pozostatky dávno mŕtvych. Akoby ich práve oni vyzvali uložiť ich roztrúsené kosti na večný odpočinok, pripomínajúc: Boli sme to, čo ste vy. Budete to, čo sme my...

Ludvíka však na pracovisku v Modre nezamestnávala iba jeho práca, povolanie umelca, učiteľa, vychovávateľa a radiaceho pracovníka. Po návrate na Slovensko sa stal predmetom vítanej pozornosti žien súčich na vydaj. Bol slobodný, vysokoškolsky vzdelaný, úspešný a príjemný. Vari už aj primerane vplyvný i zámožný. Zdalo sa, najmä blízkeho dámskeho okoliu, že budúci svet bude patriť práve jemu. Avšak, aj keď ženami obľetovaný, zostával neustále sa sobášu brániacim mladým mužom. Okruh jeho lások sa preto rozširoval rovnako rýchlo, ako reťazenie náhrdelníka sklamaných diev. Absolvoval dokonca návštevu v bydlisku ich rodiny a príbuzných, strávil s nimi voľný čas na výletoch, koncertoch, filmových a divadelných predstaveniach, výstavách umeleckých diel. Pomohol rád s prácou vo vinohrade, ba aj počas náročnej žatvy a mlatby obilia. Sviatočných fanfár, ani svadobného pochodu s ním sa však nedočkala žiadna z vydajachtivých žien. Až do svojej smrti uprednostňoval iné hodnoty. Isto, aj na vlastnú škodu. Hoci sa v pamäti a rozprávaniach jeho príbuzenstva po jeho predčasnej smrti zachovala spomienka na jednu

z naozajstných lások Ľudovíta Gerháta, s ktorou si vraj svoj ďalší spoločný život predstaviť dokázal, preda len napokon zostal až do konca svojej krátkej životnej pozemskej púte slobodným mužom. V popredí jeho záujmu stála totiž predovšetkým každodenná práca, umelecká tvorivá činnosť, ktorej venoval maximum pozornosti. Bola aj jeho najlepšou zábavou.

Ľudvík mal po svojom úspešnom etablovaní sa v slovenskej umeleckej pospolitosti nielen v tuzemskej, ale i v cudzozemskej spoločnosti už nezanedbateľné kontakty. Preto mohol všetky svoje sily naozaj venovať na osov a na prospech prosperity svojho zamestnávateľa. V jeho lukratívnych priestoroch učil, riadil, tvoril, vystavoval svoje diela aj prácu ostatných adeptov umenia po celej krajine i v cudzine. Predstavoval svetu teda nielen svoje umenie, ale i práce ostatných modranských umeleckých majstrov. Spolupracovníkov i žiakov nevynímajúc. Módna modranská keramika bola vtedy doma vlastne všade. A to aj na medzinárodných veľtrhoch a výstavách umenia. S mimoriadnym úspechom sa predstavovala predovšetkým na bratislavských Dunajských veľtrhoch, teda na všeobecne vyhľadávanom medzinárodnom fóre. Tieto výnimočné prezentácie všestrannej vyspelosti slovenského národa, stojace v centre pozornosti európskeho obchodu aj dobovej tlače, posúvajúc Bratislavu do galérie veľtržných miest, sa v mierových časoch, ba aj počas druhej svetovej vojny, však neodohrávali iba na dunajskom nábřeží. Ale aj v Chorvátsku, v Španielsku a v Nemecku, v Taliansku, vo Vatikáne aj vo Francúzsku. Ľudovít Gerhát bol dokonca z titulu svojej riadiacej funkcie do procesu propagácie a predaja výrobkov modranskej Slovenskej keramiky, úč. spol. tiež priamo zaangażovaný, ba bol za tuzemský aj medzinárodný úspech produkcie priamo zodpovedný. Ľudovít Gerhát odborne aj osobnostne rástol a tak sa stal nielen osobou zodpovednou za celú umeleckú produkciu spoločnosti, ktorá mu dala zaujímavú prácu a možnosť umeleckého rozvoja, ale aj rešpektovaným odborným učiteľom žiakov odbornej učňovskej školy, pôsobiacej v rámci jej organizačnej štruktúry. Teória sa tam snúbila s praxou. Okrem vlastnej **umelecko-návrhárskej a umelecko-keramikárskej tvorby** ĽG zároveň vykonával **administratívnu funkciu** technického správcu firmy, zodpovedajúceho všeobecne za jej produkciu a distribúciu výrobkov, ako aj funkciu

správcu učňovského internátu, v ktorom bol sústredený nádejný „keramikársky dorast“. Práve v týchto podmienkach mohol zrejme naplno a nerušene rozvíjať svoju tvorivú umeleckú činnosť. Z jeho autorskej dielne sa na cestu do celého sveta vydávali rozličné plastiky, figurálne kompozície a predmety úžitkového aj „krásneho“ keramikárskeho umenia. Typickej modranskej keramiky, kedysi slávnej, obľúbenej a dodnes žiadanej. Významná bola teda aj jeho návrhárska, dizajnérska umelecká tvorba. Tá dodnes rezonuje nielen v produkcii zvyškov okruhu renomovaných modranských keramikárskych majstrov. ĽG neustále vymýšľal figurálne kompozície, ornamenty, kombinácie farieb, inovoval aj ľudové motívy a tvary výrobkov. Súčasne navrhoval a realizoval tiež mnohé **umelecko-architektonické kachliarske výtvory**, ako napr. keramické stavané kachle umiestnené v spoločenskej budove v Cíferi v roku 1943. V tom istom roku navrhol a realizoval zariadenie interiérov Vinárskeho družstva v Pezinku. Pre kultúrny objekt situovaný v obci Cajla, ktorá je dnes súčasťou mesta Pezinok, spolu s I. Bizmajerom vyrobil ešte v roku 1939 ručne maľovaný slovenský rustikálny nábytok stvárnený v novom výtvarnom riešení a ponímaní. ĽG popri tom **v rodnej obci organizoval všetok kultúrny život**. Vari ani lístok sa v nej nepohol bez vedomia Ľudovíta Gerháta. Svoje originálne nápady vtlačal i do výzdoby exteriéru architektúry sedliackych domov vo svojom rodisku. Zdá sa ale, že sa z nich nezachoval už ani jeden. Vo svojej rodnej obci, vo Výčapkoch, ĽG zriadil dokonca výšivkársku dielňu, ktorá produkovala slovenské ľudové výšivky tak, že zhmotňovala aj jeho vlastné umelecké predstavy. Obrusy, záclony, poťahy a návlčky na vankúše a prikrývky, tapisérie i súčasti ľudových odevov, najčastejšie piešťanských krojov, opúšťali jej brány s cieľom uspokojovať nielen domácich zákazníkov, ale aj klientov z cudziny, najskôr osobitne amerických Slovákov a neskôr najmä Nemcov. Pomerne dobre honorovanú prácu si tak v obci našiel azda viac než iba pamätný tucet žien.

Ľudovít Gerhát, ako vysokoškolsky odborne vzdelaný umelec a už i rešpektovaný keramikár, sa však osobitne venoval inovácii dekorácie keramických resp. fajansových kachlíc, obkladačiek a riadov, či iných keramických úžitkových a dekoratívnych predmetov. Bol teda **návrhár, dizajnér**. Zdrojom jeho nevyčerpatelnej a až do konca života nevyčerpanej invencie bola pritom vždy hlboká, a azda aj preplnená studnica

slovenského ľudového umenia. Žiakov či učňov vyučoval ochotne a rád, venoval im viac, než od neho očakával zamestnávateľ. Snažil sa odovzdávať im všetky svoje vedomosti a profesijné tajomstvá. Vďaka pedagogickému a odbornému majstrovstvu Ľudovíta Gerháta preto na trhu práce aj v období druhej svetovej vojny uspeli rovnako, ako na trhu uspela aj firma, ktorej sa celý odovzdal. Zdôrazňujeme, že v čase jeho aktívneho **učiteľského majstrovského pôsobenia** v keramikárskej škole v Modre bol jeho obľúbeným žiakom, učňom i spolupracovníkom aj neskôr slávny umelec, keramikár Ignác Bizmajer. Aj on osobne si z umeleckej virtuóznosti a nápaditosti, majstrovstva technologických postupov a projektov, ukrývajúcich sa v trezore posmrtnej pozostalosti ĽG, určite odniesol viac, než iba dost. Ľudovít Gerhát však nebol vo svojej tvorbe iba tzv. osamelým vlkom. Ochotne spolupracoval aj v odborných kolektívoch, produkujúcich umenie výroby hodnotnej keramiky. Jeho inšpiratívnym spolupracovníkom a priateľom bol napr. vo figurálnom oddelení pôsobiaci Heřman Lansfeld, ktorý žil neskôr v Strážnici. Tento nevšedný a tiež širšej slovenskej verejnosti dnes prakticky neznámy umelec bol v tom čase považovaný za najuznávanejšieho slovenského odborníka na habánsku kultúru a osobitne habánsku keramikú.

Ľudovít Gerhát bol v úzkom pracovnom styku aj s akademickými maliarmi J. Ilečkom a V. Droppom. Najužšie väzby mal však so sochárom R. Hornákom. Často spolu vysedávali dlho do neskorej noci pri pohári vtedy dobrého bratislavského, pezinského či modranského vína a kuli svoje vlastné, ale pritom spoločné a spoločensky prospešné umelecké plány. Kúdoly dymu z ich bafkajúcich čibukov akoby v nočnej tme vykreslovali aj ich umelecké sny... Za povšimnutie v týchto súvislostiach stojí fakt, že zamlčovanie spoluautorstva diela, najmä po smrti niektorého, spravidla z dvojice autorov jedného člena autorského kolektívu, nie je žiadnou novotou. A je jedno, akého diela. Literárneho, vedeckého, technického, hudobného či výtvarného. Napríklad, aj Ľudovít Gerhát bol, a to nie až posmrtno, zo spoluautorstva „vytesnený“ spoluautorom. Napriek tomu, že bol pôvodným autorom monumentálneho projektu mozaiky vytvorenej z pomalovaných keramických obkladačiek umiestnenej na stene vstupnej haly v budove Tatrabanky na bratislavskom Hlavnom námestí, spolurealizátor V. Droppa „zariadil“ veci tak, že toto spoločné monumentálne dielo

je signované iba ním. Teda, nie aj nesporným iniciátorom, strojom myšlienky, návrhárom, akýmisi „vybavovačom objednávky“ a iniciatívnym spolutvorcom diela, priskoro zomrelým Ľudovítom Gerhátom. Túto skutočnosť potvrdil MUDr. Jaroslav Gerhart, ktorý v roku 1941 ako vysokoškolský študent spolu s ĽG navštívil dvoch umelcov, maliara V. Droppu a sochára R. Hornáka. Pripomenul, že s V. Droppom hovoril Ľudovít Gerhát ako iniciátor o budúcej realizácii mozaiky vytvorenej z pomalovaných obkladačiek. Ich spoločné dielo je asi dodnes umiestnené na stene vstupnej haly budovy Tatrabanky v Bratislave. Napriek tomu, že ide o spoločné dielo oboch umelcov, V. Droppa si ho vlastne autorsky svojvoľne privlastnil. ĽG mal vždy nadhľad nad vecou. Radšej však svoje výtvarné diela sám sprístupňoval na viacerých výstavách, v rôznych priestoroch a na rozličných miestach. Osobitne v objekte bratislavskej Umeleckej besedy slovenskej na nábřeží Dunaja. Modeloval, maľoval, kreslil, vystavoval. Zachovalo sa však z toho veľmi málo. Tri jeho olejomaľby, obrazy, vlastnila v 90. rokoch 20. storočia jeho príbuzná, sesternica Školastika Gráčiková rodená Gerháťová, narodená a žijúca v Suľanoch. V jej vlastníctve sa zachovalo aj niekoľko drobných plastík a sôch ĽG.

Možno povedať, že ĽG bol aj amatérskym *archeológom*, a to aspoň miestneho významu. Už len preto, že spolu s bratom Filipom identifikoval, odkryl, zaevidoval a zabezpečil architektonické zvyšky a iné nálezy, artefakty, ktoré získal prieskumom hlineného násypu na miestnom cintoríne, odkrytého nimi uskutočnenými archeologickými vykopávkami. Zachránené artefakty z výčapských vykopávok dal ĽG odborne preskúmať a posúdiť mimoriadne kvalitne vzdelanému kňazovi a historikovi ThDr. Jurajovi Hodálovi. Požiadal ho tiež, aby ich uložil tam, kde to bude pre spoločnosť najosožnejšie. Natíska sa otázka, kde naostatok vlastne tieto doklady materiálnej kultúry obce Výčapky skončili.

Nám dosiaľ známu *architektonickú tvorbu* ĽG možno dokumentovať zatiaľ iba na jeho nerealizovanom návrhu stavby nového výčapského kostolíka sv. Michala Archanjela, ktorú vlastne prekazili najmä politické udalosti Februára 1948 a jeho spoločenské dôsledky. Pravda, ak za plnohodnotnú architektonickú tvorbu považujeme aj „vylievanie“ drobných sakrálnych stavieb (krížov) rozmiestnených v chotári obce

Výčapky, potom sa okruh tvorby tohto žánru z jeho autorského ateliéru výraznejšie rozširuje.

Ľudovít Gerhát bol tiež významným a zaniieteným **etnológom**, zberateľom folklórií, ľudových krojov, výšiviek, keramiky, hudobných nástrojov, porcelánu, pohľadníc, obrazov, známok a mincí, ale aj starých rukopisov. Tieto umelecké a historické predmety skladoval vo svojom vidieckom dome vo Výčapkoch, ktorý bol zariadený v západoslovenskom rustikálnom štýle. Svoje zbierky rád ukazoval hosťom. Často dom navštevoval, zveľaďoval. Chcel z neho vybudovať živý dom pamäti ponitrianskeho slovenského ľudového umenia. Tak, aby bol verejne prístupný pre všetkých záujemcov. Žiaľ, jeho hodnotná zbierka ľudového umenia sa ako kompaktný celok nezachovala. Príbuzní ju pomaly rozoberali už počas jeho dlhšej hospitalizácie. Dokonca, po jeho smrti ju dedičia takmer celú rozpredali na verejnej dražbe v Nitre, v Hlohovci a v Topoľčanoch, ale i priamym záujemcom. Z jeho autorskej a zberateľskej pozostalosti sa v rodinnom archíve a „múzeu“ Králikovcov zachovalo niekoľko artefaktov.⁸ Sú medzi nimi najmä sošky, úžitková a dekoratívna keramika, fajansová obkladačka. Žiaľ, ním navrhnutá a realizovaná keramická plastika zbojníka Jánošíka, ktorá bola zapožičaná Anne Sirotiakovej z Nitry, sa po jej smrti stratila. Okruh pozostalosti po ĽG dotvára ešte kôпка zachovaných fotografií a písomností. V iných rodinných archívoch užšieho i širšieho príbuzenstva bola diverzifikovaná bohatšia Gerhátova fotodokumentačná autorská zbierka, z ktorej sa dodnes zachovali tiež už iba fragmenty. Väčšia časť diela ĽG je stratená, prípadne roztrúsená nevedno kde. Stratili sa aj rukopisy jeho dramatických diel, ktoré svojho času, podľa spomienok už nežijúcich pamätníkov, ako divadelné premiéry odohrali členovia výčapského ochotníckeho hereckého zboru. **Dramaturgii a réžii** týchto, prevažne jednoaktoviek s historickým a moralizujúcim obsahom, sa venoval okrem ich autora Ľudovíta Gerháta aj pôvodne nitriansky gymnazista, neskôr obecný učiteľ Štefan Králik. Jeho obdivovateľ.

⁸ Bratislavskí Králikovci sú blízky príbuzní príslušníkov výčapskej vetvy Gerhátovcov. Pozri napr. KRÁLIK, J.: *Králikovci v rovnošate ozbrojených síl a ozbrojených zborov*. 1. vydanie. Brno: Tribun EU, 2016, s. 22–23. Tiež KRÁLIK, J.: *Zrkadlo dubovianskych Králikovcov*. 1. vydanie. Hodonín: Evropský ústav práva a súdneho inžinýrství, 2016, 138 s.

Drámu zo života však pripravila a pre Ľudovíta Gerháta aj zreživovala zradná choroba. Sama, bez pomoci vedúca k nezvratnému koncu. K predčasnej smrti. Žiaľ, práve smrť človeka neraz zmarí mnoho z produktov úsilia vynaloženého na jeho vlastné žitie. Tak to bolo aj s Ľudovítom Gerhátom, s jeho životom a dielom. Spomienku na Ľudovíta Gerháta teda postupne do čiernej diery zabudnutia odsúval nemilosrdný čas. Spolu so smrťou pamätníkov na jeho dobu, osobu, prácu a nedokončené tvorivé dielo. Naozaj všestranné.

ZÁVER

Slovenský národ, historicky nesporne koreniaci v mnohopočetnej ranostredovekej komunite podunajských Slovanov, i keď je dnes z neho už iba torzo, oplýval mnohými duchovnými velikánmi. Niektorí z nich prekročili nielen hranice štátu, ale aj Európy, ba stali sa svetovými osobnosťami. Vynikli v politike, vo vojenstve, v technike, v medicíne, ale aj v kultúre. Vari práve preto sú ich mená zvečnené v tuzemských aj zahraničných encyklopédiách a slovníkoch. Niektorí zo slovenských velikánov však zostali azda i navždy v temnote zabudnutia. Donedávna v podstate neznámy či pred očami verejnosti, vrátane tej odbornej dôsledne skrytý, ba možno aj vedome zamlčovaný umelec, bol tiež Ľudovít Gerhát, „LG“. Ten však už naozaj definitívne vystúpil z dlhoročnej temnoty zabudnutia, najmä vďaka v ostatných desaťročiach postupne zverejňovaným článkom o jeho živote a diele.⁹ Verejnosti bol sprítomňovaný dennou tlačou, ako aj vedeckými štúdiami publikovanými vo vedeckých a odborných zborníkoch. Dosiaľ je najviac sprítomnený jeho život a dielo vďaka poznatkom koncentrovaným do podoby jemu venovanej personálnej monografie. Ako človek a umelec je teda pre verejnosť Ľudovít Gerhát už v podstate objavený. Samozrejme, svojho času bol LG známy širšej slovenskej i československej verejnosti predovšetkým vďaka svojmu umeleckému dielu, aj keď dodnes už len minimálne zachovanému. Svoj podiel na jeho zabudnutí má však aj plynutie času. Ľudovít Gerhát, neobyčajný človek a súčasne aj akýsi umelecký polyhistor, totiž vlastne ako umelec akoby ani

⁹ Napr. KRÁLIK, J.: *Krátky, ale bohatý život Ľudovíta Gerháta*. In: *Roľnícke noviny, príloha Regióny*, č. 246, 1998, s. 5.

nežil. Jeho všestranné umelecké majstrovstvo sa nemohlo rozvinúť v celej šírke, keďže iba vo veku tridsaťtri rokov predčasne zomrel 12. decembra 1943 vo Výčapkoch, zrejme so svojim životom nevyhnutne a nútene vnútorne vyrovnaný. Zomrel v kruhu svojej rodiny vo svojom rodisku, a tam je aj pochovaný. Jeho hrob je na obecnom cintoríne v miestnej časti obce Hruboňovo, vo Výčapkoch. Od roku 1960, po neprirodzenom a občianmi dlhodobo neprijímanom, teda administratívnom zlúčení Výčapiek či Malých Výčap so susednou obcou Suľany, sa rodná obec ĽG stala súčasťou obce Hruboňovo pri Nitre. Donedávna sa nie neoprávnene predpokladalo, že na Ľudovíta Gerháta skutočne zostane trvalá spomienka iba v ozname o jeho úmrtí, uverejnenom svojho času spolu s jeho fotografiou v Katolíckych novinách. Našťastie, tento predpoklad sa nepotvrdil, aj keď sa stratili tiež aj jeho autentické osobné personálie, predovšetkým dokumenty potvrdzujúce tú alebo onú skutočnosť z jeho života a tvorby. Dost' nepresností je uvádzaných aj v publikáciách špeciálne venovaných životu a dielu Ľudovíta Gerháta. Vznikli však väčšinou pri prepisovaní rukopisov, ale aj v tlačiarni, nedostatočne precízne vykonanými korektúrami pôvodného textu. Niektoré zverejnené rozporné informácie môžu mať preto do určitej miery aj zavádzajúci charakter, bičujúci intelektuálny potenciál ako bádateľa, tak aj prostého záujemcu o život a dielo tohto všestranného umelca. Poslaním tejto štúdie je preto poskytnúť určité seriózne východiská, akýsi bádateľský základ pre ďalšie vedecké skúmanie osobnosti Ľudovíta Gerháta, jeho životných osudov a predovšetkým jeho umeleckého diela, a to najmä prostredníctvom využitia dostupných archívnych fondov.¹⁰ Je možné, že práve ony by mohli ponúknuť bádateľovi nevšednú radosť z objavu dosiaľ nepoznaného, ba verejnosti tak súčasne sprítomniť aj neočakávané výsledky, obohacujúcu hlboké historické a umelecko-literárne kultúrne fondy slovenského národa.

POUŽITÁ LITERATÚRA

GERHART, J.: *Patrí do encyklopédie*. In: Hlas ľudu, 40, 1994, č. 203, s. 3.

KOLEKTÍV: *Vel'ký lexikón*. 1. slov. vydanie. Bratislava: Aktuell, 2004.

¹⁰ GERHART, J. *Patrí do encyklopédie*. In: Hlas ľudu, 40, č. 203, 1994, s. 3.

- KRÁLIK, J. – ORDOŠ, J.: *Výčapky*. 1. vydanie. Bratislava: Perex K+K, 1991, 93 s.
- KRÁLIK, J.: *Poľovníctvo vo Výčapkoch*. In: *Roľnícke novinky*, 6, č. 4, 1996, s. 17.
- KRÁLIK, J.: *Krátky, ale bohatý život Ľudovíta Gerháta*. In: *Roľnícke noviny, príloha Regióny*, č. 246, 1998, s. 5.
- KRÁLIK, J.: *Legionár, podnikateľ, vlastenec*. In: *Hlas ľudu*, 45, 1999, č. 108, s. 8.
- KRÁLIK, J.: *Filip Gerhát: poperkovský písmar*. In: *Roľnícke noviny, príloha Panoráma*, č. 39, 1999, s. 5.
- KRÁLIK, J.: *Vo Výčapkoch gazdovali*. In: *Týždenné roľnícke novinky*, 10, č. 42, 2000, s. 37.
- KRÁLIK, J.: *Frideczkovci vo Výčapkoch*. In: *Týždenné roľnícke novinky*, 11, č. 14, 2001, s. 35.
- KRÁLIK, J.: *Názvy peňazí a ich odraz v občianskych priezviskách a ľudových pomenovaniach*. In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, tom. XXI. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002, s. 195 – 201.
- KRÁLIK, J.: *Králikovci v rovnošate ozbrojených síl a ozbrojených zborov*. 1. vydanie. Brno: Tribun EU, 2016.
- KRÁLIK, J.: *Uvädnutý kvet (nepoznaný umelec Ľudovít Gerhát)*. 1. vydanie. Hodonín: Ústav práva a súdneho inžinýrství, 2016, 126 s.
- KRÁLIK, J.: *Zrkadlo dubovianskych Králikovcov*. 1. vydanie. Hodonín: Evropský ústav práva a súdneho inžinýrství, 2016, 138 s.
- MIKÁT, C.: *Rodiny Gerhátové od 18. storočia. Z matriek vypísal a spracoval v roku 2007 Cyril Mikát*. Rkps., 366 s. (neúplná kópia je vo vlastníctve Jozefa Králika).

PRÍLOHA 1

GERHÁT – VÝVOD GENERÁCIÍ JÁNOVEJ LÍNIE RODU, JEHO MALOVÝČAPSKÉJ VETVY

-
1. Ján GERHÁT	*cca 1720	∞ Katarína
Usadil sa v Kamanovej spolu s bratom Jozefom najneskôr v roku 1748.		
2. Ján GERHÁT	*28. 1. 1767, Kamanová	∞ Anna ŽOVIC

3. Mikuláš GERHÁT *19. 11. 1787, Kamanová ∞ Anna PAVLOVIČ

4. Juraj GERHÁT ∞ Anna PECHÁČ
 *2. 5. 1838, Kamanová *22. 3. 1844, Kamanová
 †15.2.1901, Kamanová

∞ †r. k. 18. 10. 1863, Ludanice (28 r./19 r.)

5. Jozef GERHÁT ∞ Anna ZBORKA
 *29. 11. 1864, Kamanová *1. 12. 1863, Výčapky
 †26.12.1938, Výčapky †30. 1. 1913, Výčapky

∞ r. k. 19. 10. 1885, Černany

6. Ludovít GERHÁT *3. 4. 1910, Výčapky
 †12. 12. 1943, Výčapky

Rodinný stav: slobodný

Deťmi manželov Jozefa Gerháta a Anny r. Zborka, teda staršími súrodencami Ludovíta Gerháta boli: Michal (11. 10. 1892, Výčapky – 8. 3. 1984, Ludanice), Ján (8. 4. 1894, Výčapky – 14. 1. 1970, Hruboňovo-Sulany), Filip (12. 6. 1896, Výčapky – 21. 7. 1971, Hlohovec), Jozef (4. 10. 1899, Výčapky – 18. 4. 1974, Hruboňovo-Výčapky), Alžbeta (vyd. Andraška), Kristína (vyd. Gerhart).

KONTAKT

prof. JUDr. Jozef Králik, CSc., MBA
 Katedra súkromno-právnych disciplín
 Fakulta práva Janka Jesenského
 Vysoká škola Danubius
 email: prof.kralik@gmail.com

mjr. doc. PhDr. Ing. Kristína Králiková, PhD., MBA
 Akadémia Policajného zboru v Bratislave
 email: kristina.kralikova@minv.sk

RECENZIE

OSTERTAGOVÁ, ALEXANDRA – KLOKNER, TOMÁŠ: *Lingua Latina I*. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius 2018, 106 s.

Stefan Wardzal

V roku 2018 vydala Vysoká škola Danubius učebnicu latinského jazyka *Lingua Latina I*. Učebný text je určený pre poslucháčov odboru Právo na Fakulte práva Janka Jesenského Vysokej školy Danubius v Sládkovičove. Učebnica má študentom priblížiť latinskú gramatiku tak, aby na jej základe ľahko zvládli latinský text, s ktorým sa stretnú pri štúdiu rímskeho práva i ďalších právnických disciplín.

Každý pedagóg, ktorý má za sebou viacročnú prax vo vyučovaní nejakého cudzieho jazyka, pristupuje k vydaným materiálom, na základe ktorých zvykol vyučovať, s istými výhradami. Skúsenosť ho potom nezriedka vedie ku koncipovaniu vlastnej učebnice zodpovedajúcej najlepšie jeho požiadavkám na príslušný typ učebnej pomôcky. Latinský jazyk sa v súčasnosti neteší veľkému záujmu na právnických fakultách slovenských vysokých škôl. Je to pomerne zarážajúce, pretože latinčina je až do dnešných dní nielen jazykom právnikov, ale aj mnohých iných vedných odborov. Latinčina sa v súčasnosti vyučuje ako povinne voliteľný predmet v odbore 3.4.1 Právo iba na Fakulte práva Janka Jesenského, Vysoká škola Danubius a na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. V akademickom roku 2018/2019 sa o zaradenie právnickej latinčiny (ako výberového predmetu) pokúšala ešte Právnická fakulta Paneurópskej vysokej školy v Bratislave. Na zvyšných univerzitách v Trnave, Bratislave i Košiciach sa latinský jazyk pre právnikov nevyučuje. Toto nelichotivé hodnotenie má svoje príčiny buď v nedostatku kvalifikovaných pracovníkov, ktorí by dokázali zastrešiť výuku právnickej latinčiny, alebo v nezájme vedúcich predstaviteľov jednotlivých inštitúcií rozšíriť

vedomosti svojich absolventov o základy latinského jazyka i latinskú právnickú terminológiu. Z dôvodu absencie výuky latinského jazyka (resp. aj jej marginálneho postavenia v rámci študijného programu) na uvedených pracoviskách vyplýva zrejme aj absencia vytvorenia učebných textov k právnickej latinčine; posledný učebný text v tomto smere bol publikovaný v roku 2005 (ROLLEROVÁ, A.: *Latinský jazyk pre študentov práva*, Bratislava 2005). Aj z tohto dôvodu je snaha autorskej dvojice Ostertagová – Klokner pristúpiť k tvorbe novej učebnice, potešujúca.

Úvod učebného textu obsahuje základné informácie o charaktere a dejinách latinského jazyka, o jeho vývoji a postavení v rámci jazykových skupín. V prvej lekcii sa študent zoznamuje s informáciami o dĺžke a prízvuku, výslovnosti a pravopise, získava prehľad základnej morfolologickej terminológie, poučenie o slovoslede latinskej vety, postupe pri preklade z latinčiny a o práci so slovníkom. Samotný výklad morfológie sa delí na 15 lekcí. Každá lekcia sa zameriava na vysvetlenie, precvičenie a osvojenie si konkrétnych gramatických javov, pričom každá je náročnejšia (postup od jednoduchšieho k zložitejšiemu) a vyžaduje si osvojenie gramatiky z predchádzajúcich lekcí. Každá lekcia má rovnakú logickú štruktúru, ktorú tvoria tri časti:

- a) Prekladové a gramatické cvičenia, slovník s abecedne usporiadanou novou slovnou zásobou, živé latinské slová
- b) Gramatický výklad
- c) Autentické úryvky z diel latinsky píšucich autorov určené na samostatnú prácu

V zaradených úlohách ide hlavne o precvičenie nových i starých gramatických javov a o preklad viet z latinčiny, ktorý sa sústreďuje na upevnenie prebratej gramatiky. V časti *Živé latinské slová* študenti spoznávajú známe citáty, výroky či myšlienky, ktoré sú vhodným doplnením lekcie po gramatickej stránke. Každá lekcia obsahuje aj slovník novej slovnéj zásoby. Ku kladnej stránke učebnice patrí zaradenie graficky prehľadných tabuliek deklinácií, konjugácií a ďalších gramatických javov, ako aj dostatok súvislých latinských textov, ktoré slúžia pre pokročilejších študentov. Keďže slovná zásoba poslednej časti nie je zachytená v slovníku, študenti sú vedení k samostatnej práci s latinsko-slovenským slovníkom.

Hodnotená učebnica v plnej miere zohľadňuje súčasnú situáciu vo vysokom školstve, keď študenti začínajú študovať odbor len s minimálnymi alebo žiadnymi znalosťami latinského jazyka a súčasne klesá dotácia vyučovacích hodín. Pozitívom sú v tomto zmysle podrobne a zrozumiteľne vysvetlené mnohé gramatické javy, ktorých výklad vhodne dopĺňajú príklady. Pozornosť sa venuje i otázkam, o ktorých sú v podobných typoch učebných textov len stručné zmienky, prípadne sa ich vysvetlenie ponecháva na pedagóga.

Tendenciu sprístupniť učivo študentom zrozumiteľným a prehľadným spôsobom možno sledovať v celej učebnici. V niektorých lekciami by bolo však vhodné výklad doplniť o ďalšie javy, napr. v druhej lekcii mi chýba výklad o predložkových väzbách (hoci v slovníku sú jednotlivé predložky uvedené aj s pádom, s ktorým sa viažu), prípadne mi v celej učebnici chýba informácia, že v latinskej vete môže byť len jeden zápor a pri stretnutí dvoch záporov sa tieto navzájom rušia a vzniká dôrazný klad.

Pozitívnom učebnice je dostatočný počet rozmanitých cvičení. Z didaktického hľadiska a v súvislosti so znižovaním hodinovej dotácie v súčasnosti by bolo užitočné doplniť učebnicu o cvičenia s kľúčom. Napriek tomu možno učebný text zhodnotiť ako veľmi kvalitný. Svojou snahou vyjsť v ústrety študentovi nielen spôsobom výkladu, ale aj grafickou podobou prispieva k rozšíreniu radu kvalitných vysokoškolských učebníc latinčiny na Slovensku a môže slúžiť ako inšpirácia pri príprave ďalších učebníc. O tom, že táto učebnica by mala mať pokračovanie v podobe druhého dielu, ktorý sa bude zaoberať latinskou syntaxou, netreba diskutovať.

ACTA IURIDICA SLADKOVICIENSIA XV.

Právnické štúdie

PhDr. Tomáš Klokner, PhD. (ed.)

Vydalo MSD

Vydanie prvé, 2019

Náklad 150 výtlačkov

Tlač a DTP: MSD, spol. s.r.o., Minská 103, Brno 616 00 www.msdbрно.cz

ISBN 978-80-7392-329-7